

59

John Muir

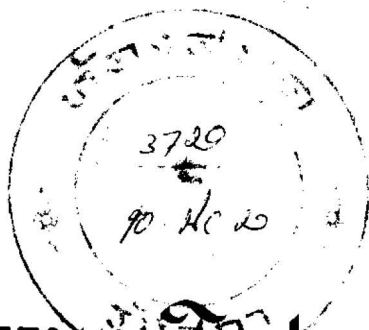
(ว่าที่ ร้อยตรีหญิง ลินจง โพษยานนท์)

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961129813

ตามมติของคณะรัฐมนตรี

อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ

๑๐ ๒๕.๒๙
๐๓๙๔
๑๗
๑๔ ๔๓๕๕
๒๕๒๐

ว่าที่ ร.ต.หญิงสินจง โพษยานนท์ ต.ช.

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันจันทร์ที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

เจ้าภาพขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาในงานรณรงค์ สวด
พระอภิธรรม, บรรจุศพ, บำเพ็ญกุศล, สัตตมวาร, บัณฑิตสมาธิ,
ตลอดจนงานพระราชทานเพลิงศพในวันนี้ และขอขอบพระคุณ คุณค้อย
เหล่าสุนทร ที่ได้เอื้อเฟื้ออนุญาตให้จัดพิมพ์เรื่องเงินตราของไทย และ
กองกษาปณ์ กรมธนารักษ์ ได้อนุญาตให้พิมพ์แม่พิมพ์สำหรับพิมพ์เรื่อง
ถ้ามีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ขอโปรดประทานอภัยด้วย.

จอมพล
(ว่าที่ ร้อยตรีหญิง ลินจง โพษยานนท์)

ประวัติย่อ ว่าที่ร้อยตรีหญิง ลินจง โปษยานนท์

ว่าที่ร้อยตรีหญิง ลินจง โปษยานนท์ เกิดเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๓๕ ที่บ้านเลขที่ ๔๖๒ ถนน สะพานท่าเรือพลี ต. บางปลาสร้อย อ. เมือง จ. ชลบุรี เป็นบุตรคนที่ ๖ ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน ของนาง เวทย์ นางศรีนวล ตันตราภรณ์

มีพี่น้องร่วม บิดา มารดา เดียวกัน คือ

๑. นางวิภา อินทรสมย์
๒. นาวาอากาศโท วีระ ตันตราภรณ์
๓. พ.ต. หญิง วิภา หิรัญกิจ
๔. นางลินดา จีรังรัตน์ (ถึงแก่กรรม)
๕. ดร. วิโรจน์ ตันตราภรณ์
๖. ร.ต. หญิง ลินจง โปษยานนท์
๗. นางลินนี ทองพิทักษ์

นอกจากนี้ยังมี พี่น้องร่วม บิดาเดียวกัน คือ

๑. นางสุณิรัตน์ รัตนภรณ์
๒. นายวิชา ตันตราภรณ์
๓. นายอรุณ ตันตราภรณ์
๔. นายเกตุชัย ตันตราภรณ์

(๒)

เมื่อเยาว์วัย ได้เข้าศึกษาจนจบชั้นมัธยมต้นจากโรงเรียนสตรี
ประจำจังหวัดชลบุรี ชลกันยานุกูล เนื่องจากว่าที่ ร.ต. หญิงลินจง เป็น
ผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมาก ผลการเล่าเรียนจึงสอบได้เป็นที่หนึ่งในชั้น
เรียนตลอดมา หลังจากจบมัธยมต้นแล้วจึงได้สมัครสอบเข้าชั้นเรียน
ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ชั้นมัธยมหก (ม.ศ. ๓ ในปัจจุบัน)
ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ และสมัครสอบเข้าชั้นได้มัธยมแปด (ม.ศ. ๕ ในปัจจุบัน)
ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ในขณะที่เดียวกันก็ได้สมัครสอบเทียบความรู้ทางวิชา
ภาษาจีน ม. ๓ ของกระทรวงศึกษาธิการ อีกภาษาหนึ่ง และได้ศึกษา
วิชาการบัญชี จบชั้นสูงของโรงเรียนสาธิตการบัญชี

เมื่อสำเร็จมัธยม ๘ (ม.ศ. ๕) แล้วก็ได้สมัครเข้าศึกษาใน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนจบการศึกษาได้รับปริญญาตรีเกียรตินิยมเป็น
บัญชีบัณฑิต และพาณิชยศาสตร์บัณฑิต ทั้ง ๒ สาขาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ได้สมัคร
เข้ารับราชการครั้งแรกที่กรมพลธิการทหารบก บางโพ ได้รับยศเป็น
ว่าที่ ร.ต. หญิงในปี ๒๕๐๑ ต่อมาได้ขอโอนมารับราชการที่กรมสรรพากร
ในตำแหน่งผู้ตรวจการสรรพากรตรี สรรพากรเขต ๖ และได้เลื่อนตำแหน่ง
สูงขึ้นตามลำดับ จนในปี ๒๕๑๔ สอบคัดเลือกเป็นข้าราชการชั้นเอกได้
เป็นที่หนึ่ง ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยสรรพากรจังหวัดเอก
จังหวัดพระนคร ครึ่งหลังสุดได้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่สรรพากร ๖ กองภาษี
เงินได้บุคคลธรรมดา (ฝ่ายบริหารภาษี) จนกระทั่งถูกลอยยั้งถึงแก่กรรม
เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๐ ศิริรวมอายุได้ ๔๕ ปี ๒๒ วัน

(ค)

ว่าที่ ร.ต. หญิง ลินจง ได้ทำการสมรสกับศาสตราจารย์พัฒน์
โปษยานนท์ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๐๔ มีบุตรรวมทั้งสิ้น ๔ คน คือ

๑. ด.ช. ชีระรัช โปษยานนท์
 ๒. ด.ช. พระพัฒน์ โปษยานนท์
 ๓. ด.ช. ธัชพล โปษยานนท์
 ๔. ด.ช. พัฒน์พงศ์ โปษยานนท์
-

ประวัติ

ชื่อนางลีนจง ชื่อรอง— ชื่อสกุล ไปษยานนท์ สัญชาติไทย
 เชื้อชาติไทย ศาสนาพุทธ เกิดวันที่ 2 เดือนมกราคม
 พุทธศักราช 2475 ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัด
 ชลบุรี

ชื่อบิดานายเวทย์ ชื่อสกุล ตันตราภรณ์

ชื่อมารดานางศรีนวล ชื่อสกุล ตันตราภรณ์

ชื่อสามี ศ.จ. พิชฌน์ ชื่อสกุล ไปษยานนท์

อาชีพบิดา ค้าขาย อาชีพมารดา ค้าขาย

อุปสมบท ณ วัด.....เมื่อ.....

รับราชการทหารประจำการสังกัด กระทรวงกลาโหม เมื่อ 1
 สิงหาคม 2500 ปลดเมื่อ 1 ธันวาคม 2501 เริ่มเข้ารับราชการ
 ชั้นสัญญาบัตร ตำแหน่งประจำกอง กรมพลธิการทหารบก
 กระทรวงกลาโหม วันที่ 1 สิงหาคม พุทธศักราช 2500
 อายุ 25 ปี 7 เดือน.....วัน

ลงชื่อ ลีนจง ตันตราภรณ์

(๑)

คุณวุฒิการเล่าเรียน

พ.ศ.	สำนักศึกษา	จำนวนปี	ผลแห่งการศึกษา
2492	โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดชลบุรี	10	สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 6
2497	สมัครสอบกระทรวงศึกษาธิการ	2	สำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษา
2500	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	4	สำเร็จชั้นปริญญาตรีทาง การบัญชีเป็น “บัญชี บัณฑิต” สำเร็จชั้นปริญญา ตรีทางการพาณิชย์เป็น “พาณิชย์ศาสตร์บัณฑิต” “เกียรตินิยมดี”

ยศ

1 ส.ศ. 2500 ว่าที่ร้อยตรีหญิง

อิสริยาภรณ์และเกียรติยศที่ได้รับจากต่างประเทศ

5 ธ.ศ. 2505	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
5 ธ.ศ. 2507	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
5 ธ.ศ. 2511	จตุราภรณ์ช้างเผือก
5 ธ.ศ. 2515	ทริตราภรณ์มงกุฎไทย
5 ธ.ศ. 2519	ทริตราภรณ์ช้างเผือก

(๑)

รายการตั้งแต่เริ่มรับราชการตำแหน่งหน้าที่และการเลื่อนขั้นอันคืบเงินเดือน

ย้าย แต่งตั้ง โอนสังกัด

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง	ชั้น	รับจริง	หมายเหตุ
1 ส.ค. 2500	ประจำกองเกียกกาย กรมพล- ธิการทหารบก	สัญญาบัตรว่าที่ ร.ต.	90 พ.ค.ว.30 120	
8 พ.ค. 2501	ประจำกองเกียกกาย กรมพล- ธิการทหารบก	สัญญาบัตรว่าที่ ร.ต.	90 พ.ค.ว.60 150	
8 พ.ค. 2501	ประจำกองเกียกกาย กรมพล- ธิการทหารบก	สัญญาบัตรว่าที่ ร.ต.	90 พ.ค.ว.80 170	
1 ธ.ค. 2501	โอน ไปรับราชการ สังกัดกรม - สรรพากรบรรจุ และแต่งตั้งให้ ดำรงตำแหน่งผู้ตรวจการสรรพพา- กรตรี สรรพากรเขต 6		130-160 160	คำสั่งกรมสรรพากร ที่ 15498/2501 ลงวันที่ 2 ธ.ค. 01
1 ม.ค. 2502	ผู้ตรวจการสรรพากรตรี กอง ตรวจภาษีอากร กรมสรรพากร	ตรี	130-160 160	คำสั่งกรมสรรพากร ที่ 16533/2501 ลงวันที่ 23 ธ.ค. 2501
1 ต.ค. 2502	ประจำแผนก 1. กองภาษีเงิน ได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	ตรี	130-160 160	คำสั่งกรมสรรพากร ที่ 12631/2502 ลงวันที่ 1 ต.ค. 2502
1 พ.ย. 2502	ประจำแผนก 1. กองภาษีเงินได้ นิติบุคคล กรมสรรพากร	ตรี	อันดับ 2 1,200	
1 ม.ค. 2503	ประจำแผนก 1. กองภาษีเงินได้ นิติบุคคล กรมสรรพากร	ตรี	อันดับ 2 1,200	
1 ก.ย. 2503	บรรจุ เป็นข้าราชการพลเรือน สามัญชั้นโท และแต่งตั้งให้ ดำรงตำแหน่งนักบัญชีโท กอง ภาษีเงิน ได้นิติบุคคล กรม สรรพากร	โท	อันดับ 1 1,200	บรรจุแต่งตั้งและปรับปรุง อัตราเงินเดือนให้ตรงตาม คุณวุฒิคำสั่ง ก.ท.ม. สรรพากรที่ 9815/2503 ล.ว. 31 ส.ค. 2503
1 ม.ค. 2504	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้ นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 1 1,300	ปรับอัตราเงินเดือนให้ตรง ตามคุณวุฒิ คำสั่งกรม สรรพากรที่ 787/2504 ล.ว. 24 ม.ค. 2504

(ข)

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง	ชั้น	รับจริง	หมายเหตุ
1 ต.ค. 2504	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 1 1,400	ประจำปีงบประมาณ 2505
1 ต.ค. 2505	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 1 1,500	ประจำปีงบประมาณ 2506
1 ต.ค. 2506	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 2 1,600	ประจำปีงบประมาณ 2507
1 ต.ค. 2507	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 2 1,900	ประจำปีงบประมาณ 2508
1 ต.ค. 2508	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 2 2,050	ประจำปีงบประมาณ 2509
1 ต.ค. 2509	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 2 2,200	ประจำปีงบประมาณ 2510
1 ต.ค. 2510	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 3 2,600	เลื่อนและปรับอัตราเงินเดือนงบประมาณปี 2511
1 ต.ค. 2511	นักบัญชีโท กองภาษีเงินได้นิติบุคคล กรมสรรพากร	โท	อันดับ 3 2,750	ประจำปีงบประมาณ 2512
1 ส.ค. 2512	หัวหน้าแผนก แผนกตรวจสอบภาษีเงินได้นิติบุคคล	โท	อันดับ 3 2,750	คำสั่งสรรพากรที่ 244/12 ล.ว. 31 ก.ค. 12
1 ต.ค. 2512	หัวหน้าแผนก แผนกตรวจสอบภาษีเงินได้นิติบุคคล	โท	อันดับ 3 3,050	ที่ ง.พ. 13
1 ต.ค. 2513	หัวหน้าแผนก แผนกตรวจสอบภาษีเงินได้นิติบุคคล	โท	อันดับ 3 3,050	ปีงบประมาณ 14
5 ก.ค. 2514	เลื่อนขึ้นเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยสรรพากร จังหวัดเอก จังหวัดพระนคร	เอก	อันดับ 1 3,050	คำสั่งกระทรวงการคลัง ที่ 19726/14 ล.ว. 20 ก.ค. 14
1 ต.ค. 14	ผู้ช่วยสรรพากรเอก จังหวัดพระนคร	เอก	อันดับ 1 3,200	ปีงบประมาณ 15
1 มิ.ย. 15	พนักงานภาษีเอก กองภาษีเงินได้นิติบุคคลกรมสรรพากร	เอก	อันดับ 1 3,200	คำสั่งกระทรวงการคลัง ที่ 18654/15 ล.ว. 22 มิ.ย. 15

(ณ)

วัน เดือน ปี	ตำแหน่ง	ชั้น	รับจริง	หมายเหตุ
1 มี.ค. 15	ดำรงตำแหน่งผู้ช่วย สรรพากร เอก นครหลวงกรุงเทพมหานคร	เอก	อันดับ 1	3,200 คำสั่งกระทรวงการคลัง ที่ 7401/15 ล.ว. 17 มี.ค. 15
1 ต.ค. 15	ดำรงตำแหน่งผู้ช่วย สรรพากร เอก นครหลวงกรุงเทพมหานคร	เอก	อันดับ 2	3,350 คำสั่งกรมฯ ที่ 127/16 ล.ว. 7 มี.ย. 16
1 มี.ย. 16	ดำรงตำแหน่งผู้ช่วย สรรพากร เอก นครหลวงกรุงเทพมหานคร	เอก	อันดับ 1	3,580 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 358 ล.ว. 13 ธ.ค. 15
1 ต.ค. 16	พนักงานสรรพากรเอก กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กรม สรรพากร	เอก	อันดับ 1	3,580 คำสั่งกรมฯ ที่ 228/2516 ล.ว. 22 ต.ค. 16
1 ต.ค. 16	พนักงานสรรพากรเอก กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา กรม สรรพากร	เอก ม.ก 6	,, 2	3,900 คำสั่งกรมฯ ที่ 119/17 ล.ว. 24 เม.ย. 17
1 มี.ค. 17	พนักงานสรรพากรเอก ฝ่าย บริหารภาษี กองภาษีเงินได้ บุคคลธรรมดา กรมสรรพากร	เอก ม.ก 6	,, 2	4,600 พ.ร.บ. ข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 11) พ.ย. 2517
1 ต.ค. 17	พนักงานสรรพากรเอก ฝ่าย บริหารภาษี กองภาษีเงินได้ บุคคลธรรมดา กรมสรรพากร	เอก ม.ก 6	,, 2	4,880 คำสั่งกรมฯ ที่ 71/2518 ล.ว. 26 มี.ค. 18
9 ก.ย. 18	เจ้าหน้าที่สรรพากร 6 กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ฝ่ายบริหารภาษี)	226 ม.ก 6	,, 6	4,880 คำสั่งกรมฯ ที่ 275/18 ล.ว. 18 ก.ย. 18
1 ต.ค. 18	เจ้าหน้าที่สรรพากร 6 กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ฝ่ายบริหารภาษี)	226 ม.ก 6	,, 6	5,175 คำสั่งกรมฯ ที่ 289/18 ล.ว. 29 เม.ย. 19
1 ต.ค. 19	เจ้าหน้าที่สรรพากร 6 กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ฝ่ายบริหารภาษี)	226 ม.ก 6	,, 6	5,485 คำสั่งกรมฯ ที่ 192/19 ล.ว. 16 เม.ย. 16
1 ต.ค. 19	เจ้าหน้าที่สรรพากร 6 กอง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ฝ่ายบริหารภาษี)	229 ม.ก 6	,, 6	5,810 คำสั่งกรมฯ ที่ 465/19 ล.ว. 30 ก.ย. 19
25 มี.ค. 20	ถึงแก่กรรม เนื่องจากถูกลัก ทรัพย์			

คำไว้อาลัย

ว่าที่ ร.ต. ลินจง โพษยานนท์ ต.ช.

ข้าพเจ้ามีความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ในมรณกรรมของ คุณลินจง เป็นคนที่ชอบการศึกษา สอบไล่ได้ปริญญาเกียรตินิยม ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นข้าราชการในกรมสรรพากร ได้แต่งงานกับ ศจ. พัทธน์ โพษยานนท์ ซึ่งเป็นผู้ที่ชอบการศึกษา ชอบสอน ชอบทำงาน มีอัธยาศัยต่อกันจึงอยู่เย็นเป็นสุขด้วยกันมาเป็นเวลากว่า ๑๖ ปี มีบุตรด้วยกันหลายคน คุณลินจง รับราชการในกรมสรรพากรแต่ชั้นผู้น้อย ได้รับความเจริญขึ้นมาเป็นลำดับ จนถึงตำแหน่งหัวหน้ากองจนได้ขั้นพิเศษอยู่แล้ว เป็นที่น่าเสียดายจริง ๆ

ข้าพเจ้ารู้จัก คุณลินจง มาเป็นเวลาหลายปี ติดต่อกันอย่างใกล้ชิดเสมือนญาติคนหนึ่ง ข้าพเจ้าเสียใจจริง ๆ ที่ต้องขาดคนที่ใกล้ชิดไปคนหนึ่ง

คุณลินจง ได้จากไปแล้ว ไม่มีผู้สามารถจะเห็นขจรังไว้ได้ ฉะนั้น ในโอกาสที่จะพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานอุทิศส่วนกุศลจงถลบันดาลให้วิญญาณอันผ่องใสของ คุณลินจง ไปสู่สุคติวิสัยในสัมปรายภพ นนเทอญ

(พระยามานวราชเสวี)

บ้านปลอดภัย

ถนนสารใต้

กรุงเทพ ๗.

ไว้อาลัยคุณลินจง

ข่าวมรณกรรมโดยกระทันหันของคุณลินจง โปษยานนท์ ทำให้บรรดาญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหาย มีความสลดใจและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง

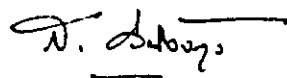
คุณลินจงเป็นกุลสตรี ซึ่งควรแก่การนับถือในความสามารถ และความรอบรู้ในกิจการต่าง ๆ ในการรับราชการที่กรมสรรพากรเธอก็ได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ทั้งนี้ก็เพราะความรู้ความสามารถในทางวิชาการที่ได้ศึกษามาเป็นอย่างดี

นับตั้งแต่เธอได้สมรสกับ คุณพิพัฒน์ โปษยานนท์ เธอก็ได้บำเพ็ญตนให้เป็นที่รักของญาติในตระกูล และปฏิบัติหน้าที่แม่บ้านได้อย่างน่าสรรเสริญ เธอมีบุตรชายถึงสี่คนซึ่งจะต้องดูแลเลี้ยงดูและให้การศึกษา เธอก็สามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนจนกระทั่งถึงวันมรณกรรม

คุณลินจงได้จากไปโดยทั้งความเศร้าไว้แก่บรรดาญาติซึ่งเคยเห็นกันอยู่อย่างใกล้ชิด นับว่าเป็นเคราะห์กรรมอันมหันต์แก่ครอบครัว

ความตายเป็นสิ่งที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงพ้นไปได้ แต่เป็นที่เสียดายที่คุณลินจงได้ถูกคร่าชีวิตไป บุญบารมีที่เธอได้สร้างไว้แต่หนหลังมีอยู่เพียงเท่านั้น ไม่มีผู้ใดทดแทนได้

ข้าพเจ้าขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลพิภพจงโปรดประทานพรให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณลินจง ได้ประสพสุขในสัมปรายภพนั้นเทอญ

(นายเสริม วินิจฉัยกุล)

บ้านถนนอโศก

สุขุมวิท ๒๑

กรุงเทพมหานคร

รำลึกถึง น้องลินจง โปษยานนท์

ผมยังจำได้ว่า เมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว น้องพิพัฒน์ โปษยานนท์ มาบอกผมว่าตกลงจะแต่งงานกับ คุณลินจง ตันตราภรณ์ ผมฟังแล้วรู้สึกยินดีด้วยมาก เพราะสังเกตเห็นว่าทั้งสองฝ่ายรักใคร่กันดี สมน้ำสมเนื้อที่จะปกครองเป็นคู่ครองกัน นอกจากนั้น ในขณะนั้น ผมยังนึกด้วยว่า

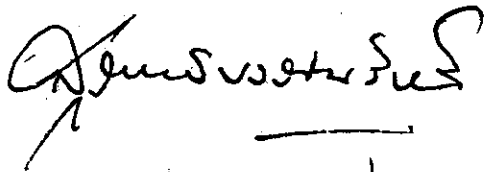
บ้าน “โปษย์” ที่ตกทอดมาเป็นกรรมสิทธิ์ของน้องพิพัฒน์นั้น เป็นบ้านที่ต้นตระกูล “โปษยานนท์” ได้ปลูกสร้างไว้เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว มีเนื้อที่ดินกว้างขวาง มีตึกใหญ่สร้างแบบจีนครึ่งโบราณ มีพระพุทธรูป มีศาลเจ้า ตลอดจนอัฐิและภาพต่าง ๆ อันเป็นที่ระลึกถึงบรรพบุรุษ เก็บไว้ให้ญาติพี่น้องทั้งหลายไว้เคารพบูชากราบไหว้ทุกปี สิ่งต่าง ๆ ในบ้านตลอดจนสิ่งปลูกสร้างทั้งหลายย่อมจะเสื่อมโทรมต้องการบูรณะซ่อมแซมตลอดเวลา น้องพิพัฒน์ได้คุณลินจงเป็นภริยา ก็คงจะได้ช่วยร่วมแรงกันปกครองรักษามรดกบ้านต้นตระกูลได้ดีต่อไป

การก็เป็นไปอย่างที่ผมนึกหวังไว้ ตลอดเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา ทั้งคุณ มีบุตร ๔ คน เป็นผู้ชายทั้งนั้น ทั้งสามภริยาต้องรับราชการในตำแหน่งที่ต้องรับผิดชอบมาก แม้กระนั้นกิจกรรมทั้งหลายในทางครอบครัวตลอดจนบ้านช่องก็ได้นำเนินมาด้วยความราบรื่น โดยเฉพาะน้องลินจงต้องรับภาระในเรื่องเหล่านี้มาก

แล้วอยู่ ๆ ปุ่บปั่บก็ได้ข่าวว่าน้องลินจง ถึงแก่กรรม ทั้งผมและญาติ ๆ รู้สึกสลดใจเป็นอันมาก เมื่อนึกถึงการที่น้องลินจง ได้เข้ามาร่วมในวงศ์ตระกูลของเรา ได้ให้ความสนิทสนมเคารพนับถือในระหว่างญาติ ได้ปฏิบัติกิจกรรม

ในทางครอบครัวมาด้วยดี มาจากไปในเมื่อลูกทั้ง ๔ คนยังอยู่ในวัยเยาว์ ตลอดจน
 ในบ้านที่อยู่ก็ย่อมจะมีเรื่องอลเวงไม่น้อย นึกเช่นนั้นแล้วก็ยิ่งเศร้าใจเสียตายอย่างยิ่ง
 ที่น้องลินจงต้องจากไปอย่างรวดเร็ว

ในที่สุคันนี้ ผมตั้งใจอธิษฐาน กราบขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้โปรด
 บันดาลให้น้องลินจง ไปชยานนท์ ประสบแต่ความสุขในทุก ๆ ภพเทอญ

หลวงสรการบรรณสิทธิ์

คำไว้อาลัย

แด่

คุณลินจง โปษยานนท์

คุณลินจง โปษยานนท์ ได้รับราชการในกรมสรรพากร ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2501 โดยโอนมาจากกรมพลธิการทหารบก และได้เจริญก้าวหน้าไปหน้าที่ราชการเรื่อยมาจนดำรงตำแหน่งครั้งสุดท้ายเป็นหัวหน้าฝ่ายภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย กองภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ตำแหน่งดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่งตำแหน่งหนึ่งในกรมสรรพากร ทั้งนี้เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมการจัดเก็บภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ซึ่งมีจำนวนประมาณร้อยละ 70 ของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ที่เก็บได้ทั้งสิ้น

แม้ว่าข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสรู้จักคุ้นเคยกับ คุณลินจง โปษยานนท์ เมื่อข้าพเจ้ามารับตำแหน่งหน้าที่ ที่กรมสรรพากรเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 ซึ่งยังเป็นเวลาไม่นานนักก็ตาม แต่ก็พอจะสังเกตเห็นว่า คุณลินจง โปษยานนท์ เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถสูง และมีความเฉลียวฉลาดเป็นเยี่ยมคนหนึ่ง เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานสิ่งใดก็ไม่เคยย่อท้อและได้ตั้งใจปฏิบัติงานอย่างจริงจังไม่เคยทำให้ผู้บังคับบัญชาผิดหวังในผลงานเลย นอกจากนั้น คุณลินจง โปษยานนท์ ยังเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวาง กอปรด้วยเมตตา กรุณา และมีความยุติธรรม จึงทำให้เป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเพื่อนฝูงโดยทั่วกัน

การที่คุณลินจง โปษยานนท์ ต้องถึงแก่อนิจกรรมไปอย่างกะทันหัน และโดยไม่นึกไม่ฝันเช่นนั้น จึงเป็นที่เศร้าสลดใจอย่างยิ่งแก่บรรดาข้าราชการ

กรมสรรพากร ทั้งที่เป็นผู้บังคับบัญชา และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตลอดจนเพื่อนฝูง
ญาติมิตรทั้งหลาย และเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่กรมสรรพากรต้องสูญเสียข้าราชการ
ระดับสูง ที่มีความรู้ความสามารถ และยังอยู่ในวัยทำงาน อันจะเป็นกำลังสำคัญ
ของกรมสรรพากร และชาติบ้านเมืองไปได้อีกนาน

ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้งต่อครอบครัวของ คุณลิน จง
โปษยานนท์ ขอคุณความดีและบุญกุศลที่ คุณลิน จง โปษยานนท์ ได้บำเพ็ญไว้
ในระหว่างมีชีวิต จงถวายเป็นทานให้ดวงวิญญาณของ คุณลิน จง โปษยานนท์ ประสพ
แต่ความสุขสงบในสัมปรายภพเทอญ.

(นายอนุกุล ประจวบเหมาะ)

อธิบดีกรมสรรพากร

“คำไว้อาลัย”

ข้าพเจ้าและว่าที่ ร.ต. หลุย ลินจง ไปชยานนท์ ได้รู้จักและสนิทสนม
คุ้นเคยกันมาเป็นเวลานาน เนื่องจากรับราชการกรมเดียวกัน เมื่อข้าพเจ้าได้มา
ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และคุณลินจง เป็นหัวหน้า
ฝ่ายภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายและคืนภาษี ฝ่ายภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ฯ นับเป็น
หน่วยงานที่สำคัญหน่วยหนึ่งของกรมสรรพากร เพราะเป็นหน่วยที่เกี่ยวข้องกับการ
จัดเก็บภาษีโดยตรง ซึ่งผู้บริหารงานต้องมีประสิทธิภาพและความสามารถสูง คุณลินจง
ก็ได้ทำหน้าที่มาด้วยดี เป็นที่ยอมรับกัน นับแต่เริ่มเข้ารับตำแหน่งจนกระทั่งถึง
แก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๐

คุณลินจง เป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรง เข้มแข็ง มีความคิดอ่านฉลาดเฉลียว
มีจิตใจสุภาพอ่อนโยน ตั้งใจต่อการทำงาน ไม่เคยละเลยต่องานที่ได้รับมอบหมาย
ปฏิบัติราชการด้วยความมุ่งมั่นเต็มที่ เพื่อจะให้งานในความรับผิดชอบดำเนินไปด้วยดี
สมความมุ่งหมายของทางราชการ นอกจากจะเป็นข้าราชการที่เอาใจใส่ ขยันขันแข็ง
ในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว คุณลินจง ยังเป็นบุคคลที่มีอัธยาศัยอันดียิ่ง ได้ช่วย
เหลือผู้ใต้บังคับบัญชาและมิตรสหายอยู่เสมอ จึงเป็นที่นิยมนักใคร่ของผู้บังคับบัญชา,
ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา, มิตรสหายและผู้รู้จักคุ้นเคยแทบทุกคน ไม่เคยปรากฏว่ามี
สาเหตุทะเลาะวิวาทกับผู้ใดเลย เมื่อต้องมาจบชีวิตลงอย่างไม่คาดคิดเช่นนั้น นับว่า
เป็นเรื่องของความไม่จีรังโดยแท้ และย่อมทำให้ผู้รู้จักคุ้นเคยเกิดความอาลัย และ
ระลึกถึง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างที่กำลังก้าวหน้าในหน้าที่ราชการเช่นนี้
จึงเป็นที่น่าเสียดาย ที่ต้องสูญเสียกำลังอันสำคัญของประเทศชาติไป ยังความเศร้า
สลดใจอย่างยิ่งต่อครอบครัวญาติมิตร และบรรดาเพื่อนข้าราชการทั้งหลาย

(ข)

เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ คุณลินจง คราวนี้ ข้าพเจ้า
ขอน้อมจิตอธิษฐานขอกุศลผลบุญและคุณงามความดีทั้งหลาย ซึ่งคุณลินจงได้เคย
สร้างสมไว้ในอดีต จงถลบนันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณลินจง ไปชานนทร์ ประสพสุข
และสิ่งอันพึงปรารถนาในสัมปรายภพทุกประการด้วยเทอญ.

(นายโมรา บุญผล)

ผู้อำนวยการกองภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

คำไว้อาลัย

ยังจำได้ไม่ลืม เมื่อเวลาประมาณ 3 โมงเช้า ของวันที่ 24 มกราคม 2520 ได้รับโทรศัพท์ แจ้งข่าวว่า ลินจงถูกลอบยิงที่ข้างกรมสรรพากร ทำให้รู้สึกใจหายวาบว่าเป็นไปได้หรือไม่ยอมเชื่อ จนได้รับคำยืนยันหลายครั้ง จึงจำต้องเชื่อและมีข่าวทางโทรศัพท์จากน้องลินนี่ ต่อมาว่าลินจงสิ้นใจเสียแล้ว ศพอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ทำให้เกิดความตกใจ เศร้าใจ และเสียใจอย่างบอกไม่ถูก มีความรู้สึกว้าวุ่นใจที่เดียว ไม่เคยคิดว่าลินจงจะมีอายุสั้นเพียงแค่นี้ เพราะปกติลินจงเป็นผู้มีพละทานมัย สมบูรณ์ยิ่ง ต้องมาด่วนตายไปโดยที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควร ทำให้รู้สึกใจหาย ที่ต้องมาเสียน้องสาวไปอีกคนหนึ่ง หลังจากที่ได้เสียไปก่อนไม่กี่ปีไป 1 คนแล้ว ลินจงเป็นน้องที่เด่นหลักของพวกเราได้ เพราะเป็นคนเข้มแข็ง เฉลียวฉลาด หน้าที่การงานก็กำลังจะก้าวหน้าไปได้อีกไกล ทำให้พี่ ๆ แสนเสียดาย และอาลัยอย่างสุดซึ้ง ทุกครั้งที่เราได้พบกัน บางครั้งเราก็ก้าวร้าวกัน บางครั้งเราก็ก้มหน้าก้มตาอยู่ด้วยกัน แต่ก็ยังเป็นไปตามนิสัยพี่น้องซึ่งเป็นสายใยที่เราตัดกันไม่ขาด และลืมกันไม่ได้ ต่อจากนี้ไปเราจะไม่มีน้องลินจงเหลืออีกแล้วในโลกนี้ที่จะได้เป็นที่ปรึกษา และปรึกษากันอีกต่อไป ขอดวงวิญญาณของลินจง ถัสติอยู่เหนือใจจงรับทราบด้วยว่า พี่ ๆ รู้สึกเศร้าเสียใจต่อการจากไปของน้องอยู่ยังไม่ลืม ขอให้ดวงวิญญาณของเธอจงไปสู่สุคติเถิด

จากพี่ ๆ

ภาษีสรรพสามิตของไทย (อดีต - ปัจจุบัน)

โดย

ศาสตราจารย์ พิพัฒน์ โปษยานนท์

ธ.บ., น.บ.ท., ประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชี (ม.ธ.ก.), วปอ.

A.C.S., B.S.C., (Far Eastern University, Manila P.I.)

M.B.A. (American University, U.S.A.)

Certificate of Tax Administration (U.S.A.)

ภาษีสรรพสามิตของไทย (อดีต – ปัจจุบัน)

โดย ศาสตราจารย์ พิพัฒน์ โพษานนท์

๑. ประวัติการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต

ภาษีสรรพสามิตเป็นภาษีทางอ้อมที่เรียกเก็บจากสินค้าเฉพาะอย่างเพียงบางประเภทเท่านั้น ไม่ได้เก็บจากสินค้าทั่วไปอย่างภาษีการค้า อากรศุลกากร หรืออย่างภาษีการขายในประเทศสหรัฐอเมริกา วัตถุประสงค์ของการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตนอกจากเพื่อเป็นรายได้ของรัฐแล้ว ยังมีเหตุผลเป็นพิเศษ กล่าวคือ ปรารถนาของการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตเพื่อที่จะกำกัการบริโภคสินค้าบางประเภทให้มีมากเกินไปหรือบริโภคกันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ภาษีสรรพสามิตจึงมักตั้งอัตราภาษีไว้สูง และบางประเภทเมื่อจะจำหน่ายต้องขออนุญาตจากทางราชการ สินค้าที่ต้องเสียภาษีสรรพสามิตจึงมักจะเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย หรือเป็นสินค้าที่บริโภคมากแล้วจะก่อให้เกิดโทษแก่ร่างกายหรืออาจเกิดความเสียหายแก่สังคมได้ เช่น สุรา ยาสูบ และฝิ่น เป็นต้น

ระบบภาษีสรรพสามิตของไทยเรียกเก็บภาษีสรรพสามิตจากสินค้า ๔ ประเภท โดยเรียกเก็บจากสุรา ยาสูบ น้ำมัน เครื่องดื่ม ซีเมนต์ ไม้ขีดไฟ เครื่องขีดไฟ ยานต์ถุ และไฟ อัตราภาษีที่เรียกเก็บเป็นอัตราภาษีตามสภาพ โดยเก็บตามปริมาณ น้ำหนัก หรือปริมาตรของสินค้าเหล่านั้น ยกเว้นอัตราภาษียาสูบ (เฉพาะบุหรืชิกาแรตที่ผลิตในประเทศเท่านั้น) ที่เรียกเก็บตามราคา การจัดเก็บภาษีสรรพสามิตส่วนใหญ่เก็บ ณ ต้นทางที่โรงงาน

อุตสาหกรรมเมื่อมีการขนสินค้าออกจากโรงงาน โดยมีพนักงานของรัฐ
“ผู้ควบคุมโรงงาน” ประจำอยู่ที่โรงงานอุตสาหกรรมเพื่อควบคุมตรวจสอบ
การเสียภาษีให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการที่กำหนดไว้

การจัดเก็บภาษีสรรพสามิตในประเทศไทยได้มีมานานแล้ว โดย
เก็บจากสุรา ฝิ่น และยาสูบ ตามหลักฐานเท่าที่ปรากฏ ได้มีการเก็บภาษีสุรา
ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๘) แต่จัดเก็บอากรจากสุราในอัตรา
เท่าใดและวิธีการจัดเก็บอย่างใดนั้นไม่ได้กล่าวถึง แต่มาปรากฏในรัชสมัย
ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตามจดหมายเหตุของ มร. เดอลาลูแบร์
อัครราชทูตฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี
ในปี พ.ศ. ๒๒๓๐ ได้อธิบายว่า เมื่อครั้งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ได้เก็บส่วยอากรสุรา โดยเก็บตามจำนวนเตาที่ต้มกลั่นสุราขาย เตาละ
๑ บาทต่อปี ถ้ามีการขายสุราเก็บร้านขายปลีกร้านละ ๑ บาท และร้าน
ขายส่งเก็บตามจำนวนโอ่งใหญ่ (ไห) โอ่งละ ๑ บาท ถ้าแลที่เมืองใด
ไม่มีเตาสุราก็ (ปล่อยให้ราษฎรต้มกลั่นเอง) เก็บอากรสุราเรียงตัวคน
(ชายฉกรรจ์) คนละหนึ่งบาท การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยนั้นคงเป็น
ระบบเจ้าภาษีนอกราชการ ระบบนี้เข้าใจว่าเริ่มมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. ๑๘๔๓) ซึ่งปรากฏตามหลักฐานว่า มีกฎหมายที่ออกในแผ่นดินนี้
หลายบทที่เห็นกฎหมายลักษณะโจรได้กล่าวถึงเรื่องอากรไว้ดังนี้ พ.ศ. ๑๒๔
มาตราหนึ่งว่า จะหาหนี้ย้ายหนอง ถอลอง บึง บาง มีเจ้าของทำอากร
มาแต่ก่อน และมีผู้บังอาจชิงลงกะบังชิงเผือกทำเอาปลาในที่ดินทำนาให้เอ
ยรรคารักษาในอากรทั้งใหม่ที่มีคุณเบียดทุนอากรไว้เป็นหลวงเหลือขึ้นเป็น

สินไหมพินัยถึง” โดยที่ทางราชการได้ให้เจ้าภาษีนายอากรประมูลการผูกขาด
 การจัดเก็บภาษีหรือผูกขาดการทำและขายสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วนำ
 เงินจำนวนหนึ่งตามที่ได้ตกลงกันไว้เข้าคลังแผ่นดิน ในสมัยตอนต้นกรุง
 รัตนโกสินทร์ เจ้าภาษีนายอากรส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่ได้รับการแต่งตั้ง
 แล้วได้รับพระราชทานยศเป็นขุน หมื่น หลวง จนถึงพระยา เช่น จีนบี
 เป็นหมื่นมรุสวานิชรับทำภาษีน้ำตาลกวาด จีนชินเป็นขุนศรีสมบัติรับทำ
 ภาษีฝ้าย ยาสูบ และจีนเลาแซเป็นขุนวิเศษภักดีรับทำภาษีเนื้อปลา ฯลฯ
 เป็นต้น พระยาอนุমানราชชนได้อธิบายที่มาของนายอากรในตำนานสุลลการ
 ว่า เนื่องจากคนจีนได้ขอเสนอรับทำบางสิ่งบางอย่างจากรัฐในลักษณะผูกขาด
 และรัฐเห็นว่าเป็นหนทางที่รัฐบาลจะได้เงินมาเป็นรายได้แผ่นดินที่แน่นอน
 กว่า ประกอบกับคนไทยในสมัยนั้นไม่สนใจในทางการค้า เมื่อได้อนุญาต
 ให้พ่อค้าคนจีนทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในรูปการผูกขาด รัฐก็จะได้เงินส่วนหนึ่ง
 เข้าคลังแผ่นดินซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษการผูกขาดนั้น การจัดเก็บ
 ภาษีด้วยระบบเจ้าภาษีนายอากรได้ดำเนินเรื่อยมา ปรากฏว่าผลประโยชน์
 รายได้แผ่นดินในรูปภาษีอากรไม่พอกับรายจ่ายแทบทุกสมัย เพราะเจ้าภาษี
 นายอากรไม่ได้นำเงินค่าภาษีอากรที่ประมูลไปส่งเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีการ
 ค้างชำระเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการประมูลใหม่ในปีต่อมาก็ได้เสนอเงินแก่
 ทางราชการลดน้อยลง จนกระทั่ง พ้นเอกพระยาฤทธิรงค์ธรมเจต (สุข
 ชูโต) ข้าราชการในกระทรวงมหาดไทย สมัยกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
 เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผู้ปฏิรูปการจัดเก็บภาษีอากรใน
 รูปใหม่ โดยเสนอรัฐบาลให้ยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากรแล้วให้พนักงาน

ของรัฐเป็นผู้จัดเก็บภาษีแทน วิธีการดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกให้การจัดเก็บรายได้
 ภาษีอากรเข้าคลังแผ่นดินเพิ่มขึ้นอีกมากมาย พันเอกพระยาอุทธีรวงศ์ธนะเจต
 (สุข ชูโต) เป็นผู้ริเริ่มดำเนินนโยบายทดลองให้พนักงานของรัฐบาลจัดเก็บ
 เองเป็นครั้งแรก และเป็นคนแรกในประวัติศาสตร์ที่สามารถดำเนินการให้
 รัฐบาลจากระบบการจัดเก็บภาษีเสียใหม่อันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและ
 ประชาชนอย่างยิ่ง ตามประวัติกล่าวว่า พันเอกพระยาอุทธีรวงศ์ธนะเจตได้
 รับการแต่งตั้งเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลปาจิณบุรี มีความรู้ความเป็นไปใน
 ท้องถิ่นอย่างกว้างขวางดีกว่าสมุหเทศาภิบาลทั้งหลาย เมื่อมีการประชุม
 เทศาภิบาลครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้มีการอภิปรายในที่ประชุมถึง
 เรื่องวิธีจัดระเบียบการปกครองในมณฑลนั้น ๆ แล้ว โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยว
 กับภาษีอากรนั้น พันเอกพระยาอุทธีรวงศ์ธนะเจตกราบทูลเสนอบาทบริจารทรง
 มหาไทย (กรมพระยาคำรงราชานุภาพ) ว่า อากรค่าน้ำในมณฑล
 ปาจิณบุรีรัฐบาลได้รับเงินค่าอากรเข้าพระคลังน้อยกว่าเท่าที่ควรมาก
 เพราะนายอากรที่รับผูกขาดไม่มีเวลาจะเก็บได้ทั่วถึง เฉพาะปีหนึ่งจะต้องรีบ
 จัดเก็บได้กำไรภายในเวลาที่ตนมีอำนาจอยู่ เพราะฉะนั้น ใครจะเชื่อว่า
 ประมุขก็ต้องกะจำนวนเงินให้ต่ำด้วยกลัวจะขาดทุน เช่น อากรค่าน้ำที่เมือง
 ปาจิณบุรีมีผู้ประมุขรับเสนอราคาเพียงปีละ ๒,๔๐๐ บาทเท่านั้น แต่อันที่
 จริงนายอากรเก็บค่าน้ำได้แต่ราษฎรที่อยู่ใกล้ ๆ หากที่อยู่ห่างไกลออกไปนาย
 อากรไม่สามารถจะไปเก็บถึงยังมีคนที่ไม่ต้องเสียอากรค่าน้ำอีกมาก พันเอก
 พระยาอุทธีรวงศ์ธนะเจตกล่าวว่า ถ้าให้สมุหเทศาภิบาลจัดเก็บอากรค่าน้ำ
 และให้รางวัลส่วนลศแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ให้เป็นพนักงานเก็บ

จะได้เงินหลวงเพิ่มขึ้นอีกมากมาย เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทรงเห็นชอบด้วยจึงนำไปกราบทูลกรมขุนสิริวัชรวิเศษเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติแต่ไม่ทรงเห็นชอบและตรัสว่า “นายอากรไม่ส่งเงิน ฉันเอาตัวข้าราชการเร่งเงินได้ ถ้าเทศา ๖ ไม่ส่งเงิน ฉันเอาตัวขังไม่ได้ เงินหลวงก็จะสูญ” วันหนึ่งในปลายปีเดียวกัน กรมขุนสิริวัชรวิเศษเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้เสด็จมาที่กระทรวงมหาดไทยตรัสถามเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยว่า ที่พันเอกพระยาฤทธิรงค์รณเจตรับอาสาจะเก็บค่าน้ำเมืองปาจีนบุรีนั้น จะรับจริงหรืออย่างไร เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทูลถามว่าเหตุใดจึงจะกลับมาให้พันเอกพระยาฤทธิรงค์รณเจตรับอากรค่าน้ำ ตรัสตอบว่านายอากรเดิมร้องขาดทุน ขอลดเงินอากรค่าน้ำเมืองปาจีนบุรีผู้อื่นก็ไม่มีใครประมูล คุณเหมือนจะนัดแนะกัน โกงกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จึงดำริจะเปลี่ยนมาให้เทศา ๖ เก็บ ทรงทูลถามว่าจะต้องทรงพระราชประสงค์จำนวนเงินเท่าใด ตรัสตอบว่าได้เพียงเท่าที่นายอากรผูกขาดในปีก่อน อย่าให้เงินหลวงลดลงก็พอใจ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทรงบอกไปยังพันเอกพระยาฤทธิรงค์รณเจตรับอาสาว่า จะเก็บอากรค่าน้ำส่งเงินหลวงให้ได้ครบเท่าที่นายอากรผูกขาดแล้วทูลแนะนำให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทรงทำความตกลงกับเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติข้อหนึ่งว่า ถ้าเทศา ๖ เก็บเงินอากรค่าน้ำได้มากกว่าจำนวนเงินที่นายอากรรับผูกขาดขึ้นเท่าใด ขอให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติอนุญาตให้กระทรวงมหาดไทยใช้เงินที่ได้เพิ่มขึ้นนั้นไปปลูกสร้างสถานที่ว่าการและที่พักข้าราชการในมณฑลปาจีนบุรี ซึ่งต้องการเงิน อยู่

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยนำความไปทูลเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติก็ได้รับอนุญาตตามคำขอของพันเอกพระยาฤทธิรงค์ฉ้วนเจท

พันเอกพระยาฤทธิรงค์ฉ้วนเจทได้ดำเนินการเก็บอากรค่าน้ำเมืองปาจิโนบุรี ได้มากกว่าจำนวนเงินที่นายอากรได้รับผูกขาดหลายเท่า กระทรวงมหาดไทยจึงเริ่มแลเห็นนโยบายการเก็บภาษีอากรอื่น ๆ ทั่วไปว่า การที่จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลอาจจะจัดเก็บเงินอากรโดยรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการจะได้เงินผลประโยชน์แผ่นดินเพิ่มขึ้นได้อีกมาก แต่ยังไม่ทันได้ปรึกษาทกลงกันกับกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กรมขุนสิริวิเศษศักดิ์เสด็จออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเสียก่อน จึงยังมิได้จัดการแต่อย่างใด ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนมหิศรราชหฤทัยเสด็จมาเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ทรงทราบเรื่องพันเอกพระยาฤทธิรงค์ฉ้วนเจทดำเนินนโยบายการจัดเก็บอากรค่าน้ำโดยวิธีให้พนักงานฝ่ายรัฐบาลจัดเก็บเอง นับว่าเป็นผลที่สมความมุ่งหมายของรัฐบาล จึงมีพระประสงค์จะปรับปรุงแก้ไขวิธีการเก็บภาษีอากรโดยทั่วไป และได้กราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสนอวิธีการปรับปรุงการเก็บภาษีอากรใหม่ โดยเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร ประมูลผูกขาดเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดำเนินการเอง กรมที่จัดเก็บภาษีจากสินค้าจึงได้เกิดขึ้นในสมัยนี้ การจัดเก็บภาษีฝิ่นอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกรมฝิ่น ส่วนการจัดเก็บภาษีสุราโดยพนักงานของรัฐอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสุรา ในระยะต้น ๆ ของการจัดเก็บภาษีโดยพนักงานของรัฐได้เจรจาขอผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาช่วยราชการเพื่อเตรียมการและวางแผนการจัดเก็บภาษีอากรโดยพนักงานของรัฐบาลสืบต่อมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๒. ประวัติกรมสรรพสามิต

กรมสรรพสามิตเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงการคลัง มีหน้าที่โดยตรงในการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตจากสินค้าประเภทต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กรมสรรพสามิตเป็นนามที่ตั้งขึ้นใหม่เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔ แต่เดิมนั้นหลังจากยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากรการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตอยู่ภายใต้ชื่อของหน่วยงานอื่น เช่น กรมฝิ่น กรมสุรา กรมศุลกากร และกรมสรรพากร ต่อมาได้มีการวิวัฒนาการเรื่อยมาตามความเหมาะสมและความเจริญของประเทศ จนได้เปลี่ยนมาเป็นนามกรมสรรพสามิตในปัจจุบัน ซึ่งพอจะลำดับการวิวัฒนาการกรมสรรพสามิตได้ดังนี้

กรมฝิ่น

ก่อนปี พ.ศ. ๒๓๕๔ ทางราชการได้ประกาศห้ามมิให้ผู้ใดซื้อขายฝิ่นและสูบฝิ่น ถ้าผู้ใดมีทั้งทางการจับได้ให้ปรับไหมแล้วลงพระราชอาญาผู้ซึ่งลักลอบซื้อขายและสูบฝิ่น ถึงแม้ทางราชการได้ประกาศห้ามไว้ แต่ก็ยังมีการลักลอบซื้อขายสูบฝิ่นกันซึ่งโดยมากเป็นคนจีน ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าหลวงเสนห์วานิช หลวงอนุรักษวานิช ขุนศรีสมบัติ ขุนเทพอากร หลวงพิทักษ์ทศกร ขุนวิเศษภักดี และขุนทิพสมบัติ ทำเรื่องรายขึ้นต่อเจ้าพนักงานขอให้นำขึ้นกราบบังคมทูลแด่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอรับพระราชทานเป็นเจ้าภาษีทั้งในแขวงกรุงเทพ ฯ และหัวเมืองโดยจะทำภาษีฝิ่นให้ปีละ ๒,๐๐๐ ชั่ง เมื่อทำภาษีครบปีแล้วมีกำไรจะแบ่งภาษีพลเกล้า ฯ ถวายมากขึ้นอีก เมื่อ

สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ
 เจ้าพระยาอภัยภูธร และลูกขุนได้ปรึกษาเรื่องราวแล้วได้กราบทูลกรม
 สมเด็จพระเทศาภิบาล กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์
 กรมหลวงภูเวกดิศพนรินทรฤทธิ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ซึ่งได้ร่วม
 พิจารณาเรื่องราวแล้วเห็นพ้องต้องกันว่า ผืนเป็นของข้า ผู้ใดสุมผืน
 กินผืนติดแล้วให้เกิดโทษในต้นตอกระทำทุจริตและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ พระ
 มหากษัตริย์องค์ก่อน ๆ มีพระราชบัญญัติห้ามปรามก็หลายแผ่นดิน แต่การ
 ซ้อขายสุมผืนก็มีได้เบาลงกลับมีเพิ่มขึ้น แม้ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้า-
 เจ้าอยู่หัวได้พยายามจะกำจัดผืนนี้ให้สิ้นซาก ก็ปรากฏว่ามีชาวจีนลักลอบ
 กำผืนมากจนเกิดเป็นพวกอั้งยี่ขึ้น คุณสมภารพรรคพวกเข้าต่อสู้เพื่อแย่ง
 อำนาจในการกำผืนกัน และมีการลักลอบเอาเงินตราไปซื้อผืนเข้ามาจนเงิน
 ในบ้านเมืองร่อยหรอน้อยไปทุกที เมื่อมีผู้ยื่นเรื่องราวทำภาษีผืนก็ชอบอยู่
 เพราะจะซื้อขายกันแต่คนจีนเท่านั้นส่วนคนไทยห้าม การมีภาษีผืนเงินตราจะ
 ได้ไม่รวดเร็ว เพราะเจ้าภาษีจะแลกผืนด้วยสินค้า เงินตราก็ยังคงอยู่ในบ้าน
 เมือง จึงนำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์
 ทรงเห็นชอบด้วย และได้แต่งตั้งให้ผู้ยื่นเรื่องราวเป็นเจ้าภาษีผืน กำหนด
 ให้ทำ ๓ ปีและให้ส่งเงินภาษี ๔ งวดต่อปีอย่าให้ขาด ถ้าทำภาษีครบปี
 มีกำไรให้บวกภาษีด้วยขึ้นอีก ในการนี้ได้เจ้าภาษีตั้งโรงกงสีซื้อขายเอง
 กำหนดให้ขายแก่คนจีนเท่านั้นห้ามขายแก่คนไทย เจ้าภาษีจะได้รับโทษ
 ตามกฎหมายถ้าขายให้แก่บุคคลทั้งกล่าว และเป็นหน้าที่ของเจ้าภาษีที่จะ
 ต้องตรวจปราบปรามการซื้อขายและสุมผืนเอาเองทั้งทางบกและทางทะเล

กับให้มีอำนาจจับกุมผู้กระทำความผิดและริบฝิ่นได้ด้วย นอกจากนี้เจ้าภาษีต้อง
จ่ายรางวัลให้แก่ผู้จับกุมและในการจัดการฝิ่นนั้น เจ้าภาษีมียอำนาจแต่งตั้ง
จีนผู้ใดเป็นผู้รับช่วงซื้อขายฝิ่นในกรุงเทพฯ และหัวเมืองได้

ภายหลังจากการยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร รัฐบาลได้ดำเนินการ
การเก็บและจำหน่ายฝิ่นเอง จึงได้ตั้งกรมฝิ่นขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม
๒๔๔๙ โดยมีหม่อมเจ้าปิยะภักดีนารถเป็นอธิบดีกรมฝิ่นคนแรก และเป็น
ผู้ทำการรับมอบกิจการฝิ่นคืนมาจากเจ้าภาษี และวางระเบียบการฝิ่นให้เป็น
ของรัฐบาลจัดทำตลอดมา หม่อมเจ้าปิยะภักดีนารถดำรงตำแหน่งอธิบดี
กรมฝิ่นอยู่ ๑๐ ปีเศษ

เมื่ออธิบดีกรมฝิ่นคนแรกออกจากราชการแล้ว หม่อมเจ้าสิทธิพร
กฤดากร ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีแทน โดยบริหาร
ราชการกรมฝิ่นจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงได้ลาออกจากราชการ และต่อมา
ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพิพัฒน์ธนากร (ฉิม โปษยานนท์ บิดาของ
ผู้เขียน) รองอธิบดีกรมฝิ่น ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมฝิ่น และได้ลาออก
รับพระราชทานบำนาญเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๗๕ ภายหลังจากที่ได้
มีประกาศพระบรมราชโองการให้สมทบกรมฝิ่นเข้าในกรมสรรพากร การ
จัดเก็บภาษีฝิ่นจึงอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพากร จึงเป็นอันสิ้นสุด
กรมฝิ่นตั้งแต่นั้นมา รวมเวลาที่พระยาพิพัฒน์ธนากรบริหารกรมฝิ่นอยู่
๑๒ ปีเศษ

กรมสุรา

การจัดเก็บภาษีสุราแต่เดิมเป็นระบบเจ้าภาษีนายอากร โดยจัดให้นายอากรรับผูกขาดไปตั้งโรงต้มกลั่นสุราออกจำหน่ายในตำบลต่าง ๆ และนำเงินอากรสุราส่งต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตามจำนวนเงินที่รับผูกขาดไป นอกจากนายอากรจะต้มกลั่นสุราขายแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจปราบปรามสุราเถื่อนโดยนายอากรจัดตั้งนายตรวจสุราทำการตรวจตรามิให้ราษฎรทำสุราบริโภคหรือจำหน่ายเอง ส่วนสุราต่างประเทศนายอากรเป็นผู้จัดเก็บเช่นเดียวกัน โดยเรียกเก็บภาษีขาเข้าเป็นภาษีย้อยชัก ๓ และสุราต่างประเทศที่นำเข้ามามีการเจือปนน้ำออกจำหน่าย จึงทำให้ขายได้ในราคาถูก สุราโรงเตาสุราที่นายอากรต้มกลั่นออกจำหน่ายก็ต้องขายราคาต่ำเช่นเดียวกัน ผลประโยชน์เงินอากรจึงเก็บได้น้อย ต่อมารัฐบาลได้ทำสัญญาเรื่องสุรากับนานาประเทศ เปลี่ยนอัตราภาษีสุราโดยเก็บตามจำนวนแอลกอฮอล์ในน้ำสุรา สุราที่มีจำนวนแอลกอฮอล์ต่ำกว่า ๕๐ ดีกรี เรียกเก็บภาษีทะเละ ๘ บาท ๓๗ สตางค์ครึ่ง สุราที่มีจำนวนแอลกอฮอล์สูงขึ้นไปก็เรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้นตามส่วน และเพิ่มอัตราภาษีเบียร์ เหล้าองุ่นขึ้นเป็นร้อยละ ๕ ตามราคา และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติภาษีอากรขึ้นในปี จุลศักราช ๑๒๔๘ (พ.ศ. ๒๔๒๙) สำหรับบังคับการจัดเก็บภาษีสุราที่ต้มกลั่นในบ้านเมืองและสุราที่ส่งเข้ามาจากต่างประเทศให้เป็นอย่างเดียวกัน ก่อนเวลาที่กฎหมายภาษีขึ้นใน จุลศักราช ๑๒๔๘ จะได้ประกาศออกใช้ ได้มีการประชุมคณะทูตและกงสุลในกรุงเทพฯ มร. เดวิด วิลเลียม ที่ปรึกษาราชการในกรมศุลกากรเป็นผู้

ประชุมแทนพนักงานฝ่ายไทย และที่ประชุมได้ตกลงให้กรมศุลกากรเป็น
เจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษีสุราขาเข้าแทนนายอากรสุราตามกฎหมาย ส่วนนาย
อากรสุราให้เป็นผู้จัดเก็บแต่ภาษีสุราชั้นใน (ภาษีสุราที่ผลิตภายในประเทศ)
กรมศุลกากรจึงได้เป็นเจ้าหน้าที่จัดเก็บภาษีสุราขาเข้าตั้งแต่เริ่มใช้กฎหมาย
ภาษีชั้นใน จุลศักราช ๑๒๔๘ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๒ แต่เงินภาษีสุราขาเข้า
ที่กรมศุลกากรเก็บได้ก็โอนไปให้แก่ผู้ที่ได้รับเป็นนายอากรสุรา โดยนาย
อากรสุราจะจัดคนมากำกับตรวจการเก็บภาษีสุราขาเข้าอยู่ที่กรมศุลกากร จน
ถึงราว พ.ศ. ๒๔๔๔ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงได้ตกลงให้นายอากร
รับผูกขาดแต่ภาษีสุราชั้นในอย่างเดียว ส่วนภาษีสุราต่างประเทศที่กรม
ศุลกากรเป็นเจ้าหน้าที่จัดเก็บก็ให้นำส่งเป็นเงินรายได้ของรัฐบาลโดยตรง ไม่
ได้อโอนให้นายอากรสุราแต่หนึ่งมา

การแก้ไขอัตราภาษีสุราขาเข้าให้สูงขึ้นตามกฎหมายภาษีชั้นใน
จุลศักราช ๑๒๔๘ แทนการจัดเก็บในอัตราร้อยละ ๓ เป็นผลให้สุราที่ส่ง
เข้ามาจากต่างประเทศต้องเสียภาษีมากขึ้นและจะนำออกขายได้เฉพาะในร้าน
ที่ได้รับใบอนุญาตให้จำหน่ายสุราเท่านั้น สุราต่างประเทศจึงต้องขายราคา
แพงขึ้น ส่วนผู้ที่ได้รับเป็นนายอากรสุราก็จัดการต้มกลั่นสุราออกจำหน่าย
ตามเดิม และคอยตรวจตราไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตจำหน่ายสุราและเสียค่า
ธรรมเนียมให้แก่นายอากรรับสุราต่างประเทศมาขาย ส่วนสุราที่นายอากร
ต้มกลั่นก็นำมาออกจำหน่ายซื้อขายได้ทั่วไปไม่ต้องรับ ใบอนุญาตให้จำหน่าย
แต่อย่างใด ในระยะแรกเมื่อสุราต่างประเทศต้องขายราคาแพงโดยต้องเสีย
ภาษีขาเข้าตาม พิกัดและเสียค่าธรรมเนียม ใบอนุญาตให้จำหน่ายสุราตาม

กฎหมาย สุราโรงเตี๊ยกขายได้ราคาแพงขึ้น ผลประโยชน์เงินรายได้อากร
 สุราผูกขาดจึงเก็บได้สูง แต่ต่อมานายอากรสุรามีความสนใจแต่จะต้มกลั่น
 สุราออกจำหน่ายให้พอกับเงินอากรอย่างเดียว ไม่ได้ตรวจตราการซื้อขาย
 สุราต่างประเทศประกอบกับการค้าขายในประเทศไทยมีความเจริญยิ่งขึ้น สุรา
 ต่างประเทศจึงได้ส่งเข้ามาจำหน่ายมากขึ้นและยังได้เปรียบสุราโรงเตี๊ยก
 เพราะเป็นสุราที่มีจำนวนแอลกอฮอล์มาก ผู้ขายอาจจะเติมน้ำให้จำนวนน้ำ
 สุรามากขึ้นโดยไม่ต้องเสียภาษีสุราเพิ่มขึ้น และเป็นเหตุให้สุราโรงขายได้
 ลดน้อยลง เมื่อผู้รับเป็นนายอากรสุราได้รับประโยชน์น้อยลง ก็ขอรับ
 ผูกขาดอากรสุราในปีต่อมาต่ำลงและการส่งเงินเข้าพระคลังก็ไม่เต็มเม็ดเต็ม
 หน่วย อันเป็นผลให้เงินรายได้อากรผูกขาดเก็บได้น้อยลงกับยังมีบุคคล
 และบริษัทต่างประเทศปรารถนาจะขออนุญาตตั้งโรงต้มกลั่นสุราเพื่อต้มกลั่น
 สุราออกขายแข่งกับสุราของนายอากรที่ต้มกลั่นออกจำหน่ายด้วย กระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติจึงได้ดำริเห็นว่าระบบเจ้าภาษีนายอากรไม่อำนวยในการ
 จัดเก็บรายได้แผ่นดินให้เพิ่มขึ้น ควรจะได้จัดเก็บภาษีสุราให้ถูกต้องตาม
 กฎหมายภาษีขึ้นใน จึงได้ทดลองให้เจ้าพนักงานจัดเก็บภาษีสุราในบาง
 มณฑลเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ปรากฏว่าเป็นผลดีแก่ทางราชการ เพราะ
 จัดเก็บรายได้ภาษีสุรามากกว่าหลายเท่าที่นายอากรจัดส่งเข้าคลังแผ่นดิน จึง
 ได้จัดตั้งกรมสุราขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๕๒ เพื่อดำเนินการเก็บ
 ภาษีสุราโดยพนักงานของรัฐทั่วทุกมณฑล การดำเนินนโยบายสุราในครั้ง
 นั้นได้ให้โรงต้มกลั่นสุราที่ได้ตั้งอยู่ในตำบลต่าง ๆ เมื่อครั้งจัดเป็นนายอากร
 โดยอุปเลิโรงต้มกลั่นสุรานั้น ๆ เสียมารวมทำการต้มกลั่นสุราที่โรงใหญ่

และจัดส่งสุราจากโรงใหญ่ไปจำหน่ายในตำบลต่าง ๆ โดยจัดตั้งร้านแขวงสำหรับรับสุราจากโรงต้มกลั่นสุราไปทำการขายส่งให้แก่ร้านขายสุราย่อยในในตำบลนั้น ๆ การยุบโรงงานสุราเล็ก ๆ ในตำบลต่าง ๆ โดยมีความประสงค์เพื่อที่จะตัดจำนวนเจ้าพนักงานกำกับโรงต้มกลั่นสุราให้น้อยลง และให้จัดการกำกับตรวจตราการเก็บภาษีสุราที่โรงต้มกลั่นสุราโรงใหญ่ให้มั่นคงแข็งแรงยิ่งขึ้น ส่วนท้องที่ตำบลใดที่ตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจะส่งสุราจากโรงใหญ่ไปจำหน่ายไม่สะดวก หรือถ้าเป็นตำบลที่สุราจำหน่ายได้น้อย ถ้าจะจัดให้มีเจ้าพนักงานไปกำกับตรวจเก็บภาษีสุราที่จำหน่ายออกจากโรงต้มกลั่น จะต้องเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ดังนั้นจึงให้ผู้รับอนุญาตต้มกลั่นสุราเสียภาษีแบบเหมาเอา คืออนุญาตให้ผู้รับต้มกลั่นสุรา ต้มกลั่นสุราออกจำหน่ายในท้องที่ตำบลนั้น และให้นำเงินค่าภาษีสุราและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ส่งต่อเจ้าพนักงานเป็นรายเดือน หรือรายปี ตามที่ได้ทำสัญญาตกลงไว้กับเจ้าพนักงาน คล้ายนายอากรผูกขาด ทางราชการเพียงจัดให้มีนายตรวจสุราไปประจำอยู่เพียงคนหนึ่งหรือสองคนเพื่อตรวจตราการต้มกลั่นสุราและการซื้อขายสุราในตำบลนั้น ให้ถูกต้องตามสัญญา ส่วนตำบลใดเป็นถิ่นทุรกันดารหรือชายพระราชอาณาเขตโดยจัดให้มีผู้รับไปตั้งโรงต้มกลั่นสุราออกจำหน่ายไม่ได้ ก็จัดเก็บภาษีสุราโดยออกใบอนุญาตให้ราษฎรต้มกลั่นสุราเตาเล็กและต้มกลั่นสุราในบ้านเรือนตามวิธีเดิม ซึ่งวิธีการบริหารงานในลักษณะสุรாதังกล่าวได้ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

๕
ตรงแนวการจัดเก็บภาษีสุราและการตรวจตราการซื้อขายสุราตกอยู่ในความควบคุมบังคับบัญชาของกรมฝิ่น โดยมอบให้หม่อมเจ้าปิยะภักดีนารถ

อธิบดีกรมฝิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนการเก็บภาษีสุราตามมณฑลต่าง ๆ มอบให้เจ้าพนักงานฝิ่นซึ่งมีอยู่แล้วทุกมณฑลเป็นผู้เก็บภาษีสุรด้วย ต่อมาทางราชการได้ยุบเจ้าพนักงานสุรา-ฝิ่น โดยมอบให้คลังมณฑลจัดการแทน

ต่อมากระทรวงการคลังมหาสมบัติได้ดำริเห็นว่า การจัดเก็บภาษีสุราต่างประเทศเป็นหน้าที่ของกรมศุลกากร ส่วนการจัดเก็บภาษีสุรภายในเป็นหน้าที่ของกรมฝิ่น เป็นการแยกย้ายกันอยู่ไม่สะดวกแก่การบังคับบัญชา จึงให้แยกการจัดเก็บภาษีสุรออกจากกรมฝิ่นไปให้กรมศุลกากรจัดทำเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยมีพระองค์เจ้าพร้อมพงษ์ธิดาฯ อธิบดีกรมศุลกากรเป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชางานจัดเก็บภาษีสุรภายในด้วย ในระยะนี้กระทรวงการคลังมหาสมบัติได้จ้าง มร. เปติชูเคนัง ข้าราชการในสถานทูตฝรั่งเศสมารับราชการเป็นเจ้ากรมในกรมสุรภายใต้ความควบคุมของอธิบดีกรมศุลกากร โดยมีหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำการจัดเก็บภาษีสุร และตรวจตราเจ้าหน้าที่ภาษีสุรทั้งปวงทั้งมณฑลกรุงเทพ ฯ และมณฑลอื่น ๆ มร. เปติชูเคนังได้เริ่มเข้ารับราชการเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้ลาออกจากราชการเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ รวมเวลารับราชการ ๕ ปีเศษ เมื่อเจ้ากรมสุรชาวต่างประเทศออกไปแล้ว งานในตำแหน่งเจ้ากรมจึงตกแก่ข้าราชการในกรมสุรช่วยกันปฏิบัติต่อมา ในสมัยที่อธิบดีกรมศุลกากรบัญชางานสุรอยู่ การจัดเก็บภาษีสุรตามมณฑลต่าง ๆ ได้โอนการจัดเก็บภาษีสุรทางหัวเมืองไปให้เจ้าหน้าที่ของสรรพากรมณฑล และสรรพากรจังหวัดจัดทำ โดยมีผู้ช่วยเจ้าภาษีสุรามณฑลและจังหวัดเป็นผู้ช่วยเหลือ เพราะเนื่องจากทางราชการได้ยุบเลิกตำแหน่งคลังมณฑลเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔

ต่อมาได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ความเป็นมาการเก็บภาษีขึ้นในเวลานั้นได้ขยายกิจการไปทั่วราชอาณาจักรแล้ว จึงให้แยกราชการส่วนนี้ออกจากกรมศุลกากรและตั้งกรมสุราให้มีฐานะเป็นกรมขึ้นเจ้ากรมในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ การบังคับบัญชางานจัดเก็บภาษีสุราในความควบคุมของพระองค์เจ้าพร้อมพงษ์ธิดาธิดาอริยธิดากรมศุลกากรก็เป็นอันสิ้นสุดลง รวมเวลาที่พระองค์เจ้าพร้อมพงษ์ธิดาธิดาอริยธิดาบังคับบัญชางานกรมสุราอยู่ ๒๐ ปี

เมื่อแยกงานสุราออกจากกรมศุลกากรแล้ว ได้ตั้งให้พระยารัตนโกษา (ม.ร.ว. โหม่ นพวงศ์) เป็นเจ้ากรม ปฏิบัติงานจัดเก็บภาษีสุราจนถึงวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการความว่า กรมสรรพากรและกรมสุรานั้นเป็นกรม ซึ่งมีหน้าที่และกิจการอันมีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงให้สมทบกรมสุราเข้ากับกรมสรรพากรในความบังคับบัญชาของอธิบดีกรมสรรพากร โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยเป็นอธิบดีกรมสรรพากร พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยได้บริหารงานร่วมกับพระยารัตนโกษา เจ้ากรมกรมสุราอยู่จนถึงวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓ จึงได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยารัตนโกษาออกรับพระราชทานบำนาญ และในวันเดียวกันได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้แยกกรมสุราออกจากกรมสรรพากรและยกฐานะขึ้นเป็นกรมขึ้นอธิบดี โดยมีเหตุผลในประกาศนั้นว่า กรมสุราเป็นกรมหารายได้ที่สำคัญกรมหนึ่งในกระทรวงการคลังมหาสมบัติ เพื่อจะได้ปรับปรุงงานสุรา

ของประเทศให้ดีและทันสมัยขึ้นจึงสมควรแยกกรมสุราออกจากสรรพากร และยกฐานะขึ้นเป็น กรมชั้น อธิบดีรวมเวลาที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า วิวัฒนไชยทรงบริหารงานสุรา (กรมสุรา) อยู่ ๑๐ เดือน เมื่อได้แยกกรม สุราออกมาก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าจิตรโภคทวีเกษมศรี ปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้บริหารราชการกรมสุรา และได้ทำสัญญาจ้างนายคับบลิว.ดี.รีฟ ชาวอังกฤษ มาเป็นที่ปรึกษาราชการ กรมสุรา โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีสุรา

กรมสรรพสามิต

เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๔ ได้มีพระบรมราชโองการว่า กิจการของกรมสุราในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต่อไปภายหน้าจะมีกิจการอื่นเพิ่มขึ้นอีก สมควรเปลี่ยนนามกรมสุราให้เหมาะสมแก่หน้าที่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามกรมสุราให้เป็นกรมสรรพสามิต ตั้งแต่นั้นมา และได้เริ่มเก็บภาษีไม้ซัดไฟเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๗๔ โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติเก็บภาษีไม้ซัดไฟ ซึ่งทำในพระราชอาณาเขต พ.ศ. ๒๔๗๔ จัดเก็บภาษีซีเมนต์เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๔๗๕ ตามพระราชบัญญัติภาษีซีเมนต์ซึ่งทำในพระราชอาณาเขต พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังได้เปลี่ยนนามกรมสุราเป็นกรมสรรพสามิตได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าจิตรโภคทวีเกษมศรี ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตเป็นคนแรกจนถึงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้สมทบกรมสรรพสามิตและกรมฝิ่นเข้ากับกรมสรรพากรโดยเลิกตำแหน่งอธิบดีกรมฝิ่นและกรมสรรพสามิตเสียและให้อธิบดี

สรรพากรเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งงานฝืนและงานสรรพสามิต (งานสุรา) หม่อมเจ้าจิตรโกทวิเกษมศรีจึงได้ลาออกจากราชการเพื่อรับพระราชทานบำนาญ รวมเวลาที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต ๑ ปีเศษ

พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย อธิบดีกรมสรรพากร ทรงควบคุมการบริหารงานของกรมสรรพสามิตเป็นครั้งที่สอง แต่ด้วยเหตุที่สถานที่ทำงานยังแยกกันอยู่ คือ อธิบดียังบัญชางานอยู่ที่กรมสรรพากร ถนนสีพระยา (ที่ตั้งกรมสรรพสามิตเดิม) ส่วนกรมฝืนตั้งอยู่ที่สามเสน (ที่ตั้งกรมสรรพสามิตปัจจุบัน) และกรมสรรพสามิตตั้งอยู่ที่ถนนสาทร เป็นการไม่สะดวกในการบริหารอธิบดีกรมสรรพากรจึงได้ตั้งผู้รักษางานขึ้น ๒ คน คือ หลวงบรรหารราชากร (ทองอยู่ กนกการ) เป็นผู้ทำการในหน้าที่ผู้ช่วยอธิบดีฝ่ายสรรพสามิต และหลวงบรรณกรรัชต์ภักดิ์ (เทียน อุณานนท์) เป็นผู้ทำการในหน้าที่ผู้ช่วยอธิบดีฝ่ายฝืน พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงบริหารงานสรรพสามิตอยู่จนถึงวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงพ้นจากหน้าที่บังคับบัญชากรมฝืนและกรมสรรพสามิต รวมเวลาที่ควบคุมงานสองกรมครั้งที่สองอยู่ ๑๓ เดือนเศษ ในระหว่างที่พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงบริหารงานสรรพสามิตอยู่นั้น ได้จัดเก็บภาษีเครื่องซีดไฟเพิ่มเติม โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติเก็บภาษีเครื่องซีดไฟซึ่งทำในพระราชอาณาเขต พุทธศักราช ๒๔๗๖

ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบกรมในกระทรวงการคลัง พุทธศักราช ๒๔๗๖ ให้รวมกรมสรรพสามิตและกรมฝืนเป็นกรมเดียวกัน โดยแยกออกจากกรมสรรพากร เรียกว่า “กรมสรรพสามิตและ

ผืน” ยกขึ้นเป็นกรมหนึ่งในกระทรวงการคลัง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงนฤเบศร์มานิต (สงวน จูฑะเทมีย) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังเป็นผู้ทำการแทนอธิบดีกรมสรรพสามิตและผืนตั้งแต่วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๔๗๖ ต่อมาได้มีประกาศพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พ.ศ. ๒๔๗๖ ให้แก่นาม “กรมสรรพสามิตและผืน” เหลือเพียง “กรมสรรพสามิต” สังกัดในกระทรวงการคลังตามเดิม และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงนฤเบศร์มานิต (สงวน จูฑะเทมีย) เป็นอธิบดีกรมสรรพสามิตตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ ด้วยเหตุที่หลวงนฤเบศร์มานิตเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังด้วย มีราชการที่จะต้องปฏิบัติประจำทางกระทรวงมาก ประกอบกับกรมสรรพสามิตมีการจัดเก็บภาษีจากสินค้าอื่นเพิ่มเติม กรมการคลังจึงได้มีคำสั่งให้หลวงอรรถสารประสิทธิ (ทองเย็น หลีละเมียร) ซึ่งโอนมาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีรักษาราชการแทนอธิบดีกรมสรรพสามิตเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๒ และได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ภายหลังจากที่หลวงนฤเบศร์มานิต (สงวน จูฑะเทมีย) ได้ปฏิบัติราชการจนครบเกษียณอายุออกมารับพระราชทานบำนาญ และในระหว่างที่หลวงนฤเบศร์มานิตดำรงตำแหน่งอธิบดีได้ประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ เพื่อจัดเก็บภาษีสรรพสามิตจากสินค้าใหม่เพิ่มเติม คือ

๑. ประกาศใช้พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เพื่อเก็บภาษียาสูบเป็นรายได้ของรัฐและเพื่อบำรุงการเพาะปลูกยาสูบ คุ้มครองสิทธิในเรื่องราคา ควบคุมอุตสาหกรรมยาสูบ

การจำหน่ายยาสูบ และให้รางวัลแก่ผู้ที่ส่งยาสูบออกไปจำหน่ายนอกราชอาณาจักร

๒. ประกาศใช้พระราชบัญญัติไฟ พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เพื่อเก็บภาษีไฟ ควบคุมการทำและการจำหน่ายไฟ และการนำไฟเข้ามาในราชอาณาจักร สำหรับการทำไฟนั้นกรมสรรพสามิตเป็นผู้ดำเนินการผลิตในรูปผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว

๓. ประกาศใช้พระราชบัญญัติเกลือ พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เพื่อเก็บภาษีเกลือ การเก็บภาษีเกลือเคยจัดเก็บมาก่อนตามพระราชบัญญัติพิภคภาษีภายใน ร.ศ. ๑๑๑ พระราชบัญญัติลักษณะการเก็บค่านาเกลือ ๑๒๓ แต่เนื่องจากการเก็บภาษีเกลือมีผู้ร้องเรียนว่าเป็นเหตุให้กระทบกระเทือนสวัสดิภาพของราษฎรชานาเกลือ ถ้ายกเลิกการเก็บภาษีเกลือแล้วฐานะของชานาเกลือจะดีขึ้น จึงได้ยกเลิกโดยตราพระราชบัญญัติยกเลิกอากรเกลือ พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อมาได้มีการเรียกเก็บภาษีเกลือขึ้นอีกโดยตราพระราชบัญญัติเกลือ พ.ศ. ๒๔๘๑ และได้ประกาศยกเลิกการควบคุมและการเก็บภาษีเกลืออีกครั้งหนึ่งตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๘

ส่วนการบริหารการจัดเก็บภาษีในส่วนภูมิภาค ได้ตั้งสรรพสามิตจังหวัดและสรรพสามิตอำเภอ พร้อมด้วยข้าหลวงตรวจการสรรพสามิตภาคขึ้นเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นต้นมา

ต่อมาหลวงอรรถสารประสิทธิ์ได้ย้ายไปประจำกระทรวงการคลัง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายพันตำรวจโท ชุนศรี-

ศรากร (ชลอ ศรีศรากร) อธิบดีกรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตแทนตั้งแต่วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๘๔ หลังจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารราชการกรมสรรพสามิตและการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตตามลำดับได้ดังนี้

เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้นายพันตำรวจโท ชลอ ศรีศรากร อธิบดีกรมสรรพสามิตไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมรถไฟ และให้นายทองเย็น หัสละเมียร ปลัดกระทรวงการคลังมาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตแทน รวมเวลาที่นายพันตำรวจโทชลอ ศรีศรากร รับหน้าที่บริหารราชการกรมสรรพสามิตครั้งแรก ๑๖ เดือน และนายทองเย็น หัสละเมียร มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตเป็นครั้งที่ ๒

ต่อมาวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้นายทองเย็น หัสละเมียร ไปดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลังตามเดิม และให้นายพันตำรวจโทชลอ ศรีศรากร อธิบดีกรมรถไฟมาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตอีกตำแหน่งหนึ่งตั้งแต่วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ รวมเวลาที่นายทองเย็น หัสละเมียร ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตครั้งที่สอง ๖ เดือนเศษ และนายพันตำรวจโทชลอ ศรีศรากร กลับมาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตเป็นครั้งที่สอง

ต่อมาในวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้มีคำสั่งกองทัพนาม (ขณะนั้นเป็นระยะที่อยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง) แต่งตั้งให้นายพันตำรวจโท ชลอ ศรีศรากร ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต

เพียงตำแหน่งเดียว และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นไปตามคำสั่งกองทัพนามดังกล่าว ในระหว่างนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานสุรา กล่าวคือ หลังจากที่ได้จัดตั้งกรมสุรา (กรมสรรพสามิต) ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๔ การบริหารงานสุราอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพสามิตตลอดมา เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ ก็ได้โอนโรงงานสุราของกรมสรรพสามิตไปให้กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๘๕ โดยค่อย ๆ รับโอนไป เหตุผลในการโอนโรงงานสุรากรมสรรพสามิตไปอยู่ในความควบคุมกระทรวงอุตสาหกรรม เพราะหลังสงครามภาคพื้นเอเชียตะวันออก สถานการณ์ของประเทศไทยทวีความคับขันเป็นลำดับมา ได้บีบบังคับให้ประเทศไทยต้องร่วมทำสงครามด้วย การขาดแคลนเครื่องอุปโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชนได้เกิดขึ้น ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุให้รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องรีบออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม พุทธศักราช ๒๔๘๕ โดยยุบกระทรวงเศรษฐกิจและตั้งกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้น เพื่อเร่งดำเนินการส่งเสริมปรับปรุงการอุตสาหกรรมและการค้าขายภายในประเทศให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง ตักภาระกังวลที่จะหวังพึ่งแต่สินค้านอกประเทศให้น้อยลง ในระยะเวลาที่การบริหารงานสุราอยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม โรงงานสุราบางแห่ง กระทรวงอุตสาหกรรมไปดำเนินการต้มกลั่นสุราเองส่วนบางโรงงานได้ให้เอกชนเป็นผู้ทำและขายส่ง

สุราโดยวิธีการประมุข หรือต่ออายุสัญญาแล้วแทนนโยบายแต่ละสมัยของ
กระทรวงอุตสาหกรรม

วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้นายพันตำรวจโทชลอ ศรีศรากร ออกรับพระราชทานบำนาญ และให้
นายทองเย็น หัสละเมียร ปลัดกระทรวงการคลังรักษาราชการตำแหน่งอธิบดี
กรมสรรพสามิตอีกตำแหน่งหนึ่ง รวมเวลาที่นายพันตำรวจโทชลอ ศรีศรากร
บริหารราชการกรมสรรพสามิตครั้งที่สอง ๓ ปีเศษ และนายทองเย็น
หัสละเมียร มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตเป็นครั้งที่สาม และใน
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ กระทรวงการคลังได้มีคำสั่งแต่งตั้ง
ให้หลวงประกอบธนกิจ ข้าหลวงตรวจการสรรพสามิตภาค ๓ เป็นผู้รักษาราชการ
ในตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต รวมเวลาที่นายทองเย็น หัสละเมียร
มาบริหารราชการกรมสรรพสามิตครั้งที่สาม ๑๑ เดือน

วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งให้หลวงประกอบธนกิจ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต และ
อยู่ในตำแหน่งมาจนถึงวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงได้ออกรับ
พระราชทานบำนาญ รวมเวลาที่หลวงประกอบธนกิจบริหารราชการกรม-
สรรพสามิต ๔ ปีเศษ ในระหว่างที่หลวงประกอบธนกิจ บริหารราชการ
กรมสรรพสามิตได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีเครื่องดื่ม พ.ศ. ๒๔๕๕
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดเก็บภาษีเครื่องดื่ม และได้มีการเปลี่ยนแปลง
โรงงานยาสูบกรมสรรพสามิตกล่าวคือ ได้เปลี่ยนสังกัดอยู่ในความควบคุม
กระทรวงการคลังโดยตรงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๗ เพราะแต่เดิมนั้น โรงงาน

ยาสูบอยู่ในสังกัดกรมสรรพสามิตมาเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๔ โดยในชั้นแรกรัฐบาลได้รับซื้อโรงงานยาสูบไทยสะพานเหลือง ของห้างหุ้นส่วนบุรพยาสูบจำกัด ซึ่งเป็นของเอกชนมาดำเนินงานภายใต้การควบคุมของกรมสรรพสามิต ตั้งแต่วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๔๘๒ ต่อมาในปี ๒๔๘๔ รัฐบาลได้รับซื้อโรงงานผลิตบุหรืของบริษัทกวางชุกและซอเฟ้นเพิ่มเติมมาอีก รับซื้อโรงงานยาสูบและกิจการเพาะปลูกใบยาของบริษัทยาสูบอังกฤษอเมริกัน (ไทย) จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทประกอบอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมาร่วมดำเนินงานด้วย โรงงานผลิตบุหรืทั้งหมดที่รัฐบาลรวมซื้อมามีดำเนินการนี้เรียกว่า “โรงงานยาสูบกรมสรรพสามิต” (Thailand Tobacco Monopoly) จนถึงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๘๕ จึงได้โอนโรงงานยาสูบไปสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม และในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๔๘๖ โอนกลับมาสังกัดกรมสรรพสามิตอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๘๗ จึงได้โอนไปขึ้นตรงกับกระทรวงการคลังจนถึงปัจจุบัน

เมื่อหลวงประกอบบรรณกิจ ดำรงตำแหน่งอธิบดีจนครบเกษียณอายุราชการ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หม่อมราชวงศ์ทันทพงษ์ กฤดากร รองอธิบดีกรมสรรพสามิต ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๐ ได้ออกจากราชการเพื่อรับพระราชทานบำนาญ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๐ รวมเวลาที่หม่อมราชวงศ์ทันทพงษ์ กฤดากร บริหารราชการกรมสรรพสามิตอยู่ ๑๐ ปีเศษ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

๑. การเลิกฝิ่นและการจับเก็บภาษีฝิ่น การสูบฝิ่นในประเทศไทย ได้มีมานาน รัฐบาลไคมีนโยบายที่จะเลิกการเสพฝิ่นตลอดมาไม่เป็นผล ดังเช่นเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๙๘ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่องการเสพฝิ่นในประเทศไทยและมีมติให้เลิกการเสพและจำหน่ายฝิ่นตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๙ แต่การดำริในครั้งนั้นหาได้สัมฤทธิ์ผลไม่ ด้วยเหตุที่ว่าหากเลิกฝิ่นตามกำหนดจะกระทบกระเทือนรายได้ของรัฐที่ไม่สามารถหารรายได้จากภาษีอื่นมาชดเชยได้ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติให้เลื่อนการจำหน่ายฝิ่นไปจนถึงสิ้นปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เมื่อถึงกำหนดดังกล่าวรัฐบาลในสมัยนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาแล้ว กรมสรรพสามิตก็ได้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลตลอดมา โดยพยายามลดการสูบฝิ่นให้น้อยลงด้วยวิธีการต่างๆตลอดมา เช่น จำกัดจำนวนร้านและจำนวนฝิ่นที่จำหน่ายแก่ผู้เสพติดให้น้อยลงตามลำดับ เพิ่มราคาและเจือปนฝิ่นที่จำหน่ายให้มีเปอร์เซ็นต์ต่ำเพื่อให้ยากต่อการที่ผู้เสพติดจะเลิกสูบ จำกัดจำนวนผู้สูบฝิ่นให้น้อยลงและหมดไปโดยให้ผู้เสพติดที่จะสูบฝิ่นต้องขึ้นทะเบียนขอรับใบอนุญาตเข้าสูบฝิ่นในร้านที่ได้รับอนุญาตและห้ามมิให้ผู้ไม่มีใบอนุญาตและผู้อายุต่ำกว่า ๒๑ ปี เข้าไปในร้านฝิ่น ฯลฯ เป็นต้น หลังจากที่ได้ดำเนินการดังกล่าวข้างต้นมาแล้ว จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๑ หัวหน้าคณะปฏิวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๗ ลงวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ให้ยกเลิกการจำหน่ายฝิ่นและห้ามการสูบฝิ่นทั่วราชอาณาจักรโดยเด็ดขาดตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒

๒. ประกาศใช้พระราชบัญญัติภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน พ.ศ. ๒๕๐๗ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๗ เพื่อเก็บภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันเป็นรายได้ของรัฐ ซึ่งเป็นการจัดเก็บเพื่อชดเชยอากรศุลกากรขาเข้าที่ขาดไปหลังจากที่ได้มีการตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นในประเทศไทย เพื่อกลั่นเป็นน้ำมันสำเร็จรูปแทนการส่งเข้าจากต่างประเทศ

๓. โรงงานสุราต่าง ๆ ของรัฐบาลที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้โอนกลับมาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมสรรพสามิต ยกเว้นโรงงานสุราบางยี่ขันซึ่งยังอยู่ในความควบคุมของกระทรวงอุตสาหกรรม กรมสรรพสามิตได้เปลี่ยนแปลงการบริหารงานสุราเสียใหม่โดยให้เอกชนเป็นผู้รับทำและขายส่งสุราทั้งหมด โดยการประมูลน้ำสุราชั้นต่ำเพื่อเสียภาษี (โกวตำ) แทนประมูลค้าย่ำธรรมเนียมพิเศษเป็นเงินก้อน (แป๊ะเจี๊ยะ) และได้จัดตั้งองค์การสุราเพื่อบริหารงานโรงงานสุรากรมสรรพสามิตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๐๖ ดำเนินงานในรูปรัฐวิสาหกิจชื่อว่า "องค์การสุรา กรมสรรพสามิต" โดยพนักงานของรัฐ เป็นผู้ต้มกลั่นสุราเอง ส่วนการจำหน่ายสุราได้มอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ

หลังจากที่ หม่อมราชวงศ์ ทັນพงษ์ ฤทธากร ได้ปฏิบัติราชการจนครบเกษียณอายุ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้นายถนัดวิล อมาตยกุล ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิต จนถึงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๕ จึงได้ออกรับพระราชทานบำนาญ รวมเวลาที่บริหารงานกรมสรรพสามิตอยู่ ๕ ปี ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายชาญชัย ลีถาวร ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมสรรพสามิต จนถึงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ นายชาญชัย ลีถาวร ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพากร รวมเวลาที่นายชาญชัย ลีถาวร บริหารราชการกรมสรรพสามิตอยู่ ๑ ปีเศษ และในวันเดียวกันได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายพิพัฒน์ ไปษยานนท์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสรรพสามิตจนถึงปัจจุบัน

๓. การบริหารงานการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตในปัจจุบัน

๑. การแบ่งส่วนราชการกรมสรรพสามิต

การแบ่งส่วนราชการเพื่อจัดเก็บภาษีสรรพสามิตตามพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการในกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลังได้กำหนดไว้ดังนี้

ก. การบริหารราชการส่วนกลาง

๑. สำนักงานเลขานุการกรม
๒. กองวิชาการ
๓. กองคลัง
๔. กองรายได้
๕. กองการสามิต
๖. กองการสุราและยาสูบ
๗. กองตรวจ

๘. กองการเจ้าหน้าที่

๙. สรรพสามิตเขต ๑	ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร
๑๐. สรรพสามิตเขต ๒	ตั้งอยู่ที่จังหวัดชลบุรี
๑๑. สรรพสามิตเขต ๓	ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา
๑๒. สรรพสามิตเขต ๔	ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี
๑๓. สรรพสามิตเขต ๕	ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่
๑๔. สรรพสามิตเขต ๖	ตั้งอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก
๑๕. สรรพสามิตเขต ๗	ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐม
๑๖. สรรพสามิตเขต ๘	ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
๑๗. สรรพสามิตเขต ๙	ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา

๙. ราชการส่วนภูมิภาค

๑. สรรพสามิตจังหวัด	ทุกจังหวัด (ยกเว้นจังหวัด กรุงเทพมหานคร)
๒. สรรพสามิตอำเภอ	ทุกอำเภอ (ยกเว้นอำเภอใน จังหวัดกรุงเทพมหานคร)

๑๐. วิธีการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต

ผลิตภัณฑ์ที่ต้องเสียภาษีสรรพสามิต

ในปัจจุบัน มี ๔ ประเภท คือ สุรา ยาสูบ น้ำมัน เครื่องดื่ม ซีเมนต์ ไม้ขีดไฟ เครื่องขีดไฟ ยานักดู และไฟ ดังรายละเอียดวิธีการจัดเก็บ ภาษีสรรพสามิตแต่ละประเภทดังนี้

๑. สุรา

๑.๑ เรียกเก็บโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ.

๒๔๙๓

๑.๒ สุราที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ ทั่วทั้งหลายหรือของผสมที่มีแอลกอฮอล์ซึ่งสามารถดื่มกินได้เช่นเดียวกับน้ำสุรา หรือซึ่งดื่มกินไม่ได้แต่เมื่อได้ผสมกับน้ำหรือของเหลวอย่างอื่นแล้วสามารถดื่มกินได้เช่นเดียวกับน้ำสุรา ซึ่งกฎหมายได้แบ่งสุรารออกเป็น ๒ ชนิด คือ

(๑) สุราแช่ คือสุราที่ไม่ได้กลั่นและให้หมายรวมถึงสุราแช่ที่ได้ผสมกับสุรากลั่นแล้ว แต่ยังมีแรงแอลกอฮอล์ไม่เกิน ๑๕ ดีกรี ได้แก่ เบียร์ที่มีแรงแอลกอฮอล์ไม่ถึง ๑๕ ดีกรี สุราผลไม้ที่ไม่ได้กลั่นและมีแรงแอลกอฮอล์ไม่เกิน ๑๕ ดีกรี

(๒) สุรากลั่น คือสุราที่ได้กลั่นแล้ว และให้หมายความรวมถึงสุรากลั่นที่ได้ผสมกับสุราแช่แล้ว แต่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๑๕ ดีกรีทั่วๆ ซึ่งได้แก่

(ก) สุราขาว เป็นสุราที่กลั่นได้มาจากข้าว หรือน้ำตาล โดยปราศจากเครื่องย้อมหรือสิ่งผสมปรุงแต่งอย่างใด กรมสรรพสามิตกำหนดสุราขาวที่ให้ผลิตได้เฉพาะแรงแอลกอฮอล์ขนาด ๒๘ ดีกรี, ๓๐ ดีกรี, ๓๕ ดีกรี, และ ๔๐ ดีกรี

(ข) สุราสามทับ (แอลกอฮอล์) คือสุรากลั่นที่ปราศจากเครื่องย้อมหรือสิ่งผสมปรุงแต่ง แต่มีแรงแอลกอฮอล์ตั้งแต่ ๘๐ ดีกรีขึ้น

ไป กรมสรรพสามิตกำหนดให้องค์การสุราเป็นผู้ผลิตเพื่อการจำหน่ายแต่เพียงผู้เดียว

(ก) **สุราผสม** คือสุรากลั่นที่มีกรรมวิธีใช้สิ่งผสมปรุงแต่งขึ้นจากสุราขาวหรือสุราสามทับ เช่นจำพวกเครื่องยาจีน กรมสรรพสามิตได้กำหนดสุราผสมที่ให้ผลิตเพื่อการจำหน่ายเฉพาะแรงแอลกอฮอล์ ๒๔ ดีกรี, ๓๐ ดีกรี และ ๓๕ ดีกรี

(ง) **สุราปรุงพิเศษ** คือ สุรากลั่นที่ผสมปรุงแต่งขึ้นจากสุราขาว หรือสุราสามทับ โดยมีกรรมวิธีพิเศษ เมื่อผสมปรุงแต่งแล้วต้องได้รับอนุมัติจากกรมสรรพสามิตว่าเป็นสุราปรุงพิเศษจึงจะถือเป็นสุราปรุงพิเศษ กรมสรรพสามิตได้กำหนดสุราปรุงพิเศษที่ให้ผลิตเพื่อการจำหน่ายเฉพาะแรงแอลกอฮอล์ ๓๕ ดีกรี และ ๔๐ ดีกรี

(จ) **สุราพิเศษ** คือสุราที่กลั่นได้โดยตรงจากข้าวบาเลย์ ข้าวโพด ผลองุ่น หรือพืชผลอื่นๆ หรือสุราที่ผสมปรุงแต่งขึ้นจากสุราที่กลั่นได้นั้น โดยมีวิธีพิเศษและเมื่อนำออกจำหน่ายต้องมีแรงแอลกอฮอล์ ๔๒ ดีกรีขึ้นไป (แต่ในทางปฏิบัติอนุญาตให้ผลิตสุราพิเศษชนิด ๓๘ และ ๔๐ ดีกรีได้) และมีสิทธิขายได้ทั่วราชอาณาจักร

๑.๓ **ผู้เสียภาษี** ตามพระราชบัญญัติสุราได้กำหนดผู้เสียภาษีไว้ดังนี้

(๑) ผู้ได้รับอนุญาตให้ทำสุรา (ยกเว้นผู้ได้รับอนุญาตสำหรับใช้ในบ้านเรือน)

(๒) ผู้นำสุราเข้ามาในราชอาณาจักร

๑.๔ วิธีการเสียภาษี

(๑) ผู้ได้รับอนุญาตทำสุรา ต้องเสียภาษีสุราเมื่อขนออกจากรองานโดยวิธีปิดแสตมป์สุราที่ภาษนะบรรจสุราตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

(๒) ผู้นำสุราเข้ามาในราชอาณาจักร จะต้องเสียภาษีสุราโดยปิดแสตมป์สำหรับสุราต่างประเทศที่ภาษนะบรรจสุรา ตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (ยกเว้นสุราต่างประเทศที่นำเข้ามามีปริมาณไม่เกินหนึ่งลิตรและได้เปิดภาษนะที่บรรจแล้วไม่ต้องเสียภาษี) การปิดแสตมป์นั้นจะต้องปิดก่อนขนผ่านด่านศุลกากรหรือจะปิด ณ สถานที่อื่น (ตามปกติปิดที่สถานการค้าของผู้นำเข้า) แต่ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่อธิบดีกรมสรรพสามิตได้กำหนดไว้

๑.๕ อัตราภาษี อัตราภาษีสุราที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราภาษีสุราและค่าธรรมเนียมท้ายพระราชบัญญัติ แต่การเก็บภาษีทำโดยกฎกระทรวงอัตราภาษีสุราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง :-

(๑) สุราที่ทำในราชอาณาจักร เก็บตามปริมาณและแรงแอลกอฮอล์ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

๑.๑ สุราแช่

(ก) สุราแช่ ที่ทำจากผลไม้ซึ่งเป็นผลติดผลภายในประเทศ โดยผลไม้ในประเทศมีน้ำหนักไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของส่วนผสมที่ใช้ในการผลิต ลิตรละ ๒.๕๐ บาท

(ข) สุราแช่นอกจาก (ก)

(๑) ชนิดเบียร์ประเภทสเตาท์ ลิตรละ ๑๐.๐๐ บาท

(๒) ชนิดเบียร์ประเภทอื่น ลิตรละ ๘.๕๐ บาท

๑.๒ สุรากลั่น

(ก) ชนิดสุราสามทับ ลิตรละ ๘.๕๐ บาท แห่งแอล-
กอกซอลบิสทุธิ์

(ข) ชนิดสุราขาว ลิตรละ ๑๔.๕๐ บาท แห่งแอล-
กอกซอลบิสทุธิ์

(ค) ชนิดสุราผสม ลิตรละ ๒๖.๐๐ บาท แห่งแอล-
กอกซอลบิสทุธิ์

(ง) ชนิดสุราปรุงพิเศษ

(๑) สุราประเภทลิเคียว เวอร์มูท ยีน หรือสุรา
อื่นทำนองเดียวกัน ลิตรละ ๔๕.๐๐ บาท แห่ง
แอลกอกซอลบิสทุธิ์

(๒) สุราชื่อ “มาร์แชล” หรือสุราอื่นที่มีคุณภาพ
คล้ายคลึงและราคาขายใกล้เคียงกัน ลิตรละ
๕๐.๐๐ บาท แห่งแอลกอกซอลบิสทุธิ์

(๓) สุราชื่อ “แม่โขง” สุราชื่อ “ไก่อาวิสกี้”
หรือสุราอื่นที่มีคุณภาพคล้ายคลึงและราคาขาย
ใกล้เคียงกัน ลิตรละ ๕๐.๐๐ บาท แห่งแอลกอก-
ซอลบิสทุธิ์

(๔) สุราชื่อ “กวางทอง” สุราชื่อ “มงกุฎวิสกี้”
หรือสุราอื่นที่มีคุณภาพและราคาใกล้เคียงกัน
ลิตรละ ๔๐.๐๐ บาท แห่งแอลกอฮอล์บริสุทธิ์

(๕) สุราชื่อ “สิงห์ไทยทำ” สุราชื่อ “เสือขาว”
สุราชื่อ “ยอกข้าว” หรือสุราชื่ออื่นที่มีคุณภาพ
และราคาขายใกล้เคียงกันลิตรละ ๒๖.๐๐
บาท แห่งแอลกอฮอล์บริสุทธิ์

(๖) ชนิดสุราพิเศษ ลิตรละ ๑๗.๐๐ บาท แห่งแอลกอฮอล์
บริสุทธิ์และต้องเสียค่าธรรมเนียมพิเศษสุราอีก ๒-๒๕
เท่าของอัตราภาษีสุราพิเศษ ตามสัญญาและเงื่อนไข
ที่กรมสรรพสามิตได้กำหนดไว้

(๗) สุราที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร อัตราภาษีเก็บจาก
ปริมาณและแรงแอลกอฮอล์ ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ก. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์ไม่เกิน ๑๕ ดีกรี

๑. เบียร์ที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๒๐ ซ.ล. ภาชนะ
ละ ๒.๐๐ บาท

๒. เบียร์ที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๒๐ ซ.ล. แต่
ไม่เกิน ๔๐ ซ.ล. ภาชนะละ ๔.๐๐ บาท

๓. เบียร์ที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ซ.ล. ขึ้น
ไปทุก ๆ ๔๐ ซ.ล. ละ ๔.๐๐ บาท เศษของ ๔๐ ซ.ล.
ให้นับเป็น ๔๐ ซ.ล.

๔. สุราอื่นนอกจากเบียร์ที่บรรจุในภาชนะ มีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๑๘.๐๐ บาท
๕. สุราอื่นนอกจากเบียร์ที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๘.๐๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.
- ข. สุราที่มีแอลกอฮอล์เกินกว่า ๑๕ ดีกรี แต่ไม่เกิน ๒๐ ดีกรี
๑. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๑๒.๘๐ บาท
๒. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๒.๘๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.
- ค. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๒๐ ดีกรี แต่ไม่เกิน ๒๕ ดีกรี
๑. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๑๖.๘๐ บาท
๒. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๖.๘๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.
- ง. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๒๕ ดีกรี แต่ไม่เกิน ๓๐ ดีกรี
๑. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๒๐.๘๐ บาท
๒. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๒๐.๘๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.

จ. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๓๐ ดีกรี แต่ไม่เกิน ๔๐ ดีกรี

๑. สุราวิสกี้และบรันดีที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐

ช.ล. ภาชนะละ ๑๐.๐๐ บาท

๒. สุราวิสกี้และบรันดีที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า

๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๐.๐๐ บาท
เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.

๓. สุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล.

ภาชนะละ ๑๖.๐๐ บาท

๔. สุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้น

ไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๖.๐๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล.
ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.

๕. สุราอื่นนอกจากสุราวิสกี้ บรันดี และสุราจีนที่บรรจุใน

ภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๒๔.๘๐ บาท

๖. สุราอื่นนอกจากสุราวิสกี้ บรันดี และสุราจีนที่บรรจุใน

ภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล.
ละ ๒๔.๘๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.

ฉ. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๔๐ ดีกรี แต่ไม่เกิน ๘๐ ดีกรี

๑. สุราวิสกี้และบรันดีที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน

๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๑๐.๐๐ บาท

๒. สุราวิสกี้และบรันดีที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า

๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๑๐.๐๐ บาท
เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.

๓. สุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกินกว่า ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๒๑.๐๐ บาท
๔. สุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๒๑.๐๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.
๕. สุราอื่นนอกจากสุราวิสกี้ บรั่นดี และสุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๔๐ ช.ล. ภาชนะละ ๓๒.๘๐ บาท
๖. สุราอื่นนอกจากสุราวิสกี้ บรั่นดี และสุราจีนที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๔๐ ช.ล. ขึ้นไป ทุกๆ ๔๐ ช.ล. ละ ๓๒.๘๐ บาท เศษของ ๔๐ ช.ล. ให้นับเป็น ๔๐ ช.ล.
- ข. สุราที่มีแรงแอลกอฮอล์เกินกว่า ๘๐ ดีกรีขึ้นไป
 ๑. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณไม่เกิน ๑ ลิตร ภาชนะละ ๓๖.๐๐ บาท
 ๒. สุราที่บรรจุในภาชนะมีปริมาณเกินกว่า ๑ ลิตร ขึ้นไป ทุกๆ ๑ ลิตร ละ ๓๖.๐๐ บาท เศษของ ๑ ลิตร ให้นับเป็น ๑ ลิตร

๑.๖ การคืน การยกเว้น และการลดหย่อนภาษี

๑.๖.๑ การคืนภาษี

(๑) สุราที่ส่งออกไปนอกราชอาณาจักร และสุรานั้นต้องเป็นสุราที่ผลิตในประเทศไทย (กฎหมายไม่ได้กำหนดให้คืนภาษีแก่สุราท่างประเทศที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร) ผู้ส่งออกต้องยื่นบัญชีแสดงรายการ

ขอคืนภาษีตามแบบที่เจ้าพนักงานสรรพสามิต พร้อมทั้งหลักฐานแสดงว่า
สุราที่จะส่งออกไปนั้นได้เสียค่าภาษีสุราครบถ้วนแล้ว เมื่อเจ้าพนักงาน
ตรวจสอบแล้วจะทำเครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่งลงบนฉลากและสแตมป์ปิด
ภาชนะบรรจุสุราหรือผู้ส่งสุราจะฉีกฉลากใหม่ เพื่อให้แตกต่างไปจากสุราที่
ขายในราชอาณาจักรก็ได้ แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีกรมสรรพ-
สามิต

(๒) สุราที่เสียภาษีและขนออกจากโรงงานสุราแล้ว ได้
แปรสภาพไปเองจนไม่อาจใช้คืนต่อไปได้ (พระราชบัญญัติสุรามิได้คุมไป
ถึงการให้คืนภาษีสุราต่างประเทศที่แปรสภาพไปเอง) ผู้รับอนุญาตทำสุรา
ต้องยื่นบัญชี ขนาด จำนวน และแรงแอลกอฮอล์ของสุรานั้น ต่อเจ้า
พนักงานสรรพสามิตพร้อมทั้งหลักฐานแสดงว่าได้เสียภาษีสุราครบถ้วนแล้ว
เมื่อเจ้าพนักงานตรวจสอบแล้วก็จะออกใบอนุญาตขนสุราส่งกลับโรงงานสุรา
กรมสรรพสามิตจะตั้งคณะกรรมการตรวจสอบแล้วรายงานอธิบดีกรมสรรพ-
สามิต เมื่ออธิบดีอนุญาตแล้ว จึงจะคืนภาษีได้

๑.๖.๒ การยกเว้นหรือการลดหย่อน จะต้องเข้าหลักเกณฑ์
ดังนี้

(๑) สุราของผู้ได้รับเอกสิทธิตามข้อผูกพันที่ประเทศไทย
มีอยู่ต่อองค์การสหประชาชาติหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือตาม
สัญญาหรือความตกลงกับต่างประเทศหรือทางการทูต ตามหลักด้อยที่ด้อย
ปฏิบัติต่อกัน

(๒) สุราที่นำไปทำการแปลงสภาพหรือที่นำไปใช้ในการ
แพทย์ เกษษกรรม วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรม

๑.๗ การขายสุรา การขายสุราจะต้องได้รับอนุญาตจาก
เจ้าพนักงานสรรพสามิต (ยกเว้นการขายในการบังคับคดี, การขายโดย
คำสั่งของอธิบดีกรมศุลกากร ตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร หรือการขาย
สุราทั้งหมดในคราวเดียวกันภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานสรรพสามิต
ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตตายหรือถูกเพิกถอนใบอนุญาต)

การขายสุราได้กำหนดใบอนุญาตไว้ ๗ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ สำหรับการขายสุราทุกชนิด (ทั้งสุราที่ผลิตใน
ประเทศและสุราต่างประเทศ) ครั้งหนึ่งเป็นจำนวน ๑๐ ลิตรขึ้นไป

ประเภทที่ ๒ สำหรับการขายสุราที่ทำในราชอาณาจักรครั้งหนึ่ง
เป็นจำนวนตั้งแต่ ๑๐ ลิตรขึ้นไป

ประเภทที่ ๓ สำหรับการขายสุราทุกชนิด (ทั้งสุรภายในประเทศ
และสุราต่างประเทศ) ครั้งหนึ่งเป็นจำนวนต่ำกว่า ๑๐ ลิตร

ผู้ได้รับอนุญาตขายประเภทที่ ๑, ๒ และ ๓ ให้ทำบัญชีลงรายการ
รับ - จ่าย และคงเหลือตามจำนวนสุราทุกชนิดที่ได้นำเข้าร้านและที่จ่ายออก
ไปพร้อมทั้งลงวัน เดือน ปี และเลขหมายใบอนุญาตหรือใบนำเข้านั้นด้วย

ประเภทที่ ๔ สำหรับการขายสุราที่ทำในราชอาณาจักรครั้งหนึ่ง
เป็นจำนวนต่ำกว่า ๑๐ ลิตร (ร้านขายปลีกหรือเร่ขาย)

ประเภทที่ ๕ สำหรับการขายสุราทุกชนิด ครั้งหนึ่งเป็นจำนวน
ต่ำกว่า ๑๐ ลิตร เพื่อค้ำ ณ สถานที่ขายเป็นการชั่วคราวไม่เกิน ๑๐ วัน

ประเภทที่ ๖ สำหรับการขายสุราที่ทำในราชอาณาจักรครั้งหนึ่ง
เป็นจำนวนต่ำกว่า ๑๐ ลิตร เพื่อค้ำ ณ สถานที่ขายเป็นการชั่วคราวไม่เกิน
๑๐ วัน

ประเภทที่ ๗ สำหรับการขายสุรารั้งหนึ่งเป็นจำนวนต่ำกว่า ๑๐ ลิตรเพื่อคืมภายในสมาคมหรือสโมสร

๑.๘ การบริหารงานสุราในปัจจุบัน

กรมสรรพสามิตนอกจากเก็บภาษีสุราแล้ว ยังควบคุมและกำหนดนโยบายในการบริหารงานสุราโดยตรง การบริหารงานสุราโดยทั่วไปของกรมสรรพสามิต มีหลายรูปแบบทั้งการผูกขาดและเสรี ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

๑. สุราที่จำหน่ายได้ทั่วราชอาณาจักรไม่จำกัดเขตการจำหน่าย ได้แก่สุราปรุงพิเศษ (สุราปรุงพิเศษได้แก่สุราชื่อ แม่โขง กวางทอง) สุราแช่ (เบียร์ และสุราผลไม้) และสุราต่างประเทศที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร สุรากล่าวเสียภาษีสุราตามปริมาณน้ำสุราที่ขนออกจากโรงงานหรือนำเข้า โดยไม่กำหนดโควตาขั้นต่ำเพื่อเสียภาษี ยกเว้นสุราชื่อแม่โขง กวางทอง

๒. สุราที่จำหน่ายได้เฉพาะเขตการจำหน่ายที่กำหนดไว้ ได้แก่ สุราขาวและสุราผสม โรงงานสุราที่ผลิตสุราขาว-ผสมเป็นโรงงานสุราของรัฐบาลภายใต้การควบคุมของกรมสรรพสามิต ยกเว้นโรงงานสุราบางยี่ขัน ที่อยู่ในความควบคุมของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม โรงงานสุราของรัฐบาลมีทั้งหมด ๓๖ โรงงานกระจายตามจังหวัดต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร โดยให้เอกชนเป็นผู้รับอนุญาตทำและขายส่งสุราตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ (ยกเว้นโรงงานสุราจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นขององค์การสุรา ทำการผลิตและค้มกลั่นสุราเอง ส่วนการจำหน่ายได้ให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ) และกำหนดจำนวนน้ำสุราขั้นต่ำเพื่อเสียภาษี (โคว

ทำ) เป็นรายเดือน หากเดือนใดผู้รับทำการเสียภาษีสุราไม่ครบจำนวนจะ
ต้องเสียค่าปรับ อัตราค่าปรับมีหลายอัตราขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและวิธีการที่
กำหนดไว้ ซึ่งแตกต่างกันแต่ละโรงงานตามสัญญาของการทำและขายส่ง
สุราของโรงงานสุรากรมสรรพสามิตแต่ละโรงงาน กล่าวคือ

๑. โรงงานสุรากรมสรรพสามิตที่ประมวล ๒๗ โรงงาน กำหนด
อัตราค่าปรับไว้ ๓ อัตรา (สำหรับสุราชาวชนิก ๒๘ ตีกริ)

ร้อยละ ๑๐๐ แรกปรับแต่ละ ๑๐๙.๒๐ บาท เท่ากับอัตรา
ภาษีสุราชาว

ร้อยละ ๑๐๐ ที่สองปรับแต่ละ ๕๓.๒๐ บาท

ร้อยละ ๑๐๐ ที่สามขึ้นไปปรับแต่ละ ๒๖.๖๐ บาท

นอกจากนี้ยังมีโรงงานสุรากรมสรรพสามิตอีก ๓ โรงงาน คือ
โรงงานสุราจังหวัดนครพนม จังหวัดเลย และจังหวัดอุดรธานี ปรับเพียง
อัตราเดียว คือแต่ละ ๑๐๙.๒๐ บาท ส่วนโรงงานสุราจังหวัดขอนแก่นยังมี
คดีพิพาทกันอยู่ระหว่างผู้รับอนุญาตฯ และกรมสรรพสามิต ซึ่งกำลังอยู่ใน
ระหว่างการพิจารณาในชั้นศาล โรงงานสุราแห่งนี้ได้หยุดการผลิตสุราโดย
สิ้นเชิง (หมายเหตุ; ร้อยละ ๑๐๐ ที่พื้นฐานในการคิดค่าปรับสุรตามสัญญา
นั้น ได้ถือจำนวนสุราที่กำหนดไว้ในสัญญาของแต่ละโรงงานเป็นเกณฑ์)

๒. โรงงานสุรากรมสรรพสามิตที่ได้ทำอายุสัญญา มี ๔ โรงงาน
คือ โรงงานสุราจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เฉพาะผู้ขายส่งจังหวัดขององค์
การ ๘ จังหวัด) จังหวัดชลบุรี จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดนนทบุรี
กำหนดอัตราค่าปรับเพียงอัตราเดียวคือแต่ละ ๔๔.๘๐ บาท ส่วนโรงงาน
สุราบางยี่ขันอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกระทรวงอุตสาหกรรม

๒. ยาสูบ

๒.๑ จัดเก็บโคธอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ.

๒๕๐๙

๒.๒ ยาสูบที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ บุหรี่ซิการ์แรก บุหรี่ซิการ์ บุหรี่อื่น ยาเส้น ยาเส้นปรุง และยาเคี้ยว

๒.๓ ผู้เสียภาษี ได้แก่

- (๑) ผู้ประกอบอุตสาหกรรมยาสูบภายในประเทศ
- (๒) ผู้นำยาสูบต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร (ยกเว้น ผู้เดินทางบางกรณีที่น่ายาสูบต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรตามจำนวนที่ อธิบดีกรมสรรพสามิตได้ประกาศกำหนดไว้)

๒.๔ วิธีเสียภาษี

(๑) ผู้ประกอบอุตสาหกรรมยาสูบภายในประเทศต้องเสีย ภาษีสรรพสามิต โดยวิธีปิดแสตมป์ตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ก่อนนำยาสูบออกจากโรงอุตสาหกรรม

(๒) ผู้นำยาสูบต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร ต้อง เสียภาษีโดยวิธีปิดแสตมป์ ก่อนนำยาสูบผ่านด่านศุลกากร หรือจะเป็น ภายหลังก็ได้ แต่ต้องขออนุญาตและปฏิบัติตามวิธีการที่อธิบดีกรมสรรพ สามิตได้กำหนดไว้

ในทางปฏิบัติ กรมสรรพสามิตได้มอบหมายให้โรงงาน ยาสูบ กระทรวงการคลังเป็นผู้นำยาสูบต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร เพื่อการจำหน่ายได้แก่เพียงผู้เดียว ส่วนบุคคลอื่นจะอนุญาตให้นำบุหรื

ชิกาแรตต่างประเทศเข้ามาได้ไม่เกิน ๕๐๐ มวน หรือบุหรี่ยี่ห้อ บุหรี่อื่น
ยาเส้นปรุง ยาเคี้ยว ชนิดใดชนิดหนึ่งแต่รวมกันแล้วต้องไม่เกิน ๑,๐๐๐
กรัม แต่ถ้ามีบุหรี่ยิกาแรตอยู่ด้วย บุหรี่ยิกาแรตนั้นต้องไม่เกิน ๕๐๐ มวน
และน้ำหนักรวมทั้งสองสิ่งต้องไม่เกิน ๑,๐๐๐ กรัม

๒.๕ อัตราภาษี ผู้เสียภาษียาสูบต้องเสียภาษีตามอัตราที่กำหนดไว้
ในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ในบัญชีท้าย
พระราชบัญญัติภาษียาสูบซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ยาเส้น

(๑) ยาเส้นที่ผลิต ในประเทศ	๑๐ กรัม ต่อ ๑ สตางค์ (เศษของ ๑๐ กรัม ให้นับเป็น ๑๐ กรัม)
(๒) ยาเส้นที่ผลิต ในต่างประเทศ	๑ กรัม ต่อ ๑ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับ ๑ กรัม)

ยาสูบ

(๑) บุหรี่ยิกาแรตที่ผลิต ในประเทศ	ร้อยละ ๔๐ ของราคาขายปลีก ในประกาศของอธิบดี
(๒) บุหรี่ยิกาแรตที่ผลิต ในต่างประเทศ	๑ กรัมต่อ ๑๒ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
(๓) บุหรี่ยิการ์ที่ผลิต ในประเทศ	๑ กรัมต่อ ๒ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
(๔) บุหรี่ยิการ์ที่ผลิต ในต่างประเทศ	๑ กรัมต่อ ๑๒ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)

- (๕) บุหรี่อื่นที่ผลิตใน ๕ กรัมต่อ ๒ สตางค์ (เศษของ ๕ กรัม ให้นับเป็น ๕ กรัม)
- (๖) บุหรี่อื่นที่ผลิตใน ๑ กรัมต่อ ๑๒ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
- (๗) ยาเส้นปรุ้งที่ผลิต ๑ กรัมต่อ ๒ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
- (๘) ยาเส้นปรุ้งที่ผลิต ๑ กรัมต่อ ๔ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
- (๙) ยาเคี้ยวที่ผลิตใน ๑ กรัมต่อ ๑ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)
- (๑๐) ยาเคี้ยวที่ผลิตใน ๑ กรัมต่อ ๔ สตางค์ (เศษของ ๑ กรัม ให้นับเป็น ๑ กรัม)

๒.๖ การออกเว้นภาษี ยกเว้นให้แก่ ยาเส้นและยาสูบที่ส่งออกไปนอกราชอาณาจักร ผู้ส่งออกจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ดังนี้

- (๑) ให้ยื่นหนังสือแสดงรายการละเอียดตามแบบ ย.ส. ๑๐๕ ต่อเจ้าพนักงานสรรพสามิต
- (๒) ทำเครื่องหมายพิเศษบนซองยาเส้น ซองยาสูบ และบุหรี่ชนิดแรกที่จะส่งออกไปนอกราชอาณาจักร
- (๓) ก่อนนำยาเส้นหรือยาสูบ ออกจากโรงอุตสาหกรรมยาสูบ ต้องให้พนักงานตรวจจำนวนยาเส้นหรือยาสูบนั้น

๒.๗ การควบคุมเกี่ยวกับยาสูบ

พระราชบัญญัติยาสูบพ.ศ. ๒๕๐๙ ได้กำหนดหน้าที่ของกรมสรรพสามิตอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับยาสูบนับตั้งแต่ควบคุมการปลูกต้นยาสูบ การบ่มใบยา การอบและการซื้อขายใบยาตลอดจนการประกอบอุตสาหกรรม และการจำหน่ายยาสูบ

๒.๗.๑ การควบคุมการปลูกต้นยาสูบ

(๑) ผู้ใดจะทำการเพาะปลูกต้นยาสูบต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต พันธุ์ยาสูบและท้องที่ที่จะปลูกต้องเป็นไปตามที่อธิบดีกรมสรรพสามิตได้กำหนดไว้ (ยกเว้นพันธุ์ยาสูบพื้นเมืองที่ไม่ต้องขออนุญาตและจะปลูกในท้องที่ใดก็ได้ทั่วราชอาณาจักร)

(๒) ผู้เพาะปลูกยาสูบจะต้องจำหน่ายใบยาสูบให้แก่ผู้บ่มใบยาตามที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต (ยกเว้นผู้บ่มใบยาจะไม่ซื้อใบยาของผู้เพาะปลูกเท่านั้น ถ้าเป็นกรณีเช่นนี้ ผู้เพาะปลูกยาสูบจะขายใครก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามข้อบังคับดังกล่าวไม่ใช้บังคับกับยาสูบพันธุ์พื้นเมือง)

๒.๗.๒ การบ่มใบยา

(๑) ผู้ใดจะทำการบ่มใบยาจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต (ยกเว้นการบ่มใบยาพันธุ์พื้นเมืองที่ไม่ต้องขออนุญาต)

(๒) ผู้บ่มใบยาต้องรับซื้อใบยาสดตามราคาที่อธิบดีกรมสรรพสามิตได้ประกาศกำหนดไว้

(๓) ต้องบ่มใบยาตามกรรมวิธีที่พนักงานแนะนำ

๒.๗.๓ การอบใบยา

ผู้ใดจะทำการอบใบยาต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานสรรพสามิต และจะต้องปฏิบัติตามที่อธิบดีกรมสรรพสามิตกำหนด

๒.๗.๔ การซื้อใบยาแห้ง

ผู้ใดจะซื้อใบยาแห้งจากผู้บ่มใบยาต้องขออนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต และต้องปฏิบัติตามวิธีการที่อธิบดีกำหนด

ผู้ที่ซื้อใบยาแห้งได้ต้องเป็นผู้อยู่ในหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. โรงงานอุตสาหกรรมยาสูบของรัฐ

ข. บริษัทจำกัด ที่มีวัตถุประสงค์ในการค้าใบยาซึ่งได้จดทะเบียนมีจำนวนทุนรวมหุ้นที่ชำระแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ล้านบาท และผู้ถือหุ้นต้องเป็นคนไทยไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของจำนวนหุ้นทั้งหมด

ค. บริษัท จำกัด ที่ได้ดำเนินกิจการอบใบยาอยู่แล้ว

ง. บริษัท จำกัด ที่ได้รวมกลุ่มก่อตั้งขึ้นโดยที่ผู้รับอนุญาตมีกิจการบ่มใบยาอยู่แล้ว

จ. บริษัท จำกัด ผู้ได้รับอนุญาตให้ผูกขาดการซื้อใบยา

๒.๗.๕ การกำหนดราคาใบยาในการซื้อขาย

อธิบดีกรมสรรพสามิตประกาศราคาใบยาในการซื้อขาย โดยยึดราคาตลาดเป็นเกณฑ์ ในทางปฏิบัติโรงงานยาสูบจะเป็นเจ้าหน้าที่เสนอราคาขึ้นมา เพราะเป็นผู้รับซื้อใบยาจากชาวไร่ เมื่ออธิบดีพิจารณาแล้วจึงประกาศกำหนดราคาในการซื้อขายใบยา

๒.๔ การประกอบอุตสาหกรรมยาสูบ

ผู้ใดจะเป็นผู้ประกอบอุตสาหกรรมยาสูบต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต (ยกเว้นการประกอบอุตสาหกรรมชิกาแรต ซึ่งเป็น การผูกขาดของรัฐ) และจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดี กำหนด

๒.๕ การขายยาเส้นและยาสูบ

การขายยาเส้นและยาสูบแก่ผู้บริโภคนั้น จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต

(๑) การขายยาเส้นจะต้องขายทั้งซอง จะแบ่งขายไม่ได้ ข้อนึงกับนี้ไม่ใช่บังคับกับยาสูบชนิดอื่น

(๒) บุหรี่ชิกาแรตต้องขายตามราคาที่อธิบดีกรมสรรพสามิตได้กำหนดไว้ (ส่วนยาสูบชนิดอื่นอธิบดีกรมสรรพสามิตยังไม่ได้กำหนด ราคายาสูบที่ได้กำหนดไว้แล้วได้แก่ บุหรี่ชิกาแรตของโรงงานยาสูบกระทรวงการคลัง และยาสูบต่างประเทศที่นำเข้ามา มีบุหรี่การ์ และยาเส้นปรุง)

๓. น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน

๓.๑ เรือเก็บโคธอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติภาษีน้ำมัน และผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ทำในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๗

๓.๒ น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมายนี้ได้แก่ น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์บินไอน้ำมันเตา น้ำมันดีเซล และน้ำมันอื่น ๆ ที่คล้ายกับน้ำมันที่ได้ออกชื่อมาแล้ว

น้ำมันหล่อลื่น ก๊าซปิโตรเลียม ปิโตรเลียม ปิโตรเมน (แอสฟัลต์) ปิโตรเลียมโค้ก และกากอื่น ๆ ที่ได้จากน้ำมันปิโตรเลียม และให้รวมถึง น้ำมันอื่น หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่ได้จากการกลั่นน้ำมันตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

๓.๓ **ผู้เสียหาย** ตามพระราชบัญญัติภาษีน้ำมัน ได้กำหนดให้ ผู้ประกอบอุตสาหกรรมน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันเป็นผู้เสียหาย

๓.๔ **วิธีการเสียหาย** ผู้ประกอบอุตสาหกรรมน้ำมัน ๖ เสียหาย น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง และมีภาระ ภาษีเกิดขึ้นเมื่อจะนำน้ำมัน ๖ ออกจากโรงงานอุตสาหกรรม การเสียหายได้ กำหนดวิธีการไว้ ดังนี้

๑. การตรวจวัดน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันเพื่อเสียภาษีนั้น ให้ใช้ วิธีดังต่อไปนี้

ก. วิธีตรวจวัดโดยวิธีทั้งดั่ง

ข. วิธีตรวจวัดโดยวิธีอื่น เช่น

๑. วิธีใช้แสดงเครื่องปริมาตรตรวจวัด

๒. วิธีใช้เครื่องมืออ่านระดับหรือลูกลอย

๓. วิธีตรวจวัดโดยการชั่งน้ำหนัก

๔. วิธีตรวจวัดแบบอิเล็กทรอนิกส์

๒. เฉพาะน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ต้องชำระภาษีตามจำนวน ลิตรนั้น ให้ถือปริมาตรเป็นจำนวนลิตร ณ อุณหภูมิ ๓๐ องศาเซนติเกรด ปริมาตรน้ำมันเปลี่ยนแปลงได้ถ้าอุณหภูมิเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมแก่ผู้จกเก็บและผู้เสียหาย จึงได้กำหนดอุณหภูมิมาตรฐานขึ้น ณ ที่ ๓๐ องศาเซนติเกรด

๓. ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมน้ำมัน ฯ ต้องชำระภาษี ภายใน ๑๐ วัน นับตั้งแต่วันที่พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งจำนวนภาษีที่ต้องชำระให้ทราบ และให้ชำระภาษี ณ ที่ทำการสรรพสามิตจังหวัดที่โรงอุตสาหกรรมตั้งอยู่หรือที่กรมสรรพสามิต

๓.๕ อัตราภาษี ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมน้ำมัน ฯ ต้องชำระอัตราภาษีตามกฎหมายกระทรวง แต่ไม่เกินอัตราบัญชีท้ายพระราชบัญญัติภาษีน้ำมัน ฯ อัตราภาษีน้ำมัน ฯ ตามกฎกระทรวงกำหนดไว้ดังนี้

- (๑) น้ำมันเบนซิน และน้ำมันที่คล้ายกัน ๑ ลิตร ๑.๒๗ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร
- (๒) น้ำมันก๊าดและน้ำมันที่คล้ายกัน ๑ ลิตร ๐.๒๒ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร
- (๓) น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องบินไอพ่น ๑ ลิตร ๐.๓๓ บาท
- (๔) น้ำมันดีเซลและน้ำมันอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ๑ ลิตร ๐.๒๒ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร
- (๕) น้ำมันเตาและน้ำมันอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ๑ ลิตร ๐.๐๐๑ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร
- (๖) น้ำมันหล่อลื่นไม่เหลว ๑ กิโลกรัม ๑.๐๐ บาท เศษของกิโลกรัมให้นับเป็น ๑ กิโลกรัม
- (๗) น้ำมันหล่อลื่นเหลว ๑ ลิตร ๐.๖๖ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร
- (๘) น้ำมันหล่อลื่นเหลวที่ทำจากน้ำมันหล่อลื่นเหลวที่ใช้แล้ว ๑ ลิตร ๐.๓๓ บาท เศษของลิตรให้นับเป็น ๑ ลิตร

(๙) ก๊าซบีโตรเลียม ๑ เมตริกตัน ๑.๐๐ บาท เศษของเมตริกตันให้ลดลงตามส่วน

(๑๐) บีโตรเลียมบีตุเมน (แอสฟัลต์) ๑ เมตริกตัน ๑๐.๐๐ บาท เศษของเมตริกตันให้ลดลงตามส่วน บีโตรเลียมบีตุเมน (แอสฟัลต์) ที่ทำจากบีโตรเลียมบีตุเมน (แอสฟัลต์) ที่เสียภาษีหรืออากรศุลกากรแล้ว ๑ เมตริกตัน ๑.๐๐ บาท เศษของเมตริกตันให้ลดลงตามส่วน

๑.๖ การคืนและการยกเว้นภาษี

ผู้ประกอบการขนาน้ำมัน ฯ อาจได้รับคืนหรือยกเว้นค่าภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง คือ

- (๑) น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งส่งออกนอกราชอาณาจักร
- (๒) น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งเติมในอากาศยานที่พนักงานศุลกากรได้ปล่อยไปต่างประเทศแล้ว
- (๓) น้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันที่รัฐบาลต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศให้แก่รัฐบาลไทยหรือใช้ในการปฏิบัติการทาง เพื่อช่วยเหลือราชการตามความตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ วิธีการปฏิบัติการขอยกเว้น

ภาษีน้ำมัน ฯ ผู้ประกอบอุตสาหกรรมต้องยื่นคำขอยกเว้นภาษีต่ออธิบดีกรมสรรพสามิต ผ่านกระทรวงพาณิชย์ที่นำน้ำมันไปใช้ เมื่ออธิบดีสั่งจ่ายน้ำมัน ฯ แล้ว หน่วยราชการที่รับน้ำมัน ฯ ต้องส่งหลักฐานรับน้ำมัน ฯ เพื่อให้อธิบดีกรมสรรพสามิตส่งยกเว้นภาษีน้ำมัน ฯ

(๔) เฉพาะน้ำมันเบนซิน และน้ำมันหล่อลื่นที่ใช้สำหรับยานพาหนะของ

(ก) คณะผู้แทนทางทูตหรือทางกงสุล และบุคคลในคณะผู้แทนดังกล่าว ซึ่งมีตำแหน่งฐานะทางทูตหรือทางกงสุล ตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือความตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ด้อยปฏิบัติต่อกัน

(ข) องค์การระหว่างประเทศที่มีกฎหมายคุ้มครองการดำเนินงานในประเทศไทย และพนักงานองค์การดังกล่าว ซึ่งได้รับยกเว้นอากรศุลกากรเท่าเทียมกันกับบุคคลซึ่งมีตำแหน่งฐานะทางทูต ตามความตกลงที่รัฐบาลไทยได้ทำไว้กับองค์การระหว่างประเทศนั้น

(ค) บุคคลซึ่งได้รับยกเว้นอากรศุลกากรเท่าเทียมกันกับบุคคลซึ่งมีตำแหน่งฐานะทางทูต ตามความตกลงที่รัฐบาลไทยได้ทำไว้กับรัฐบาลต่างประเทศ (๖)

ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะขอรับคืนค่าภาษีน้ำมันเบนซินและน้ำมันหล่อลื่นที่ใช้สำหรับยานพาหนะของบุคคลดังกล่าว ให้ยื่นคำขอต่ออธิบดีกรมสรรพสามิตตามแบบ โดยยื่นผ่านกรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อตรวจสอบรับรองก่อน แล้วอธิบดีกรมสรรพสามิตจึงจะส่งคืนภาษีได้

๔. เครื่องดื่ม

๔.๑ เรียกเก็บโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติภาษีเครื่องดื่ม พ.ศ. ๒๕๐๙

๔.๒ เครื่องดื่มที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ สิ่งตามปกติใช้เป็นเครื่องดื่มได้โดยไม่ต้องเจือปน และไม่มีแอลกอฮอล์ โดยจะมีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม อันบรรจุในภาชนะและฉีกไว้ เช่น น้ำหวาน น้ำผลไม้ (ยกเว้นน้ำสับปะรด ซึ่งผลิตจากผลสับปะรดในประเทศไทย) น้ำโซดา และให้หมายความถึงเครื่องดื่มที่ทำหรือบรรจุหรือได้จากเครื่องขายเครื่องดื่ม ไม่ว่าจะขายด้วยวิธีใด แม้จะไม่ได้บรรจุภาชนะและฉีกไว้ แต่ไม่รวมถึง

(๑) น้ำหรือน้ำแร่ตามธรรมชาติ

(๒) เครื่องดื่มซึ่งผู้ผลิตได้ผลิตขึ้นเพื่อขายปลีกโดยเฉพาะ อันมิได้มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อยู่ด้วย

(๓) นำนมที่ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน

(๔) เครื่องดื่มตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

๔.๓ ผู้เสียภาษี ตามพระราชบัญญัติภาษีเครื่องค้ำ จะต้องกำหนดผู้เสียภาษีเครื่องค้ำไว้ดังนี้

- (๑) ผู้ผลิตเครื่องค้ำ
- (๒) เจ้าของเครื่องขายเครื่องค้ำ
- (๓) ผู้นำเครื่องค้ำเข้ามาในราชอาณาจักร

๔.๔ วิธีการเสียภาษี

- (๑) ผู้ผลิตเครื่องค้ำต้องเสียภาษีเครื่องค้ำตามวิธีการที่กำหนดไว้ดังนี้
 - (ก) โดยการปิดแสตมป์เครื่องค้ำบนภาชนะที่บรรจุเครื่องค้ำ
 - (ข) โดยฉนิกภาชนะที่บรรจุเครื่องค้ำด้วยสิ่งฉนิกภาชนะจกทะเบียน หรือสิ่งฉนิกภาชนะของทางราชการ
- (๒) เจ้าของเครื่องขายเครื่องค้ำเสียภาษีเครื่องค้ำเป็นรายเดือน โดยการยื่นรายการแสดงการเสียภาษีตามแบบที่กรมสรรพสามิตกำหนด พร้อมทั้งชำระเงินค่าภาษีต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นรายเดือน ภายในวันที่ ๑๐ ของเดือนถัดไปที่กรมสรรพสามิต หรือที่สรรพสามิตจังหวัด
- (๓) ผู้นำเครื่องค้ำเข้ามาในราชอาณาจักร ต้องเสียภาษีเครื่องค้ำก่อนนำเครื่องค้ำผ่านด่านศุลกากร

๔.๕ อัตราภาษี ภาษีเครื่องค้ำเก็บตามสภาพและภาชนะ ดังนี้

- (๑) เครื่องค้ำที่บรรจุภาชนะซึ่งมีปริมาตรไม่เกิน ๔๔๐ ซม.^๓ เสียภาษีภาชนะละ ๒๗ สตางค์

- (๒) เครื่องดื่มที่บรรจุภาชนะซึ่งมีปริมาตรเกินกว่า ๔๔๐ ซม.^๓ นอก
จากเสียภาษีตาม (๑) แล้วให้เสียภาษีเพิ่มขึ้น ๒๗ สตางค์ ต่อ
ทุก ๔๔๐ ซม.^๓ เศษของ ๔๔๐ ซม.^๓ ให้นับเป็น ๔๔๐ ซม.^๓
- (๓) เครื่องดื่มที่ทำหรือบรรจุหรือได้จากเครื่องขายเครื่องดื่ม เสีย
ในปริมาตร ๔๔๐ ซม.^๓ ต่อ ๒๗ สตางค์ เศษของ ๔๔๐ ซม.^๓
ให้นับเป็น ๔๔๐ ซม.^๓

๕.๖ การคืนและการยกเว้นภาษี ผู้ผลิตเครื่องดื่มหรือผู้นำเครื่องดื่มเข้ามา
ในราชอาณาจักร มีสิทธิได้รับเงินค่าภาษีที่ได้เสียไว้แล้วคืน
ในเมื่อพิสูจน์ได้ว่า

- (๑) ภาชนะที่บรรจุเครื่องดื่มแตกหรือรั่ว จนจำหน่ายแก่ผู้บริโภค
ไม่ได้
- (๒) เครื่องดื่มได้เสื่อมสภาพไปจนไม่สมควรใช้เป็นเครื่องดื่มตาม
ความมุ่งหมายเดิม
- (๓) ได้ส่งเครื่องดื่มออกไปนอกราชอาณาจักร โดยปฏิบัติตามวิธี
การและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง วิธีการนั้นก็โดย
การยื่นคำร้องขออนุญาตก่อนส่งเครื่องดื่มออกไปนอกราชอาณาจักรตาม
แบบพร้อมทั้งหลักฐานแสดงว่าเครื่องดื่มนั้นได้เสีย
ภาษีถูกต้องแล้ว เมื่อได้รับอนุญาตจากกรมสรรพสามิต ให้
ผู้รับอนุญาตส่งออกประทับเครื่องหมายคำว่า "FOR EXPORT
ONLY" บนฉลากแสดงมภ์ด้วยหมึกสีแดงเห็นได้ชัดเจนเพื่อแสดง
ว่าสำหรับส่งออกนอกราชอาณาจักร

เมื่อส่งเครื่องพิมพ์ออกไปนอกราชอาณาจักร การขอคืนเงินค่าภาษี จะต้องยื่นขอตามแบบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ส่งเครื่องพิมพ์ออกไปนอกราชอาณาจักร พร้อมกับส่งใบรับรองการบรรทุก (Certificate of Shipment) ของพนักงานศุลกากรเมื่ออธิบดีกรมสรรพสามิตอนุญาตแล้ว จึงให้คืนเงินค่าภาษีเครื่องพิมพ์นั้นได้

๔.๗ ผู้ได้รับใบอนุญาตให้ผลิตสิ่งพิมพ์ภาษษะจดทะเบียน ต้องปฏิบัติดังนี้

ในทางปฏิบัติสิ่งพิมพ์ภาษษะจดทะเบียนของผู้ผลิตเครื่องพิมพ์นั้น เอกชนเป็นผู้ผลิตหรือทำขึ้น กฎหมายจึงได้ควบคุมการผลิตสิ่งพิมพ์ภาษษะจดทะเบียนไว้ดังนี้

- (๑) ต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต และต้องปฏิบัติตามวิธีการที่อธิบดีได้กำหนดไว้ ทั้งแต่การสร้างโรงงาน ที่เก็บสิ่งพิมพ์ภาษษะที่ผลิตยังไม่แล้วเสร็จ และที่เก็บสิ่งพิมพ์ภาษษะที่ผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว ภายในเวลา ๑๐.๐๐ น. ของวันรุ่งขึ้น ส่วนบัญชีงบเดือนต้องส่งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในวันที่ ๑๕ ของเดือนถัดไป
- (๒) จะรับจ้างทำสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ภาษษะจดทะเบียนไม่ได้ ยกเว้นจะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต
- (๓) ต้องทำบัญชีประจำวันแสดงรายการเกี่ยวกับการผลิตหรือทำหรือรับจ้างทำและการจำหน่ายสิ่งพิมพ์ภาษษะ และต้องทำบัญชีดังกล่าวให้เสร็จภายในเวลา ๑๐.๐๐ น. ของวันรุ่งขึ้น

(๕) การขนส่งพนักงานจะจดทะเบียนออกจากโรงงาน สิ่งพนักงานจะไปยังโรงงานเครื่องมือของผู้ผลิตเครื่องมือ จะมีใบอนุญาตแบบกำกับด้วยทุกครั้ง

๔.๔ ผู้ขายเครื่องมือจากโรงงานเครื่องมือ ต้องปฏิบัติตามระเบียบของกรมสรรพสามิต ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

๑. ต้องจดทะเบียนเครื่องขายเครื่องมือ
๒. เมื่อจะเลิกใช้หรือโอนเครื่องขายเครื่องมือ จะต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานทราบเป็นหนังสือภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันเลิกใช้หรือโอน
๓. ต้องนำเครื่องหมายการจดทะเบียนไปแสดงไว้ที่เครื่องขายเครื่องมือให้แลเห็นได้ง่าย.

๕. ซีเมนต์

๕.๑ จัดเก็บโดยภาคอำนาจตามพระราชบัญญัติภาษีซีเมนต์ ซึ่งทำในพระราชอาณาเขต พ.ศ. ๒๔๗๕

๕.๒ ซีเมนต์ที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ วัตถุอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งทำขึ้นด้วยการเผาหินปูนและดินเหนียวอันผสมกันอยู่แล้วตามธรรมชาติหรือนำมาผสมขึ้น อาจใช้ได้เพื่อประโยชน์เหมือนกันใช้ซีเมนต์กันความปกติ และรวมทั้งปอกแล่นซีเมนต์ทุกอย่าง และวัตถุอื่นซึ่งเสนาบติเห็นว่าทำขึ้นหรือขายเป็นซีเมนต์ชนิดหนึ่งหรือเพื่อให้ใช้แทนซีเมนต์

- ๕.๓ **ผู้เสียภาษี** ตามพระราชบัญญัติภาษีซีเมนต์ได้กำหนดให้ผู้ประกอบอุตสาหกรรมเพื่อขายเป็นผู้เสียภาษี
- ๕.๔ **วิธีการเสียภาษี** ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะต้องเสียภาษีซีเมนต์ขณะที่ขนซีเมนต์ออกจากโรงอุตสาหกรรม แต่อธิบดีกรมสรรพสามิตจะอนุญาตให้เสียภาษีเป็นรายเดือนก็ได้ แต่ต้องชำระภาษีภายในวันที่ ๑๒ ของเดือนถัดไป ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานที่ไม่ต้องเสียภาษีทุกครั้งที่มีการขนซีเมนต์ออกจากโรงอุตสาหกรรม แต่ผู้ประกอบอุตสาหกรรมต้องทำสัญญารับใช้เบี้ยปรับในการชำระภาษีไม่ครบถ้วนหรือไม่ตรงกำหนดเวลา
- ๕.๕ **อัตราภาษี** ภาษีซีเมนต์เก็บตามสภาพโดยถือน้ำหนักซีเมนต์เป็นเกณฑ์ ซึ่งกำหนดอัตราภาษีไว้ในตัวพระราชบัญญัติ กิโลกรัมละ ๒ สตางค์ (เศษของหนึ่งกิโลกรัมให้ปัดทิ้ง)
- ๕.๖ **การคืนและการยกเว้นภาษี** พระราชบัญญัติภาษีซีเมนต์ได้กำหนดการยกเว้นและการคืนภาษีซีเมนต์สำหรับกรณีต่อไปนี้
- (๑) ซีเมนต์ที่ส่งออกไปจำหน่ายนอกราชอาณาจักร
 - (๒) ซีเมนต์ที่นำไปใช้ในกิจการของรัฐตามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการระหว่างประเทศไทย

๖. ไฟ

- ๖.๑ **จัดเก็บโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติไฟ พ.ศ. ๒๔๔๖** แต่ภาษีไฟเรียกชื่อในทางราชการว่าค่าธรรมเนียมประทับตราไฟและเงินช่วยราชการไฟ

๖.๒ ไฟที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ใต้แก๊ส ไฟซึ่งทำด้วยกระถางหรือ
หนังสือซึ่งทำด้วยวัตถุอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

๖.๓ ผู้เสียภาษี ตามพระราชบัญญัติไฟได้กำหนดผู้ที่ต้องเสียภาษีไว้ดังนี้

- (๑) ผู้ทำไฟ ปัจจุบันกรมสรรพสามิตเป็นผู้ทำไฟแต่เพียงผู้
เดียวในประเทศ การทำไฟจึงเป็นการผูกขาดของรัฐ
- (๒) ผู้นำไฟต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร จะต้องเสียค่า
ธรรมเนียมประทับตราไฟ แต่ไม่ต้องเสียเงินช่วยราชการไฟ

๖.๔ วิธีการเสียภาษี ในกรณีที่เป็น

- (๑) ผู้ทำไฟ กว๊านเหตุที่กรมสรรพสามิตเป็นผู้ผูกขาดการทำ
และการจำหน่ายไฟ ค่าธรรมเนียมประทับตราไฟและเงิน
ช่วยราชการไฟจึงรวมอยู่ในราคาไฟที่ขายให้กับผู้ขายส่ง
(เงินช่วยราชการไฟ คือเงินค่าธรรมเนียมพิเศษที่กรม-
สรรพสามิตเรียกเก็บจากผู้ขายส่งไฟ)
- (๒) ผู้นำไฟต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร ผู้นำเข้าจะ
เป็นผู้ใดก็ได้แต่ต้องขออนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต
เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจะต้องวางเงินประกันเท่ากับจำนวน
ค่าธรรมเนียมประทับตราไฟ (ภาษีไฟ) และให้แสดง
ใบอนุญาตนำเข้าต่อเจ้าพนักงานศุลกากรเพื่อจะนำไฟเข้า
และให้นำไฟดังกล่าวประทับตราภายใน ๗ วัน ณ สถานที่
ซึ่งกำหนดไว้ในใบอนุญาต โดยปกตินำมาประทับตราไฟ
ที่โรงงานไฟ กรมสรรพสามิต

เป็นที่น่าสังเกตว่า ไฟต่างประเทศที่อนุญาตให้นำเข้านั้น เฉพาะ
ไฟป๊อเท่นั้น

๖.๕ อัตราภาษี อัตราค่าธรรมเนียมประทับตราไฟกำหนดไว้ ๑๐๐ ใบ
ต่อ ๑๐ บาท

๖.๖ การขาย การขายไฟต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานสรรพสามิต
อัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตขายไฟ กำหนดไว้ดังนี้

(๑) ขายปลีก บิลละ ๓ บาท

(๒) ขายส่ง บิลละ ๓๐ บาท

๗. ไม้ขีดไฟ

๗.๑ จักเก็บโดยอาศัยอำนาจ ตามพระราชบัญญัติภาษีไม้ขีดไฟซึ่งทำใน
ราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๔

๗.๒ สินค้าที่ต้องเสียภาษี ไม่ได้มีค่าจำกัดความของคำว่า “ไม้ขีดไฟ”

๗.๓ ผู้เสียภาษี ตามพระราชบัญญัติภาษีไม้ขีดไฟระบุว่า ผู้ประกอบ
อุตสาหกรรมไม้ขีดไฟภายในประเทศเป็นผู้เสียภาษี (ไม้ขีดไฟต่าง
ประเทศไม่อยู่ในข่ายบังคับของกฎหมายนี้จึงเสียแต่เฉพาะอากร
ศุลกากร)

๗.๔ วิธีการเสียภาษี ผู้ประกอบอุตสาหกรรมต้องเสียภาษีไม้ขีดไฟที่นำ
ออกจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยวิธีปิดแสตมป์ไม้ขีดไฟ

การเสียภาษีต้องยื่นใบแจ้งขอชำระภาษีไม้ขีดไฟตามแบบ ข/๒๗
ที่กรมสรรพสามิตหรือที่สรรพสามิตจังหวัด เมื่อชำระภาษีแล้วทาง
ราชการจะออกใบเสร็จพร้อมจ่ายแสตมป์ไม้ขีดไฟเพื่อนำไปปิดที่ไม้ขีด
ไฟ การปิดแสตมป์ต้องปิดให้ครบตามอัตราที่กำหนดไว้

๗.๕ อัตราภาษี อัตราภาษีเก็บตามหลักหรือแผงในอัตราร้อยหลักหรือแผงตามจำนวนภาษีไม้ซีดไฟซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายดังนี้

- (๑) ถ้าบรรจุกหลักหรือแผงที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหรือแผงหนึ่งไม่เกิน ๒๐ อัน ร้อยกหลักหรือแผง ๓.๓๕ บาท
- (๒) ถ้าบรรจุกหลักหรือแผงที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหรือแผงหนึ่งเกิน ๒๐ อัน แต่ไม่เกิน ๔๕ อัน ร้อยกหลักหรือแผง ๔.๐๕ บาท
- (๓) ถ้าบรรจุกหลักที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหนึ่งเกิน ๔๕ อัน แต่ไม่เกิน ๖๐ อัน ร้อยกหลัก ๔.๕๐ บาท
- (๔) ถ้าบรรจุกหลักที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหนึ่งเกิน ๖๐ อัน แต่ไม่เกิน ๙๐ อัน ร้อยกหลัก ๖.๖๔ บาท
- (๕) ถ้าบรรจุกหลักที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหนึ่งเกิน ๙๐ อัน แต่ไม่เกิน ๒๕๐ อัน ร้อยกหลัก ๑๘.๒๐ บาท
- (๖) ถ้าบรรจุกหลักที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหนึ่งเกิน ๒๕๐ อัน แต่ไม่เกิน ๔๓๐ อัน ร้อยกหลัก ๒๒.๗๕ บาท
- (๗) ถ้าบรรจุกหลักที่มีจำนวนเฉลี่ยกหลักหนึ่งเกิน ๔๓๐ อัน ร้อยกหลัก ๒๒.๗๕ บาท กับให้เสียเพิ่มขึ้นดังนี้

สำหรับจำนวนไม้ซีดไฟที่เกิน ๔๓๐ อัน : ในกหลักหนึ่งให้เสียภาษีเพิ่มขึ้นทุกๆ ๑๐๐ อัน หรือเศษของ ๑๐๐ อัน ร้อยกหลัก ๕.๓๐ บาท

๗.๖ การคืนและการยกเว้นภาษี ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะได้รับยกเว้นหรือคืนเงินค่าภาษีไม้ซีดไฟต่อไปนี้

(๑) ได้ส่งไม้ขีดไฟออกนอกราชอาณาจักร และได้ปฏิบัติตามวิธีการที่อธิบดีประกาศกำหนด ซึ่งได้กำหนดวิธีการไว้ดังนี้

๑.๑ ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะต้องยื่นคำขออนุญาตตามแบบเพื่อขออนุมัติอธิบดี

๑.๒ เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว จะต้องนำเงินเท่าจำนวนภาษีไม้ขีดไฟวางประกันไว้กับเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานจะได้ออกใบอนุญาตให้นำไม้ขีดไฟออกนอกราชอาณาจักรให้เท่ากับไม้ขีดไฟที่ขนไปนั้น

๑.๓ เมื่อเจ้าพนักงานศุลกากรได้ตรวจสอบและรับรองว่าไม้ขีดไฟตามรายการในใบอนุญาตให้นำออกนอกพระราชอาณาจักรนั้นถูกต้อง และได้ลงชื่อประทับตรารับรองว่าได้ส่งออกนอกราชอาณาจักรแล้ว

๑.๔ ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะต้องยื่นคำร้องตามแบบเพื่อขอรับเงินประกันค่าภาษีไม้ขีดไฟที่ส่งออกนอกราชอาณาจักรคืนพร้อมกับแบบใบอนุญาตที่ส่งออกนอกราชอาณาจักรที่เจ้าพนักงานศุลกากรได้ลงชื่อและประทับตรารับรอง

๑.๕ ไม้ขีดไฟที่จะส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศโดยขอยกเว้นหรือยกเว้นภาษีจะต้องมีเครื่องหมาย "E" เติมเพิ่มลงบนตราไม้ขีดไฟที่มุม

(๒) ไม้ขีดไฟให้เสียภาษีไม้ขีดไฟแล้ว แต่ยังมีได้ขนออกจากโรงงานอุตสาหกรรมได้เสียภาษีโดยเหตุสุดวิสัย

ในการคืนภาษีในกรณีดังกล่าว ผู้ประกอบอุตสาหกรรมจะต้องยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานสรรพสามิตในส่วนกลางยื่นต่อผู้อำนวยการกอง

กองการสามัคคีหรือสรรพสามิตจังหวัด สำหรับในส่วนภูมิภาค กรมสรรพสามิตจะตั้งคณะกรรมการสังกัดกรมสรรพสามิต ๓ นาย เป็นกรรมการสอบสวนพิจารณาเสนอความเห็นต่อผู้อำนวยการกองการสามัคคี หรือสรรพสามิตจังหวัดแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาเสนออธิบดีส่งการต่อไป

(๓) ไม้ขีดไฟที่ได้ขนออกจากโรงอุตสาหกรรมแล้วเสียหายไปโดยเหตุสุดวิสัย ถ้านำไม้ขีดไฟที่เสียหายนั้นมาแสดงต่อเจ้าพนักงานและได้รับอนุญาตจากอธิบดีให้ทำลายต่อเจ้าพนักงานแล้ว

๔. เครื่องขีดไฟ

๔.๑ จัดเก็บโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติภาษีเครื่องขีดไฟซึ่งทำในพระราชอาณาเขต พ.ศ. ๒๔๗๖

๔.๒ เครื่องขีดไฟที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ เครื่องกลหรือเครื่องเคมี ซึ่งหยิบถือไปได้และประสงค์ให้ทำให้เกิดไฟ

๔.๓ ผู้เสียภาษี ตามพระราชบัญญัติภาษีเครื่องขีดไฟ ได้ระบุให้ผู้ประกอบอุตสาหกรรมเครื่องขีดไฟเป็นผู้ชำระภาษี

๔.๔ วิธีการเสียภาษี ผู้ประกอบอุตสาหกรรมเครื่องขีดไฟต้องชำระภาษีเมื่อจะขนเครื่องขีดไฟออกจากโรงอุตสาหกรรม

๔.๕ อัตราภาษี เครื่องขีดไฟเก็บตามสภาพในอัตราเครื่องละ ๔๐ สตางค์

๔.๖ การคืนและการยกเว้นภาษี

เครื่องขีดไฟที่ส่งออกนอกราชอาณาจักรไม่ต้องเสียภาษีสรรพสามิต

๙. ยานัตถ์

- ๙.๑ จัดเก็บโคชอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติยานัตถ์ พ.ศ. ๒๔๔๖
- ๙.๒ ยานัตถ์ ที่ต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ได้แก่ ผงปรุงขึ้นจากวัตถุใด ๆ ซึ่งโดยปกติใช้เป่าหรือสูดเข้าจมูก นอกจากที่รัฐมนตรีได้ประกาศยกเว้นในราชกิจจานุเบกษา
- ๙.๓ ผู้เสียภาษี ตามพระราชบัญญัติยานัตถ์ ได้กำหนดผู้เสียภาษียานัตถ์ คือ.-
- (๑) ผู้ประกอบอุตสาหกรรมยานัตถ์ภายในประเทศ
 - (๒) ผู้นำยานัตถ์เข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งต้องขออนุญาตจากอธิบดีกรมสรรพสามิต
- ๙.๔ วิธีการเสียภาษี สำหรับผู้ประกอบอุตสาหกรรมยานัตถ์ จะต้องเสียภาษียานัตถ์ โดยการบีตแสดมบี้ยานัตถ์ เมื่อจะขนออกจากโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนผู้นำเข้ามาในราชอาณาจักรนอกจากเสียภาษีศุลกากรแล้ว จะต้องเสียภาษีสรรพสามิต โดยวิธีบีตแสดมบี้ยานัตถ์ เช่นเดียวกัน
- ๙.๕ อัตราภาษี ภาษียานัตถ์ เก็บตามสภาพโดยถือน้ำหนักเป็นเกณฑ์ ซึ่งกำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายไว้ดังนี้
- (๑) ยานัตถ์ ซองหนึ่งไม่เกิน ๒ กรัม ๓๐ สตางค์
 - (๒) ยานัตถ์ ซองหนึ่งเกินกว่า ๒ กรัม ๒ กรัมแรก ๓๐ สตางค์ ส่วนที่เกินกว่า ๒ กรัม เพิ่มขึ้นทุก ๑ กรัม ต่อ ๑๕ สตางค์เศษของ ๑ กรัม คิดเป็นหนึ่งกรัม

สำหรับยานักดูที่นำเข้ามาจากต่างประเทศเสียภาษีสรรพสามิตในอัตราเดียวกับยานักดูที่ผลิตในประเทศ

๙.๖ การคืนและการยกเว้นภาษี ยานักดูที่จะได้รับการคืนและยกเว้นภาษีจะต้องเป็นกรณีต่อไปนี้

(๑) ยานักดูที่ส่งออกไปนอกราชอาณาจักร เมื่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรมจะส่งยานักดู ออกนอกราชอาณาจักรต้องขออนุญาตอธิบดีกรมสรรพสามิต จะต้องประทับตราเครื่องหมายคำว่า “สินค้าออก” ด้วยเส้นหมึกบนของยานักดูทุกซองที่จะส่งไปนอกราชอาณาจักร เมื่อประทับตราแล้วให้นำไปแสดงต่อเจ้าพนักงานสรรพสามิต พร้อมกับใบแจ้งความส่งยานักดู ออกนอกราชอาณาจักรเพื่อการตรวจสอบ แล้วนำใบแจ้งความพร้อมกับยานักดู ให้พนักงานศุลกากรตรวจรับรอง แล้วนำใบแจ้งความดังกล่าวที่มีรายชื่อและประทับตราของพนักงานศุลกากรเพื่อขอกู้เงินค่าภาษีต่อไป

(๒) ยานักดูที่เสียภาษีสรรพสามิตแล้ว และเกิดเสื่อมสภาพในภายหลังโดยที่ไม่สามารถจะใช้นักดูต่อไป ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ยานักดู ขอกู้เงินภาษี จะต้องยื่นเรื่องราวตามแบบของกรมสรรพสามิต เจ้าหน้าที่จะได้ไปตรวจสอบว่ายานักดูได้เสียภาษีแล้วและคุณภาพได้เสื่อมจริง จึงจะอนุมัติให้คืนภาษีได้

๙.๗ การขายและจำหน่ายยานัตถุ์

การขายยานัตถุ์ จะต้องขออนุญาตเจ้าพนักงานสรรพสามิต และห้ามไม่ให้เอายานัตถุ์ออกจากซองบรรจุในภาชนะอื่นเพื่อขาย ใบนุญาตจำหน่ายยานัตถุ์ เรียกเก็บค่าธรรมเนียมปีละ ๑๐ บาท

เงินตราของไทย

คำว่า "เงินตรา" ซึ่งในภาษาอังกฤษเรียกว่า "Money" นี้ มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "Moneta" อันเป็นสมมุติฐานของเทพธิดา Juno อัครเทพีของ Jupiter ผู้ซึ่งเป็นเจ้าใหญ่ในชั้นฟ้า ดังนั้น Juno จึงเทียบได้กับพระอุมาของเรา

เดิมทีแต่ก่อนนั้น **เรื่อง** โรงงานผลิตเหรียญกระษาปณ์ขึ้น ในบริเวณวิหาร Juno Moneta ถ้วยเทปูนจึงเรียกเหรียญกระษาปณ์ว่า moneta เหรียญกระษาปณ์ในระยะแรกๆของชาวโรมันนั้นทำด้วยทองแดง ถ้วยปูนจึงเรียกเป็น **“เงินตราของไทย”** และมียกชื่อว่า moneta อันเป็นต้นมาของคำเงินตราในปัจจุบันนี้ และมียกชื่อว่า Mint ซึ่งหมายถึงโรงงานผลิตเหรียญกระษาปณ์

ในสมัยโบราณ ก่อนที่สังคมของมนุษย์เราจะรู้จักการให้เงินตรา เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยการนำมาใช้เป็นเครื่องวัดมูลค่าของสิ่งของ สัตว์อย่างหนึ่งมาใช้เป็นหน่วยของค่าเงินนั้น มนุษย์เรามีความจำเป็นอยู่เพียงสิ่งเดียว คือจะต้องมีสิ่งใดสักอย่างหนึ่งมาใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น กล่าวเป็นครอบครัวใหญ่และเราทำงานก็มี เราสามารถและเราจึงสามารถทำงานทั้งวันทั้งคืน จึงสามารถผลิตสิ่งของที่เราต้องการได้เฉพาะอย่างได้ เป็นจำนวนมากขึ้น และทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องนำเงินค่าที่ผลิตได้ เหลือกินเหลือใช้ไปแลกเปลี่ยนกันและกัน จึงเรียกว่าเป็นวิธี Barter

เงินตราของไทย

คำว่า “เงินตรา” ซึ่งในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Money” นี้ มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า “Moneta” อันเป็นสมณนามของเทพธิดา Juno อัครมเหสีของ Jupiter ผู้ซึ่งเป็นเจ้าใหญ่ในชั้นฟ้า ดังนั้น Juno จึงเทียบได้กับพระอมาของเร

เดิมทีเดียวนั้น ชาวโรมันตั้งโรงงานผลิตเหรียญกระษาปณ์ขึ้น ในบริเวณวิหาร Juno Moneta ด้วยเหตุนี้จึงเรียกเหรียญกระษาปณ์ว่า moneta เหรียญกระษาปณ์ในระยะแรกของชาวโรมันนั้นทำด้วยทองแดง ด้านหนึ่งของเหรียญเป็น ลายรูปเศียรของเทพธิดา Juno และมีอักษรว่า moneta อีกด้านหนึ่งเป็นรูปเครื่องตีตราเหรียญกระษาปณ์ และมีอักษรว่า Mint ซึ่งหมายถึงโรงงานผลิตเหรียญกระษาปณ์

ในสมัยโบราณก่อนที่จะสังคมของมนุษย์เราจะรู้จักการใช้เงินตรา เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยการนำมาใช้เป็นเครื่องวัดมูลค่าของสิ่งของ ตลอดจนนำมาใช้เป็นหน่วยของการทำบัญชีนั้น มนุษย์เรามีความจำเป็นอยู่เพียงสังคมเล็กๆ แต่ละครอบครัวต่างผลิตสินค้าขึ้นมาใช้เอง ต่อมาเมื่อสังคมเจริญมากขึ้น กลายเป็นครอบครัวใหญ่และเราต่างคนก็มีความสามารถและความชำนาญในการทำงานยิ่งขึ้น จึงสามารถผลิตสิ่งของเครื่องใช้และอาหารโดยเฉพาะอย่างได้ เป็นจำนวนมากขึ้น เลยทำให้เกิดความึกที่จะนำเอาสินค้าที่ตนผลิตได้ เหลือกินเหลือใช้ไปแลกเปลี่ยนกันและกัน ดังที่เรียกว่าเป็นวิธี Barter

การแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันนี้ ถ้าเป็นสิ่งที่เพียงไม่กี่ชนิด ก็พอจะทำได้ไม่ยากนัก แต่ถ้าเป็นของทั้งหลายร้อยหลายพันชนิด ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ เพราะต้องเสียเวลามากมายในการเที่ยวเสาะหาคนที่มีความต้องการที่ตนต้องการ แล้วผู้นั้นยังต้องเป็นคนที่ประสงค์จะแลกเปลี่ยนสินค้าของเขา กับสิ่งของที่เราถืออยู่ด้วย ฉะนั้นจึงมีการคิดหาหน่วยกลางอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งคนในสังคมนั้น ๆ ยอมรับนับถือ ที่จะใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน เช่น ภาษี โค กระบือ แกะ ขนสัตว์ ใบยาสูบ เปลือกหอย และโลหะเงิน กับโลหะทอง เป็นต้น

ในบรรดาหน่วยกลางต่าง ๆ ที่นำมาใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนสินค้ากันนี้ ต่อมาปรากฏว่าโลหะเงินและทองคำได้รับความนิยมมาก เพราะโลหะทั้งสองชนิดนี้หายาก และมีความทนทานพอสมควร สามารถนำติดตัวไปได้สะดวก สามารถแบ่งเป็นชิ้นเล็ก ๆ ได้โดยไม่เสียหาย หรือเสื่อมค่า นอกจากนั้นแล้ว เรายังสามารถนำเอาโลหะเงินและทองคำไปใช้เป็นอาวุธประดับกายได้ด้วย นอกจากนั้นแล้วโลหะเงินและทองคำยังเป็นวัตถุที่มีค่าในตัวเองสูง ฉะนั้นคำว่า “เงิน” หรือ “เงินตรา” จึงกลายมาเป็นคำที่ใช้เรียกชื่อหน่วยกลางที่นำมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

ถึงแม้ว่าการนำเอาโลหะเงินและทองคำมาทำเป็นหน่วยกลางสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันด้วยความนิยมโดยทั่วไปเช่นนั้นแล้วก็ตาม แต่ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในภายหลังก็ยังมีอยู่ ก็จะต้องนำแท่งหรือก้อนโลหะเงินและทองคำมาตัดแบ่งเป็นท่อน ๆ และชั่งน้ำหนักให้มีค่าเท่ากับราคาของ

ที่ตกลงซื้อขายกันแต่ละครั้ง ฉะนั้น ในเวลาต่อมา พ่อค้าจึงคิดทำตราแสดง ยี่ห้อหรือชื่อร้านของตนพร้อมด้วยน้ำหนักมาตีประทับลงบนแท่ง หรือก้อน โลหะเงินและทองคำเพื่อรับรองคุณภาพและน้ำหนักของแต่ละชิ้น เป็นการ ช่วยทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนสะดวกรวดเร็วขึ้นกว่าเดิมเป็นอันมาก และ คำว่า “เงินตรา” ก็คงจะเริ่มใช้กันในระยะนี้

แต่ต่อมา “เงินตรา” ที่พ่อค้าทำขึ้นเองนั้น ก็ยังคงมีการแลกเปลี่ยนกัน ในระหว่างผู้ใช้ ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพและน้ำหนักของแต่ละชิ้น กันอยู่บ่อย ๆ ดังนั้นรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศจึงจัดทำ “เงินตรา” ขึ้นเอง เพื่อให้เป็นที่เชื่อถือของบรรดาพ่อค้าประชาชน

ตามหลักฐานที่พอจะสอบได้นั้น ประเทศไทยมีเงินตราใช้กันมา ได้นานราว ๗๐๐ กว่าปี คือราว พ.ศ. ๑๘๐๐ มีทั้งเงินต่างประเทศและเงิน ที่เราทำขึ้นใช้เองในหลายยุคหลายสมัย เช่น

๑. เงินทวารวดี เงินตราที่ใช้กันมาในประเทศไทยแต่ โบราณนั้น มีลักษณะเป็นเหรียญคล้ายเหรียญกระษาปณ์ที่เราใช้กันอยู่ใน ปัจจุบันนี้ มีหลักฐานพบกันที่นครปฐมและอุททองเป็นส่วนใหญ่ ที่สุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี ประเทศพม่า และในแหลมอินโดจีนก็พบกันบ้างเหมือนกัน แต่ไม่มากนัก เข้าใจกันว่าคงเป็นเงินที่ใช้กันอยู่ในอินเดียตอนใต้ใน ยุคนั้น แล้วชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาในภูมิภาคแถบนี้เป็นผู้นำเข้ามาใช้

การที่สันนิษฐานว่ามีที่มาจากอินเดีย นั้น ก็เพราะเงินตราเหล่านี้ เท่าที่พบกันนั้น ล้วนมีตราเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่ เช่นมี ลายคานหนึ่งเป็นสังข์ อีกคานหนึ่งเป็นศรวิฆตสะ และภายในศรวิฆตสะมีอักขร อยู่ตรงกลาง

อีกแบบหนึ่งนั้น มีลายค้ำหนึ่งเป็นรูปคล้ายปราสาทมีอังกุศอยู่ ๒ ข้าง และมีวัชระอยู่กลางปราสาท ที่เหนือปราสาทมีพระอาทิตย์และพระจันทร์ และที่ใต้ปราสาทมีปลา

อีกชนิดหนึ่งนั้น ค้ำหนึ่งมีลายเป็นรูปปราสาท มีอังกุศอยู่ ๒ ข้าง และมีวัชระอยู่กลางปราสาท ใต้ปราสาทมีปลา ส่วนอีกค้ำหนึ่งนั้น มีลายเป็นรูปสังข์ก็มี เป็นรูปกระต่ายอยู่บนดอกบัวก็มี เป็นรูปแพะก็มี

ชนิดที่พบกันมากที่สุดนั้น เป็นเหรียญที่มีลายค้ำหนึ่งเป็นรูปอาทิตย์อุทัย อีกค้ำหนึ่งเป็นรูปศรีวิทสะอยู่กลางเหรียญ และมีพระจันทร์กับพระอาทิตย์อยู่ข้างบน ข้างซ้ายและข้างขวาของศรีวิทสะเป็นรูปสวัตคิกะและทามรุ แต่บางเหรียญก็เป็นทามรุทั้งสองข้าง

สังข์นั้นเป็นเครื่องหมายของพระนารายณ์

ศรีวิทสะเป็นชนที่หน้าอกของพระนารายณ์

อังกุศนั้นเป็น ขอช้าง ซึ่งหมายถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ เพราะพระมหากษัตริย์โบราณนั้นทรงช้าง

วัชระเป็นเครื่องหมายของพระอินทร์

สวัตคิกะ เป็นเครื่องหมายเกี่ยวกับโชค

ทามรุ คือบัณเฑาะว์ซึ่งเป็นกลองเล็กที่พราหมณ์ใช้ในการทำพิธีต่าง ๆ

เหรียญที่กล่าวถึงนี้ เราเรียกกันว่าเหรียญในสมัย “ทวารวดี”

ในสมัยพุทธกาลนั้น เงินตราที่ใช้กันอยู่เรียกกันว่า “กหาปณะ” ซึ่งไทยเราเรียกว่า “กษาปณ์” เป็นเหรียญทองแท่งหนัก ๑๕๖ เกรนหรือประมาณ ๑๕ กรัม ก็เป็นรูปสี่เหลี่ยมเงินโบราณของอินเดียนั้น ส่วนใหญ่ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม ไม่ทำเป็นรูปกลม เช่น เงินของกรีก

อีกข้อหนึ่งที่สันนิษฐานได้ว่า เงินตราของไทยนั้นก็มีมาทางหนึ่ง จากอินเดีย ก็คือมาตราเงินของอินเดียแบ่งเป็นส่วน ๘ เสมอ ไทยเราก็เคยใช้มาตราแบ่งส่วน ๘ มาแล้วเช่นกัน คือใช้ ๘ อัง เป็น ๑ เฟื้อง, ๘ เฟื้อง เป็น ๑ บาท และ ๘๐ บาทเป็น ๑ ชั่ง เป็นต้น

เงินในสมัยทวารวดีนี้มีขุดพบกันอีกชนิดหนึ่งที่ทรงศรีมหาโพธิ์ใน จังหวัดปราจีนบุรี มีขนาดใกล้เคียงกับเหรียญบาท แต่บางกว่า ตราข้างหนึ่งเป็นรูปคล้ายพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว มีรัศมีกระจายออกมา ลายอีกข้างหนึ่งนั้นเป็นรูปคล้ายมณฑป หรือปราสาท เข้าใจกันว่าคงเป็นเงินของพวกขอม

เงินเหรียญเหล่านี้ คงจะใช้กันแพร่หลายเพียงแต่ในราชธานี ส่วนชาวพื้นเมืองที่อยู่ห่างจากราชธานีออกไป คงจะใช้เงินที่ทำด้วยโลหะ ธาตุชนิดหนึ่งที่มีรูปคล้ายปลา ที่เรียกกันว่า “เงินละว้า” และพบในบางแห่งทางเหนือ

๒. เงินศรีวิชัย เป็นเงินตราโบราณของไทยอีกแหล่งหนึ่ง พบกัน ๒ ชนิด คือเงินคอกจันและเงินนโม เงินทั้งสองชนิดนี้ทำด้วยเงิน และทองก็มี

“เงินคอกจัน” นั้น ด้านหนึ่งมีลายเป็นรูปสี่แฉก คล้ายคอกจัน อีกด้านหนึ่งเป็นอักษรสันสกฤตครั้งราชวงศ์ปัลลวะประทับไว้ว่า “วร” แปลว่าประเสริฐ หรือหมายถึง “พระ” เพราะ “ว” แผลงเป็น “พ” ได้ เงินคอกจันนี้ส่วนใหญ่พบในบริเวณวัดโลกา อำเภอไชยา และที่ชาวก็มีผู้พบกันมาก

“เงินโม” นั้น มีลายก้นหนึ่งเป็นอักษรสันสกฤตประทับไว้ว่า “น” อีกก้นหนึ่งมีลักษณะเป็นพื้นโค้งมีร่องเล็กๆ ผ่านกลางพบที่จังหวัด นครศรีธรรมราชเพียงแห่งเดียว แต่ที่เกาะสุมาตรา ก็มีผู้พบกันมาก

มีผู้กล่าวกันว่า พระยาศรีธรรมมาโคกราช เป็นผู้สั่งให้ทำขึ้น สำหรับเป็นเครื่องคุ้มกันตัวให้พ้นจากโรคห่า

๓. **เงินลานนา** เรียกกันว่าเงินเจียง หรือเงินชาคิม เป็นเงินที่ไทยคิดคดแปลงมาจากเงินแท่งของจีน หลังจากท้อพยพมาตังเป็นบิก แผ่นทางตอนเหนือของไทยแล้ว ก่อนหน้านั้นก็คงใช้เงินแท่งของจีนที่ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมอานม้าและเรือสำเภา ต่อมาในระหว่างที่ท้อพยพหาภูมิลาเนาอยู่ใหม่ คงจะเห็นว่าเป็นการลำบากที่จะนำเงินแท่งติดตัวไปมา จึงคิดคดแปลงทำเป็นเงินกำไลมือขึ้นมาใช้

เมื่อได้ประกาศตั้งประเทศลานนาขึ้นแล้ว จึงได้แก้ไขเงินกำไลมือให้มีลักษณะกระต่ายขึ้น ด้วยการทำเป็นรูปคล้ายเกือกม้าสองวง ปลายต่อกัน และตรงที่ต่อกันทำให้คอดกึ่ง เพื่อให้หักออกจากกันได้ เรียกว่า “เงินเจียง” หรือ “เงินชาคิม” ที่ตัววงเงินเจียงนี้ มีตราอักษรไทย บอกชื่อเมืองต่างๆ ประทับไว้ที่ก้นนอก พร้อมด้วยตัวเลข แสดงพิกัณน้ำหนักร

ตราชื่อเมืองเหล่านี้ที่พบแล้วก็มีเช่น แสน (เชียงแสน) ชม (เชียงใหม่), กก (เชียงราย), หาง (หาง) ฝางและสบฝาง (ฝาง) นาน (น่าน), ตอนและคอน (ลำปาง) แปป (กำแพงเพชร), กวาน (วาน, แขวง เมืองพิจิตร)

นอกจากนี้ยังมีตราเล็ก ๆ ตีกำกับไว้อีก คงจะแสดงว่าเป็นตราของพ่อค้าผู้ทำเงิน หรือตราของเจ้าเมืองที่ให้เจ้าพนักงานไปตีกำกับไว้เท่าที่พบเป็นตรารูปคล้ายคอกจัน

เงินเจียงที่มีตราอักษรไทยนี้ คงจะทำขึ้นหลังจาก พ.ศ. ๑๘๒๖ ก็คือหลังจากที่พระเจ้ารามคำแหงทรงกิตติอักษรไทยขึ้นใช้แล้วก็ได้

เงินเจียงมีหน้า ๔ บาท (ราคา ๑ ตำลึงไทย), หน้า ๒ บาทครึ่ง (ราคา ๑ ตำลึงจีน หรือ ๑๐ สลึง), หน้า ๑ บาท (ราคา ๑ บาท), หน้าครึ่งบาท (ราคา ๒ สลึง)—และอันตะเฟือง ที่ราคาต่ำกว่าเฟืองลงไป คงจะใช้เงินเจียงเนื้อชิน หรือเบี้ย

นอกจากเงินเจียงแล้วก็มี “เงินทอก” ซึ่งเป็นเงินครึ่งพระเจ้าเมงราย (๑๘๐๒-๑๘๕๓) เพราะกฎหมายครึ่งพระเจ้าเมงรายนั้น ได้กำหนดค่าตัวคนหรือค่าครวขายเป็นเงินทอก เงินทอกนี้ได้ใช้กันในเชียงใหม่นานถึงแผ่นดินพระเจ้าอินทรวชิยานนท์ (พ.ศ. ๒๔๑๔) จึงเลิกใช้ แต่ได้นำไปใช้กันในลำปาง ราว พ.ศ. ๒๔๑๕

เงินทอกนี้มีขนาดใหญ่ประมาณ ๓ นิ้ว มีฐานคล้ายฝาคอยเรียกกันว่า “เงินทอกโข่ง” แต่ยังมีรูปลักษณะแตกต่างกันออกไปอีกหลายแบบ และตามเมืองที่ใช้กัน ก็มีชื่อเรียกกันว่า เงินทอกเชียงใหม่, เงินทอกเมืองน่าน, เงินคอกไม้หรือเงินผักชี, เงินใบไม้หรือเงินเส้น, เงินปากหมู, และเงินวงตีนม้า เป็นต้น

เงินทอกขนาดใหญ่เรียกกันว่า “เล่ม” หน้าประมาณ ๕ บาท (บางแห่งว่าหน้า ๓ บาท) เงินทอกขนาดเล็กเรียกกันว่า “ข้าง” หน้าครึ่งหนึ่งของ “เล่ม” ราคาซื้อขายเวลานั้นใช้ตัดแบ่งจาก “เล่ม” จนถึงเฟือง

๔. เงินลานช้าง เป็นเงินสมัยเดียวกับเงินเจียงของลานนา เป็นเงินตราที่ใช้กันตามเมืองทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง คือ เมืองหลวงพระบาง เวียงจันทน์ สกลนคร อุตรธานี และอุบลราชธานี

เงินตราของลานช้างนี้มีลักษณะยาวรี เป็นรูปคล้ายปลา กับรูปคล้ายเรือมากโกลน คือตอนกลางพอง หัวท้ายแหลม มีอยู่ด้วยกัน ๔ ชนิด คือ เงินช้าง, เงินตุ้, เงินฮ้อย และเงินลาด

เมื่อสังเกตรูปลักษณะของเงินชนิดต่างๆ ของลานช้างแล้ว จะเห็นได้ว่าคงจะเอาตัวอย่างมาจากจีนบ้าง ญวนบ้าง และคิดขึ้นเองบ้าง หรือรับเอาเงินตราของประเทศอื่นมาใช้บ้าง

—“เงินช้าง” เป็นเงินที่มีเนื้อบริสุทธิ์ หนัก ๖ คำถึง ๖ สลึง (บางแห่งว่าหนัก ๖ คำถึง ๒ บาท) ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีหัวท้ายงอนเหมือนเรือโหด

—“เงินตุ้” เป็นเงินที่มีเนื้อบริสุทธิ์น้อยกว่าเงินช้าง หนัก ๓ คำถึง มีรูปลักษณะคล้ายเงินช้าง แต่ขอบไม่สูง และท้องไม่เป็นร่องลึก

—“เงินฮ้อย” เป็นเงินเจือทองแดงและทองเหลือง มีรูปร่างคล้ายเรือชะล่า หัวท้ายเรียวเล็กน้อย ที่ผิวค้ำหน้าทำเป็นปุ่มๆ อยู่ทั่วไป คล้ายท้องบุง เงินฮ้อยบางอันก็มีตัวอักษรไทยเลือนๆ ที่ไว้ระหว่างปุ่มทางตอนหัวท้ายและกลางแท่ง อ่านได้กลางๆ ว่า “ลก”

เงินฮ้อยนี้ทำขึ้นเป็นเนื้อเงินมีความบริสุทธิ์ต่างกันเป็น ๓ ราคา คือ “ฮ้อยน้ำสาม” จะมีเนื้อเงิน ๓ ส่วน ในส่วนผสม ๑๐ ส่วน ใช้เป็นราคา ๓ บาท หรือหนัก ๓ บาท

“ฮ้อยน้ำหก” มีเนื้อเงิน ๖๐ % ใช้เป็นราคา ๖ บาท หรือ
หนัก ๖ บาท

“ฮ้อยน้ำแปด” มีเนื้อเงิน ๘๐ % ใช้เป็นราคา ๘ บาท หรือ
หนัก ๘ บาท

—“เงินทองลาด” เป็นเงินปลึก ทำด้วยทองแดงและทองเหลือง
ผสมกัน มีรูปร่างคล้ายเงินฮ้อย แต่เรียวเล็กกว่า จนคล้ายรูปกระสวย
และมีร่องตรงกลาง มีขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างไม่เท่ากัน มีราคา ๓ อัน
เฟื้อง, ๔ อันเฟื้อง, และ ๘ อันเฟื้อง

เงินลานช้างนี้ ประชาชนทำใช้เองได้ตามใจชอบ

๕. **เงินสุโขทัย** เป็นเงินสมัยเดียวกับเงินลานนาและลานช้าง
มีลักษณะเป็นก้อนกลม ที่เรียกว่า “เงินพดด้วง” สันนิษฐานว่า
พระเจ้ารามคำแหงมหาราชทรงทำขึ้นใช้เป็นครั้งแรก เพื่อให้สะดวกใน
การนำติดตัว เพราะคนในสมัยนั้นนิยมใช้ได้ใส่เงิน

เงินพดด้วงในสมัยสุโขทัยนี้ มีลักษณะขดกลมคล้ายตัวด้วง ปลาย
ทั้งสองก้านนี้มีลักษณะเป็นปลายแหลม และมีรอยบากไว้ ๒ ข้างเป็น
ร่องลึกตรงส่วนที่ต้องการจะงอปลายแหลมให้จกกัน ดังนั้นจึงเรียกกันว่า
“เงินพดด้วงขาบาก”

มีตราประทับไว้ตั้งแต่ ๒ ดวง จนถึง ๗ ดวง แต่จะมีความชัดเจน
พอมองออกอยู่เพียง ๓ ดวง คือตราช้าง ราชสีห์ และราชวัตร นอกนั้น
เลือนมากจนดูไม่ออกว่าเป็นอะไร และไม่มีตัวหนังสือบอกชื่อเมืองตอก
ไว้เช่นเงินชาคิม

บางแห่งกล่าวว่าทำขึ้นใช้ ๓ ราคา คือ ขนาดหนัก ๑ ตำลึงจีน (ราคา ๑๐ สลึง), ขนาดหนัก ๑ บาท และขนาดหนัก ๒ สลึง แต่บางแห่งก็ว่ามีตั้งแต่ ๔ บาท จนถึง ๑ บาท

เนื่องจากโลหะเงินและทองในสมัยกรุงสุโขทัยมีราคาแพงมาก จึงมีการนำเอาเปลือกหอยชนิดหนึ่งซึ่งเป็นเงางามและมีความทนทานต่อการใช้มาใช้เป็นเงินปลึก เรียกกันว่า “เบี้ย”

เบี้ยที่หาได้ตามชายฝั่งแม่น้ำโขง เรียกว่า “เบี้ยน้ำจืด” ต่อมามีชาวต่างประเทศนำเอาเบี้ยจากฟิลิปปินส์ และจากเกาะมัลดีเวส อันเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศลังกาเข้ามาขาย จึงมีผู้เรียกเบี้ยชนิดนี้ว่า “เบอนาเคม”

หอยที่นำมาใช้เป็นเบี้ยกันนั้น มีอยู่ ๘ ชนิด และมีขนาดเล็กใหญ่ไม่เท่ากัน หอยทั้ง ๘ ชนิดนี้ มีชื่อเรียกกันดังนี้:- เบี้ยโพล้ง, เบี้ยแก, เบี้ยจัน, เบี้ยนาง, เบี้ยหมุ, เบี้ยพองลม, เบี้ยบัว และเบี้ยตุ้ม

เบี้ยทุกชนิดและขนาดจะมีราคาเท่ากันหมด การใช้เบี้ยนี้เพียงจะมาเลิกใช้ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพ.ศ. ๒๔๐๕

๖. เงินสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หลวงเป็นผู้ผูกขาดในการทำเงินตรา ขุนนางหรือราษฎรที่มีเงิน จะใช้จ่ายโดยลำพังไม่ได้ ต้องส่งเงินไปให้เจ้าพนักงานหลอมเป็นตัวเงิน และตีตราเสียก่อนจึงจะใช้ได้ เงินร้อยตำลึงต้องเสียภาษีให้หลวงหกสลึง ถ้าเงินที่ใช้จ่ายไม่

มีตรา เป็นเจ้าของจะถูกลงโทษฐานทำเงินปลอม ถ้าจับได้ครั้งแรกให้ทัณฑ์มือซ้าย ครั้งที่ ๒ ทัณฑ์มือขวา ครั้งที่ ๓ ท้องโทษถึงตาย

เงินสมัยกรุงศรีอยุธยา มี ๔ ชนิด คือ

๑. เงินพดด้วง รูปลักษณะคล้ายเงินพดด้วงกรุงสุโขทัย ต่างกันตรงปลายที่งอเข้าหากันไม่แหลมเหมือนเงินพดด้วงสุโขทัย ที่ใช้กันมากก็มีราคา ๑ บาท ถึงบาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เงินพดด้วงทำขึ้นด้วยเนื้อเงินอย่างเดียวทั้งหมด ส่วนใหญ่ที่ตราจักรกับตราประจำรัชกาล เช่น ครุฑ ช้าง ตรี พุ่มดอกไม้วัว ราชวัตร กระต่าย สมอ หางหงส์ ฯลฯ

๒. เบี้ย เป็นเงินปลึก ส่วนมากเป็นเบี้ยจันและเบี้ยนาง เบี้ยเหล่านี้พ่อค้านำมาขายจากเกาะมัลดีฟ (Maldiv) ของอินเดียและเกาะฟิลิปปินส์ ราคาเบี้ยจึงไม่แน่นอนขึ้นๆ ลงๆ ตามแต่จะมีพ่อค้านำเบี้ยมาขายมากหรือน้อย

๓. ไพ และคล้า ไม่ได้ทำด้วยเงิน จะเป็นอะไรแน่ไม่ปรากฏ
๑ ไพเท่ากับ ๒ คล้า ๑ คล้าหนักเท่ากับ ๑๒ เมล็ดข้าวสาร

๔. เงินประทับเป็นดินเผาที่ตราต่างๆ ขนาดเท่าเหรียญสลึงและสองสลึง ทำขึ้นใน พ.ศ. ๒๒๘๗ รัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ ใช้ต่างเบี้ยเนื่องจากเบี้ยขาดแคลน ตราที่พบมี ตราบัว กิณี, กระต่าย ไก่ ราชสีห์

มาตราเงินตราสมัยกรุงศรีอยุธยา

๒๐๐ เบี้ย	เป็น	๑ ไพ
๑ ไพ	"	๒ คล้า
๔ ไพ	"	๑ เฟื้อง

๒ เฟือง	เป็น	๑ สลึง
๔ สลึง	„	๑ บาท
๔ บาท	„	๑ ตำลึง
๒๐ ตำลึง	„	๑ ชั่ง
๕๐ ชั่ง	„	๑ หาบ

สำหรับเบี้ยราคาไม่แน่นอนคงได้กล่าวมาแล้ว บางครั้งราคาเคยตกถึง ๑๐๐๐ เบี้ยต่อ ๑ เฟือง และเคยขึ้นถึง ๖๐๐ เบี้ยต่อ ๑ เฟืองก็มี

๗. **เงินสมัยกรุงธนบุรี** เงินตราสมัยกรุงธนบุรี เป็นที่ถกเถียงกันไม่เป็นที่ยุติลงได้ว่า จะมีการสร้างเงินพดด้วงขึ้นใช้หรือไม่ เพราะท่านผู้รู้บางท่านว่าได้มีการสร้างเงินพดด้วงขึ้นใช้เหมือนกันรวม ๒ ชนิด คือ เงินพดด้วงที่มีตราตรีศูลชนิดหนึ่ง และตราสองแฉก บางท่านอ้างว่าในรัชสมัยกรุงธนบุรีมีสงครามต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน พระเจ้ากรุงธนคงจะหมดมุ่นอยู่กับการปราบปราม ไม่มีเวลามาคิดทำเงินพดด้วงขึ้นใช้เอง คงจะทรงใช้เงินพดด้วงของกรุงศรีอยุธยาไปพลางก่อน แต่ก็มิหลักฐานว่าทรงมีเวลาว่างพอที่จะทรงนิพนธ์บทละครรามเกียรติ์ และทรงทำนุบำรุงการค้าทางเรือด้วย ฉะนั้นก็น่าที่จะทรงสร้างเงินพดด้วงขึ้นใช้

๘. **เงินสมัยกรุงรัตนโกสินทร์** ยังคงใช้เงินพดด้วงกับเบี้ยกันมาจนถึงรัชกาลที่ ๔ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำ “เงินแป” ขึ้นใช้แทนพดด้วง

รัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

เงินพดด้วงในรัชกาลที่ ๑ มีลักษณะคล้ายกับเงินพดด้วงครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา มีที่สังเกตได้ว่า มีเมล็ดข้าวสาร และที่ด้านข้างทั้งสองข้างจะมีรอยก้อน ๒ ก้อน และรอยก้อนสองก้อนที่ทั้งสองข้างนี้ได้กลายมาเป็นลักษณะสำคัญของเงินพดด้วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ตราที่ประทับบนพดด้วงนั้น เคยใช้รูปจักรดวงหนึ่งกับรูปกรี (ตรีศูล) อีกดวงหนึ่ง แต่หลังจากบรมราชาภิเษกแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนมาใช้ตรารูปจักร กับรูปบัวผัน หรือบัวอุณาโลม

เงินพดด้วงตราตรีศูลได้ทำขึ้น ๖ ขนาด คือ บาท, สองสลึง, สลึง, เฟื้อง, สองไพ, ไพ

และพดด้วงตราบัวอุณาโลมก็ทำขึ้น ๖ ขนาดเช่นกัน

รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ตราที่ประทับบนเงินพดด้วงนั้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ตราจักร กับตราครุฑ เพราะหมายถึงพระนารายณ์ ดังตามตำนานกล่าวว่า พญาครุฑ มีอิทธิฤทธิ์มาก จนสามารถทำลายวัชระของพระอินทร์ได้ และแม้แต่ พระนารายณ์เอง ก็สู้อิทธิฤทธิ์ของครุฑไม่ไหว เลยทำสัญญาเป็นมิตรกัน พระนารายณ์จึงประทานพรให้ครุฑไม่ตาย และครุฑก็ยอมเป็นพาหนะทรง ของพระนารายณ์

นอกจากนั้นแล้ว พระนามเดิมของพระองค์ก็ทรงใช้ว่า “ฉิม” และวิมานของพระยาครุฑก็มีชื่อว่า “วิมานฉิมพลี”

เงินพดด้วงที่ออกใช้มี ๔ ขนาด คือ บาท, ๒ สลึง, สลึง และเฟื้อง รูปครุฑก็มีอยู่ ๒ แบบ คือครุฑอกสั้น และครุฑอกยาว

รัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงใช้เงินพดด้วงอยู่ ตราจักรทองไว้ตามเดิม แต่ตราประจำองค์พระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนเป็นตราปราสาท สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า ในสาส์นสมเด็จพระเอกาทศรถ ๓๓ ว่า ตราปราสาทมาจากตราโอราพต ซึ่งเป็นตราของพระอินทร์ แต่ในเรื่องนี้ก็มีผู้กล่าวไว้อย่างน่าฟังเช่นเดียวกันว่า ตราปราสาทสืบเนื่องมาจากพระนามเดิม “ทับ” ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทับ แปลว่าที่อยู่หรือเรือน เมื่อเป็นที่อยู่หรือเรือนของพระมหากษัตริย์ก็เรียกว่าปราสาท

ขนาดของเงินพดด้วงที่ออกใช้ในแผ่นดินนั้น นายยอห์น ครอเฟิร์ด (John Crawford) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคณะทูตมาสยามและโคชินไชน่า (Embassy to Siam and Cochin China) เล่ม ๒ หน้า ๓๔ ว่า มีขนาดมาตรฐาน คือ หนึ่งบาท และยังมีขนาดต่ำลงไปกว่านั้น อีกหลายขนาด แต่ขนาดเล็กที่สุดนั้นคือ หนึ่งไพ เมื่อได้ตรวจดูของจริงที่พบแล้ว ประกอบกับที่ นายยอห์น ครอเฟิร์ด กล่าวไว้สรุปได้ว่ามี ๖ ขนาด คือ บาท สองสลึง สลึง เฟื้อง สองไพ และไพ นายครอเฟิร์ดได้ให้ความรู้ต่อไปว่า เมืองไทยในขณะนั้นไม่มีเงินตราที่ทำด้วยทอง หรือทองแดง และเงินพดด้วงบาทมีผู้ส่งไปวิเคราะห์ที่โรงกระษาปณ์ใกล้กัตตา เจ้าหน้าที่ได้ตรวจพบว่าไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน ค่าของเงินพดด้วงบาทเมื่อเทียบกับเงินรูปีแตกต่างกันไปตั้งแต่ ๑ รูปี ๓ แอ่นนา ๓ พาย ถึง ๑ รูปี ๓ แอ่นนา ๗ พาย

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เงินพดด้วงตรามงกุฏ

ในตอนแรกเสวยราชย์ เงินตรายังคงเป็นเงินพดด้วงอยู่ ทรงตราที่ประทับลงบนเงินพดด้วงเป็นตราจักรกับตรามงกุฏ อันตราจักรนั้นได้เคยกล่าวไว้แล้วว่าหมายถึงราชวงศ์จักรี ส่วนตรามงกุฏนั้นมีความหมายสืบเนื่องมาจากพระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เจ้าฟ้ามงกุฏ ทำเป็นสี่ขนาดด้วยกันคือ หนึ่งบาท สองสลึง หนึ่งสลึง และหนึ่งเฟื้อง

เงินเหรียญต่างประเทศ

ตั้งแต่เซอร์ยอนเบาริง ได้เข้ามาทำหนังสือสัญญากับประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๘ แล้ว ได้มีเรือต่างประเทศเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก พวกพ่อค้าต่างประเทศเอาเงินเหรียญที่ใช้ซื้อขายกันที่เมืองจีน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเงินเม็กซิกันมาซื้อสินค้า ราษฎรไทยไม่ยอมรับ จึงต้องเอาเงินเหรียญเข้าไปวานช่างของพระคลังมหาสมบัติทำเงินพดด้วง แต่เงินพดด้วงนั้น ช่างหลวงระดมกันทำได้วันละ ๒๔๐๐ บาท เป็นอย่างสูง ไม่ทันความต้องการของพ่อค้าชาวต่างประเทศ มิสเตอร์เบล (Charles Bell) ผู้ทำการแทนกงสุลอังกฤษในขณะนั้น จึงทำหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายขอให้ราษฎรไทยรับชำระหนี้เป็นเงินเหรียญ ในจำนวนเงินที่เกินกว่าสิบชั่ง ถ้า

จำนวนเงินต่ำกว่าสิบชั่งจึงจะชำระเป็นเงินไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การที่เงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยเป็นคุณแก่แผ่นดิน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศให้ราษฎรรับเงินเหรียญไว้ใช้ และให้นำมาแลกเงินบาทได้ที่พระคลังมหาสมบัติในอัตรา ๓ เหรียญต่อ ๕ บาท ราษฎรก็ยังไม่พอใจรับ แม้ในเวลาต่อมาได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้เอาตราจักรและตรามงกุฎสำหรับตอกเงินพดด้วงตอกลงบนเงินเหรียญ และให้ประกาศให้ใช้เงินเหรียญเป็นครั้งที่ ๒ ราษฎรก็ยังคงไม่พอใจใช้อีก จึงต้องทรงประกาศพระราชบัญญัติในปี พ.ศ. ๒๔๐๐ ปรับใหม่ ผู้ที่ไม่ยอมรับชำระหนี้เป็นเงินเหรียญเป็นพินัยหลวงร้อยละห้าตามจำนวนเงินที่เป็นหนี้ เรื่องเงินเหรียญต่างประเทศก็เรียบร้อยไปได้คราวหนึ่ง

ตั้งโรงกระษาปณ์หลวง

เงินตราพดด้วงนั้น ปรากฏว่ามีผู้ทำปลอมชุกชุม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระราชดำริที่จะจัดตั้งโรงกระษาปณ์ทำเหรียญแบบขึ้นตามลักษณะสากลนิยม และได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้คณะทูตไทยที่ส่งไปเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศอังกฤษ จัดซื้อเครื่องทำเงินมาด้วย คณะทูตได้จัดซื้อเครื่องทำเงินจากบริษัทเทเลอร์ของนายโยเซฟ เทเลอร์ (Joseph Talor) ที่เมืองเบอร์มิงแฮม ซึ่งเครื่องจักรดังกล่าวได้ส่งมาถึงเมืองไทยในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๐๑ โดยมีนายแซมมวล แซนเดอร์ส (Samuel Sanders) หัวหน้าคนงานในบริษัทเทเลอร์ เป็นคนคุมเครื่องเข้ามาติดตั้ง แต่ในระหว่างทางได้ป่วยเป็นไข้และพอมมาถึงกรุงเทพฯ ได้ไม่กี่วันก็ถึงแก่กรรม ต่อมาได้มีวิศวกรชาวอังกฤษเข้ามา

ติดทั้งเครื่องจักรอีกสองนาย คือ นายชาลส์ วิกลี (Charles Wigley) และนายแบริงเจอร์ (Barringer) นายวิกลีได้จมน้ำตายในแม่น้ำเจ้าพระยา โดยตกจากเรือนแพที่อาศัยในเวลาติดสงัด เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๐๒ เมื่อนายวิกลีถึงแก่กรรมแล้ว ได้มีคนไทย ชื่อนายโหมค อมาตยกุล รับอาสาเข้าทำหน้าที่แทน ซึ่งต่อมาได้เป็นพระวิสุทธโยธามาตย์ พระยา ศึกษปณิกโกศลตามลำดับ ส่วนนายแบริงเจอร์ต่อมาได้ถึงแก่กรรมด้วย โรคบิดเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๔๐๓

โรงงานเครื่องจักรสำหรับทำเงินเหรียญ หรือที่เรียกกันว่า โรงกระชาดนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นที่หน้า พระคลังมหาสมบัติ คือที่สำหรับทำเงินพดด้วงมาก่อน อยู่ตรงมุมถนน ออกประตูสุวรรณบริบาลข้างตะวันออก สร้างและติดตั้งเครื่องจักรเรียบร้อย เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๐๓ และได้พระราชทานนามว่า “โรงกระชาปณณัติการ”

เหรียญเงินและเหรียญทองตรามงกุฏ

เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๐๓ รัฐบาลได้ออกประกาศพิกัตราคา เงินเหรียญบาทแลเงินแป (แบน) มีใจความว่า เงินพดด้วงมีผู้ทำปลอม ชุกชุม จึงได้จัดทำเงินเหรียญแบนขึ้นมีขนาด หนึ่งบาท สองสลึง สลึง และเฟื้อง ในเงินเหรียญเหล่านี้ ด้านหนึ่งมีตรารูปพระมหาพิชัยมงกุฏ อยู่กลาง มีฉัตรกระหนาบอยู่สองข้าง มีกึ่งไม้เป็นเปลวแทรกอยู่ในท้องลาย อีกด้านหนึ่งเป็นรูปจักร กลางใจจักรมีรูปช้างประจำแผ่นดิน รอบวงจักร ขึ้นนอกเหรียญบาทมีดาวอยู่แปดทิศ คือบอกว่าแปดเฟื้อง เงินสองสลึง มีดาวอยู่ที่ทิศบนกราบสี่เฟื้อง เงินสลึงมีดาวอยู่ข้างบน ข้างล่างสองดวง

บอกราคาสองเฟื้อง เงินเฟื่องมีดาวอยู่ข้างบนดวงเดียว หมายความว่า
หนึ่งเฟื่อง นอกจากนั้นยังมีเหรียญทองคำ มีรูปลักษณะและลวดลายเช่นเดียว
กันกับเหรียญเงิน ทำด้วยทองคำเนื้อแปดเศษสอง หนักเฟื่องหนึ่งกับกึ่งหนึ่ง
มีราคาเท่ากับสิบสลึง

ภาพพระมหาพิชัยมงกุฎมีความหมายสืบเนื่องมาจากพระนามเดิม
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เจ้าฟ้ามงกุฎ ส่วนฉัตรเป็น
เครื่องสูงแสดงพระเกียรติ ภาพข้างกับจักรสืบเนื่องมาจากธงไทยในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือธงไทยแต่เดิมนั้นใช้ผ้าสีแดง
เกลี้ยง ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรง
พระราชดำริว่า เรือหลวงกับเรือราษฎรควรจะมีเครื่องหมายสำคัญให้เห็น
แตกต่างกัน จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้บรรดา
เรือหลวงทั้งปวงทำรูปจักรอันเป็นนามสัญญาพระบรมราชวงศ์แห่งพระองค์
ลงไว้ในกลางธงพื้นแดงนั้นเป็นเครื่องหมายใช้ในเรือหลวง ครั้นมาถึงใน
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีช้างอันอุดมด้วยลักษณะ
มาสู่พระราชสมภารถึงสามเชือก เป็นการพิเศษไม่มีประเทศอื่นใดเสมอ
เหมือน . จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ทำรูปช้างเผือก
ลงไว้กลางวงจักรในธงเรือหลวงนั้นด้วย

เหรียญตึกอัฐและโสฬส

ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว ราษฎรได้ใช้หยอยที่เรียกว่าเบี้ยเป็น
เงินปลุกซื้อขายของกัน ตามพระราชกำหนดกฎหมายโบราณกำหนดให้
คิกกันแปดร้อยเบี้ยต่อเฟื่อง และตามคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา เมื่อครั้ง

กรุงศรีอยุธยาทำให้แปกร้อยเบี้ยต่อเฟื้องจริง ครั้นเมื่อได้ย้ายบ้านเมืองมาตั้งที่กรุงเทพฯ เบี้ยหายสาบสูญไปเหลือน้อยลง เงินเฟื้องหนึ่งแลกได้เพียงสองร้อยเบี้ย พวกพ่อค้าชาวต่างประเทศเห็นว่ามีความต้องการเบี้ย จึงไปเก็บหอยจากทะเลเอาเข้ามาขายในกรุงเทพฯ ราคาเบี้ยก็ตกลงไปเป็นลำดับ จนถึงหนึ่งพันสามร้อยเบี้ยต่อเฟื้อง การใช้เบี้ยซื้อของรับประทานกว่าจะนับเบี้ยได้ครบก็ต้องทนหิวแสบท้องอยู่เป็นเวลานาน นอกจากนั้นการเล่นการพนันในโรงบ่อน แทนที่จะนับเบี้ยแทงตัวก็ใช้ขามดวงเบี้ยกันทั่วไป

นอกจากเบี้ยมีค่าตกต่ำไม่คงเส้นคงวาซึ่งได้กล่าวมาแล้ว รัฐบาลจึงได้ออกประกาศใช้เหรียญกษาปณ์และโสฬส เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๐๕ เหรียญกษาปณ์และโสฬสทำด้วยดีบุกคำผสมทองแดง ด้านหนึ่งมีตราจักรรูปช้างอยู่กลาง มีอักษรไทยบอกราคาเทียบกับเฟื้องอยู่เบื้องบน เลขและอักษรโรมันบอกราคาเทียบกับเฟื้องกระหนาบอยู่สองข้าง มีอักษรจีนบอกราคาเทียบกับเฟื้องอยู่เบื้องล่าง เพื่อให้ชาวไทย ชาวจีน ชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นพวกที่ค้าขายใหญ่โตได้รู้เสมออัน อีกด้านหนึ่งมีรูปพระมหาพิชัยมงกุฎอยู่กลาง มีฉัตรตั้งอยู่สองข้าง เหรียญกษาปณ์ทั้งสองชนิดมีเฟื้องจักรเหรียญใช้ ๘ อันเป็นหนึ่งเฟื้อง และใช้แทนเบี้ย ๑๐๐ เบี้ย ส่วนโสฬสใช้ ๑๖ อันเป็นหนึ่งเฟื้อง และใช้แทนเบี้ย ๕๐ เบี้ย ผู้ใดมีเนื้อดีบุกจะนำไปให้โรงกระษาปณ์ทำเหรียญกษาปณ์ไม่ได้ ต้องเอาเนื้อดีบุกไปขายให้แก่โรงกระษาปณ์ในราคาหนัก ๗ ตำลึงต่อเฟื้อง ผู้ขายจะขอรับเอาเป็นเหรียญเงินหรือเหรียญกษาปณ์ก็ได้แล้วแต่จะเลือก ส่วนเบี้ยที่ได้เคยใช้สอยกันมาแต่ก่อนก็ยังคงใช้ได้ต่อไป แต่จะนำมาแลกเหรียญกษาปณ์หรือเหรียญเงินจากรัฐบาลไม่ได้ เพราะรัฐบาลมิได้เป็นผู้ออกเบี้ยให้ราษฎรใช้

เหรียญทองคำ ทศ พิส พัดกิ่งส์

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ ประเทศไทยค้าขายกับต่างประเทศได้ทองคำเข้ามามาก รัฐบาลจึงได้ทำเหรียญทองขึ้นสามขนาด ด้านหนึ่งมีตราจักรรูปช้างอยู่กลาง อีกด้านหนึ่งมีรูปพระมหากษัตริย์มงกุฎอยู่กลาง มีฉัตรตั้งอยู่สองข้าง ขนาดใหญ่ราคาเหรียญละ ๘ บาท เทียบเท่าทองปอนด์สเตอร์ลิงก์ของอังกฤษในสมัยนั้น เรียกว่า ทศ หรือทูกังส์ (แปลว่าสองตำลึง) ขนาดกลางราคาเหรียญละ ๔ บาท เทียบเท่าครึ่งทองปอนด์สเตอร์ลิงก์ เรียกว่าพิส หรือเอกกังก์ (แปลว่าตำลึงเดียว) ขนาดเล็กราคาสิบสลึง เรียกว่าพัดกิ่งส์ หรือจันกังก์ (แปลว่าตำลึงจัน) การทำเหรียญทองนี้อนุญาตให้ราษฎรนำทองคำมาทำเหรียญทองได้ โดยหักค่าด้านค่าสูญพลิงตามสมควร แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เหรียญทองดังกล่าวมิได้ใช้หมุนเวียนเป็นเงินตราทั้งพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรนิยมเก็บรักษาไว้เสมือนของมีค่า หรือมิฉะนั้นก็เอาไปทำรูปพรรณเครื่องประดับ เมื่อต่างคนต่างเก็บเหรียญทองก็ค่อย ๆ หายสูญไปจากท้องตลาด

พิกัดเงินเหรียญนอก

ได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อได้ออกกฎหมายปรับผู้ที่ไม่ยอมรับเงินเหรียญต่างประเทศในปี พ.ศ. ๒๔๐๐ แล้ว เรื่องเงินเหรียญต่างประเทศก็เรียบร้อยไปได้คราวหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๐๗ พ่อค้าชาวต่างประเทศได้มาร้องเรียนต่อรัฐบาลว่า ราษฎรไม่ยอมรับเงินเหรียญต่างประเทศอีก การที่ราษฎรไม่ยอมรับเงินเหรียญต่างประเทศอีกนั้น เนื่องมาจากพ่อค้า

ต่างประเทศเอาเงินเหรียญชนิดต่าง ๆ เข้ามาใช้เป็นเงินชด้นคาบ้าง เงินรูปี บ้าง ราษฎรเห็นผิดสัณฐานผิดตราไปไม่เข้าใจน้ำหนักและราคาจึงไม่ยอมรับ รัฐบาลจึงต้องออกประกาศหักเงินเหรียญนอกเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๔๐๗ กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินเหรียญต่างประเทศและเงินไทยไว้ว่า เหรียญนก (เหรียญเม็กซิกัน) หัก ๓ เหรียญเป็นเงิน ๕ บาท เหรียญรูปี อินเดีย ๗ เหรียญเป็นเงิน ๕ บาท เหรียญชด้นคาขนาดใหญ่ ๑๓ เหรียญ เป็นเงิน ๒๐ บาท ถ้าเป็นเงินปลั๊กหรือเป็นเงินเหรียญหักชำระคมีทรานายห้าง เมืองจีนมากก็ให้รวมชั่ง ให้น้ำหนักเท่าใดก็หักคำนวณตามน้ำหนัก ๓ เหรียญ นกต่อ ๕ บาท

เหรียญทองแดงซีกเดียว

เหรียญดึบบกอุฐและโสฬสที่ออกมานั้น ปรากฏว่ามีผู้ทำปลอม มากมาย รัฐบาลจึงได้ออกประกาศเรื่องเงินทำอุฐปลอม เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๐๘ ซึ่งแจ้งให้ราษฎรทราบ ว่า เนื่องจากมีพวกฝรั่งปลอมซ้ำว่า จะย้ให้รัฐบาลเลิกใช้เหรียญดึบบก และจะสั่งเหรียญทองแดงมาจำหน่าย ให้แก่รัฐบาล ซึ่งรัฐบาลชี้แจงว่า รัฐบาลจะยังไม่เลิกเหรียญดึบบก และ จะไม่ซื้อเหรียญทองแดงจากพวกฝรั่ง แต่รัฐบาลจะทำเหรียญทองแดง ขึ้นใช้สองชนิด ชนิดหนึ่งเรียกว่าซีกมีราคา ๒ อันเป็นเฟื้อง อีกชนิดหนึ่ง เรียกว่าเสี้ยวมีราคา ๔ อันเป็นเฟื้อง มีตรามงกุฏ ตราช้าง และตราจักร เหมือนกับเหรียญอุฐและเหรียญโสฬส และมีหนังสือบอกราคาสามภาษา คือภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๐๘ รัฐบาลจึงได้ประกาศออกใช้เหรียญทองแดงดังกล่าว เหรียญซีก

และเสียที่ทำในครั้งแรกได้ทำหนาเกินไป เพราะรัฐบาลประสงค์จะให้
เนื้อทองแดงในเหรียญซีกและเสียมีค่าเท่ากับราคาในเหรียญจริง ๆ ครั้น
เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไปรยทานด้วยเหรียญซีก
และเสียถูกตีระฆังผู้รับแตกบ้าง ฟกชำบ้าง พระองค์ทรงพระราชดำริว่า
เหรียญทองแดงที่ออกใช้มีตราประทับและมีอักษรบอกไว้ว่า ๒ อันเฟื้อง
๔ อันเฟื้อง ก็เป็นเครื่องหมายสำคัญควรเชื่อถือได้แล้ว ถึงจะทำให้เบา
และบางลงกว่าเดิมก็ใช้ได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระวิสุทธิ
โยธามาตย์ (โหมท อมาตยกุล) ทำเหรียญซีกและเสียให้บางกว่าเดิม
และได้มีหมายประกาศเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๔๐๔ ให้ใช้ได้ในราคาเท่ากัน
ทั้งอย่างหนาและอย่างบาง

ความปั่นป่วนเกี่ยวกับเหรียญตึก

เนื่องจากราคาเนื้อตึกต่ำกว่าราคาในเหรียญตึกมาก ในตอน
ปลายรัชกาลที่ ๔ ได้มีพวกจีนทำอัฐปลอมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ครั้น
กวตจับกันเข้มงวดก็หลบหนีไปทำทางบักซ์ใต้ แล้วลอบส่งเข้ามาขายใน
กรุงเทพฯ นายโยเซฟ ฮาส ได้ให้ความรู้ไว้ในหนังสือเงินตราสยามอีก
กระแสนึ่งว่า ชาวจีนได้ส่งเหรียญตึกปลอมจากฮ่องกงเข้ามาเป็นจำนวน
มาก เรื่องนี้จะจริงเท็จอย่างไรก็ตาม แต่ความเสียหายในทางเศรษฐกิจที่
เกิดจากเหรียญตึกปลอมนั้นใหญ่หลวง ราษฎรต่างไม่ยอมรับเหรียญตึก
เพราะไม่สามารถเลือกได้ว่า เหรียญอันไหนเป็นของหลวงและเหรียญอัน
ไหนเป็นของปลอม ความปั่นป่วนในเรื่องนี้ได้ยืดเยื้อมาจนถึงขั้นรุนแรง
ในตอนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

มาตรฐานเงินไทย ได้มีผู้แต่งเป็นกาพย์ฉบับไว้ ดังนี้ -

๑ มาตราที่หนึ่งพึงยล โดยแบบยูล เบารากท่านนับเงินไทย
ตั้งแต่ ๕๐ เบ้าไป เป็นโสฬสใน กำหนดโคตหนึ่งนับตรง แม้ ๒ โสฬส
จำนง เป็นอัฐหนึ่งกง ๒ อัฐนับเป็นหนึ่งไพ หรือเรียกเสี้ยวหนึ่งสองนัย
แม้ ๒ เสี้ยวไป เป็นซีกเป็นนามตามมี ๒ ซีกเป็นเฟื่องหนึ่งนัย-ยมโดย
วิธี ๒ เฟื่องเป็นสลึงหนึ่งกรร ๔ สลึงหนึ่งบาทขบวร ๔ บาทป่วน
แปรคือค่าลึงหนึ่งนา ๒๐ ค่าลึงค่ารา ว่าซังหนึ่งมา-ตราเก่าก็จบบริบูรณ์

นั่นคือ	๕๐ เบ้า	เป็น	๑ โสฬส
	๒ โสฬส	„	๑ อัฐ
	๒ อัฐ	„	๑ เสี้ยว หรือ ไพ
	๒ เสี้ยว	„	๑ ซีก
	๒ ซีก	„	๑ เฟื่อง
	๒ เฟื่อง	„	๑ สลึง
	๔ สลึง	„	๑ บาท
	๔ บาท	„	๑ ค่าลึง
	๒๐ ค่าลึง	„	๑ ซัง

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหรียญกษาปณ์โสฬสตราพระเกี้ยว

รัฐบาลต้องรับพิจารณาเรื่องความปั่นป่วนเกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ แล้ววินิจฉัยออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๑๑ ให้ประชาชนนำเหรียญทองแดงและเหรียญกษาปณ์ของหลวงที่ตนมีอยู่ในครอบครองมาขึ้นเอาเงิน จะยอมให้ขึ้นเต็มตามราคาภายในกำหนด ๑๕ วัน ถ้าพ้นกำหนดนั้นไปแล้วจะลดราคาลงคือซีกลดราคาลงเท่ากับราคาอัฐ เสี้ยวเท่ากับราคาโสฬส อัฐลดราคาลงเป็น ๔๐ อันเฟื้อง โสฬสเป็น ๘๐ อันเฟื้อง แม้กระนั้นราษฎรก็ยังไม่วางใจในเหรียญกษาปณ์ พวกนักลดราคาตามลำพังต่อไปอีก อัฐลดเหลือ ๘๐ อันต่อเฟื้อง ส่วนโสฬสลดเหลือ ๑๖๐ อันต่อเฟื้อง และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาคนจึงพากันเรียกอัฐและโสฬสว่าเก๊ ซึ่งเป็นภาษาจีน มีความหมายว่าปลอม

ในระหว่างระยะเวลาที่อนุญาตให้นำเหรียญทองแดงและเหรียญกษาปณ์มาขึ้นเงินได้เต็มราคานั้น รัฐบาลได้ออกใช้เหรียญกษาปณ์โสฬสใหม่ หนักสองสลึง ไม่มีเฟื้องจักร ด้านหนึ่งเป็นตราพระเกี้ยวยอดมีพานรองสองชั้น และมีฉัตรตั้งอยู่สองข้างมีจุฬาลงกรณ์อยู่รอบวงกลม ขอบเหรียญอีกด้านหนึ่งเป็นรูปช้างเผือกอยู่ในวงจักร ตอนบนมีเลขและอักษรไทยว่า “๑๖ อันเฟื้อง” ข้างซ้ายมีเลขอารบิก $\frac{1}{16}$ ข้างขวามีอักษรโรมัน F ซึ่งหมายถึงเฟื้อง ตอนล่างมีอักษรจีน “十六片方” แปลว่า ๑๖ อันเฟื้อง

และมีจุไข่ปลาอยู่รอบวงกลมขอบเหรียญเช่นเดียวกัน การที่ใช้ตราพระ-
 เกี้ยวออกแทนตราพระมหาพิชัยมงกุฏนั้น ก็เพราะพระบาทสมเด็จพระจอม-
 เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ตราพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นตราประจำรัชกาล พระบาท-
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงใช้ตราจุลมงกุฏ หรือที่เรียกว่าพระ-
 เกี้ยวออกเป็นตราประจำรัชกาล

เหรียญเงินตราพระเกี้ยว

เมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ ตามประเพณีนิยมสืบต่อเนื่องกันมา จะ
 ต้องทำเงินตราประจำรัชกาลใหม่ขึ้น แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ซึ่งเป็นปีที่เริ่ม
 รัชกาลที่ ๕ รัฐบาลยังมีภาระที่จะต้องแก้ไขเรื่องเหรียญทองแดงและเหรียญ
 คืบอยู่ นอกจากนั้นรัฐบาลเห็นว่าเหรียญเงินเก่าตรามงกุฏยังพอใช้สอย
 จึงมิได้ทำเหรียญเงินประจำรัชกาลขึ้นในปีนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๑๒ จึง
 ได้ทำเหรียญเงินตราพระเกี้ยวออกใช้เป็นสามขนาดตามที่คนนิยมใช้ คือ
 เหรียญบาท เหรียญสลึง และเหรียญเฟื้อง มีน้ำหนักและเนื้อเงินเช่นเดียว
 กันกับเหรียญบาท เหรียญสลึง และเหรียญเฟื้องตรามงกุฏ เหรียญเงินรุ่น
 นี้มีเฟื้องจักรทุกขนาด ด้านหนึ่งเป็นรูปพระเกี้ยวออกมีพานรองสองชั้น
 และฉัตรตั้งสองข้าง ริมขอบมีจุไข่ปลารอบวงกลม อีกด้านหนึ่งเป็นช้าง
 เฝือกอยู่ในวงจักร รอบวงจักรชั้นนอกของเหรียญบาทมีดาวอยู่แปดทิศ
 หมายความว่าแปดเฟื้อง เหรียญสลึงมีดาวอยู่ข้างบนและข้างล่างสองดวง
 หมายถึงสองเฟื้อง ส่วนเหรียญเฟื้องมีดาวอยู่ข้างบนเพียงดวงเดียว หมาย
 หนึ่งเฟื้อง

*โรงบ่อน

แต่เดิมมีการเล่นเบี้ยในโรงบ่อน ใช้เงินปลีกพกดวงทั้งสี่นี้ แต่เงินปลีกพกดวงมีลักษณะกลมกลิ้งหายไถ่ง่าย นอกจากนั้นยังเป็นของเล็กหยิบยกก็ยาก นายบ่อนชาวจีนจึงเอาประเพณีเมืองจีนมาใช้ทำคะแนนสำหรับเล่นเบี้ยในโรงบ่อน เรียกว่า “บิ” บิในชั้นแรกหล่อด้วยทองเหลืองเป็นตัวสัตว์ ตัวอักษรจีน ตัวเลขครุ ฯลฯ ที่หล่อด้วยแก้วสีต่าง ๆ ก็มีเหมือนกัน บิของนายบ่อนคนหนึ่งก็ทำรูปและลวดลายให้ผิดจากนายบ่อนคนอื่น ๆ แต่สำหรับราคานั้นทำเป็นราคา สลึงเพียง สองไฟ ไฟ ร้อยเบี้ย ห้าสิบเบี้ย คล้าย ๆ กัน ต่อมาในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ การคมนาคมระหว่างเมืองไทยกับเมืองจีนสะดวกขึ้น นายบ่อนจึงพากันสั่งทำบิที่เมืองจีนด้วยดินด้วยขามเคลือบสี เรียกว่าบิกระเบื้อง การเล่นเบี้ยโดยใช้บิชั้นนี้ก็คือ เมื่อเวลาคนเข้าไปเล่นเบี้ยใช้เงินแทงถูก นายบ่อนก็ใช้ด้วยบิ หรือคนเล่นจะเอาเงินบาทและเงินปลีกไปแลกบิมาแทงแต่เริ่มแรกก็ได้เหมือนกัน เมื่อคนเลิกเล่นก็นำบิไปแลกเอาเงินกลับบ้าน การใช้บิในชั้นแรกจึงเป็นเพียงคะแนนในการเล่นเบี้ย แต่ต่อมาคนเล่นขี้คร้านแลกบิเอาเงินกลับบ้าน เพราะเชื่อว่าเอาไปแลกเอาเงินเมื่อใดก็ได้ เลยใช้ข้อหาชำระหนี้สินกันด้วยบิ ความไว้วางใจในขุนพัฒน์นายบ่อน ทำให้บิกลายเป็นเงินตราขึ้นมาทันที และเป็นช่องทางให้ขุนพัฒน์นายบ่อนหากำไรจากการนั้น กล่าวคือลักษณะของอากรบ่อนเบี้ยต้องประมูลกันใหม่ทุกปี เมื่อนายบ่อนคนใดประมูลไม่ได้มีการเปลี่ยนตัวนายบ่อนใหม่ หรือมีผู้ตั้งบิปลอมเข้ามา นายบ่อนต้องถามดักขี้เกมเมื่อใด ก็ตีม้าพ่อตีกสองหน้าโรงบ่อนประกาศให้เอาบิบ่อนของตนไป

แลกเอาเงินคืนภายใน ๑๕ วัน หลังจากนั้นใครจะเอา^๒ไปขอแลกเงินก็ไม่รับ ผู้ที่ไม่ทันรู้ตัวมาแลกเอาเงินไม่ทันก็ต้องขาดทุนถ้วนหน้ากัน

ประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ปรากฏว่าราคาทองแดงและดีบุกสูงขึ้น มีผู้รู้ว่าเหรียญทองแดงและเหรียญดีบุกที่ใช้อยู่ในท้องตลาดมีราคาต่ำกว่าเนื้อทองแดงและเนื้อดีบุกที่ซื้อขายกันในประเทศอื่น จึงพากันหลอมเหรียญทองแดง และเหรียญดีบุกทำเป็นแท่งเป็นปึกส่งออกไปขายต่างประเทศ ทำให้เงินปลีขาดแคลนไม่พอกับการใช้จ่าย ราษฎรจึงหันไปใช้^๒กระเบื้องของโรงบ่อน เป็นโอกาสของนายบ่อนที่จะเลิก^๒เอาเปรียบราษฎรที่มี^๒อยู่ในความครอบครอง ทางบ้านเมืองจะลงโทษนายบ่อนก็ไม่ถนัดนัก เพราะราษฎรยอมใช้^๒ของโรงบ่อนเอง รัฐบาลจึงได้ออกเงินกระดาษ เรียกว่าอัฐกระดาษให้ราษฎรใช้แทนอัฐไปพลางก่อน ในการนี้ รัฐบาลได้พยายาม^๒ชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงประโยชน์ในการใช้อัฐกระดาษ แต่ผลปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมจากประชาชนแต่อย่างใด

เหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ โสฬส ตรา จปร จ.ศ. ๑๒๓๖

เหรียญทองแดงที่สั่งทำจากโรงงานกระษาปณ์เบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ ได้เข้ามาถึงในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๗ รัฐบาลจึงได้ออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๔๑๘ ให้ใช้เหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ โสฬส สามชนิด เหรียญเลี้ยวคันทันหนึ่งมีตราเป็นตัวอักษร จปร มีตราจุลจอมเกล้าอยู่บนตัว จ มีหนังสือว่า กรุงสยามรัชกาลที่ ๕ อีกคันทันหนึ่งมี ใบชัยพฤกษ์ผูกเป็นวงมลัยรอบ ในรอบวงมลัยมีอักษรว่า “เลี้ยว ๔ อันเป็นเพ็ญ” มีเลข ๑๒๓๖ เหรียญอัฐและเหรียญโสฬสมี

สวกลายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับเหรียญเสี้ยว เว้นไว้แต่ในรอบวงมาลัยของเหรียญอัฐ มีอักษรว่า “อัฐ ๔ อันเป็นเพ็ญ” และในรอบวงมาลัยของเหรียญโสฬสมีอักษรว่า “โสฬส ๑๖ อันเป็นเพ็ญ”

ตัวเลข ๑๒๓๖ หมายถึงจุลศักราช ส่วนคำ “จปร” นั้น มิใช่คำย่อของจุฬาลงกรณ์ปรมินทร แต่เป็นคำย่อของจุฬาลงกรณ์บรมราชา ทั้งปรากฏตาม พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ร.ศ. ๑๑๒ (ฝ่ายหน้า) มาตรา ๑๗ ตอนหนึ่ง มีความว่า “...และมีศาสตราจารย์ทองคำชาวทมิฬสามคน” กลางศาสตราจารย์เป็นรูปข้างสามเศียร มีจุฬมงกุฎอยู่บนหลังเครื่องสูงสองข้างมีรูปราชสีห์ คบสีห์ที่ประคองตราแผ่นดินอยู่กลางมีอักษร จปร ไขว้กัน (คือจุฬาลงกรณ์บรมราชา) เป็นอักษรปรมาภิไธยอย่างย่อในแผ่นดินปัจจุบัน...”

เลิกใช้

เหรียญทองแดงเสี้ยว อัฐ โสฬส ที่ออกไปนั้น ปรากฏว่าราษฎรมีความรังเกียจไม่ยอมใช้สอย พวกกันเอาเหรียญทองแดงมาขอขึ้นเอาเหรียญเงินที่พระคลังมหาสมบัติ ที่เป็นคังนั้นก็เพราะราษฎรยังนิยมใช้บ๊องของโรงบ่อนอยู่ รัฐบาลจึงจำต้องออกประกาศ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๑๘ แจ้งให้ราษฎรไทยจีนทราบทั่วกันว่า ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่า ราษฎรที่มีบ๊องใช้อยู่มากน้อยเท่าใด ให้รีบเอาบ๊องไปขึ้นก่อนพัฒนาบ่อนเสียโดยเร็วอย่าให้มีบ๊องค้างอยู่ได้ ถ้าถึงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๑๘ ห้ามมิให้ราษฎรไทยจีนและผู้หนึ่งผู้ใดใช้บ๊องซื้อขายกันต่อไปเป็นอันว่าบ๊องหมดสภาพเป็นเงินตราตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๑๘

เหรียญเงินตราพระรูป

เครื่องจักรทำเงินครั้งรัชกาลที่ ๔ ได้ใช้ทำเงินมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๓ ก็เกิดชำรุด ใช้การต่อไปไม่ได้ รัฐบาลจึงได้สั่งเครื่องจักรใหม่จาก ประเทศอังกฤษ ให้แข็งแรงและมีกำลังมากกว่าเดิม เครื่องจักรดังกล่าว ได้มาถึงประเทศไทยในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๗ และติดตั้งเสร็จเรียบร้อย เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๘ ในโรงกระษาปณ์ใหม่ แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ นี้ ได้ส่งข้าวออกนอกมาก พ่อค้าได้นำเงินเหรียญต่างประเทศมาขอแลก เอาเงินบาทไปเป็นจำนวนไม่น้อย เงินเหรียญจึงคงอยู่ในคลัง ดวงตรา ใหม่ก็ยังไม่มาถึง จึงต้องเอาตราพระเกี้ยวเก่าทำเงินไปพลางก่อน ในปีนี้ได้มีระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการทำเงิน คือ พระราชบัญญัติกรม กระษาปณ์สิทธิการ และข้อบังคับสำหรับกรมกระษาปณ์สิทธิการ เพื่อให้ การทำเงินเป็นไปโดยสะดวกและเรียบร้อย เมื่อตราเงินใหม่มาถึงเมื่อ เดือนเมษายน ๒๔๑๙ ก็ได้รับจัดทำเหรียญเงินใหม่ได้จำนวนหนึ่งแล้วจึง ได้ออกประกาศลงวันที่ ๓๑ พฤศจิกายน ๒๔๑๙ ให้ใช้เหรียญเงินใหม่ เงินตราที่ทำขึ้นใหม่มีสามชนิด คือ บาทหนึ่ง สลึงหนึ่ง และเฟื้องหนึ่ง เนื้อเงินและฟักัดอัตราใช้อย่างเดียวกันกับเหรียญเงินตราพระเกี้ยว ดวงตรา ประจำเงินตำหนักหนึ่งเป็น พระรูปสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง ฉลองพระองค์เครื่องแบบทหาร มีเครื่องราชอิสริยาภรณ์พัตนาราชวราภรณ์ และจุลจอมเกล้า มีอักษรอยู่รอบพระรูปว่า สมเด็จพระปรมินทรมหา จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกตำหนักหนึ่งมีตราแผ่นดิน แบ่งออกเป็นสามห้อง ห้องหนึ่งมีตราไอรพต ห้องหนึ่งมีช้างเผือก

ห้องหนึ่งมีกริช และมีจักร ตรี มีพระมหาพิชัยมงกุฏ และพระแสงขรรค์
 ธาตูประกาศ ฝังลงพระบาท พระสังวาลนพรัตนราชวราภรณ์ พระ
 สังวาลจุลจอมเกล้า และมีแถบจารึกอักษรสำหรับดวงตราว่า สัพเพสิ
 สงฆภูตานี สามัคคีวุฒินาสาธิกา และราชสีห์ คชสีห์ ประคองเครื่อง
 สูงทั้งสองข้าง มีฉลองพระองค์ครุฑอยู่เบื้องหลัง รวมเป็นดวงตราดวง
 หนึ่งอยู่ตรงกลางและมีอักษรในพื้นเงินดวงตราว่า กรุงสยามรัชกาลที่ ๕
 ข้างใต้ดวงตราบอกราคาหนึ่งบาท และขอบเงินนั้นมีลายจุดไขปลารอบ
 ข้าง ๆ เหยียนมีเฟืองจักรตลอด แต่เงินสลึง เงินเฟืองนั้น ด้านหนึ่งเป็น
 พระรูปและหนังสือรอบเหมือนเงินบาท อีกด้านหนึ่งเป็นตราแผ่นดิน
 อย่างน้อยมีห้องสามห้อง ห้องหนึ่งมีข้างไอรापต ห้องหนึ่งมีข้างเปล่า
 ห้องหนึ่งมีกริช มีจักร ตรี พระมหาพิชัยมงกุฏ มีเครื่องสูงสองข้าง มี
 หนังสือรอบว่า กรุงสยามรัชกาลที่ ๕ ใต้ดวงตราบอกราคาสลึงหนึ่ง
 เฟืองหนึ่งตามตัวเงิน และขอบเหรียญเงินนั้นมีจุดไขปลารอบ ข้างเหรียญ
 มีเฟืองจักรตลอด

ตราแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ที่ปรากฏอยู่บนเหรียญนั้น เป็นฝีพระ-
 หัตถ์ของหม่อมเจ้าประวิธ ในกรมขุนราชสีห์วิกรม ทรงผูกขึ้นเมื่อ ปี
 พ.ศ. ๒๔๑๖ สิ่งต่าง ๆ ซึ่งผูกประกอบเป็นดวงตรา มีความหมายดังต่อไปนี้

๑. พระมหาพิชัยมงกุฏพร้อมด้วยรัศมีและเครื่องสูง คือฉัตร
 สองข้าง หมายความว่าราชาธิปไตย

๒. จักรกับตรี หมายถึงพระราชวงศ์จักรี

๓. รูปช้างสามเศียร หมายถึงสยามเหนือ สยามกลาง สยามใต้ รวมกันเป็นประเทศสยาม รูปช้างเผือกยืนแท่น หมายถึงประเทศราชลาว รูปกริชกุดและตรงไขว้กัน หมายถึงประเทศราชมลายู

๔. รูปราชสีห์ กษสีห์ ถือฉัตรสองข้าง หมายความว่ามหาไทย เป็นใหญ่ฝ่ายพลเรือน กลาโหมเป็นใหญ่ฝ่ายทหารตามลำดับ ทั้งสองฝ่าย เป็นเจ้าพนักงานป้องกันราชอาณาจักร

๕. พระสังฆวาลนพรัตนราชวรภรณ์ หมายความว่านับถือพระพุทธศาสนา เพราะตามพระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ผู้ที่จะได้รับ ต้องเป็นผู้ที่ถือพุทธศาสนา พระสังฆวาลจุลจอมเกล้า หมายความว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำรงถึงสกุลวงศ์ผู้มีบำเหน็จความชอบในบ้านเมืองให้เป็นสามัคคีช่วยกันในการบ้านเมือง

๖. กาถา สพฺเพสํ สงฺฆภูตานำ สามัคคีวัฑฒนิสาธิกา สมเด็จพระสังฆราช (สา) วัดราชประดิษฐทรงผูกไว้ แปลความว่าความพร้อมเพรียงของชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ

๗. เครื่องประดับตกแต่งเบื้องหลังเป็นราชูปโภค มีฉลองพระองค์ครุยเป็นพื้นอย่างม่าน เครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระขรรค์ชัยศรี พัดวาลวิชนีอยู่ข้างขวา ธารพระกรกับพระแสงอยู่ข้างซ้าย ฉลองพระบาทอยู่ริมฐานฉัตรข้างละขอบ

เหรียญเงินตราพระรูปที่ได้ออกมาในครั้งแรกและครั้งต่อๆ มา มีได้นอกเลขศักราชปีที่ทำไว้เป็นที่สับสน ไม่อาจทราบได้ว่าได้ทำขึ้นในปีใด รัฐบาลจึงได้ออกประกาศเรื่องเดิมเลขรัตนโกสินทร์ศกในเงินเหรียญ

ลงวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๔๔ แจ้งว่าให้มีพระบรมราชโองการในพระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้
ประกาศแก่ชนทั้งหลายทราบทั่วกันว่า การทำเงินเหรียญบาทเหรียญสตึง
และเหรียญเฟื้องตราพระรูปซึ่งใช้อยู่นี้ ทรงพระราชมติเห็นเป็นการ
สมควรที่จะเติมเลขรัตนโกสินทร์ศกลงไว้ใต้ตราแผ่นดิน เพื่อเป็นเครื่องหมาย
หมายว่าเงินเหรียญนั้นได้ทำขึ้นในปีใด และจะได้เริ่มตั้งแต่รัตนโกสินทร์
ศก ๑๒๐ เป็นต้นไป

เงินเหรียญปูน

เมื่อได้ทำเหรียญบาทตราพระรูปขึ้นใช้ พ่อค้าชาวต่างประเทศ
ก็ขอแลกเงินบาทได้สะดวก ต่อมาไม่นานนักมีผู้นำเอาเงินเหรียญปูนมา
ขอแลกเงินบาทที่พระคลังมหาสมบัติก็แลกไม่ได้ เพราะยังไม่มีพิกัดแลก
เปลี่ยนกัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าขายรัฐบาลได้ออกประกาศ
เรื่องที่จะแลกเงินเหรียญต่าง ๆ ลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๑๔ มีใจความว่า
มีผู้เอาเงินเหรียญปูนสองชนิดเข้ามาในกรุงสยามชนิดหนึ่งเป็นตราตัว
หนังสือ ชนิดหนึ่งเป็นตราดวงอาทิตย์ซึ่งไม่เคยมีผู้ใครนำเข้ามาเลย เจ้าพนักงาน
งานไม่ทราบเนื้อเงินและน้ำหนัก จึงยังไม่อาจรับแลกจากผู้ที่มาขอแลกได้
เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชมติว่า ถ้าพ่อค้ามีเงินปูน
เข้ามาใช้บ้างและเจ้าพนักงานไม่รับแลกไว้ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานตรวจสอบค่าน้ำหนักและเนื้อเงิน
ปรากฏว่าเงินปูนทั้งสองอย่างนี้น้ำหนักก็ไม่เสมอกันอยู่แล้ว เมื่อได้สอบ
น้ำหนักและเนื้อเงินกับเงินเม็กซิกัน น้ำหนักก็เบากว่าและเนื้อเงินก็ต่ำกว่า

ถ้าจะแลกกับเงินบาทก็ให้แลกได้เพียง ๔๔ เหรียญต่อ ๘๐ บาท จึงจะตรงกับอัตราแลกเปลี่ยนที่มีอยู่เดิม คือเงินเหรียญเม็กซิกัน ๔๔ เหรียญต่อ ๘๐ บาท เงินเหรียญดอลลาร์ขนาดใหญ่ ๕๒ เหรียญต่อ ๘๐ บาท และเงินเหรียญรูปี ๑๑๒ เหรียญต่อ ๘๐ บาท ที่ประกาศนี้เป็นการชั่วคราวก่อน ถ้าจะเปลี่ยนพิกัดอัตราในภายหน้าจะได้แจ้งให้ทราบ

เหรียญทองแดงปีกเสี้ยว และอัฐิ ตรา จปร จ.ศ. ๑๒๓๔

หลังจากที่ได้มีประกาศห้ามราษฎรซื้อขายกันด้วยบิ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๘ แล้ว การใช้บิในโรงบ่อนก็เลิกกันไปด้วย การเล่นเบี้ยในโรงบ่อนใช้เหรียญเงินและเหรียญทองแดงแท่งกันทั้งสิ้น แต่เหรียญสลึงและเหรียญเฟื้องนั้นเล็กและบางเกินไปนายบ่อนจึงทูลให้โองมอเพื่อให้ใช้ขอเกี่ยวได้สะดวก ทางกรมกษาณเทศาภิบาลให้ใช้ได้ในท้องตลาดเพราะเห็นว่าเนื้อเงินและน้ำหนัวยังคงเดิมอยู่ ต่อมาในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๘ ขุนพัฒน์นายบ่อนได้ร้องเรียนต่อรัฐบาลว่าเหรียญทองแดง เสี้ยว อัฐิ และโสฬสทำเล็กและบางไปใช้ขอเกี่ยวไม่ถนัด ขอให้ทำเหรียญทองแดงอันละสองไพ คือซีก ใช้ด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า เหรียญทองแดงเสี้ยวอัฐิก็ได้ออกจำหน่ายไปแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำเหรียญทองแดงเสี้ยวและอัฐิขึ้นใหม่ มีรูปลักษณะเช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงเสี้ยวและอัฐิที่ได้จำหน่ายไปแล้ว เป็นแต่เปลี่ยนเลข ๑๒๓๖ เป็น ๑๒๓๔ เพื่อให้ทราบว่าเป็นขึ้นในปี จ.ศ. ๑๒๓๘ และให้ทำเหรียญทองแดงเพิ่มขึ้นอีกชนิดหนึ่ง ใหญ่และหนากว่าเหรียญทองแดงเสี้ยว เรียกว่า ซีก ด้านหนึ่งมีตราเป็นอักษร จปร มีตราจุลจอมเกล้าอยู่บนหัว จ

มีหนังสือว่ากรุงเทพมหานคร รัชกาลที่ ๕ อีกด้านหนึ่งมีใบขัณฑ์ผูกเป็นวงมาลัย
รอบ ในรอบวงมาลัยนั้นมีอักษรว่า สัก ๒ อันเฟื่อง มีเลข ๑๒๓๘ เปรียบ
ทองแดงทั้งหมดคนให้ใช้ซื้อขายจ่ายแลกกันตั้งแต่วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๑๘

เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต มานิตยกุล) ว่าการ โรงกระษาปณ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ พระยากระษาปณ์กิจโกศลต้องโทษเนื่องจาก
พระปรีชาชลการผู้เป็นบุตร โรงกระษาปณ์ว่างผู้ดูแลจัดการ พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งให้เจ้าพระยานรรัตนรา-
ชมานิต ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระยานรรัตนราชมานิต อยู่เป็นผู้ดูแลโรง
กระษาปณ์ ณ โรงกระษาปณ์หลวงแห่งนี้ ท่านเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต
ได้แสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความเข้มแข็งต่อหน้าที่
และความกตริเริ่มท่านได้เป็นผู้ริเริ่มให้มีเครื่องหมายสำคัญในเงินตราของ
หลวงเพื่อจับเงินปลอม โดยเติมหางเลข ๕ ของตัวอักษรกรุงเทพมหานคร
ที่ ๕ ให้ยาวออกไปกว่าแต่ก่อน ท่านได้ตรวจจับคนร้ายที่ทำเงินปลอมอย่าง
เข้มงวดกวาดขันได้ตัวคนร้ายมาลงโทษหลายรายด้วยกัน นอกจากนั้นยังให้
ความเป็นธรรมแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา กล่าวคือ เรื่องเงินเดือนคนงานโรง
กระษาปณ์นั้น ตามคำสั่งเดิมและคำสั่งใหม่ให้จ่ายเงินเดือนเมื่อทำเงินและ
ให้คงเงินเดือนเมื่อหยุดทำเงิน ท่านเห็นว่าการโรงกระษาปณ์นั้นมิได้ทำเงิน
แต่อย่างเดียวมีกิจการอื่นปะปนอยู่ด้วย คนที่ทำการอื่นด้วยแม้ในขณะที่
มิได้ทำเงินก็ควรจะได้เงินเดือน จึงได้ทำหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายขอพระ-
ราชทานพระกรุณา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นชอบด้วย

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือความซื่อสัตย์สุจริตของท่านยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน กล่าวคือธรรมเนียมทำเงินบาทแต่เดิมมานั้น เมื่อซ่งเงินส่งไปให้โรงกระษาปณ์ทำเงินเท่าใด เวลาส่งเงินที่ทำสำเร็จรูปแล้ว ก็ต้องลดน้ำหนักลงบ้าง น้ำหนักที่ลดลงนี้เรียกว่าสูญไฟหรือสูญเพลิงเพราะไฟจะคองกินเนื้อเงินไปบ้าง โรงกระษาปณ์หลวงของเราจึงมีค่าสูญเพลิงไว้ให้จำนวนหนึ่ง เมื่อเจ้าพระยานรรัตนฯ เข้าควบคุมดูแลโรงกระษาปณ์จึงได้พบว่า ค่าสูญเพลิงที่แท้จริงนั้นน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติกรมกระษาปณ์สิทธิการ จ.ศ. ๑๒๓๗ และข้อบังคับสำหรับกรมกระษาปณ์สิทธิการ จ.ศ. ๑๒๓๘ มาก โดยเหตุที่ไม่ปรารภจะจะได้เงินนั้นมาเป็นของตน จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบ ซึ่งพระองค์ท่านก็ได้มีพระราชดำรัสว่า เมื่อกินกันอยู่แล้วก็กินกันต่อไปเถิด ถ้าเป็นบุคคลธรรมดาสามัญก็เอาเงินนี้ไว้เป็นของส่วนตัวได้แล้ว แต่วิสัยคนซื้อที่แท้จริงก็ย่อมจะรอคอยเวลาและจังหวะที่จะแสดงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านได้เก็บเงินเหล่านั้นสะสมไว้เพื่อรอคอยโอกาสอันควร ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างวัดเทพศิรินทร์ขึ้น ทรงอุทิศพระราชกุศลแด่กรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ท่านได้นำเงินนั้นไปจ้างคนถมดินวัดเทพศิรินทร์โดยเสด็จพระราชกุศลเป็นจำนวนนับด้วยหมื่นด้วยแสน ลองคิดกันดูว่าเงินหมื่นเงินแสนในขณะนั้นมีค่าเพียงใด ขอยกย่องและเทอดทูนท่านผู้นี้ไว้โดยตีพิมพ์รูปถ่ายของท่านให้ปรากฏเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

เหรียญทองแดงเสี้ยว อัฐ โสฬส ตรา จปร จ.ศ. ๑๒๔๔

เนื่องด้วยเหรียญทองแดงได้จำหน่ายออกไปหมดสิ้นในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงกรมท่า ร. ที่ ๒๑๗/๔๓ ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๔๒๔ ให้กรมท่าแจ้งให้พระสยามธรรพาทย์ ส่งเสี้ยว อัฐ โสฬส จากอังกฤษเป็นจำนวนเสี้ยว ๒,๕๖๐,๐๐๐ อัน อัฐ ๑๕,๓๖๐,๐๐๐ อัน โสฬส ๑๐,๒๔๐,๐๐๐ อัน เหรียญทองแดงทั้งกล่าว ได้มาถึงและได้ออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๒๕ มีรูปลักษณะเช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงที่ออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ เป็นแต่เปลี่ยนเลข จ.ศ. ๑๒๓๑ เป็น ๑๒๔๔ เพื่อให้ทราบว่าได้ทำขึ้นในปี จ.ศ. ๑๒๔๔

เหรียญทองแดงเสี้ยว อัฐ โสฬส ตราพระรูป จ.ศ. ๑๒๔๘

รัฐบาลได้เปลี่ยนรูปและลักษณะเหรียญทองแดงโดยออกเป็นประกาศให้ใช้เบี้ย ทองแดง เสี้ยว อัฐ โสฬส ตราพระรูป ลงวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๓๐ ความว่า ตามที่ได้ทำเหรียญทองแดง เสี้ยว อัฐ โสฬส ตรา จปร ให้ใช้สอยกันนั้น ปรากฏว่า ราษฎรใช้สอยก็สูญสิ้นไปเป็นอันมาก รู้สึกว่าเหลือน้อยไม่ใคร่พอกับการใช้สอย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำเหรียญทองแดงเพิ่มเติมขึ้นใหม่สามชนิด ชนิดใหญ่ หน้าหนึ่งตรงกลางมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีอักษรโดยรอบว่าจุฬาลงกรณ์ ป.ร. พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม อีกหน้าหนึ่ง ตรงกลางมีรูปพระสยามเทวาธิราชคือพระแสงธารพระกรหนึ่งบนโล่วางบนแท่น ในโล่นั้นกั้นสามห้อง ห้องบนมีรูปช้างสามเศียร ห้องล่างซ้ายรูปช้างยืน ห้องล่างซ้ายเป็นรูปกริชไขว้กัน ๒ เล่ม รอบมีอักษรว่าเสี้ยว

ได้รูปพระสยามเทวาธิราชมีเลขจุลศักราช ๑๒๔๔ เหรียญทองแดงชนิดใหญ่
นี้ให้ใช้อย่างเหรียญทองแดงเสี้ยวเดิมอันละไฟ ๔ อันเป็นเฟื้อง ๓๒ อันเป็น
เงินหนึ่งบาท เหรียญทองแดงชนิดกลางหน้าหนึ่งมีพระบรมรูปและอักษร
เหมือนอย่างเสี้ยว อีกหน้าหนึ่งมีพระสยามเทวาธิราชถือพระแสงธารพระกร
นั่งบนโล่วางบนแท่นเช่นเดียวกัน แต่มีอักษรว่า หนึ่งอัฐ เหรียญทองแดง
ขนาดกลางนี้ใช้เท่าราคาอัฐเดิม ส่วนเหรียญทองแดงชนิดเล็กนั้นหน้าหนึ่ง
มีพระบรมรูปและอักษรเหมือนอย่างเสี้ยวและอัฐ อีกหน้าหนึ่งมีรูปพระสยาม
เทวาธิราชถือพระแสงธารพระกรนั่งบนโล่วางบนแท่นเช่นเดียวกัน ผิดกัน
แต่มีอักษรว่าหนึ่งโสฬส เหรียญทองแดงชนิดเล็กนี้ใช้เท่าราคาโสฬสเดิม
รวมเหรียญสามชนิดให้เริ่มใช้กันตั้งแต่วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๐

พระสยามเทวาธิราชนี้มีเรื่องเล่ากันต่อ ๆ มาว่า พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริว่า เมืองไทยเรานี้มีเหตุการณ์
ร้ายหวัคหวัดที่จะต้องเสียอิสรภาพมาหลายต่อหลายครั้งแล้ว แต่ก็บังเอิญ
มีเหตุให้รอดพ้นไปได้เสมอ น่าจะมีเทพยดาองค์ใดองค์หนึ่งคอยพิทักษ์
รักษาอยู่ สมควรจะสร้างรูปเทพยดาองค์นั้นขึ้นไว้สักการบูชา จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าประคิษฐวรการ นายช่างเอก
ทรงปั้นรูปเทพยดาพระองค์นั้นเป็นรูปทรงเครื่องต้น ยืนถือพระขรรค์ใน
พระหัตถ์ขวาขนาดสูงประมาณ ๘ นิ้วฟุต สร้างแล้วหล่อด้วยทองคำทั้ง
พระองค์ พระราชทานนามว่า พระสยามเทวาธิราช ประคิษฐานใน
พระวิมานกลางพระที่นั่งไพศาลทักษิณจนทุกวันนี้ แต่รูปพระสยามเทวา
ธิราชในเหรียญทองแดงเป็นรูปนั่งบนโล่ถือพระแสงธารพระกร ซึ่งเหตุผล
ในเรื่องนี้จะได้กล่าวต่อไป

เหรียญทองแดงดังกล่าว มีผู้กล่าวกันมากกว่าเลียนแบบมาจาก เหรียญทองแดงของอังกฤษในสมัยพระนางเจ้าวิกตอเรีย มูลเหตุในการ เลียนแบบนี้ก็เพื่อจะให้พวกล่าเมืองขึ้นเห็นว่าเราเจริญแล้วมีอะไรทำอะไร มากมายทัดเทียมเขา จะมาเอาเราเป็นเมืองขึ้นโดยอ้างจะทำให้เราเจริญ ขึ้นนั้นไม่ได้ เหรียญทองแดงอังกฤษทั้งสามขนาดคือ เพนนี ครึ่งเพนนี และฟาร์ริง มีรูปลักษณะเหมือนกันหมด เว้นไว้แต่ตัวอักษรบอกราคา เท่านั้นหนึ่งมีพระรูปของพระนางเจ้าวิกตอเรีย รอบ ๆ มีอักษรโรมันว่า VICTORIA D:G: BRITT : REG : F : D แปลเป็นไทยว่า วิกตอเรีย โดยพระมหากษัตริย์คุณของพระผู้เป็นเจ้า กษัตริย์แห่งบริเทน ศาสนูปถัมภก อีกตำแหน่งมีรูปบริแทนเนีย (Britannia) ในท่านั่ง มือหนึ่งถือสามง่าม อีกมือหนึ่งจับอยู่บนโล่รูปยูเนียนแจ็ก (Union Jack ธงของอังกฤษ) เบื้องหลังมีประภาคารและเรือกำปั่น ได้รูปบริแทนเนียมีศักราชบอก ค.ศ. ที่สร้างเหรียญ รอบ ๆ รูปมีอักษรบอกราคาของเหรียญ บริแทนเนียเป็น รูปสตรีเพศที่สมมติขึ้นแสดงสัญลักษณ์ของบริเทนใหญ่ ที่ปรากฏอยู่ใน เหรียญอังกฤษระยะแรก ๆ นั้นถือหอก ต่อมาภายหลังได้ยืมเอาสามง่ามของ เนปจูนมาใช้เพราะเนปจูนเป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ในทะเลและบริแทนเนีย ก็เป็นผู้ครองทะเลด้วย รูปบริแทนเนียไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน นั้ก็มี ยืนก็มี และบางครั้งเราจะเห็นบริแทนเนียถือกิ่งโอลิฟ ซึ่งเราทราบกันดีว่า เป็นเครื่องหมายแห่งสันติภาพ บางครั้งก็มีรวงฝักกับเขาแห่งความอุดม สมบูรณ์ (Horn of Plenty) อยู่เบื้องหลังรูปบริแทนเนีย ซึ่งมีความหมาย ถึงความขยันหมั่นเพียรและความอุดมสมบูรณ์ การที่ยกเอาเหรียญทองแดง สมัยพระนางเจ้าวิกตอเรียมากล่าวไว้ ณ ที่นั้น ก็เพื่อจะช่วยให้ท่านพิจารณา

ได้ว่า คำกล่าวหาว่าเหรียญทองแดงตราพระรูปเลียนแบบมาจากเหรียญทองแดง
สมัยพระนางเจ้าวิคตอเรียมีมูลความจริงเพียงใดหรือไม่

เหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ โสฬส ตราพระรูป ร.ศ. ๑๐๙

อีกสองสามปีต่อมาเหรียญทองแดงที่ออกจำหน่ายให้ใช้สอยกันในปี
พ.ศ. ๒๔๓๐ เปาบางลง ไม่พอแก่การใช้สอย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ทำเหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ โสฬส ขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ มีลวดลาย
และขนาดเช่นเดียวกันกับ เลี้ยว อัฐ โสฬส ที่ออกในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ผิด
กันแต่เหรียญทองแดงปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ตราพระบรมรูปและตรารูปพระสยาม
เทวธิดาหลักเมืองบนและเบื้องล่างไปคนละทาง และศักราชที่อยู่ใต้โล่
เป็น จ.ศ. ๑๒๔๙ ส่วนเหรียญทองแดงปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ตราพระบรมรูปกับ
ตรารูปพระสยามเทวธิดาหลักเมืองเหมือนกัน และศักราชที่อยู่ใต้โล่เป็น ร.ศ.
๑๐๙ เหรียญที่ออกในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ นี้ ได้มีประกาศกรมพระคลังมหา
สมบัติให้ใช้สอยกันตั้งแต่วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๔๓๔

ต่อมารัฐบาลได้ออกใช้เหรียญทองแดง เลี้ยว อัฐ โสฬส อีก
ของจริงเท่าที่ได้พบแล้ว เลี้ยวมี ร.ศ. ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๒๑ และ ๑๒๒ อัฐมี
ร.ศ. ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๑๘, ๑๒๑ และ ๑๒๒ โสฬสมี ร.ศ. ๑๑๘ และ
๑๒๔ ที่ออกจริงอาจมีมากกว่านี้ก็ได้

กำหนดและยกเลิกพิกัดแลกเปลี่ยนเงิน

ตั้งแต่ได้ออกพระราชบัญญัติกรมกระษาปณ์สิทธิการมาจนถึงพ.ศ.
๒๔๓๖ การค้าขายได้เจริญขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย
พระราชบัญญัติเดิมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติกรมกระษาปณ์สิทธิการ ร.ศ. ๑๑๒ ขึ้น

สิ่งที่สำคัญที่สุดในพระราชบัญญัติใหม่นี้คือ มาตรา ๑๐ ที่กำหนดว่าเงินตราไทยชนิดใดยังงใช้ได้อยู่ และกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและเงินไทยไว้ มาตรา ๑๐ ดังกล่าว มีข้อความดังนี้ “เงินแลกทองคำซึ่งจะมีผู้มาแลก ให้รับแลกตามพิกัดดังนี้ บรรดาเงินตราสยาม คือ เงินบาท หักครึ่งในรัชกาลที่หนึ่ง ตราอนุโลมกับจักร รัชกาลที่สองตราครุฑกับจักร รัชกาลที่สาม ตราปราสาทกับจักรแลรัชกาลที่ ๔ ตรามงกุฎกับจักร แลเงินบาทเหรียญในรัชกาลที่สี่ตรามงกุฎมีจักรกับช้าง รัชกาลปัจจุบันนี้ตราพระเกษมจักรกับช้าง แลตราแผ่นดินกับพระบรมรูป และเงินเหรียญสังหารเหรียญเฟื้องในรัชกาลที่สี่ตรามงกุฎมีจักรกับช้าง รัชกาลปัจจุบันนี้ ตราพระเกษมจักรกับช้าง แลตราแผ่นดินกับพระบรมรูป แลเบ็ชทองคำกับเหล็กเสี้ยว อัฐ แลโสฬส รัชกาลปัจจุบันนี้ตราพระนางไขว่กับวงดอกไม้ แลเบ็ชทองคำกับเหล็กเสี้ยว อัฐแลโสฬส รัชกาลปัจจุบันนี้ ตราพระสยามกับพระบรมรูปนั้นเทียบตรงกับเงินตราต่างประเทศแลตามพิกัดคือ เงินเหรียญแมกซิกโก ๓ เหรียญต่อ ๕ บาท เงินรูปี ๗ รูปีต่อ ๕ บาท แต่เงินตราต่างประเทศอย่างอื่นนั้น ให้ตรวจเนื้อเงินแลน้ำหนักกะแลกตามพิกัดเงินเหรียญแมกซิกโก เงินคานันดามีผู้มาแลกก็ให้ตรวจเนื้อเงินแลน้ำหนักกะแลกตามพิกัดเงินเหรียญแมกซิกโกเหมือนกัน ส่วนเนื้อทองคำถึงโดยจะมีผู้มาขอแลกให้ว่าราคาอย่างซื้อขายไม่มีพิกัดกำหนดไว้”

ต่อมาเนื้อเงินได้ลดราคาลงอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ราคาเนื้อเงินเทียบได้ ๑๗ บาทต่อ ๑ ปอนด์สเตอร์ลิง นายวิเวกการันนกะที่ปรึกษากระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงได้เสนอให้รัฐบาลใช้ทองคำเป็น

มาตรการกำหนดราคาเงินบาทตามวิธีการที่ประเทศอินเดียได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ แต่รัฐบาลก็ยังหาได้ดำเนินการในเรื่องนี้แต่อย่างใดไม่ พอมาถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๔๔๕ ราคาเนื้อเงินได้ตกลงไปอีกคิดเทียบเป็นอัตราแลกเปลี่ยน ๒๑ บาทต่อ ๑ ปอนด์ ที่ปรึกษากระทรวงพระคลังฯ จึงได้แนะนำรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งว่า ประเทศไทยได้รับความเสียหายในทางเศรษฐกิจมากมาย เนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา เมื่อราคาเนื้อเงินตกค่าของเงินบาทก็ลดตามลงไปด้วย ทำให้ประเทศไทยต้องเสียปริมาณสินค้าออกไปมากและได้ปริมาณสินค้าเข้าช้าน้อยกว่าเท่าที่ควรรัฐบาลควรจะได้ดำเนินการตามที่ได้แนะนำไว้ครั้งก่อน คราวนี้รัฐบาลก็ยังมิได้กระทำตามข้อแนะนำ แต่ได้ออกพระราชบัญญัติเปลี่ยนแก้พระราชบัญญัติกรมกระษาปณ์สิทธิการ ร.ศ. ๑๒๑ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๔๕ ยกเลิกมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติกรมกระษาปณ์สิทธิการ ร.ศ. ๑๑๒ เป็นอันว่าเงินเหรียญต่างประเทศ จะนำมาแลกเอาเงินบาทไม่ได้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

สตางค์ทองขาว ร.ศ. ๑๑๖

มาตราเงินไทยเป็นซัง ทำถึง บาท สลึง เฟื้อง อัฐ โสฬส ไม่สะดวกแก่การคำนวณและการทำบัญชี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นมหิศรวรราชฤทัยจึงได้ทรงคิดที่จะแก้ไขแบ่งหน่วยของเงินตราออกเป็นเพียงบาทกับสตางค์ การลงบัญชีหักทอนก็ง่ายเข้า เพราะ ๑ บาทเท่ากับ ๑๐๐ สตางค์ ถึงกับทรงสั่งสตางค์ทองขาวเข้ามาจากประเทศอังกฤษ แต่เมื่อเข้าประชุมเสนาบดี ได้มีการถกเถียงกันมากในเรื่องบาทละ ๑๐๐ สตางค์ และ

บาทละ ๖๔ อัฐ แบ่งกันไม่ถูกในเรื่องอัฐกับสตางค์ แต่ในที่สุดพระองค์ท่านก็ทรงนำสตางค์ออกใช้สำเร็จ โดยมีประกาศใช้เบี้ยสตางค์ทองขาวเมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๔๔๑ ให้ใช้สตางค์ทองขาว ๔ ชนิด ตั้งแต่ ๒๑ กันยายน ๒๔๔๑ เป็นต้นไป สตางค์ทองขาวทั้ง ๔ ชนิดนั้น ด้านหนึ่งมีรูปช้างสามเศียร มีอักษรว่า สยามอาณาจักร ศก ๑๑๖ เหมือนกันทั้ง ๔ ชนิด แต่อีกด้านหนึ่งนั้น ชนิดที่ ๑ มีอักษรว่า ยีสิบสตางค์และมีเลข ๒๐ ตัวใหญ่อยู่กลาง ชนิดที่ ๒ มีอักษรว่า สิบสตางค์ และมีเลข ๑๐ ตัวใหญ่อยู่กลาง ชนิดที่ ๓ มีอักษรว่า ห้าสตางค์ และมีเลข ๕ ตัวใหญ่อยู่กลาง ชนิดที่ ๔ มีอักษรว่า สองสตางค์ครึ่ง มีเลข ๒๕ ตัวใหญ่อยู่กลาง ส่วนเหรียญทองแดงที่ได้ประกาศใช้มาแต่ก่อนก็ยังคงให้ใช้สอยได้ต่อไปตามเดิม สตางค์ทองขาวในตอนแรกไม่เป็นที่นิยมของประชาชน เพราะใช้ควบคู่กันไปกับอัฐเก่า คนซึ่งเคยชินกับอัฐเก่าก็ต้องคิดเทียบกับอัฐเก่าเสมอ ราคาสิ่งของและราคาซื้อขายยังผูกกันเป็นอัตราเก่า คือเป็นเฟื้อง เป็นสลึง สำหรับสลึงนั้นไม่ยาก เพราะ ๒๕ สตางค์เป็นหนึ่งสลึงพอดี แต่พอถึงเฟื้องก็มีปัญหา ผู้รับจะเอา ๑๓ สตางค์ ผู้จ่ายจะให้ ๑๒ สตางค์ นอกจากนั้นทางการกำหนด ๓ สตางค์ เท่ากับ ๑ ไพ คือ ๒ อัฐ ปัญหาอาจมีว่าสิ่งของราคา ๑ อัฐ จะเป็นสตางค์เท่าใด ความยากลำบากมีอยู่ชั่วระยะหนึ่ง จนกระทั่งคนเคยชินกับสตางค์ บอกราคากันเป็นสตางค์ ไม่ผูกกันเป็นเฟื้องเป็นอัฐเหมือนแต่ก่อน

โรงกระษาปณ์ใหม่ ร.ศ. ๑๒๑

โรงกระษาปณ์เก่ามีสภาพไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ประกอบด้วยเครื่องจักรทำเงินซึ่งใช้ติดต่อกันมานานถึง ๒๕ ปี ขำรุดสึกหรอ

เพื่อที่จะรับสถานการณ์ในด้านการทหารหรือการเตรียมการรบ อันเนื่องมาจากการค้าขายเจริญขึ้น รัฐบาลจึงได้สร้างโรงกระษาปณ์ขึ้นใหม่ที่ริมคลองหลอด เมื่อเดือนเมษายน ๒๔๔๔ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นตึกก่ออิฐถือปูนสวยงามดี ทั้งที่เราเห็นอยู่จนทุกวันนี้ ส่วนเครื่องจักรได้สั่งจากยุโรป เป็นเครื่องจักรที่ทันสมัยมากในขณะนั้น ส่วนใหญ่ขับเคลื่อนด้วยกำลังไฟฟ้า สามารถทำเหรียญกระษาปณ์ได้วันละ ๘๐,๐๐๐ ถึง ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยไม่ต้องทำการล่วงเวลา รวมทั้งค่าก่อสร้างและค่าเครื่องจักรสิ้นเงินไปประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาท และได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๕

เลิกใช้เงินพดด้วง

เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ออกประกาศลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๔๔๗ มีความสำคัญว่า เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เงินพดด้วงซึ่งได้จำหน่ายออกจากพระคลัง ฯ ใช้แพร่หลายอยู่ในพระราชอาณาจักรในเวลานั้น มีรูปลักษณะที่ปลอมแปลงได้ง่ายเป็นช่องทางให้ประชาชนเสื่อมเสียประโยชน์ได้ สมควรให้เลิกใช้เงินพดด้วงเสีย และให้เสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ ตั้งกฎสำหรับการเลิกใช้เงินพดด้วงไว้ว่า ตั้งแต่วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๔๗ เป็นต้นไป ให้เลิกใช้เงินพดด้วงทุกชนิดยกเป็นเงินตราที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่จำเป็นที่ผู้หนึ่งผู้ใดต้องยอมรับชำระหนี้ และตั้งแต่วันที่ออกประกาศไปจนถึงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๔๘ ให้เจ้าพนักงานคลังทั่วพระราชอาณาจักรรับเงินพดด้วงที่ราษฎรนำมาแลกเงินเหรียญบาท หรือนำมาส่งเป็นเงินภาษีอากร หรือเงินรายได้ของรัฐบาล

อย่างอื่น ๆ ทุกประเภท และให้เจ้าพนักงานกรมศุลกากรกรุงเทพ ฯ และ
เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เก็บเงินผลประโยชน์แผ่นดินทั่วพระราชอาณาจักร
รับเงินพดด้วง ซึ่งมีผู้นำส่งเป็นเงินผลประโยชน์ของรัฐบาล และให้
เจ้าพนักงานกรมธนบัตรกรุงเทพ ฯ รับเงินพดด้วงที่มีผู้นำมาแลกธนบัตร
ก๊วย

เมื่อได้ครบกำหนดรับแลกตามประกาศแล้ว ปรากฏว่ายังมีเงิน
พดด้วงตกค้างอยู่ในมือประชาชนเป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงผ่อนผันให้
นำมาแลกได้ต่อไปอีก โดยเจ้าพนักงานจะจ่ายเงินเหรียญบาทให้แลก คิด
ค่าส่วนลดเป็นค่ายุบหลอมซึ่งจะได้พิมพ์เป็นเงินเหรียญบาทขึ้นใช้ตามสมควร
ซึ่งเสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ จะได้สั่งกำหนดให้รับตามเวลาราคาของ
เนื้อเงิน ต่อมาได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ ลงวันที่ ๒๔
กรกฎาคม ๒๔๕๑ กำหนดให้รับแลกเงินพดด้วงได้เพียงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม
๒๔๕๑ เพื่อให้เสร็จสิ้นกันไป

เงินเหรียญตามพระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. ๑๒๗

เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๑ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราช-
บัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. ๑๒๗ พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้โรง
กระษาปณ์ทำได้เฉพาะเหรียญกระษาปณ์ ดังต่อไปนี้

๑. เหรียญทอง ราคา ๑๐ บาทหนัก ๖.๒๐ กรัม ผสมเนื้อ
ทองคำ ๙๐๐ ส่วน ทองแดง ๑๐๐ ส่วน

๒. เหรียญบาทเงิน ราคา ๑ บาทหนัก ๑๕ กรัม ผสมเนื้อเงิน
บริสุทธิ์ ๙๐๐ ส่วน ทองแดง ๑๐๐ ส่วน

๓. เหรียญสองสลึงเงิน ราคาสองสลึง หนัก ๗.๕ กรัม ผสม
เนื้อเงินบริสุทธิ์ ๘๐๐ ส่วน ทองแดง ๒๐๐ ส่วน

๔. เหรียญสลึงเงิน ราคาหนึ่งสลึง หนัก ๓.๗๕ กรัม ผสมเนื้อ
เงินบริสุทธิ์ ๘๐๐ ส่วน ทองแดง ๒๐๐ ส่วน

๕. เหรียญทองขาว ๑๐ สตางค์ หนัก ๓.๕ กรัม ผสมด้วยนิเกิล
ที่นิยมในการค้าขายว่าบริสุทธิ์

๖. เหรียญทองขาว ๕ สตางค์ หนัก ๒ กรัม ผสมด้วยนิเกิล
ที่นิยมในการค้าขายว่าบริสุทธิ์

๗. เหรียญทองแดง ๑ สตางค์ หนัก ๕ กรัม ผสมด้วยทองแดง
ที่นิยมในการค้าขายว่าบริสุทธิ์ ๙๕ ส่วน ดีบุก ๔ ส่วน สังกะสี ๑ ส่วน

ในวันเดียวกันกับที่ออกพระราชบัญญัติ เสนาบดีกระทรวง
พระคลังฯ อาศัยอำนาจตามมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติออกประกาศ
แจ้งว่า เหรียญกระษาปณ์ซึ่งจะได้จัดทำขึ้นนั้น มีพื้นฐานเป็นแผ่นกลม
มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลางและลักษณะลวดลายอักษรจารึกดังแจ้งต่อไปนี้

๑. เหรียญกษาปณ์ทอง เหรียญทศหรือเหรียญ ๑๐ บาท ขนาด
กว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๐ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีพระรูปและจารึกอักษร
พระนาม “จุฬาลงกรณ์บรมราชาธิราช” ด้านหลังเป็นรูปครุฑ มีโล่
กลางอก กลางโล่มีรูปจักร มีอักษรจารึกว่า “ทศหนึ่ง” “สยามรัฐ”
และศักราช

๒. เหรียญกษาปณ์เงิน ด้านหน้ามีพระบรมรูป และจารึกอักษร
พระนาม “จุฬาลงกรณ์สยามมินทร์” ด้านหลังมีรูปช้างสามเศียร และ

อักษรจารึกว่า “สยามรัฐ” ทั้งมีศักราชและบอกชนิดเหรียญกษาปณ์ ขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลางสำหรับเหรียญบาท ๓๐ มิลลิเมตร เหรียญสองสลึง ๒๕ มิลลิเมตร เหรียญสลึง ๒๐ มิลลิเมตร

๓. เหรียญกษาปณ์ทองขาวทองแดง ด้านหน้ามีอุณาโลม อักษรจารึกว่า “สยามรัฐ” และราชา ด้านหลังมีรูปจักรและศักราช ขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลางสำหรับเหรียญทองขาว ๑๐ สตางค์ ๒๐ มิลลิเมตร เหรียญทองขาว ๕ สตางค์ ๑๗ มิลลิเมตรครึ่ง เหรียญทองแดง ๑ สตางค์ ๒๒ มิลลิเมตรครึ่ง เหรียญทองแดง ทองขาวทั้งสามชนิดนี้ เจาะรูกลมตรงกลาง มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลางคือ เหรียญ ๑๐ สตางค์ ๕ มิลลิเมตร เหรียญ ๕ สตางค์ ๔ มิลลิเมตร และเหรียญ ๑ สตางค์ ๖ มิลลิเมตร

เหรียญทศนี้รัฐบาลมิได้ทำขึ้นเนื่องจากยังไม่สมควรแก่เวลา เงินสลึงและเงินสองสลึงในรัชกาลที่ ๕ นี้ก็ได้ทำออกใช้ แต่เงินเหรียญบาทดูเหมือนจะเตรียมออกใช้เหมือนกัน ก็ได้สั่งทำเหรียญบาทจากโรงกระษาปณ์ปารีสล่วงหน้าว่าบาท ด้านหน้ามีพระรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและอักษรพระนาม “จุฬาลงกรณ์” “สยามมินทร์” ที่พระองค์ข้างซ้ายมีชื่อผู้แกะสลักแม่แบบ A. Patey (Auguste Patey) ด้านหลังมีรูปข้างสามเศียร มีตัวอักษร “สยามรัฐ” “ร.ศ. ๑๒๗” “หนึ่งบาท” ซึ่งตัวเลข ๔๑ บน ร.ศ. นั้น หมายความว่าได้ครองราชย์มา ๔๑ ปีแล้ว เหรียญดังกล่าวส่งเข้ามายังมิทันได้ประกาศออกใช้ ก็พอดีผลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงใช้เหรียญเหล่านี้พระราชนานแจกในงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สตางค์ทองขาวและทองแดง

รัฐบาลได้สั่งสตางค์ทองขาวและทองแดงจากประเทศเบลเยียมเข้ามาใช้ มีขนาดน้ำหนักส่วนผสมและรูปพรรณตามที่พระราชบัญญัติมาตราทองคำ ร.ศ. ๑๒๗ และประกาศที่ออกโดยอาศัยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดไว้ รูปอนุโลมในที่นี้มีได้หมายถึงค่าที่สามของพระอิศวร แต่หมายถึงพระโลมาระหว่างพระชนงของพระพุทธเจ้า หมายความว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา หรือองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ ส่วนจักรนั้นหมายถึงพระราชวงศ์จักรีซึ่งได้เคยกล่าวไว้แล้ว

สตางค์ ๑๐ มีศักราช ร.ศ. ๑๒๗ และเลขศักราช ๑๒๘, ๑๒๙
สตางค์ ๕ มีศักราช ร.ศ. ๑๒๗ และเลขศักราช ๑๒๘, ๑๒๙ สตางค์หนึ่ง
มีศักราช ร.ศ. ๑๒๗ และเลขศักราช ๑๒๘, ๑๒๙

สตางค์ทองขาวและสตางค์ทองแดงยังคงทำต่อมาในรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ โดยใช้พิภักดิ์ตราเดียวกัน สำหรับสตางค์ทองแดงได้ทำขึ้นในรัชกาลที่ ๘ ด้วย สตางค์ทองขาวทำที่ประเทศเบลเยียมเป็นส่วนใหญ่ แต่สตางค์ทองแดงนั้นทำในประเทศและต่างประเทศ ต่างประเทศที่ทำนั้น ได้แก่ประเทศ เบลเยียม ญี่ปุ่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา

รัชกาลที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหรียญเงินหนึ่งบาท

ได้มีประกาศเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติลงวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๕๖ ให้ใช้เงินเหรียญบาทใหม่ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๖ เป็นต้นไป เงินเหรียญบาทดังกล่าวมีลักษณะมาตรฐานเป็นแผ่นกลม ขนาดโดยกว้าง ๓๐ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีพระบรมรูปและอักษรจารึกพระนาม “มหาวชิราวุธ” “สยามมินทร์” ด้านหลังมีรูปช้างสามเศียรและตัวอักษรจารึก “สยามรัฐ” “๒๔๕๖” “หนึ่งบาท” น้ำหนัก ๑๕ กรัม ผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๙๐๐ ส่วน ทองแดง ๑๐๐ ส่วน

เงินเหรียญบาทรัชกาลที่ ๖ ได้ทำขึ้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๗, ๒๔๕๘, ๒๔๕๙, ๒๔๖๐ และ ๒๔๖๑ ตามลำดับ ตัวเลขจารึก พ.ศ. ในเหรียญเปลี่ยนไปตามปี พ.ศ. ที่ได้ทำเหรียญขึ้น การที่ทำเงินเหรียญบาทเพียงถึง ปี พ.ศ. ๒๔๖๑ นั้น เนื่องจากในเดือนตุลาคม ๒๔๖๑ กรมธนบัตรได้เริ่มจำหน่ายธนบัตรชนิดราคาหนึ่งบาท

ประกาศเลิกใช้เงินเหรียญสลึง

ตามความในประกาศระงับข้อความบางมาตราในพระราชบัญญัติมาตราทองคำ อนุญาตให้ใช้เหรียญบาท เหรียญสลึง ที่ได้ทำขึ้นตามพระราชบัญญัติเก่าได้ทั่วไปอย่างเดิม และให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

เลิกใช้เงินเหรียญสลึงอ แต่ให้ยอมผ่อนผันรับแลกจากผู้นำมาส่งหรือขอแลกต่อไปอีกปีหนึ่งตามราคาเหรียญที่บริบูรณ์นั้น ต่อมาปรากฏว่าเงินเหรียญสลึงอหรือซาร์กซึ่งได้เลิกใช้แล้ว ยังมีตกค้างอยู่อีกเป็นจำนวนมาก และมีผู้ทำให้กลับแบบขึ้นใช้ปะปนกับเงินเหรียญที่ยังไม่ยกเลิก ทำให้ประชาชนรังเกียจที่จะใช้เงินเหรียญสลึงที่ได้ประกาศใช้อยู่ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงได้ออกประกาศลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๕๖ แจ้งว่าตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๕๖ เป็นต้นไป เงินเหรียญสลึง ให้ถือเป็นเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จนกว่าจะได้ประกาศให้ใช้เงินอย่างใหม่ต่อไป แต่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะยอมรับแลกเงินเหรียญสลึง โดยจ่ายเหรียญบาทและสตางค์ให้ตามเหรียญที่บริบูรณ์สลึงละ ๒๕ สตางค์ สำหรับเหรียญที่เจ้าพนักงานตรวจเห็นเป็นของปลอมแปลงหรือขาดเนื้อไปด้วยเหตุอื่นนอกจากสึกหรอตามธรรมดาแล้ว เจ้าพนักงานจะทำลายเสียแล้วคืนชิ้นโลหะให้แก่เจ้าของรับไป ถ้าหากเป็นแต่เพียงเหรียญซาร์ก หรือทิ้งอแล้วกลับทำแบบดังเก่า เจ้าพนักงานก็จะรับไว้เหมือนหนึ่งรับซื้อเนื้อเงินบริสุทธิ์ ซึ่งมีอัตราขายในเวลานั้นคิดตัวเฉลี่ยเป็นราคาสลึงละ ๑๘ สตางค์

ประกาศเลิกใช้เงินเหรียญบาทตรามงกุฏและตราพระเกี้ยว

ในตอนที่เปลี่ยนรัชกาลใหม่ มีเงินเหรียญบาทใช้อยู่หลายชนิดด้วยกันคือ เงินเหรียญบาทตรามงกุฏ เงินเหรียญบาทตราพระเกี้ยว (พานเกล้า) และเงินเหรียญบาทตราพระรูป เงินเหรียญบาทตรามงกุฏและตราพระเกี้ยวได้ออกใช้มาช้านานแล้ว และประชาชนก็ได้ใช้สอยกันมาจนสี่หมื่นรอบ ลวกลายลบเลือนไปมาก เมื่อได้ทำเหรียญบาทใหม่ออกใช้

เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๖ ก็พอจะทดแทนในการที่จะเลิกใช้เงิน
เหรียญบาททรงมงกุฎและตราพระเกี้ยวได้ เสนาบดีกระทรวงพระคลัง
มหาสมบัติจึงได้ออกประกาศ ลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ แจ้งให้
ประชาชนทราบว่า ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๗ เป็นต้นไป เงินเหรียญบาท
ทรงมงกุฎและตราพระเกี้ยว ให้ถือเป็นเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
แต่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะรับแลกเงินเหรียญบาทดังกล่าว โดยจ่าย
เงินบาทที่ยังมิได้ประกาศให้เลิกใช้ ตั้งแต่วันที่ประกาศเป็นต้นไปจนถึงวันที่
๓๑ มีนาคม ๒๔๕๗ ส่วนเงินที่เจ้าพนักงานตรวจเห็นเป็นของปลอมแปลง
หรือขาดเนื้อไปด้วยเหตุอื่นนอกจากสึกหรอตามธรรมดาแล้ว เจ้าพนักงาน
จะทำลายเสียแล้วคืนขึ้นโลหะให้เจ้าของรับไป แต่เงินที่สึกหรอหรือชำรุด
ตามธรรมดานั้น เจ้าพนักงานจะรับไว้เสมือนหนึ่งเงินดี

เงินเหรียญสองสลึงและสลึงอย่างใหม่

เงินเหรียญสองสลึงและเงินเหรียญสลึงอย่างใหม่ได้ออกใช้ตาม
ประกาศเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๕๘
เงินเหรียญสองสลึงมีลักษณะพื้นฐานเป็นแผ่นกลม ขนาดโดยกว้าง ๒๕
มิลลิเมตร ด้านหน้ามีพระบรมรูปและอักษรจารึกพระนาม “มหาวชิราวุธ”
“สยามินทร์” ด้านหลังมีรูปช้างสามเศียรและตัวอักษรจารึก “สยามรัฐ”
“๒๔๕๘” “สองสลึง” น้ำหนัก ๗.๕ กรัม ผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๘๐๐
ส่วน ทองแดง ๒๐๐ ส่วน ส่วนเงินเหรียญสลึง มีลักษณะพื้นฐาน และส่วน
ผสมเช่นเดียวกันกับเงินเหรียญสองสลึง น้ำหนัก ๓.๗๕ กรัม ขนาดโดยกว้าง
๒๐ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีอักษรจารึกพระนาม “มหาวชิราวุธ” “สยามินทร์”

ด้านหลังมีรูปข้างสามเศียร และตัวอักษรจารึก “สยามรัฐ” “๒๔๕๔”
 “หนึ่งสลึง”

ต่อมาในปี พ.ศ. ต่าง ๆ รัฐบาลได้ทำเงินเหรียญสองสลึงและสลึง
 ขึ้นอีก โดยมีตัวเลขจารึก พ.ศ. ในเหรียญตามปี พ.ศ. ที่ได้ทำเหรียญขึ้น
 แต่มีส่วนผสมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ เนื้อเงิน
 มีราคาสูงขึ้น รัฐบาลเกรงว่าราษฎรจะหลอมเหรียญสองสลึง และเหรียญสลึง
 เพื่อค้ากำไร จึงได้แก้ไขกฎหมายเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๖๒ ให้เหรียญ
 ปลิกเงินทั้งสองชนิดดังกล่าวผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๖๕๐ ส่วน ทองแดง
 ๓๕๐ ส่วน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ให้ผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๘๐๐ ส่วน
 ทองแดง ๒๐๐ ส่วน ต่อมาในปีเดียวกันนั้นเอง เนื้อเงินยังมีราคาสูงขึ้น
 ไปกว่าเดิมอีก รัฐบาลจึงได้แก้ไขกฎหมายอีก เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๔๖๒
 กำหนดให้เหรียญปลิกเงินทั้งสองชนิดมีส่วนผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๕๐๐ ส่วน
 ทองแดง ๕๐๐ ส่วน แต่เมื่อได้แก้ไขเช่นนั้นแล้วเนื้อเงินก็ทำให้มีราคาสูงขึ้น
 ไปอีกไม่ รัฐบาลก็กลับเกรงไปว่าจะมีผู้ทำเหรียญปลิกเงินปลอมขึ้น โดย
 ใช้เนื้อเงินบริสุทธิ์ ๕๐๐ ส่วน เช่นเดียวกับเหรียญปลิกเงินของรัฐบาล
 จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายใหม่เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๖๓ กำหนดให้
 เหรียญปลิกเงินทั้งสองชนิดผสมเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๖๕๐ ส่วน ทองแดง
 ๓๕๐ ส่วนดังเดิม

รัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหรียญเงินห้าสิบบาทและยี่สิบบาท

เหรียญเงินห้าสิบบาทและยี่สิบบาท ได้ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๗๓ เหรียญเงินห้าสิบบาทมีลักษณะพื้นฐานเป็นแผ่นกลม มีรอยจกโดยรอบข้างกว้างโดยศูนย์กลาง ๒๕ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีพระบรมรูปและจารึกอักษรพระปรมาภิไธย “ประชาธิปกสยามินทร์” ด้านหลังมีรูปช้าง และตัวอักษรจารึก “สยามรัฐ ๒๔๗๒” และ “๕๐ สตางค์” น้ำหนัก ๗.๕ กรัม ผสมเนื้อเงิน ๖๕๐ ส่วน ทองแดง ๓๕๐ ส่วน เหรียญเงินยี่สิบบาทมีลักษณะพื้นฐานเป็นแผ่นกลม มีรอยจกโดยรอบข้างเช่นเดียวกัน กว้างโดยศูนย์กลาง ๒๐ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีพระบรมรูปและจารึกอักษรพระปรมาภิไธย “ประชาธิปกสยามินทร์” ด้านหลังมีรูปช้างและตัวอักษรจารึก “สยามรัฐ ๒๔๗๒” และ “๒๕ สตางค์” น้ำหนัก ๓.๗๕ กรัม ผสมเนื้อเงิน ๖๕๐ ส่วน ทองแดง ๓๕๐ ส่วน

พ.ศ. ๒๔๗๓ โปรดเกล้าฯ ให้ยุบกรมกระษาปณ์สิทธิการ ลงมา มีฐานะเป็นโรงงานขึ้นกับกรมฝิ่นหลวง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ จึงหยุดผลิตเหรียญกษาปณ์แต่นั้นมาเป็นเวลา ๖ ปี

เหรียญกษาปณ์ที่ออกใช้ ในระหว่างปีค.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๘ เป็นเหรียญที่สั่งซื้อจากต่างประเทศเข้ามาใช้ มีเหรียญนิกเกิลราคา ๑๐ สตางค์ และ

๕๐ สทงศ์ เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลางมีรูป ท่านหน้าเป็นตราอุณาโลม มีอักษร “สยามรัฐ” กับตัวเลขบอกราคาของเหรียญแต่ละชนิด ด้านหลังเป็นตราจักร และมีเลขบอกศักราชภายในวงจักร

พ.ศ. ๒๔๗๖ โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งส่วนฝ่ายกษาปณ์ขึ้นเป็น “แผนกกษาปณ์” โดยโอนสังกัดมาขึ้นกับกองเงินตรา กรมพระคลังมหาสมบัติ ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกองกษาปณ์อยู่ในกรมธนารักษ์

รัชกาลที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

สตางค์ทองแดงครึ่งสตางค์

ในงานแสดงพิพิธภัณฑ์ที่จังหวัดโยโกฮาม่า ประเทศญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ประเทศไทยได้จัดส่งรัฐมนตรีสองท่านไปร่วมงานนั้น ท่านรัฐมนตรีทั้งสองได้ผ่านเมืองเซี่ยงไฮ้และได้แลเห็นเงินเมืองจีน ๑ เหรียญ แลกเหรียญทองแดงได้สองร้อยกว่าเหรียญ กับค่าครองชีพในเมืองนั้นก็ถูกมาก จึงเกิดความคิดที่จะให้มีหน่วยเงินตราต่ำกว่า ๑ สตางค์ ขึ้นในเมืองไทยเพื่อลดค่าครองชีพของประชาชน ฉะนั้น เมื่อกลับมาเมืองไทยจึงได้เสนอให้รัฐบาลจัดทำเหรียญครึ่งสตางค์ขึ้น ทางฝ่ายรัฐบาลเห็นชอบด้วย และได้จัดทำเหรียญทองแดงครึ่งสตางค์ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๔๘๐ เหรียญทองแดงดังกล่าวมีลักษณะเป็นรูปกลม มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๘ มิลลิเมตร เจาะรูกลมตรงกลาง วัดผ่าศูนย์กลาง ๕ มิลลิเมตร ด้านหน้ามีอุณาโลมกับอักษรจารึกว่า “สยามรัฐ ๑๒๕๐” ด้านหลังมีรูปจักรและเลขประจำ พ.ศ. น้ำหนัก ๒ กรัม ผสมเนื้อทองแดง ๘๕ ส่วน ดีบุก ๕ ส่วน สังกะสี ๑ ส่วน

เหรียญเงินสิบสตางค์ ห้าสตางค์ และเหรียญทองแดง หนึ่งสตางค์

เหรียญสิบสตางค์และเหรียญห้าสตางค์ ที่ใช้กันมาแต่เดิมเป็นเหรียญทองขาว ซึ่งทองขาวที่ทำเหรียญนั้นต้องสั่งมาจากต่างประเทศและ

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดขัดข้องส่งเข้ามาไม่ได้ รัฐบาลจึงดำริที่จะทำเหรียญสิบสตางค์โลหะห้าสตางค์ด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๖๕๐ จากเหรียญสองสลึงเนื้อเงินบริสุทธิ์ ๖๕๐ ซึ่งยังคงมีเหลืออยู่ในคลังเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นเนื่องจากเนื้อทองแดงมีราคาสูงขึ้นเป็นลำดับ รัฐบาลก็จำเป็นต้องลดน้ำหนักจากเดิม ๕ กรัม มาเป็น ๓.๕ กรัม

เหรียญทั้งสามชนิดได้ออกใช้เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๔๘๔ มีรูปกลม และมีขนาด ลวดลาย อักษรจารึก น้ำหนัก และส่วนผสมดังต่อไปนี้

ก. เหรียญกษาปณ์เงินชนิดราคาสิบสตางค์ มีขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๔ มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลางวัดผ่าศูนย์กลาง ๖ มิลลิเมตร ลวดลายด้านหน้านั้น ที่ขอบรอบรูกลมมีลายไทย บัวกระหนกแข่งสิงห์ พื้นบนมีกระหนกคาบซ้ายขวา ซีกซ้ายมีเลขไทยบอกราคาว่า “๑๐” และทางซีกขวามีอักษรย่อ “ส.ค.” ทั้งสองข้างมีแท่นลายกระหนกไทย ภายใต้บัวกระหนกมีอักษรว่า “รัฐบาลไทย” เนื้อแท่นลายกระหนกไทยระหว่างกระหนกซ้ายขวา ขอบมีจุดกลมคันชี่ดยาวเป็นลวดโดยรอบ ส่วนลวดลายด้านหลังนั้นที่ขอบรอบรูกลมมีอักษรและเลขไทยหมาย พ.ศ. ว่า “พ.ศ. ๒๔๘๔” กับลายไทยก้านขด ส่วนนอกมีลายกลีบบัวกระหนกซ้อน ๓๒ กลีบ ขอบมีจุดกลมคันชี่ดยาวเป็นลวดโดยรอบเช่นเดียวกับด้านหน้า โดยรอบวงกลมเป็นเฟืองจักร น้ำหนัก ๒.๕ กรัม ผสมเนื้อเงิน ๖๕๐ เนื้อทองแดง ๓๕๐

ข. เหรียญกษาปณ์เงินชนิดราคา ๕ สตางค์ มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๖.๕ มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลางวัดผ่าศูนย์กลาง ๕ มิลลิเมตร

น้ำหนัก ๑.๕ กรัม เนื้อโลหะ ลวดลายค้ำหน้าและค้ำหลัง เช่นเดียวกับเหรียญเงินชนิดราคาสิบสตางค์ ผิดกันที่เลขหมายบอกราคาเป็น “๕”

ก. เหรียญกษาปณ์ทองแดง น้ำหนัก ๓.๕ กรัม มีขนาดกว้างผ่านศูนย์กลาง ๒๐.๕ มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลางวัดผ่านศูนย์กลาง ๕.๕ มิลลิเมตร ลวดลายค้ำหน้าและค้ำหลังเช่นเดียวกับเหรียญเงินชนิดราคาสิบสตางค์ ผิดกันที่เลขหมายบอกราคาเป็น “๑” กับโดยรอบวงกลมไม่มีเฟืองจักร ส่วนผสมเนื้อทองแดง ๙๕ เนื้อดีบุก ๕ เนื้อสังกะสี ๑

เหรียญกษาปณ์หนึ่งสตางค์

เนื่องจากเนื้อทองแดงที่มีอยู่เหลือน้อยและมีราคาแพงขึ้นเป็นลำดับ จึงจำเป็นต้องใช้เนื้อดีบุกซึ่งเป็นแร่ที่ผลิตได้ภายในประเทศ ทำเหรียญหนึ่งสตางค์ เหรียญกษาปณ์หนึ่งสตางค์ได้ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๕ เหรียญกษาปณ์ดังกล่าว น้ำหนัก ๑.๕ กรัม มีส่วนผสมเนื้อดีบุก ๕๐ เนื้อทองแดง ๑๐ มีขนาดกว้างผ่านศูนย์กลาง ๑๕ มิลลิเมตร ลวดลายค้ำหน้านั้นที่ขอบรอบศูนย์กลางมีลายไทยบัวกระหนกข้างสิงห์ พื้นบนมีกระหนกถาปายชัชวาล ชักซ้ายมีเลขไทยบอกราคาว่า “๑” และชักขวามีอักษรย่อว่า “ส.ค.” ทั้งสองข้างมีแท่นลายกระหนกไทย ภายใต้บัวกระหนกมีอักษร “รัฐบาลไทย” เหนือแท่นลายกระหนกไทยระหว่างกระหนกชักชัชวาล ขอบมีจุดกลมก้นชัศฉายเป็นลวดโคยรอบ ส่วนลวดลายค้ำหลัง ที่ขอบรอบมีศูนย์กลางมีอักษรและเลขไทยหมาย พ.ศ. ว่า “พ.ศ. ๒๔๘๕” กับลายไทยก้านช่อ ส่วนนอกมีลายกลีบบัวซ้อน ๓๒ กลีบ ขอบมีจุดกลมก้นชัศฉายเป็นลวดโคยรอบเช่นเดียวกันกับค้ำหน้าโดยรอบวงกลมเป็นพื้นเรียบ

ต่อมาได้มีเหรียญกษาปณ์หนึ่งสแตงค์ออกใช้อีก แต่มีอักษรไทยและเลขอารบิกบอกพ.ศ.ว่า "พ.ศ. 2487" เหรียญดังกล่าวไม่มีประกาศกระทรวงการคลังออกใช้ จึงต้องถือว่าเป็นเหรียญกษาปณ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

เหรียญเงินยี่สิบสแตงค์

เหรียญเงินยี่สิบสแตงค์ได้ออกใช้เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๕ มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๒ มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลางวัดผ่าศูนย์กลาง ๖.๕ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๓ กรัม เนื้อโลหะลวกลายด้านหน้าและด้านหลังเช่นเดียวกันกับเหรียญเงินชนิดราคาสิบสแตงค์ ผิดกันที่เลขหมายบอกราคาเป็น "๒๐" และเลขไทยหมาย พ.ศ. เป็น "พ.ศ. ๒๔๘๕"

เหรียญกษาปณ์สิบสแตงค์และห้าสแตงค์

เนื่องจากเนื้อเงินมีราคาสูงขึ้นเป็นลำดับ แต่ความจำเป็นที่ต้องทำเหรียญกษาปณ์ชนิดราคาสิบสแตงค์และห้าสแตงค์ยังคงมีอยู่ รัฐบาลจึงได้ออกใช้เหรียญกษาปณ์สิบสแตงค์และห้าสแตงค์เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ เหรียญกษาปณ์ทั้งสองชนิดมีส่วนผสมเนื้อดีบุก ๘๐ เนื้อทองแดง ๑๐ เป็นรูปกลม และมีน้ำหนัก ขนาด ลวกลาย และอักษรจารึกดังนี้

ก. เหรียญกษาปณ์สิบสแตงค์ มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๐ มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลางวัดผ่าศูนย์กลาง ๕ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๕ กรัม ลวกลายด้านหน้าที่ขอบรูกลมมีลายไทยบัวกระหนกข้างสิงห์ พื้นบนมีกระหนกคาบซ้ายขวา ซีกซ้ายมีเลขไทยบอกราคาว่า "๑๐" และซีกทางขวามีอักษรย่อว่า "สค." ทั้งสองข้างมีแท่นลายกระหนกไทย ภายใต้บัวกระหนกมีอักษรว่า "รัชกาลไทย" เนื้อแท่นลายกระหนกไทยระหว่าง

กระหนกซ้ายขวา ขอบมีจุดกลมคันซี่ยาวเป็นลวดโดยรอบ ส่วนลวดลาย
ด้านหลังที่ขอบรอบรูปกลางมีอักษรและเลขไทยหมาย พ.ศ. ว่า “พ.ศ. ๒๔๔๕”
กับลายไทยก้านขด ส่วนนอกมีลายกลีบบัวกระหนกซ้อน ๓๒ กลีบ ขอบมี
จุดกลมคันซี่ยาวเป็นลวดโดยรอบเช่นเดียวกับด้านหน้า โดยรอบวงกลม
เป็นเฟืองจักร

ข. เหรียญตึบกุหลาบสังคัม มีขนาดกว้างวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๗.๕
มิลลิเมตร เจาะรูกลมกลาง วัดผ่าศูนย์กลาง ๕ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๓ กรัม ลวดลาย
ด้านหน้าและด้านหลังเช่นเดียวกันกับเหรียญตึบกษัตริย์ราชาธิบีสวรรค์ ผิดกัน
ที่เลขหมายบอกราคาเป็น “๕”

เหรียญตึบกษัตริย์สังคัม

เหรียญตึบกษัตริย์สังคัมได้ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๘๘
มีส่วนผสมเช่นเดียวกันกับเหรียญตึบสังคัม แต่มีน้ำหนักเพียง ๖ กรัม
ทั้งนี้เนื่องจากตึบมีราคาสูงขึ้น เหรียญตึบกษัตริย์สังคัมนี้มีขนาดกว้างวัดผ่า
ศูนย์กลาง ๒๒ มิลลิเมตร เจาะรูกลมวัดผ่าศูนย์กลาง ๖.๕ มิลลิเมตร ลวดลาย
ด้านหน้าและด้านหลังเช่นเดียวกันกับเหรียญตึบกษัตริย์ราชาธิบีสวรรค์ ผิดกัน
แต่มีเลขอารบิกบอกราคา “20” และเลขอารบิกบอก พ.ศ. ว่า “2488”

เหรียญตึบกุหลาบสังคัมหนัก ๒.๕ กรัม

เหรียญตึบกุหลาบสังคัมหนัก ๒.๕ กรัม ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๔
กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ มีส่วนผสม ขนาด และลวดลายเช่นเดียวกันกับเหรียญ
ตึบกุหลาบสังคัมที่ออกในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ผิดกันแต่มีเลขอารบิกบอกราคาว่า
“5” และเลขอารบิกบอก พ.ศ. ว่า “2488”

เหรียญตึกสิบตางค์หนัก ๕ กรัม

เหรียญตึกสิบตางค์หนัก ๕ กรัม ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๘๘ มีส่วนผสม ขนาด และลวดลายเช่นเดียวกันกับเหรียญตึกสิบตางค์ที่ออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ผิดกันแต่มีเลขอารบิกบนอกรากว่า "10" และเลขอารบิกบนอก พ.ศ. ว่า "2488"

เหรียญตึกห้าสิบตางค์ เหรียญตึกยี่สิบห้าตางค์ เหรียญตึกสิบตางค์หนัก ๒.๕ กรัม และเหรียญตึกห้าตางค์หนัก ๑.๒๕ กรัม

เนื่องจากเงินมีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนไม่สามารถจะทำเหรียญห้าสิบตางค์ และยี่สิบห้าตางค์ด้วยเงินได้ จึงต้องเปลี่ยนมาทำด้วยตึก นอกจากนั้น ตึกก็มีราคาสูงขึ้นด้วย จำเป็นต้องลดน้ำหนักเหรียญตึกสิบตางค์และห้าตางค์ลงไปด้วย เหรียญตึก ๔ ชนิดดังกล่าวได้เริ่มออกใช้ตามประกาศของกระทรวงการคลัง ลงวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๘๘ มีลักษณะเป็นรูปกลม ส่วนผสมเช่นเดียวกันกับเหรียญตึกอื่น ๆ มีน้ำหนักขนาดเล็ก ลวดลายและอักษรจารึกดังต่อไปนี้

ก. เหรียญตึกห้าสิบตางค์ น้ำหนัก ๕ กรัม มีขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๕.๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรูป (ตัน) ลวดลายด้านหน้านั้น ตรงกลางมีพระรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ซีกซ้ายมีอักษรบอกพระนาม "สภานันทมหิดล" ซีกทางขวามีอักษรบอกรัชกาลว่า "รัชกาลที่ ๘" ขอบมีจุดกลมเป็นลวดโดยรอบ ส่วนลวดลายด้านหลัง ตรงกลาง

มีรูปครุฑพ่าห์ ด้านเหนือมีอักษรจารึกบอก “รัฐบาลไทย” ชีกรซ้ายบอก
ราคาค่วยเลขไทย “๕๐” ชีกรขวาบอกอักษรย่อว่า “สค.” ด้านใต้มีอักษร
เลขไทยบอก พ.ศ. ว่า “พ.ศ. ๒๔๘๔” ขอบมีจุดกลมเป็นลวดโดยรอบ
เช่นเดียวกับด้านหน้า โดยรอบวงกลมเป็นเฟืองจักร

ข. เหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ น้ำหนัก ๒.๕ กรัม มีขนาดวัด
ผ่าศูนย์กลาง ๒๐.๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ลวดลายด้านหน้า
เหมือนกับเหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ด้านหน้า ลวดลายด้านหลังเช่นเดียวกัน
กับเหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ด้านหลัง เว้นแต่ชีกรซ้ายบอกราคาค่วยเลขไทย
“๒๕” โดยรอบวงกลมเป็นเฟืองจักร

ค. เหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ น้ำหนัก ๑.๗๕ กรัม มีขนาดวัดผ่า
ศูนย์กลาง ๑๗.๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ลวดลายด้านหน้าและด้าน
หลังเหมือนกันกับเหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ เว้นแต่ด้านหลังชีกรซ้ายบอกราคา
“๑๐” โดยรอบวงกลมเกลี้ยง (ไม่มีเฟืองจักร)

ง. เหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ น้ำหนัก ๑.๒๕ กรัม มีขนาดวัดผ่า
ศูนย์กลาง ๑๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ลวดลายด้านหน้าและ
ด้านหลังเหมือนกันกับเหรียญตึกบุกห้ำสตรงค์ เว้นแต่ด้านหลังชีกร
ซ้ายบอกราคาค่วยเลขไทย “๕” โดยรอบวงกลมเกลี้ยง (ไม่มีเฟืองจักร)

เหรียญตึกบุกทั้งสี่ชนิดข้างต้นมีอยู่ด้วยกันสองรุ่น รุ่นแรก
เป็นพระรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เมื่อยังทรงพระเยาว์
รุ่นหลังเป็นพระรูปที่ทรงพระเจริญวัยแล้ว

รัชกาลที่ ๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ เหรียญทองแดงยี่สิบห้าสตางค์
เหรียญคืบกลีบสตางค์และเหรียญคืบหกห้าสตางค์

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นเวลาที่มหาสงครามได้ยุติลงแล้ว รัฐบาล
พอจะหาทองแดงมาทำเหรียญกษาปณ์ได้ แต่เนื่องจากทองแดงยังมีราคา
สูงอยู่ เหรียญกษาปณ์ชนิดราคาต่ำ เช่น สิบสตางค์ และห้าสตางค์
ยังคงต้องทำด้วยคืบก่อก่อไปอีก ฉะนั้นเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๙๔ ได้มี
ประกาศกระทรวงการคลังออกใช้เหรียญกษาปณ์ทองแดงและคืบกรวม ๔
ชนิด คือ

ก. เหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ ส่วนผสม ทองแดง ๙๑ %
อลูมิเนียม ๙ % น้ำหนัก ๔.๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๒๓ มิลลิเมตรตรงกลาง
ไม่มีรู (ตัน) ด้านหน้าลายกลางเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบซีกซ้ายมีอักษรบอกพระนาม “ภูมิพล-
อดุลยเดช” ซีกขวามีอักษรว่า “รัชกาลที่ ๙” และมีกลีบบัวใหญ่เล็ก
สลับกันเป็นลวดลายโดยรอบวงขอบภายใน ส่วนด้านหลังลายกลางเป็นรูป
“ตราอาร์ม” ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรว่า “รัฐบาลไทย” ซีกซ้าย
มีเลขไทยว่า “๕๐” ซีกขวามีอักษรย่อว่า “สค.” เบื้องล่างมีอักษรและ
เลขไทยว่า “พ.ศ. ๒๔๙๓” มีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบ
วงขอบภายใน และมีเฟืองจักรรอบวงขอบภายนอก

ข. เหรียญทองแดงยี่สิบห้าสตางค์ ส่วนผสม ทองแดง ๙๑% อลูมิเนียม ๙% น้ำหนัก ๒.๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๒๐.๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ด้านหน้าและด้านหลังมีลวดคล้ายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ เว้นแต่ด้านหลังภายในวงขอบซีกซ้ายมีเลขไทยว่า “๒๕” และมีเฟืองจักรรอบวงขอบภายนอก

ค. เหรียญทึบทุกสิบสตางค์ ส่วนผสม ทึบทุก ๙๑% ทองแดง ๙% น้ำหนัก ๑.๗๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๑๗.๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ด้านหน้าและด้านหลังมีลวดคล้ายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ เว้นแต่ด้านหลังภายในวงขอบซีกซ้ายมีเลขไทย “๑๐” และรอบวงขอบภายนอกไม่มีเฟืองจักร

ง. เหรียญทึบทุกห้าสตางค์ ส่วนผสม ทึบทุก ๙๑% ทองแดง ๙% น้ำหนัก ๑.๒๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๑๕ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ด้านหน้าและด้านหลังมีลวดคล้ายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ เว้นแต่ด้านหลังภายในวงขอบซีกซ้ายมีเลขไทย “๕” และรอบวงขอบภายนอกไม่มีเฟืองจักร

เหรียญทองแดงสิบสตางค์และเหรียญทองแดงห้าสตางค์

เนื่องจากเหรียญทึบทุกไม่เป็นที่นิยมของประชาชน ประจวบกับราคาทองแดงลดลงบ้างแล้ว รัฐบาลจึงได้จัดทำเหรียญทองแดงสิบสตางค์และห้าสตางค์ขึ้น

ก. เหรียญทองแดงสิบสตางค์ กระทรวงการคลังได้ประกาศออกใช้เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๙๗ ผสมทองแดง ๙๑% อลูมิเนียม ๙%

น้ำหนัก ๑.๗๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๑๗.๕ มิลลิเมตร ทรงกลางไม่มีรู (ตัน) ก้านหน้าและก้านหลังมีลวดลายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับ เหรียญตึกสิบสตางค์ที่ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๙๔ และรอบ วงขอบภายนอกไม่มีเฟืองจักร

ข. เหรียญทองแดงห้าสตางค์ กระทรวงการคลังได้ประกาศ ออกใช้เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๙๗ ผสมทองแดง ๙๑% อลูมิเนียม ๙% น้ำหนัก ๑.๒๕ กรัม ศูนย์กลางกว้าง ๑๕ มิลลิเมตร ทรงกลางไม่มีรู (ตัน) ก้านหน้าและก้านหลังมีลวดลายและอักษรจารึกเช่นเดียวกันกับ เหรียญตึกห้าสตางค์ที่ออกใช้เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๙๔ และรอบวง ขอบภายนอกไม่มีเฟืองจักร

เหรียญทองแดงมีจารึก พ.ศ. ๒๕๐๐

เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๐๐ กระทรวงการคลังได้ออกประกาศ ว่าได้จัดทำเหรียญทองแดงห้าสตางค์ สิบสตางค์ ยี่สิบห้าสตางค์ และห้า สิบสตางค์ขึ้นใหม่ มีลักษณะรูปร่างและขนาดตามชนิดราคาที่ได้ประกาศ ใช้มาแล้ว เว้นแต่คำว่า “พ.ศ. ๒๔๙๓” นั้นเป็น “พ.ศ. ๒๕๐๐”

เหรียญทองแดงสิบสตางค์และเหรียญทองแดงห้าสตางค์ซึ่งมี ส่วนผสมแตกต่างจากเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ แร่ตึกมีราคาสูงมาก เมื่อผลิตออกเป็นเหรียญ กระษาปณ์แล้ว ค่าโลหะและค่าแรงงานมีราคาสูงกว่าราคาในเหรียญ กระทรวงการคลังจึงเห็นสมควรตัดแปลงส่วนผสมของเหรียญทองแดงสิบสตางค์

และห้าสทังค์เป็นทองแดง ๙๕% นิกเกิล ๔% สังกะสี ๑% และได้ออกประกาศใช้เหรียญดังกล่าวเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๐๐

ก. เหรียญทองแดงสิบสทังค์ หน้า ๑.๗๕ กรัม มีลักษณะ ลวดลาย ขนาด และอื่น ๆ เช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงสิบสทังค์ที่ ประกาศใช้ไปแล้ว

ข. เหรียญทองแดงห้าสทังค์ หน้า ๑.๒๕ กรัม มีลักษณะ ลวดลาย ขนาด และอื่น ๆ เช่นเดียวกันกับเหรียญทองแดงห้าสทังค์ที่ ประกาศใช้ไปแล้ว

เหรียญเงินหนึ่งบาท

เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๑ กระทรวงการคลังได้ประกาศใช้ เหรียญกษาปณ์เงินชนิดราคาหนึ่งบาทใหม่ หลังจากที่ได้หยุดทำเหรียญบาท มาเป็นเวลานาน เหตุผลในการจัดทำก็เพื่อให้ประชาชนใช้แทนธนบัตร ชนิดราคาหนึ่งบาท ซึ่งจะเป็นการประหยัดค่าพิมพ์ธนบัตร เหรียญบาท ดังกล่าวหนัก ๗.๕๐ กรัม มีส่วนผสมทองแดง ๖๔% นิกเกิล ๒๓% สังกะสี ๑๐% เงิน ๓% มีลักษณะเป็นรูปกลม ขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร ตรงกลางไม่มีรู (ตัน) ด้านหน้าลายกลางเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบซีกซ้ายมีอักษรบอกพระนามว่า “ภูมิพลอดุลยเดช” ซีกขวามีอักษรว่า “รัชกาลที่ ๙” และมีกลีบบัวใหญ่ เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบวงขอบภายใน ส่วนด้านหลังนั้นลายกลาง เป็นรูป “ครุฑอาร์ม” ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรว่า “รัฐบาลไทย” ซีกซ้ายมีอักษรว่า “หนึ่ง” ซีกขวามีอักษรว่า “บาท” เบื้องล่างมีอักษร

และเลขไทยว่า “พ.ศ. ๒๕๐๐” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลาย
โดยรอบวงขอบภายใน และรอบวงขอบภายนอกมีเฟืองจักร

มีข้อที่น่าสังเกตว่า กฎกระทรวงและประกาศให้ชื่อเหรียญ
กษาปณ์นี้ว่าเหรียญกษาปณ์เงิน ทั้ง ๆ ที่มีส่วนผสมเนื้อโลหะเงินเพียง
ร้อยละ ๓ และเหรียญดังกล่าวก็มีได้ใช้หมุนเวียนอยู่ในท้องตลาด หายไป
อยู่ในมือประชาชนจนหมดสิ้น

เหรียญทองขาวหนึ่งบาทเสด็จนิวัติพระนคร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกา อังกฤษ
และประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งทั้งสองพระองค์ได้ทรงประกอบพระราช
กรณียกิจอันใหญ่ยิ่ง และได้ทรงนำเกียรติยศและชื่อเสียงมาสู่ประเทศไทย
เพื่อเป็นที่ระลึกและแสดงความกตัญญูตเวทีตาคู่แค้นแก่พระองค์ท่าน และ
เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่กองกระษาปณ์กรมธนารักษ์ ได้ตั้งมาครบร้อยปี
กระทรวงการคลังจึงได้จัดทำและประกาศใช้เหรียญทองขาวหนึ่งบาท เมื่อ
วันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๐๔ เหรียญดังกล่าวน้ำหนัก ๔ กรัม มีส่วนผสม
ทองแดง ๗๕% นิกเกิล ๒๕% ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร ลวดลาย
ด้านหน้ามีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
ภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ภายใน
วงขอบเบื้องบนมีรูปตราจักรีประกอบด้วยลายกระหนก ชักช้ายและชักขวา
มีลายประจำยาม เบื้องล่างมีอักษร “เสด็จนิวัติพระนคร” ส่วนลวดลาย
ด้านหลังมีรูปตราแผ่นดิน ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรและเลขพุทธศักราช

“รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๐๕” ซีกซ้ายมีเลขไทย “๑” ซีกขวามีเลขอารบิก “1” เบื้องล่างมีอักษร “บาท” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซีกวงขอบ สำหรับลักษณะอื่น ๆ นั้นก็มีกำหนดว่าเป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร

เหรียญทองขาวหนึ่งบาท พ.ศ. ๒๕๐๕

เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๐๕ กระทรวงการคลังได้ออกเหรียญทองขาวหนึ่งบาท เพื่อให้มีเหรียญกษาปณ์ที่มีคุณภาพคงทน ทนการสึกกร่อนและการปลอมแปลง และเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้ด้วย เหรียญดังกล่าวหนัก ๗.๕ กรัม มีส่วนผสมทองแดง ๗๕% นิกเกิล ๒๕% ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร ลวดลายด้านหน้ามีพระบรมรูปด้านข้างครึ่งพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบเบื่องบนมีอักษรบอกพระนาม “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซีกวงขอบ ลวดลายด้านหลังมีรูปตราแผ่นดิน ภายในวงขอบเบื่องบนมีอักษรและเลขพุทธศักราช “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๐๕” เบื้องล่างมีอักษร “หนึ่งบาท” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซีกวงขอบ สำหรับลักษณะอื่น ๆ นั้นก็มีกำหนดว่า เป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร

ในรัชกาลที่ ๙ นี้ เราได้พบตราแผ่นดิน (ตราอาร์ม) ในเหรียญต่าง ๆ หลายชนิดด้วยกัน ความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของตราแผ่นดินได้เคยอธิบายไว้แล้ว ซึ่งในปัจจุบันเหตุการณ์เกี่ยวกับสัญลักษณ์

เหล่านี้นักได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ขอฝากปัญหาเรื่องการใช้ตราแผ่นดินให้ช่วยกันพิจารณาด้วย

รัฐบาลได้แถลงว่าในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จะจัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึกออกใช้สองชนิด ชนิดที่ ๑ มีราคา ๒๐ บาท ทำด้วยโลหะเงิน และชนิดที่ ๒ ราคา ๑ บาท ทำด้วยโลหะทองขาว

เหรียญกษาปณ์เงินราคา ๒๐ บาท จะเป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู รัศมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๕ มิลลิเมตร หนา ๒.๒๑ มิลลิเมตร มีส่วนผสมเงิน ๗๕% ทองแดง ๒๕% น้ำหนัก ๒๐ กรัม อัตราเพื่อหล่อเพื่อขาดสำหรับเนื้อโลหะร้อยละ ๑ อัตราเพื่อหล่อเพื่อขาดสำหรับน้ำหนัก ๑๐ มิลลิกรัมต่อ ๑ เหรียญ วงขอบนอกมีเฟืองจักร ๑๒๘ ซี่ ด้านหน้ามีพระบรมฉายาลักษณ์ครึ่งพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ตรงกลางพระองค์จอมทัพ ผินพระพักตร์ด้านข้าง มีอักษรพระปรมาภิไธยตามพระสุพรรณบัฏ และแสดงเหตุการณ์สำคัญรอบวงขอบของเหรียญว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พระชนมายุครบ ๓ รอบ” ด้านหลังมีรูปเบญจราชกกุธภัณฑ์ จักรและตรี และนพปฎลมหาเศวตฉัตร ๙ ชั้น อยู่กลางตัวเหรียญ ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษร “รัฐบาลไทย” ด้านซ้ายมีเลขไทย “๒๐” ด้านขวามีเลขอารบิก “20” แสดงราคา และมีอักษรไทย “บาท” อยู่ภายในวงขอบเบื้องล่าง

เหรียญกษาปณ์ทองขาวราคา ๑ บาท ก็จะเป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรูเช่นเดียวกัน รัศมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง

๒๗ มิลลิเมตร หน้า ๑.๕๑ มิลลิเมตร มีส่วนผสมทองแดง ๗๕%
 นิกเกิล ๒๕% น้ำหนัก ๗.๕๐ กรัม อัตราเผื่อเหลือเผื่อขาดสำหรับเนื้อ
 โลหะร้อยละ ๑ อัตราเผื่อเหลือเผื่อขาดสำหรับน้ำหนัก ๑๐ เซ็นติกรัม
 ต่อ ๑ เหยี่ยว วงขอบนอกมีเพียงจักร ๑๒๘ ซี่ ด้านหน้ามีพระบรม-
 ฉายาลักษณะครึ่งพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน
 ทรงฉลองพระองค์จอมทัพ ผินพระพักตร์ด้านข้าง มีอักษรพระปรมาภิไธย
 ย่อ เลขแสดงรัชกาล และอักษรแสดงเหตุการณ์สำคัญโดยรอบวงขอบ
 ของเหยี่ยวว่า “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ พระชนมายุครบ ๓ รอบ”
 ด้านท้ายจักรและทวีโซว์ ด้านหลังมีพระราชลัญจกรประจำพระองค์เป็นรูป
 พระแสงจักร ตรงกลางมีอุณาโลมประดิษฐานอยู่เหนือพระที่นั่งอัฐทิศบัลลังก์
 พระบวรเศวตฉัตร ๗ ชั้น ซึ่งมีเปลววิชนีแผ่ออกไปโดยรอบอยู่กลาง
 ตัวเหยี่ยว ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษร “รัฐบาลไทย” ทางด้านซ้าย
 มีอักษร “หนึ่ง” และเลขไทย “๑” ด้านขวามีอักษร “บาท” และ
 เลขอารบิก “1”

รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในเหยี่ยวอธิบายได้ดังต่อไปนี้

๑. พระที่นั่งอัฐทิศ เป็นพระที่นั่งประทับของพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. ๒๔๙๓ เพื่อทรงรับ
 น้ำอภิเษก คือน้ำที่ได้ปลีกรรมตกไปประกอบการพิธี แล้วนำมาถวาย
 เพื่ออัญเชิญให้ทรงแผ่พระราชอาณาปกครองปวงประชาชนในทิศทั้ง ๘ ซึ่ง
 สมาชิกรัฐสภาประจำทิศทั้ง ๘ ได้นำทูลเกล้า ฯ ถวาย และเพื่อทรงรับ
 นพปฎลมหาเศวตฉัตร ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงนำทูลเกล้า ฯ
 ถวาย

๒. เบญจราชกกุธภัณฑ์ เป็นเครื่องหมายความเป็นพระราชา
 ธิปไตย ๕ อย่างคือ ๑ พระมหากษัตริย์มงกุฏ ๒ พระแสงขรรค์ชัยศรี
 ๓ ธารพระกร ๔ วาลวิชนี (พัดกับแส้จามรี) ๕ ฉลองพระบาท
 เบญจราชกกุธภัณฑ์ทั้ง ๕ อย่างนี้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ
 ทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
 จากพระที่นั่งอัฐทิศมาประทับเหนือพระที่นั่งภัทรบิฐแล้ว

๓. พระแสงจักรหมายถึงพระราชวงศ์จักรี

๔. จักรกัณฑ์หมายถึงพระราชวงศ์จักรี

๕. อัญมณีสถาปณียะ คือพระโลมาระหว่างพระชนงของพระพุทธเจ้า
 หมายความว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพุทธมามกะ และ
 พุทธศาสนูปถัมภก

เหรียญพระชนมายุครบ ๓ รอบ (เป็นเหรียญที่ระลึก)

ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙
 ทรงมีพระชนมายุครบ ๓ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖ รัฐบาลจึงได้
 ทำเหรียญที่ระลึกเนื่องในวาระคดีดังกล่าว ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญทาง
 ประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดีในองค์พระประมุขของ
 ชาติ เหรียญที่ผลิตออกใช้ครั้งนี้มีสองชนิดและราคาคือ เหรียญเงิน
 ราคา ๒๐ บาท กับเหรียญทองขาวราคา ๑ บาท

เหรียญเงินราคา ๒๐ บาท ลักษณะเป็นเหรียญกลมแบน ตรง
 กลางไม่มีรู มีส่วนผสม เงิน ๗๕% ทองแดง ๒๕% มีขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง
 ๓๕ มิลลิเมตร หนา ๒.๒๑ มิลลิเมตร หนัก ๒๐ กรัม ลวดลาย

ด้านหน้ามีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
 ปัจจุบัน ผินพระพักตร์ด้านข้าง ภายในวงขอบมีอักษร “พระบาทสมเด็จพระ
 พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามมินทราราชวรมหาจักรีบรมนาถ
 ครอบ ๓ รอบ” ด้านหลังมีรูปพระมหาพิชัยมงกุฏ พระขรรค์ชัยศรี ธา-
 พระกรชัยพฤกษ์ วาลวิชนีฉลองพระบาท จักรกับตรีและพระนพปฎล
 มหาเศวตฉัตร อยู่ตรงกลางตัวเหรียญ ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษร
 “รัฐบาลไทย” ด้านซ้ายมีเลขไทย “๒๐” ด้านขวามีเลขอารบิก “20”
 เบื้องล่างมีอักษร “บาท” วงขอบนอกมีเฟืองจักร

เหรียญทองขาวราคา ๑ บาท เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลาง
 ไม่มีรูป มีส่วนผสม ทองแดง ๗๕% นิกเกิล ๒๕% ขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง
 ๒๗ มิลลิเมตร หนา ๑.๕๑ มิลลิเมตร หนัก ๗.๕ กรัม ลวดลายด้านหน้า
 มีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน
 ผินพระพักตร์ด้านข้าง ภายในวงขอบมีอักษร “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙
 ทรงพระชนมายุครบ ๓ รอบ” ด้านซ้ายคอกปรจายาม และจักรกับตรีไขว้
 ด้านหลังมีรูปพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลปัจจุบัน มีรูปพระแสง
 จักร ตรงกลางมีอุณาโลมประดิษฐานอยู่เหนือพระที่นั่งอัฐทิศบัณฑุกษัตริ-
 เศวตฉัตร ซึ่งมีเปลวรัศมีแผ่ออกไปโดยรอบ ภายในวงขอบเบื้องบน
 มีอักษร “รัฐบาลไทย” ด้านซ้ายมีอักษร “หนึ่ง” และเลขไทย “๑”
 ด้านขวามีอักษร “บาท” และเลขอารบิก “1” วงขอบนอกมีเฟืองจักร

เหรียญเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 5 (เป็นเหรียญที่ระลึก)

ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เนื่องด้วยประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดงาน
 แข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๕ ณ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ ๙ ถึงวันที่ ๒๐
 กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ รัฐบาลจึงได้จัดทำเหรียญกษาปณ์ทองขาวราคา
 ๑ บาท เพื่อเป็นที่ระลึกขึ้นอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่าเหรียญบาทเอเชียนเกมส์
 ประกาศออกใช้เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๕ เหรียญดังกล่าวมีรูป
 ลักษณะขนาดและส่วนผสมอย่างเดียวกันกับเหรียญกษาปณ์ทองขาวราคา
 ๑ บาท ที่ทำออกใช้เมื่อ ๒๕๐๕ ผิดกันที่ลวดลายของเหรียญ กล่าวคือ
 เหรียญบาทเอเชียนเกมส์มีลวดลายค้ำหน้า กลางตัวเหรียญมีพระบรมรูป
 ครึ่งพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระ
 พระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลอง
 พระองค์จอมทัพ ทรงสายสร้อยแห่งเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติ-
 คุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงศ์ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี-
 นาถ ทรงประทับเหรียญรัตนารักษ์ รัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบเบื้องบน
 มีอักษรและเลขไทยว่า “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๐๕” เบื้องล่างค้ำซ้าย
 ของตัวเหรียญมีเลขและอักษรไทยว่า “๑ บาท” ค้ำขวามีเลขอารบิกและ
 อักษรโรมัน “1 BAHT” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดย
 รอบซีกวงขอบ ด้านหลังเป็นรูปตราเอเชียนเกมส์ มีลักษณะและลวดลาย
 ดังนี้ ตรงกลางเป็นดวงอาทิตย์แผ่รัศมีออกไปโดยรอบ และมีอักษรโรมัน
 ล้อมรอบดวงอาทิตย์อยู่ ๒ ชั้น ชั้นในเบื้องบนมีข้อความว่า “EVER
 ONWARD” เบื้องล่างมีห่วงกลมเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ ๒๐ ห่วง ชั้นนอก

เบ็องบนมื่ออักษรโรมันข้อความว่า "FIFTH ASIAN GAMES" เบ็องล่าง
มื่ออักษรโรมันและเลขอารบิกข้อความว่า "BANGKOK 1966"

เหรียญ ๓ รอบส้มเค็จ ๖ (เป็นเหรียญที่ระลึก)

คือในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑ อันเป็นวันเฉลิมฉลอง
พระชนม์พรรษาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระชนม์
มายุ่ครบ ๓ รอบ หรือ ๓๖ พระชันษา รัฐบาลจึงได้ดำริให้จัดสร้าง
เหรียญกษาปณ์ทองคำเนื้อ ๙๕๐ ออกใช้เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในวาระดิถี
ถึงเกล้าวรววม ๓ รากา คือ

๑. เหรียญกษาปณ์ทองคำ รากา ๖๐๐ บาท
๒. เหรียญกษาปณ์ทองคำ รากา ๓๐๐ บาท
๓. เหรียญกษาปณ์ทองคำ รากา ๑๕๐ บาท

เหรียญกษาปณ์ทองคำรากา ๖๐๐ บาท ลักษณะเป็นเหรียญกลม
แบน ทรงกลางไม่มีรู วงขอบภายนอกมีเฟื่องจักร มีส่วนผสมตามที
ประมาณไว้คือ ทองคำ ๙๕.๐% เงิน ๓.๕% และทองแดง ๑.๕% ขนาด
วัดผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร หนา ๑.๕๐ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๑๕ กรัม
ลวดลายด้านหน้ามีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระ
บรมราชินีนาถ วงขอบเบ็องบนมื่ออักษรพระนามาภิไธย "สมเด็จพระนาง
เจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ" เบ็องล่างมื่ออักษรแสดงเหตุการณ์สำคัญ
"พระชนมายุครบสามรอบ" กันด้วยคอกประจายาม ด้านหลังมื่ออักษร
พระนามาภิไธยย่อ "ส.ภ." ไขว้ ภายใต้มงกุฎพระมหากษัตริ์ ประดิษฐาน
อยู่ตรงกลางตัวเหรียญ และมีวงล้อม ๓ วง คือ

วงชั้นใน มีข้อชัยพฤกษ์ประอบด้วยดอกจำนวน ๑๘ ดอก หมายถึงทรงดำรงสิริราชฐานันดรศักดิ์คู่มิอยู่ในเศวตฉัตรยั่งยืน นับได้ ๑๘ ปี

วงชั้นกลาง เบื้องบนมีอักษรว่า “รัฐบาลไทย ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑” เบื้องล่างมีเลขบอกราคาของเหรียญ “๖๐๐ บาท” กันด้วยลายขอสร้อย

วงชั้นนอก มีรูปกลีบบัว จำนวน ๓๖ กลีบ ล้อมโดยรอบซีกวงขอบเหรียญ หมายถึงทรงมีพระชนมายุครบ ๓๖ พระชันษา

เหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๓๐๐ บาท ลักษณะและส่วนผสมของเนื้อโลหะอย่างเดียวกันกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๖๐๐ บาท มีขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง ๒๑ มิลลิเมตร หนา ๑.๒๐ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๗.๕๐ กรัม ลวดลายเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๖๐๐ บาท ผิดกันที่เลขบอกราคาของเหรียญเป็น “๓๐๐ บาท”

เหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๑๕๐ บาท ลักษณะและส่วนผสมของเนื้อโลหะอย่างเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๖๐๐ บาท มีขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง ๑๗ มิลลิเมตร หนา ๐.๙๕ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๓.๗๕ กรัม ลวดลายเช่นเดียวกับเหรียญทองคำราคา ๖๐๐ บาท ผิดกันที่เลขบอกราคาของเหรียญเป็น “๑๕๐ บาท”

เหรียญเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๖ (เป็นเหรียญที่ระลึก)

เนื่องจากประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๖ ขึ้นที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ ๙ - ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๓ ดังนั้น

รัฐบาลจึงจัดทำเหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๑ บาท เพื่อเป็นที่ระลึก
 ขึ้นเช่นเดียวกับที่ได้เคยจัดทำในการแข่งขันเอเซียเกมส์ครั้งที่ ๕ และได้
 ประกาศออกใช้เมื่อ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ เป็นเหรียญที่มีขนาดส่วนผสม
 และลักษณะลาย เช่นเดียวกับเหรียญเอเซียเกมส์ครั้งที่ ๕ เป็นแต่เปลี่ยน
 ตัวเลขบอก พ.ศ. จาก ๒๕๐๙ มาเป็น ๒๕๑๓ และเปลี่ยนข้อความว่า
 "FIFTH ASIAN GAMES" มาเป็น "SIXTH ASIAN GAMES"
 และข้อความว่า "BANGKOK 1966" มาเป็น "BANGKOK 1970"
 ได้ทำขึ้นเป็นจำนวน ๙ ล้านเหรียญ

เหรียญรัชดาภิเษก (เหรียญที่ระลึก)

เนื่องในวาระดิถีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
 ทรงครองราชย์ยืนนานมาครบ ๒๕ ปี ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๑๔ ดังนั้น
 รัฐบาลจึงจัดทำเหรียญที่ระลึกขึ้นเป็นที่ระลึกในวาระดังกล่าวอีกชนิดหนึ่ง
 เรียกกันว่าเหรียญรัชดาภิเษก ทำขึ้นเป็น ๓ ชนิดราคา คือเหรียญทอง
 ราคา ๘๐๐ บาท, เหรียญทองราคา ๔๐๐ บาท, และเหรียญเงินราคา
 ๑๐ บาท

๑. เหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๘๐๐ บาท เป็นเหรียญที่มีเนื้อ
 ทองคำ ๙๐% เงิน ๓% และเจือทองแดง ๗% หนักเหรียญละ ๒๐ กรัม
 มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐ มิลลิเมตร หน้า ๑.๗๕ มิลลิเมตร

ลักษณะลายก้นหน้า กลางหัวเหรียญมีพระบรมรูปพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมราชูปถัมภ์ ทรงแสดงพระองค์
 ทรง ฝนพระพักตร์ทางเบื้องซ้าย ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรและ

เลขไทยว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” “รัชกาลที่ ๙” เบื้องล่างมีอักษรและเลขไทยว่า “ครองราชย์ครบ ๒๕ ปี”

ลักษณะลายก้านหลัง กลางตัวเหรียญมีพระปรมาภิไธยย่อ “ภ.ป.ร.” ประดิษฐานเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ภายใต้พระบรมเศวตฉัตร เปล่งรัศมีใหญ่น้อยออกไปโดยรอบ ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรและเลขไทยว่า “รัฐบาลไทย ๙ มิถุนายน ๒๕๑๔” เบื้องล่างมีอักษรและเลขไทยบอกราคาของเหรียญว่า “๔๐๐ บาท” ก้นถ้วยลายกนกไทย

เป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบบ ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร พื้นเหรียญขั้มนั้ ลวดลายก้าน ผลิตอก ๒๒,๒๔๔ เหรียญ

๒. เหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๔๐๐ บาท เป็นเหรียญที่มีเนื้อผสมเช่นเดียวกับเหรียญทองคำราคา ๘๐๐ บาท หนักเหรียญละ ๑๐ กรัม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๓ มิลลิเมตร หนา ๑.๕๐ มิลลิเมตร

ลักษณะลายก้านหน้าและหลัง เหมือนกับเหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๘๐๐ บาท เว้นแต่เลขบอกราคาของเหรียญใช้ข้อความว่า “๔๐๐ บาท”

ลักษณะอื่น ๆ ของเหรียญก็เป็นเช่นเดียวกับเหรียญราคา ๘๐๐ บาท ผลิตอก ๔๖,๕๗๑ เหรียญ

๓. เหรียญกษาปณ์เงินราคา ๑๐ บาท เป็นเหรียญที่มีเนื้อเงิน ๘๐% ผสมกับทองแดง ๒๐% หนักเหรียญละ ๕ กรัม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐.๕ มิลลิเมตร หนา ๑.๖๐ มิลลิเมตร

ลักษณะลายค้ำหน้าและค้ำหลังเหมือนกับเหรียญกษาปณ์
ทองคำราคา ๘๐๐ บาท เว้นแต่เลขบอกราคาของเหรียญเป็น “๑๐ บาท”

เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร
และเป็นเหรียญที่ขัดมันทั่วกันหมดทั้งพื้นและลาย ผลิตออก ๒,๐๐๐,๐๐๐
เหรียญ

เหรียญองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์ — พ.ศ.ล. (เป็นเหรียญที่ระลึก)

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐบาลได้จัดทำเหรียญกษาปณ์เป็นที่ระลึก
ขึ้นอีกชนิดหนึ่ง เพื่อเป็นที่ระลึกในวาระที่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์
แห่งโลก ได้ตั้งมาครบ ๒๐ ปี

เหรียญ พ.ศ.ล. นี้ เป็นเหรียญเงินชนิดราคา ๕๐ บาท ที่มีเนื้อ
เงิน ๙๐% และทองแดง ๑๐% มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๐ มิลลิเมตร
หนา ๒.๐๕ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๒๕ กรัม

ลักษณะลายค้ำหน้า กลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมาภิไธยทูลกระหม่อมพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเครื่องบรมราชูปถัมภ์
พระองค์ทรงยืนพระพักตร์เฉียงทางเบื้องขวา ภายในวงขอบเบื้องบนมีข้อความ
ว่า “ภูมิพลอดุลยเดช องค์อัครศาสนูปถัมภก” เบื้องล่างมีข้อความ
ว่า “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๑๔” ด้านในข้างขวามีข้อความบอกราคาว่า
“๕๐ บาท”

ลักษณะลายค้ำหลัง กลางเหรียญเป็นรูปวงล้อธรรมจักรเบื้อง
บนมีอักษรโรมัน “W.F.B.” เบื้องล่างมีข้อความว่า “B.E. 2493 - 2513”

รอบวงชั้นนอกมีข้อความว่า “IN COMMEMORATION OF 20th, ANNIVERSARY OF THE WORLD FELLOWSHIP OF BUDDHISTS”

เป็นเหรียญกลมแบบ ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร
พื้นเหรียญขม้น แต่ลวดลายด้าน จัดทำจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ เหรียญ

โครงการของเหรียญกษาปณ์ที่คำริจะทำขึ้นในเวลาอันควร

๑. เหรียญองค์การอาหารและเกษตร (F.A.O.) (เป็นเหรียญที่ระลึก)

เนื่องจากรัฐบาลคำริที่จะทำการส่งเสริมกิจกรรมขององค์การ
อาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ (F.A.O.) ตามเจตจำนงขององค์
การสหประชาชาติ ดังนั้นจึงวางโครงการที่จะผลิตเหรียญกษาปณ์ทองขาว
ราคา ๑ บาท ออกมาเป็นเหรียญที่ระลึกอีกชนิดหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๕

เหรียญนี้เป็นเหรียญที่มีโลหะผสมเป็นนิกเกิล ๒๕% และทองแดง
๗๕% หนักเหรียญละ ๗.๕๐ กรัม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร
หนา ๑.๕๑ มิลลิเมตร

ลักษณะลายด้านหน้า กลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมาภิไธยมหามกุฏมุนีพมดลคฤศเดช ผินพระพักตร์ทางเบื้องขวา ภายใน
วงขอบเบื้องบนมีข้อความว่า “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙” และมีกลีบ
บัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซีกวงขอบ

ลักษณะค้ำหลัง กลางเหรียญมีรูปเหตุการณ์ในพระราชพิธี
จรดพระนังคัล (แรกนาขวัญ) ภายในวงของขอบเบื้องบนมีข้อความว่า
“บำรุงเกษตร ประเทศรุ่งเรือง” และ “F.A.O. THAILAND” เบื้อง
ล่างมีข้อความว่า “๑ บาท” และ “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๑๕”

เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร
และจะจัดทำขึ้น ๙,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญ

เหรียญนี้ยังมิได้จัดทำ อาจมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียด
บางประการได้

๒. เหรียญสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (เหรียญที่ระลึก)

ด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์จะทรงมีพระชน
มายุครบ ๒๐ ปี ในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๑๕ ซึ่งตามกฎหมายถือว่าเป็นวันที่ทรงบรรลุนิติภาวะ แต่ในกรณีดังกล่าวไม่เคยมีการเฉลิมฉลอง
เป็นงานใหญ่มาก่อน จะมีก็เพียงเป็นการภายใน งานที่เกี่ยวกับสมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอที่มีการเฉลิมฉลองเป็นพิธีใหญ่และสำคัญก็คือ พระราช
พิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หรืออีกนัยหนึ่งก็คือพระราชพิธี
ประกาศตั้งรัชทายาทเพื่อสืบราชสันตติวงศ์อันเป็นพระราชพิธีที่มีมาแต่
โบราณกาล เป็นราชประเพณีสืบต่อกันมา ฉะนั้นรัฐบาลจึงดำริที่จะจัด
ทำเหรียญที่ระลึกในวาระคดีดังกล่าวอีกรุ่นหนึ่ง เป็นเหรียญ ๒ ชนิด
ราคา คือ

๑. เหรียญเงินราคาหนึ่งร้อยบาท จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ เหรียญ

๒. เหรียญทองขาวราคาหนึ่งบาท ,, ๙,๐๐๐,๐๐๐ ,,

เหรียญทั้งสองชนิดราคา จะมีส่วนผสมของเนื้อโลหะและรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

๑. เหรียญเงินราคา ๑๐๐ บาท มีส่วนผสมของเงิน ๙๕% ทองแดง ๕% มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๔๐ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๓๐ กรัม เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู

ลักษณะลายด้านหน้า กลางเหรียญเป็น พระรูปของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ และพระนาม

ลักษณะลายด้านหลัง กลางเหรียญเป็นตราประจำพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแล้ว และมีข้อความประกอบ

อนึ่งตราประจำพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชนี้ เท่าที่เคยปฏิบัติมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานหลังจากวันสถาปนาแล้ว จึงไม่แน่ว่าจะขอพระราชทานมาเป็นแบบได้ทันทีกำหนดหรือไม่ หากได้มาไม่ทัน ก็จะใช้ตราจักรีแทน

๒. เหรียญทองขาวราคาหนึ่งบาท มีส่วนผสมนิเกิล ๒๕% และทองแดง ๗๕% มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร หนักเหรียญละ ๗.๕๐ กรัม เป็นเหรียญกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู ลักษณะลายทั้งด้านหน้าและหลังเหมือนกับเหรียญเงินราคา ๑๐๐ บาท เว้นแต่ข้อความบอกราคาจะเป็นหนึ่งบาท

เหรียญนี้ยังไม่ได้ลงมือผลิต ฉะนั้นจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลง
ในรายละเอียดบางประการได้

๓. เหรียญกษาปณ์ราคา ๕ บาท (เป็นเหรียญเงินตราใช้หมุนเวียน)

เนื่องจากรัฐบาลพิจารณาว่าธนบัตรราคา ๕ บาท ขณะนี้เป็น
ธนบัตรราคาต่ำสุดที่ใช้หมุนเวียนทั่วไปอย่างคล่องตัวในหมู่ประชาชน จึงมี
ปริมาณความต้องการเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ และมีอายุการใช้สั้นมากกว่า
ธนบัตรราคาอื่น จึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์และทำลายสูงมากขึ้นทุกปี
ฉะนั้นจึงดำริที่จะจัดผลิตเหรียญกษาปณ์ราคา ๕ บาท ขึ้นมาใช้แทนธนบัตร
ชนิดราคา ๕ บาท เพราะเมื่อเทียบค่าใช้จ่ายกันแล้ว ค่าใช้จ่ายในการทำ
เหรียญกษาปณ์จะต่ำและประหยัดกว่ากันมาก อายุในการใช้หมุนเวียนในมือ
ประชาชนก็นานกว่า ๑๐ ปี

เหรียญ ๕ บาทนี้ จะเป็นเหรียญทองขาวที่มีส่วนผสมของนิกเกิล
๒๕% และทองแดง ๗๕% หนัก ๕ กรัม และเป็นเหรียญ ๙ เหลี่ยม
ซึ่งมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางภายใน ๒๗ มิลลิเมตร ลักษณะลวดลายด้านหน้า
จะเป็นพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙
พร้อมด้วยพระนาม ลักษณะลายด้านหลังจะเป็นรูปครุฑพ่าห์ และมีอักษรว่า
รัฐบาลไทย กับข้อความบอก พ.ศ. และราคา

เหรียญนี้ยังไม่ได้ลงมือผลิต ฉะนั้นจึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงใน
รายละเอียดบางประการได้

หน้าว่าง

ตอนที่ ๒

แคตาล็อก

สภาพของเหรียญกษาปณ์

ฝ่าหรั่งเขาจักจำพวกเหรียญกษาปณ์ด้วยถือเอาตามสภาพ ทั่งว่า
สวย (FAIR) มีลวดลายแลอักษรพอสังเกตได้ง่าย ไม่ชำรุดนัก งาม
(GOOD) มีลวดลาย เนื้อหาเรียบร้อย และศักราชเห็นได้ชัดแจ้ง
งามมาก (VERY GOOD) มีลวดลายชัดแจ่มแลคม คึกว่าชนิดที่ว่างาม
แต่ยังไม่บริสุทธิ์

บริสุทธิ์ (FINE) สวย สึกหรอนิดหน่อย งามผิวจากโรงกระษาปณ์
เลื่อนไปบ้าง อักษรชัด

สุดม่ง (VERY FINE) จะสังเกตเกือบไม่ได้ว่าสึกหรอ งามผิวจาก
โรงกระษาปณ์มีมาก

งามพิเศษ (EXTREMELY FINE) เป็นเหรียญเพิ่งออกสู่ตลาด
งามผิวหมองเล็กน้อย

ใหม่เอี่ยม (UNCIRCULATED) เหรียญกษาปณ์ที่ยังไม่เคยออกสู่
ตลาดเลย

รับรอง (PROOF) เหรียญกษาปณ์ที่ได้ชักเงาผิวเป็นมันกล้ายเงากระຈ
สร้างเป็นพิเศษสำหรับผู้เล่นเหรียญกษาปณ์เท่านั้น
แต่ก็มีที่สร้างชนิดผิวเบ้าทราย (ผิวด้าน) ด้วย

ข้อสำคัญ เหยี่ยวภูเขาปด้นั้นก็มีสภาพต่างๆ กัน ตามแต่ละจะเข้ามาใกล้ ชาน้อย
 ทั้งว่า คดงอ มีรอยขีด มีหลุม ถูกตีตรา ผิวสีก้านดำ ค้าง ๆ ราว
 ฤกษ์มีสภาพซอกซำไม่สมบูรณ์ ค่าของเหยี่ยวภูเขาปด้นั้นก็จะแตกต่างกัน
 กันตามส่วนที่ส่วนเสียของเหยี่ยวภูเขาปด้นั้น ๆ

พิภค - อัศรา สมัยรัชกาลที่ ๔

๘๐๐ เปีย	เป็น ๑ เฝือก	๑ เฝือก
๕๐ เปีย	๑ โสฬส	๑๖ อัน ๑ เฝือก
๒ โสฬส	๑ อัฐ	๘ อัน ๑ เฝือก
๒ อัฐ	๑ เสี้ยวหรือไฟ	๔ อัน ๑ เฝือก ๒ กล้า
๒ เสี้ยวหรือ ๒ ไฟ	๑ ชีก	๒ อัน ๑ เฝือก ๑๖ อัน ๑ บาท
๒ ชีก	๑	๑ เฝือก ๘ อัน ๑ บาท
๒ เฝือก	๑	๑ สลึง ๔ อัน ๑ บาท
๒ มายน หรือ มะยง	๑	กึ่งบาทหรือ ๒ สลึง ๒ อัน ๑ บาท
๔ สลึง	๑	๑ บาท
๔ บาท	๑	๑ ทำลึง
๒๐ ทำลึง	๑	๑ ชั่ง
๕๐ ชั่ง	๑	๑ หาบ

(๔,๐๐๐ บาท)

มาตราเงินไทย

ต่ำ	สูง	ทำสิ่งอยู่บนเพื่อง	หนักา นานา
ต่ำ	สูง	บาทใส่บนสิ่งตรา	ครุท่าย
ต่ำ	สูง	ไฟลางใต้ซังกา	บนอยู่ กลางนา
ต่ำ	สูง	ดินกรตามครุย้าย	ยังใช้ เรือนเงิน ฯ
ต่ำ	สูง	ไฟ	

เหรียญกษาปณ์ รัชกาลที่ ๔

เจตนารมณ์จะทำอย่างแตกต่าง แต่เมื่อกร่างรูปเรื่องขึ้นคุแล้ว
 เหตุกลับเป็นแบบของผู้เขียนเองโดยเรียนแบบฝาทรงต่างประเทศเป็นบางท่า
 ที่ขัดข้องก็ไม่ประสงค์จะโพยพ่ายว่า ชาติตัวเลขที่แน่นอน จำนวนที่นำมา
 คำนวณเท่าใด จำนวนที่ผลิตในประเทศเท่าใด ก็หาตัวเลขไม่ได้ หรือที่
 หาได้ก็ไม่แน่นอนนัก จำใจจริงที่ต้องปล่อยรอยโหว่ไว้ ก็ได้แต่ขอความ
 เห็นอกเห็นใจจากท่านผู้อ่านไปอย่างแกนแกนนั้นแหละ รายละเอียดก็มี
 อยู่บ้างในตอนหนึ่งข้างต้น เหรียญเงินมงกุฎก็ดี เหรียญบรรณาการก็ดี
 ได้สร้างขึ้นทั้งเงินและทองคำ อย่างไรก็ดี จะว่าในราคาที่ซื้อขายกันนั้น
 ก็เปลี่ยนแปลงมากมายแลรวดเร็ว เช่นว่าปี ๒๕๐๗ เหรียญกึ่งตำลึง
 ๒๐๐-๓๐๐ บาท ปี ๒๕๐๙ ถึงราคาถึง ๔๐๐.-๖๐๐. บาท เหรียญ
 แท้แม้จะอย่างงามงาม ปี ๒๕๐๗ ราคา ๒,๕๐๐-๔,๐๐๐ บาท แต่ปี ๒๕๐๙
 ถึงราคาไว้ถึง ๕,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท เป็นราคาที่ทิ้งไว้เพราะไม่มีของ
 หรือไม่ขาย ผู้เขียนเลยขอถือโอกาสเตือนสักหน่อย การจะเล่นอะไร ก็ขอ

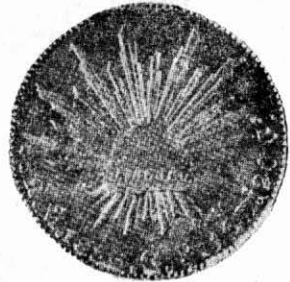
ได้โปรดดูให้เหมาะสม “อย่าทำตามข้าง” โบราณว่าไว้ ถ้านักเล่นทั้งหลาย
ทั้งปวงไม่เกิดโรคห่มซื้อในราคาแพงแล้ว ราคาก็ตกลงมาสู่ระดับสมควร
ที่พอจะสามารถหามาเล่นกันได้ ของเล่นเป็นของถ้ายมือกัน แม้จะหวง
จะเก็บไว้อย่างไร พ่อพ่อตายลูกก็ขาย ลูกไม่ขายหลานก็ขาย อย่างกลัวว่า
ของไม่มี ของมีแต่ยังไม่ถึงจังหวะที่จะมาสู่เราต่างหาก การเล่นเช่นนั้นเป็น
ศิลปมิใช่การค้ากำไร ถ้าเราพร้อมใจกันร่วมมือตรึงราคาไว้ ก็จะเล่นกันได้
อย่างออกกรสสนุกทีเดียว

- ขอวิงวอนท่านผู้อ่าน แลขอเตือนท่าน
- ขอให้ชักโรคออกบ้าง อย่าห่มซื้อของเล่นในราคาแพงไม่
ประหยัด
- อันของนั้น ถ้าบุญมีจะเป็นของเราแล้ว ก็จะมาหาเองโดยง่าย
- โปรดระวัง เหยียดทองคำแก้กำลังระบาค และคุยกาก้วย
- มิฉะนั้น การเก็บเหยียดกษาปณจะไม่เป็นการละเล่นที่สนุก
ตามมโนคติเลย.

เหรียญเม็กซิโก (เหรียญนก) ตีตราจักร - มงกุฏ

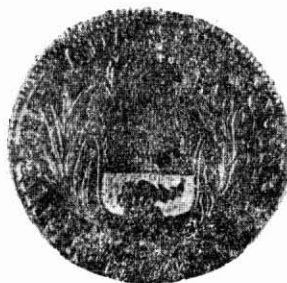
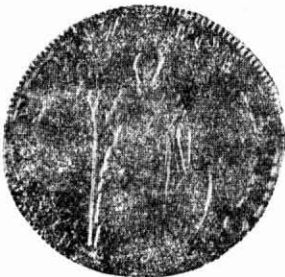
ต้องเป็นเหรียญ ๑๘๕๖ - ๑๘๕๗

๒๕๐๘ ราคา ๒,๕๐๐ บาท (สมัย ร. ๔ -- ๓ เหรียญ - ๕ บาท)

เหรียญเปรู ตีตรา

..... ราคา

เหรียญวิลันดา

๒๕๐๙ ราคา ๑๒๐ บาท

เหรียญรูเบียอินเดีย

๒๕๐๙ ราคา ๖๐ บาท

(สมัย ร. ๔ — — — ๗ รูเบีย — ๕ บาท)

เหรียญมงกุฏ

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน เหรียญหนึ่งบาท กิ่งบาท สลึงหนึ่ง
แฉ่งเฟื้องหนึ่งสร้างปี ๒๔๐๓ แฉ่งเหรียญกิ่งทำลึงสร้าง ๒๔๐๖ ทั้งสองนี้มี
ลักษณะ ด้านหน้ามีรูปพระมหาพิชัยมงกุฏอยู่กลาง ฉัตรกระหนาบสองข้าง
มีลายไม้แทรก ด้านหลังรูปจักร กลางวงมีรูปช้าง รอบวงชั้นนอกมีคำ
ชนิศกิ่งทำลึงดาวสิบหกดวงคือสิบหกเฟื้อง หนึ่งบาท ดาวแปดดวงคือแปด
เฟื้อง กิ่งบาทสี่ดวงคือสี่เฟื้อง สลึงดาวสองดวงคือสองเฟื้อง เฟื้องหนึ่ง
ดาวดวงหนึ่ง และมีเหรียญกิ่งเฟื้องด้วย ต่อมาปี ๒๔๐๗ ได้สร้างเหรียญ
หนึ่งทำลึงขึ้น มีลวดลายด้านหน้าเช่นเดียวกันกับที่กล่าวข้างต้น แต่มีดาว
อยู่รอบสามสิบสองดวง ส่วนด้านหลังนั้นเป็นลายแก้วชิงดวง กลางลายมี
อักษร “กรุงสยาม” นอกลายมีอักษรจีน อ่านว่า “แค้ เน้ง หง ป้อ”
รอบวงขอบเป็นลายเกษร

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

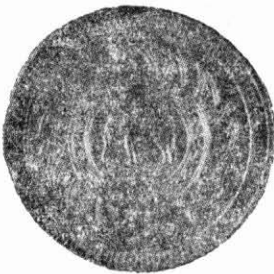
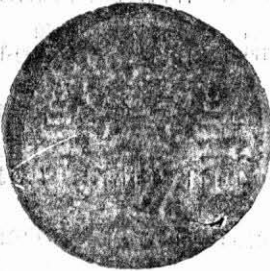
เหรียญชุดนี้สร้างไม่พร้อมกัน

เหรียญหนึ่งตำลึงหรือสี่บาท

หรือเหรียญแต้เม้ง

สร้างปี ๒๔๐๒

๒๕๐๕ ราคา ๕,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท

เหรียญกึ่งตำลึงหรือเหรียญสองบาท

สร้างปี ๒๔๐๖

๒๕๐๕ ราคา ๖๐๐ - ๘๐๐ บาท

เหรียญหนึ่งบาท

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๕ ราคา ๘๐ บาท

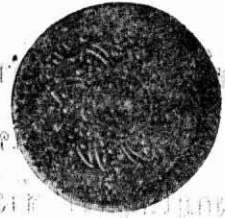
๑๕๕

เหรียญกษาปณ์หรือสองสลึง

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๒๐๐ บาท

เหรียญสลึงหนึ่ง

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๔๐ บาท

เหรียญทองหนึ่ง

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

เหรียญกษาปณ์หรือสองไพ

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๑๒๐ บาท

เหรียญบรรณาการ

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญมงกุฏ แต่เนื้อเงินค่อนข้างดำกว่า
มงกุฏใหญ่กว่า ข้างหัวโตกว่า ฯลฯ เป็นของพระราชทาน

เหรียญบรรณาการหนึ่งบาท

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๑,๓๐๐ - บาท

เหรียญบรรณาการหนึ่งเฟื้อง

สร้างปี ๒๔๐๓

๒๕๐๙ ราคา ๖๐๐ - บาท

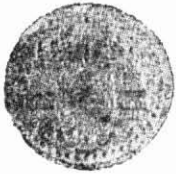
กะแปะตีบุก

ลักษณะเช่นเหรียญมงกุฏ มักจะทำ เพราะทำด้วยตีบุกคำ กะแปะ
ตีบุกอัฐิ ด้านหลังข้างบนมีอักษรไทย “แปดอัฐิเป็นเฟื้อง” เลขอาหรับ
อยู่ข้างซ้าย ข้างขวามีอักษรอังกฤษ และมีอักษรจีนบอกกำกับราคาอยู่
ข้างล่าง เพิ่มไปจากลวดลายเดิม กะแปะตีบุกโสฬส ด้านหลังข้างบนมี
อักษรไทย “สิบหกอัฐิเป็นเฟื้อง” เลขอาหรับ - อยู่ข้างซ้าย ข้างขวามี
อักษรอังกฤษ และมีอักษรจีนบอกกำกับราคาอยู่ข้างล่าง

กะแปะตีบุกอัจฉี

สร้างปี ๒๔๐๕

๒๕๐๙ ราคา ๕ บาท

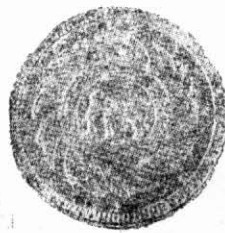
กะแปะตีบุกโสฬส

สร้างปี ๒๔๐๕

๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

เบี้ยทองแดง

ลักษณะเช่นเดียวกับกะแปะตีบุก เบี้ยทองแดงซีก ด้านหลังข้างบนมีอักษรไทย “สองอันเป็นเฟื่อง” เลขอาหรับ-อยู่ข้างซ้าย ข้างขวามีอักษรอังกฤษ และมีอักษรจีนบอกกำกับราคาอยู่ข้างล่าง เบี้ยทองแดงเสี้ยว ด้านหลังข้างบนมีอักษรไทย “สี่อันเป็นเฟื่อง” เลขอาหรับอยู่ข้างซ้าย ข้างขวามีอักษรอังกฤษ และมีอักษรจีนบอกกำกับราคาอยู่ข้างล่าง ทั้งนี้เพิ่มไปจากลวดลายเดิม

เบี้ยทองแดงซีกอย่างหนา (หนาประมาณ ๓ มม.)

สร้างปี ๒๔๐๘

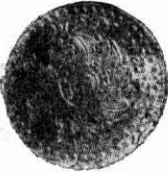
๒๕๐๙ ราคา ๑๐๐ บาท

๑๕๘

๕ ๕
เบยทองเสี้ยวอย่างหนา

สร้างปี ๒๔๐๘

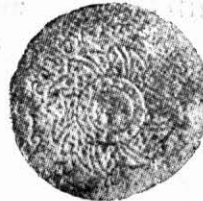
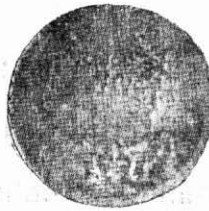
๒๕๐๙ ราคา ๑๒๐ บาท

๕ ๕
เบยทองแดงเสี้ยวอย่างบาง

สร้างปี ๒๔๐๙

๒๕๐๙ ราคา ๒๕ บาท

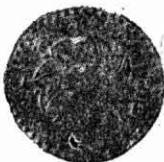
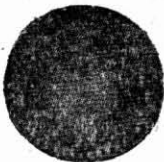

๕ ๕
เบยทองเสี้ยวอย่างบาง

(บางกว่าอย่างหนา ๑ เท่า ลักษณะเช่นกัน)

สร้างปี ๒๔๐๙

๒๕๐๙ ราคา ๒๕ บาท

เหรียญทองทศ ทองพิศ ทองพัดดิ่งส์

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญเงินมงกุฎ เหรียญทองคำมงกุฎ สร้างขึ้นด้วยทองคำเนื้อแปดเศษสอง มี ๓ ขนาด ขนาดใหญ่ราคา ๘ บาท เทียบทองปอนด์สเตอร์ลิงก์ของอังกฤษ เรียกว่า เหรียญทองทศหรือทศกัณฑ์ (สองตำลึง) ๑๐ แปเป็นเงินชั่งหนึ่ง ขนาดกลางราคา ๔ บาท เทียบครึ่งปอนด์สเตอร์ลิงก์ เรียกว่า เหรียญทองพิศหรือเอกกัณฑ์ (ตำลึงเดียว) ๒๐ แปเป็นเงินชั่งหนึ่ง ขนาดน้อยราคาสิบสลึง เรียกว่า เหรียญทองพัดดิ่งส์ หรือจิ้งกัณฑ์ (ตำลึงจิ้ง) ๓๒ แปเป็นเงินชั่งหนึ่ง

เหรียญทองทศ

สร้างปี ๒๔๐๖

๒๕๐๙ ราคา.....บาท

เหรียญทองพิศ

สร้างปี ๒๔๐๖

๒๕๐๙ ราคา.....บาท

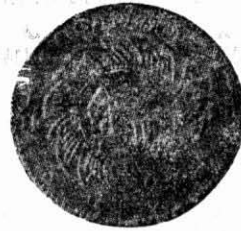
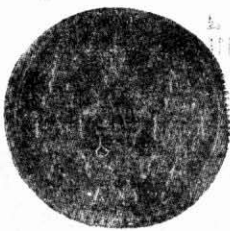
เหรียญทองพัดดิ่งส์

สร้างปี ๒๔๐๖

๒๕๐๙ ราคา.....บาท

เหรียญกษาปณ์ รัชกาลที่ ๕ ปี ๒๔๑๑-๒๔๕๓

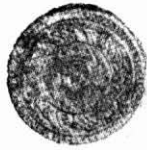
ในรัชกาลที่ ๕ นี้ ได้โปรดให้สร้างเหรียญเงิน เหรียญคืบ และเหรียญทองแดงกับเหรียญนิกเกิ้ลขึ้นอีกหลายชนิดหลายแบบ ตอนต้น ได้สร้างเหรียญเงินประจำรัชกาล มีลักษณะด้านหน้ามีรูปพระเกี้ยวอยู่ บนพานสองชั้น มีฉัตรกระหนาบสองข้าง ด้านหลังมีรูปช้างอยู่กลางวงจักร ขอบเป็นเฟืองจักร มี ๓ ขนาด คือ บาท สลึง และเฟื้อง

เหรียญเงินบาทตราพระเกี้ยว

สร้างปี ๒๔๑๑

๒๕๐๙ ราคา ๘๐ บาท

เหรียญเงินสลึงตราพระเกี้ยว

สร้างปี ๒๔๑๑

๒๕๐๙ ราคา ๕๐ บาท

เหรียญเงินเฟื้องตราพระเกี้ยว

สร้างปี ๒๔๑๑

๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

กะแปะคิบุกตราพระเกี้ยว

ลักษณะคล้ายเหรียญบาท แต่ด้านหลังข้างบนมีอักษรไทย “๑๖
อันเพื่อง” มีเลขอาหรับ $\frac{1}{16}$ อยู่ข้างซ้าย ข้างขวามีอักษรอังกฤษ F.
และมีอักษรจีนบอกกำกับราคาอยู่ข้างล่าง

กะแปะคิบุกโสฬสตราพระเกี้ยว

สร้างปี ๒๔๑๑ (ขนาดเท่าอันละอัฐ ร. ๔)

๒๕๐๙ ราคา ๕๐ บาท

๕
ป

๕ ป ใช้เป็นคะแนนในโรงบ่อนเบี้ย คล้ายเศษเงินปลีก ชนแรก
หล่อด้วยโลหะก็มี แก้วก็มี ต่อมาทำด้วยกระเบื้องมาจากเมืองจีน มี
ลวดลายต่าง ๆ กัน มี๕ ปละสลึง ๕ ปละสองไพ มีกว่า ๕,๐๐๐ ชนิด ๕ ป
ได้มีประกาศห้ามและให้เลิกใช้ในปี ๒๔๑๘

สร้างปี

๒๕๐๙ ราคา ๕ บาท

เหรียญทองแดง จ.ป.ร.

ลักษณะด้านหน้ามีรูปพระจุลมงกุฏ มีรัศมีอยู่บนพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ริมขอบมีอักษร “กรุงสยาม” และ “รัชกาลที่ ๕” ด้านหลัง มีช่อดอกไม้ใบไม้ไขว้ ตรงกลางมีอักษรบอกราคาและปี จ.ศ. มีขนาด ต่างกัน ๔ อย่าง คือ สีก เสี้ยว อัฐและโสฬส

เหรียญทองแดงสีก จ.ป.ร.

สร้างปี ๑๒๓๘

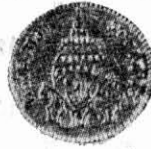
๒๕๐๘ ราคา ๖๐ บาท

เหรียญทองแดงเสี้ยว จ.ป.ร.

สร้างปี ๑๒๓๖, ๑๒๓๘, ๑๒๔๔

๒๕๐๘ ราคา ๕ บาท

เหรียญทองแดงอัฐิ จ.ป.ร.

สร้างปี ๑๒๓๖, ๑๒๓๘, ๑๒๔๔

๒๕๐๙ ราคา ๓ บาท

เหรียญทองแดงโสฬส จ.ป.ร.

สร้างปี ๑๒๓๖, ๑๒๔๔

๒๕๐๙ ราคา ๒ บาท

เหรียญเงินรัชกาลที่ ๕ ตราแผ่นดิน

ลักษณะด้านหน้ามีพระบรมรูปรัชกาลครั้งพระองค์ ผืนพระพักตร์ทางซ้าย มีอักษรไทยรอบขอบ “สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์” ด้านหลังรูปตราแผ่นดินสมัยนั้น เป็นรูปพระมหาพิชัยมงกุฏ จักร กรี ในโล่หมีข้างสามเศียร ข้างเผือกและกฤษไชว มีฉัตรกระหนาบข้างสองข้างมี ราชสีห์ คชสีห์ รักษาฉลองพระองค์และเครื่องราชกกุธภัณฑ์ มีคาถาสุภาษิตที่วิปัสสนาตอนล่างสุดว่า “สหเพศ สงมภูตานิ สามลคิ วุฑฒิสำธิกา” ริมขอบซ้ายมี “กรุงสยาม” ขอบขวา “รัชกาลที่ ๕” ขอบล่าง “บาทหนึ่ง” ไม่มีศักราช

เหรียญนี้มีสองแบบ อักษรเล็กแบบหนึ่ง อักษรใหญ่แบบหนึ่ง ในรุ่นที่ไม่บอกศักราช ในการสร้างต่อมาจึงได้แจ้งจุลศักราชไว้ที่ด้านหลังใต้คำ “บาทหนึ่ง”

เหรียญบาท ร. ๕ ตราแผ่นดิน

(ไม่มีศักราช)

สร้างปี ร.ศ. ๙๕ (พ.ศ. ๒๔๑๙) ๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

๑๒๐ ๒๕๐๙ ราคา „

๑๒๑ ๒๕๐๙ ราคา „

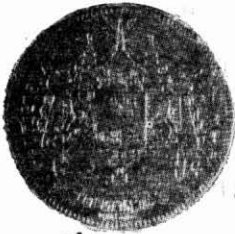
๑๒๒ ๒๕๐๙ ราคา „

๑๒๓ ๒๕๐๙ ราคา „

๑๒๔ ๒๕๐๙ ราคา „

๑๒๕ ๒๕๐๙ ราคา „

๑๒๖ ๒๕๐๙ ราคา „

เหรียญบาทจุฬาลงกรณ์สยามินทร์

(ชาวบ้านเรียก “เหรียญพนวท”))

ลักษณะ ด้านหน้ามีพระรูปรัชกาล มีพระมัสสุ ครึ่งพระองค์
มีอักษรที่ขอบ “จุฬาลงกรณ์สยามินทร์” ด้านหลังมีรูปช้างสามเศียร
มีอักษร “สยามรัฐ” มีเลข “ร.ศ. ๑๒๖” และบอกกำกับราคา “หนึ่งบาท”
เป็นเหรียญที่ส่งสร้างจากฝรั่งเศส

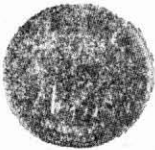

จำนวน ๑,๐๓๖,๖๙๑ สร้างปี ร.ศ. ๑๒๖

๒๕๐๙ ราคา ๖๐๐-๙๐๐ บาท

เหรียญเงินสลึง ร. ๕ ตราแผ่นดิน

(ไม่มีศักราช) สร้างปี ร.ศ. ๙๕ (๒๔๑๙) ๒๕๐๙ ราคา ๒๐ บาท

๑๒๐	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๑	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๒	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๓	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๔	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๕	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๖	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๖	๒๕๐๙	ราคา ,,

เหรียญเงินเฟื้อง ร. ๕ ตราแผ่นดิน

(ไม่มีศักราช)

สร้างปี ร.ศ. ๙๕ (๒๔๑๙) ๒๕๐๙ ราคา ๖ บาท

๑๒๑	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๓	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๔	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๕	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๖	๒๕๐๙	ราคา ,,
๑๒๗	๒๕๐๙	ราคา ,,

เหรียญทองคำตราพระรูป

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญเงิน รัชกาลที่ ๕ ตราแผ่นดิน ทำด้วยทองคำเนื้อแปด หนักหนึ่งเฟื้อง

เหรียญทองคำหนึ่งเฟื้อง ตราพระรูป (สุภาพสตรีชอบต่อหน้าทำตั้ง)

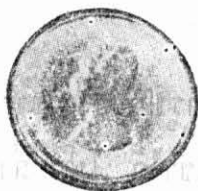
สร้างปี ๒๔๑๙

๒๕๐๙ ราคา.....บาท

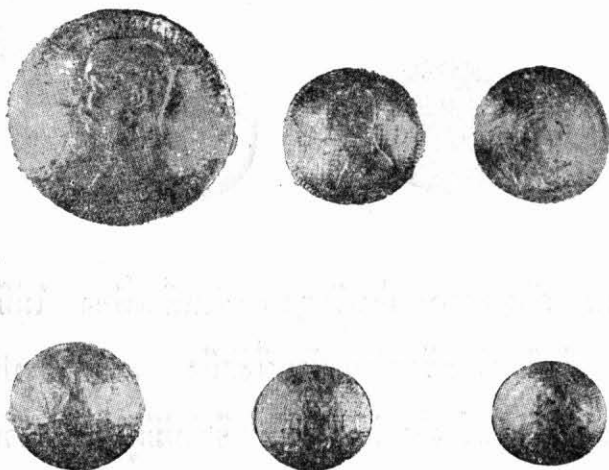
หมายเหตุ - ตามหลักฐานพบแต่เหรียญทองคำหนึ่งเฟื้อง ไม่มีศักราช แต่ของผู้เขียนมีเหรียญทองคำหนึ่งสลึง ตราพระรูปอยู่จึงสงสัยว่าจะโปรดให้สร้างขึ้นจำนวนน้อย จึงไม่มีผู้ใดเขียนไว้เป็นหลักฐานก็ได้ จึงถ่ายรูปไว้ดูเล่น

เหรียญทองคำหนึ่งสลึง ตราพระรูป

เหรียญเงินรูปถ้วย เหรียญเงินงอ

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญเงินตราแผ่นดิน ร. ๕ ทำใช้กันตามโรง
บ่อนเบี้ย เพื่อสะดวกในการใช้เล่นพนัน เพราะใช้สะดวกเกี่ยวลากไปมา
บนเสื่อไปเสื่อตัวได้ง่าย และได้รับอนุญาตจากรัฐบาลด้วย คือเอาเงิน
เฟื้องเงินสลิ้งตราแผ่นดินมาตอกให้บุ๋มคล้ายถ้วยหรือกระชุ่ม และบางที
เอามาพับให้งอกลาง เงินชนิดนี้เรียกกันว่า เฟื้องงอ สลิ้งงอ

เงินเฟื้องเงินสลิ้งรูปถ้วย

สร้างปี ๒๔๑๙

๒๕๐๙ ราคา.....บาท

หมายเหตุ ตามตลาดได้พบว่ามีเงินบาทรูปถ้วยวางขายอยู่บ้าง เข้าใจว่า
คงมีท่านที่สมองใสตอกบุ๋มเข้าไว้ ไม่มีกล่าวในตำราที่ไหนเลย

เหรียญทองแดง ร. ๕ พระสยามเทวาธิราช

ลักษณะด้านหน้ามีพระบรมรูปประจำรัชกาล เช่นเดียวกับเหรียญเงิน ร. ๕ ตราแผ่นดิน ด้านหลังมีรูปพระสยามเทวาธิราชประทับเหนือโล่หีบกันแท่น พระหัตถ์ขวาวางบนโล่หีบ พระหัตถ์ซ้ายทรงธารพระกร ในโล่หีบช่องบนมีรูปช้างสามเศียร ช่องล่างซ้ายมีรูปช้างเผือก ช่องล่างขวามีรูปกฤษไชวรี ริมขอบซ้ายอักษร “หนึ่ง” ริมขอบขวาอักษร “เชี้ยว” “อัฐ” “โสฬศ” เหรียญนี้สร้างขึ้น ๓ ขนาด (ดูคล้ายเพนนีของอังกฤษ)

เหรียญทองแดงเล็ก ร. ๕ พระสยามเทวาธิราช

สร้างปี ๑๒๔๙ (๒๔๓๐) ๒๕๐๙ ราคา ๘ บาท

๑๐๙ ๒๕๐๙ ราคา ,, + ๒ บาท

๑๑๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๕ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๘ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๙ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๒๑ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๒๒ ๒๕๐๙ ราคา ,, + ๒ บาท

๑๒๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

หมายเหตุ ปกคิสร้างเคียวรกลับกัน เว้นแต่ปี ๑๐๙, ๑๒๒ สร้างเคียวรตรงกันทั้งสองหน้า

เหรียญทองแดงอุรุ ร. ๕ พระสยามเทวาธิราช

สร้างปี ๑๒๔๙ (๒๔๓๐) ๒๕๐๙ ราคา ๔ บาท

๑๐๙ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๕ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๑๘ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๒๑ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๒๒ ๒๕๐๙ ราคา ,, + ๒ บาท

๑๒๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

หมายเหตุ ปกติสร้างเคียงรกลับกัน เว้นแต่ปี ๑๒๒ สร้างเคียงตรงกัน
ทั้งสองหน้า

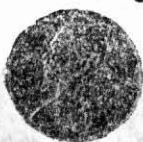
เหรียญทองแดงโสฬส ร. ๕ พระสยามเทวาธิราช

สร้างปี ๑๒๔๙ (๒๔๓๐) ๒๕๐๙ ราคา ๒ บาท

๑๐๙ ๒๕๐๙ ราคา ,, + ๒ บาท

๑๑๘ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๑๒๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

หมายเหตุ ปกติสร้างเคียงรกลับกัน เว้นแต่ปี ๑๐๙ สร้างเคียงตรงกัน
ทั้งสองหน้า

เหรียญทองขาว (นิเกิล) ร. ๕ ข้างสามเศียร

ลักษณะด้านหน้ารูปข้างสามเศียร ข้างบนอักษร “สยามอาณาจักร” ข้างล่าง “สก ๑๑๖” ริมขอบมีลายช่อดอกไม้ ด้านหลังเลขไทย บอกราคา ๒๐,๑๐,๕ และ ๒๕๕ เหรียญนี้สร้างด้วยทองขาว (นิเกิล) ตรงกับที่พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ประสงค์จะเปลี่ยนใช้พิกัดทศนิยมคือใช้ “สตางค์” เพราะใช้พิกัด “ขั่ง” “บาท” “อัฐ” ไม่สะดวกในการลงบัญชี แต่ประชาชนไม่นิยม จึงได้ประกาศเลิกใช้ปี ๒๔๕๑

เหรียญทองขาว ๒๐ สตางค์ ร. ๕ ข้างสามเศียร

สร้างปี ๑๑๖ (๒๔๔๐)

๒๕๐๙ ราคา ๖๐ บาท

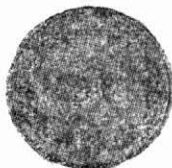

เหรียญทองขาว ๑๐ สตางค์

ร. ๕ ข้างสามเศียร

สร้างปี ๑๑๖ (๒๔๔๐)

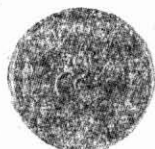
๒๕๐๙ ราคา ๓๐ บาท

เหรียญทองขาว ๕ สตางค์ ร. ๕ ข้างสามเศียร

สร้างปี ๑๑๖ (๒๔๔๐)

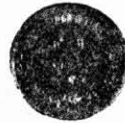
๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

เหรียญทองขาว ๒๕ สตางค์ ร. ๕ ข้างสามเศียร

สร้างปี ๑๑๖ (๒๔๔๐)

๒๕๐๙ ราคา ๑๐ บาท

สตางค์ ร. ๕ สิบห้า

ลักษณะคันทันหน้ารูปอุณาโลม ริมขอบอักษร “สยามรัฐ” กับ “สตางค์” มีเลขกำกับบอกราคา ด้านหลังรูปจักร มีเลขกำกับบอกปีที่สร้าง ตอนแรกใช้ ร.ศ. ตอนหลังใช้ พ.ศ. เจาะรูกลาง มี ๓ ชนิด ชนิดทองขาว (นิเกิล) หรือเหล็กชุบราคา ๑๐ สตางค์และ ๕ สตางค์ ชนิดทองแดงราคา ๑ สตางค์

สตางค์สิบทองขาว ร. ๕

สร้างปี ๑๒๗, ๑๒๙, ๑๓๐, และ ๑๓๑

๒๕๐๙ ราคา ๕๐ สตางค์

สตางค์หัวทองขาว ร. ๕

สร้างปี ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙ และ ๑๓๑

๒๕๐๘ ราคา ๕๐ สตางค์

สตางค์ทองแดง หัวหนึ่ง ร. ๕

สร้างปี ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙ และ ๑๓๐

๒๕๐๘ ราคา ๓๐ สตางค์

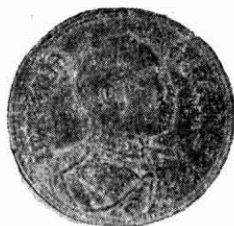

เหรียญกษาปณ์รัชกาลที่ ๖ ปี ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘

เหรียญกษาปณ์ที่สร้างสมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีเหลือพอใช้สอยต่อมานานจนปี ๒๔๕๖ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงได้โปรดให้ออกแบบเหรียญเงินใหม่ สร้างขึ้น ๓ ชนิด ราคาหนึ่งบาท สองสลึงหนึ่งสลึง ด้านหน้ามีพระบรมรูปประจำรัชกาล ผินพระพักตร์ไปทางขวา ที่ริมขอบซ้ายมีอักษร “มหาวชิราวุธ” ริมขอบขวาอักษร “สยามินทร์” ด้านหลังรูปข้างสามเศียร ริมขอบซ้ายอักษร “สยามรัฐ” ริมขอบขวาเลขไทย บอกปีที่สร้าง ด้านล่าง “หนึ่งบาท” “สองสลึง” “หนึ่งสลึง” ตามชนิด รูปและลักษณะเหรียญรุ่นนี้แล้วจะรู้สึกได้ว่า ด้านหลังเลียนแบบจากเหรียญบาทจุฬาลงกรณ์สยามินทร์มากทีเดียว

เหรียญเงินบาท ร. ๖

สร้างปี	๒๔๕๖	๒๕๐๙	ราคา ๑๖ บาท
	๒๔๕๗	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๕๘	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๕๙	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๐	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๑	๒๕๐๙	ราคา ,,

เหรียญเงินสองสลึง ร. ๖

สร้างปี	๒๔๕๘	๒๕๐๙	ราคา ๕ บาท
	๒๔๖๒	๒๕๐๐	ราคา ,,
	๒๔๖๓	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๔	๒๕๐๙	ราคา ,,

เหรียญเงินหนึ่งสลึง ร. ๖

สร้างปี	๒๔๕๘	๒๕๐๙	ราคา ๒ บาท
	๒๔๖๐	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๑	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๒	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๗	๒๕๐๙	ราคา ,,
	๒๔๖๘	๒๕๐๙	ราคา ,,

สตางค์ ร. ๖ สิบ ห้า หนึ่ง

ลักษณะเช่นเดียวกับสตางค์ ร. ๕ สิบ ห้า หนึ่ง เป็นแต่เปลี่ยนปี
สร้างเป็น พ.ศ.

สตางค์สิบทองขาว (นิกเกิล) หรือเหล็กชุบ ร. ๖

สร้างปี ๒๔๕๖ ๒๕๐๙ ราคา ๕๐ สตางค์

๒๔๕๗ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๑ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๒ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๓ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

สตางค์ห้าทองขาว (นิกเกิล) หรือเหล็กชุบ ร. ๖

สร้างปี ๒๔๕๖ ๒๕๐๙ ราคา ๕๐ สตางค์

๒๔๕๗ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๑ ๒๕๐๙ ราคา ,,

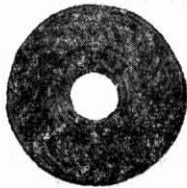
๒๔๖๒ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๓ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๖๔ ๒๕๐๙ ราคา ,,

สตางค์ทองแดงหนึ่ง ร. ๖

สร้างปี ๒๔๕๖	๒๕๐๙	ราคา ๓๐ สตางค์
๒๔๕๗	๒๕๐๙	ราคา ,,
๒๔๕๘	๒๕๐๙	ราคา ,,
๒๔๖๑	๒๕๐๙	ราคา ,,
๒๔๖๒	๒๕๐๙	ราคา ,,
๒๔๖๓	๒๕๐๙	ราคา ,,
๒๔๖๔	๒๕๐๙	ราคา ๒๕ สตางค์
๒๔๖๖	๒๕๐๙	ราคา ๓๐ สตางค์
๒๔๖๗	๒๕๐๙	ราคา ,,

หมายเหตุ ปี ๒๔๖๑ ปี ๒๔๖๒ นั้นมีทั้งที่สร้างขึ้นที่โรงกระษาปณ์ไทย และมีที่สั่งสร้างที่ญี่ปุ่นด้วย ลักษณะต่างกันคือ “พ” เป็น “พ” ไป ส่วนปี ๒๔๖๔ นั้นสร้างขึ้นจำนวนน้อย จึงเป็น สตางค์แดงที่หาได้ยากมาก เคยมีราคาถึงหนึ่งสตางค์ต่อ ๑๐๐ บาท บัดนี้มีผู้ค้นพบได้อีก ราคาจึงลดลงเหลือ หนึ่งสตางค์ต่อ ๒๕ บาท

เหรียญกษาปณ์ รัชกาลที่ ๗ ปี ๒๔๖๘ - ๒๔๗๗

เหรียญกษาปณ์ที่ได้สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ นั้นมีน้อย ไม่ได้สร้างเหรียญกษาปณ์ใหญ่ คือ เหรียญบาทหนึ่งเลย อาจเป็นเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในสมัยนั้น ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ครั้งรัชกาลก่อนก็มีเหลือตกค้างอยู่ พอใช้สอยหมุนเวียนโดยไม่ขัดนัก

ในรัชกาลนี้ได้โปรดให้สร้างเพียงเหรียญเงิน ๕๐ สตางค์ เหรียญเงิน ๒๕ สตางค์ สตางค์ทองขาวสิบไม่มีสร้าง สตางค์ทองขาวห้า สร้างปี ๒๔๖๘ และสตางค์ทองแดงหนึ่งสร้าง ปี ๒๔๖๘ - ๒๔๗๐ - ๒๔๗๑ เท่านั้นเอง

อนึ่ง ปรากฏด้วยว่า บ ๑๔๗๓ - ๒๔๗๔ - ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖ และ ๒๔๗๗ ได้ปิดโรงกระษาปณ์ใน ๕ ปีนี้ไม่มีการสร้างเหรียญกษาปณ์เลย

เหรียญเงิน ๕๐ สต. เหรียญเงิน ๒๕ สต. ร. ๗

ลักษณะเช่นกับเหรียญ ร. ๖ ด้านหน้ามีพระบรมรูปรัชกาลฉินพระพักตร์ไปทางซ้าย ริมขอบซ้าย “ประชาธิปก” ริมขอบขวา “สยามินทร์” ด้านหลังรูปช้างเผือกยืนแท่น ริมขอบบน “สยามรัฐ ๒๔๗๒” ด้านล่างบอกราคา

เหรียญเงิน ๕๐ สตางค์ ร. ๗

สร้างปี ๒๔๗๒ ๒๕๐๘ ราคา ๑๕ บาท

เหรียญเงิน ๒๕ สตางค์ ร. ๗

สร้างปี ๒๔๗๒ ๒๕๐๙ ราคา ๘ บาท

สตางค์ห้า หนึ่งใน ร. ๗

ลักษณะเช่นเดียวกับสตางค์ ร. ๖ ห้า หนึ่งใน

สตางค์ห้าทองขาว (นิเกิล) ร. ๗

สร้างปี ๒๔๖๙ ๒๕๐๙ ราคา ๕๐ สตางค์

สตางค์ทองแดง หนึ่งใน ร. ๗

สร้างปี ๒๔๖๙ ๒๕๐๙ ราคา ๓๐ สตางค์

๒๔๗๐ ๒๕๐๙ ราคา ,,

๒๔๗๒ ๒๕๐๙ ราคา ,,

เหรียญกษาปณ์ รัชกาลที่ ๔ ปี ๒๔๗๗ - ๒๔๘๔

เหรียญกษาปณ์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ นี้ไม่ได้สร้างเหรียญกษาปณ์ใหญ่เช่นเดียวกับรัชกาลที่ ๗ มีแต่สร้างเหรียญปลีทองทองขาว (นิเกิ้ล) เงิน และดีบุก มีการเปลี่ยนลวดลายใหม่ในตอนหลังด้วยจุดเด่นในรัชกาลนี้ก็คือ สร้างเหรียญทองแดงปลีชนิดครึ่งสตางค์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดย ชุนสมาหารทิศะกิจ และชุนสุคนธวิทย์ศึกษาการ รัฐมนตรีสมัยนั้นได้เสนอรัฐบาลสร้างขึ้น อย่างไรก็ดี เนื่องจากค่าของเงินดอยลง เหรียญครึ่งสตางค์ไม่เป็นที่นิยมของประชาชนเพราะซื้ออะไรกินไม่ได้

หนึ่งในปลายรัชกาลนี้ ปี ๒๔๘๔ ได้บังเกิดจุดมั่วที่สูงสุดในในโครงการกษาปณ์ไทย คือ ได้มีการนำดีบุกชนิดเลวที่สุดมาสร้างเหรียญกษาปณ์ คือ เหรียญ ๕๐ สต. เหรียญ ๒๕ สต. เหรียญ ๑๐ สต. และเหรียญ ๕ สต. เหรียญรุ่นนี้จะไม่ขาวเช่นเหรียญดีบุกที่ได้เคยสร้างกันมา และผุกร่อนง่ายมาก คุณลักษณะแป๊ะเกิดแป๊ะปลอมที่พวกซี่ยาสมองไสผลิขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ที่เดียว เหรียญกษาปณ์ชุดนี้ชาวบ้านเรียกว่า “เหรียญหัวโต”

เหรียญดีบุกเลวที่สุด ๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต. และ ๕ สต. ร. ๔

ลักษณะด้านหน้ามีพระบรมรูปรัชกาลครั้งยังทรงพระเยาว์ ผินพระพักตร์ไปทางซ้าย ริมขอบซ้าย “อานันทมหิดล” ริมขอบขวา “รัชกาลที่ ๔” ด้านหลังมีรูปครุฑ บอกกำกับราคา “๕๐ สต.” ริมขอบด้านบน “รัฐบาลไทย” ด้านล่าง “พ.ศ. ๒๔๘๔” มีขนาดลดหลั่นกันตามลำดับ

เหรียญกษาปณ์ที่สุก ๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต. และ ๕ สต. ร. ๘

สร้างปี ๒๔๘๔

๒๕๐๙ (๕๐ สต.) ราคา ๑๐ บาท

๒๕๐๙ (๒๕ สต.) ราคา ๕ บาท

๒๕๐๙ (๑๐ สต.) ราคา ๓ บาท

๒๕๐๙ (๕ สต.) ราคา ๓ บาท

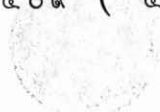
เหรียญกษาปณ์ ๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต. และ ๕ สต. ร. ๘

คุที่โรงกระษาปณ์ไทยจะไว้สมีอ คุจะเพื่อเพ็นการลปล้างจุคมัวที่สุด
นั้นให้จางหาย โรงกระษาปณ์ไทยในตอณสมัยนั้นได้สร้างเหรียญกษาปณ์ชุด
๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต. และ ๕ สต. ขึ้นมาใหม่ในปี ๒๔๘๔ นั้นเอง
ใช้ดีบุกคุณภาพดีกว่าชุดก่อน ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ที่สุก
เป็นแต่เปลี่ยนพระบรมรูปรัชกาลเสียใหม่ ส่องผ่าเผยเพ็นที่เคารพสัการะ

เหรียญดึบ ๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต. และ ๕ สต. ร. ๘

สร้างปี ๒๔๘๙ ๒๕๐๙ (๕๐ สต.) ราคา ๓ บาท
 ๒๕๐๙ (๒๕ สต.) ราคา ๒ บาท
 ๒๕๐๙ (๑๐ สต.) ราคา ๕๐ สตางค์
 ๒๕๐๙ (๕ สต.) ราคา ๕๐ สตางค์

สตางค์สิบ สตางค์ห้า ทองขาว (นิกเกิล) หรือเหล็กชุบ ร. ๘

ลักษณะเช่นเดียวกับสตางค์ทองขาวสมัย ร. ๕ ร. ๖

สร้างปี ๒๔๗๘ ๒๕๐๙ (ทั้งสองชนิด) ราคา ๕๐ สตางค์

๒๔๘๐ ๒๕๐๙ ,, ราคา ๕๐ สตางค์

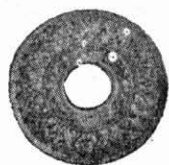
สตางค์เงินสิบ สตางค์เงินห้า และสตางค์เงินยี่สิบ ร. ๘

ชุดนี้ใช้เงินสร้างได้มีการเปลี่ยนลวดลาย ลักษณะด้านหน้าเป็น
ลวดลายกนก บอกกำกับราคา “๒๐ สต.” “๑๐ สต.” “๕ สต.” ด้าน
หลังมีรูปลายกนกกรอบรูปกลาง “พ.ศ. ๒๔๘๔” “พ.ศ. ๒๔๘๕” สวยงาม
มากทีเดียว

สตางค์เงินสิบ สตางค์เงินห้า ร. ๘

สร้างปี ๒๔๘๔

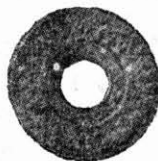
๒๕๐๙ (ทั้งสองชนิด) ราคา ๒ บาท

สตางค์ยี่สิบ ร. ๘

สร้างปี ๒๔๘๕

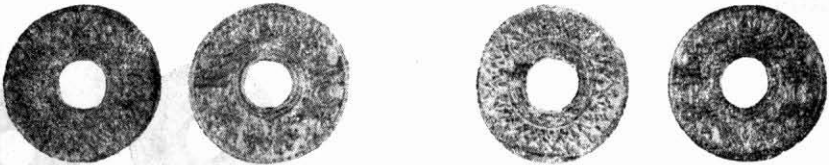
๒๕๐๙ ราคา ๑๕ บาท

สตางค์สิบห้า สตางค์สิบ และสตางค์ยี่สิบ ร. ๘

ลักษณะลวดลายทั้งสองหน้าเช่นเดียวกับสตางค์เงิน

สร้างปี	๒๔๘๕	๒๕๐๙	(ชนิดห้า)	ราคา ๒ บาท
	๒๔๘๕	๒๕๐๙	(ชนิดสิบ)	ราคา ๓ บาท
	๒๔๘๗	๒๕๐๙	(,,)	ราคา ๔ บาท (ตัวเลขอารบิก)
	๒๔๘๘	๒๕๐๙	(,,)	ราคา ๓ บาท (ตัวเลขอารบิก)
	๒๔๘๘	๒๕๐๙	(ชนิดยี่สิบ)	ราคา ๓ บาท (ตัวเลขอารบิก)

สตางค์ทองแดง หนึ่ง และสตางค์ทองแดงครึ่ง ร. ๘

ลักษณะลวดลายเช่นเดียวกับสตางค์ทองแดงหนึ่ง ร. ๕ ร. ๖ แต่ชนิดครึ่งสตางค์นั้นตัวเล็กกว่าและบางกว่า

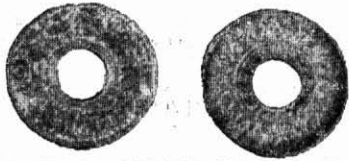
สร้างปี	๒๔๗๐	๒๕๐๙	(ชนิดหนึ่ง)	ราคา ๑ บาท
	๒๔๗๒	๒๕๐๙	(,,)	ราคา ๑ บาท
	๒๔๗๘	๒๕๐๙	(,,)	ราคา ๑ บาท
	๒๔๘๐	๒๕๐๙	(ชนิดครึ่ง)	ราคา ๒ บาท
	๒๔๘๒	๒๕๐๙	(ชนิดหนึ่ง)	ราคา ๑ บาท

หมายเหตุ ตั้งแต่ปี ๒๔๘๒ เป็นต้นมา ได้เปลี่ยนคำ “สยามรัฐ” เป็น “รัฐบาลไทย”

สตางค์ทองแดงหนึ่ง ร. ๘

ลักษณะได้เปลี่ยนลวดลายเช่นเดียวกับสตางค์เงิน ร. ๘ แต่ตัวย่อมากกว่าสตางค์ทองแดงที่แล้วมา

สร้างปี ๒๔๘๔

๒๕๐๙ ราคา ๑ บาท

เหรียญกษาปณ์ รัชกาลที่ ๙ ปัจจุบัน ปี ๒๔๘๙

เหรียญกษาปณ์สมัยพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ นี้ ได้ทรงกลับมาใช้ตราแผ่นดินอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเพื่อประโยชน์ของกระทรวงการคลัง จะไม่เขียนวิจารณ์ไว้ว่าไม่ถูกต้องกับกาละ อย่างไรก็ดี เห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะได้เปลี่ยนตราเสียใหม่ให้ทันสมัยทันสมัยเหมาะสมกับที่โลกเราได้เปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการไปมากมายแล้ว ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะถือติดมั่งงมมะงาหราอยู่ เราจะพัฒนาให้เทียมเท่าต่างประเทศเขาได้อย่างไร ขอฝากให้คิดกันเล่นเป็นการบ้าน

เหรียญทองขาว (นิเกิล) หนึ่งบาท ร. ๙

ลักษณะคันทันหน้ามีพระบรมรูปรัชกาล ริมขอบซ้าย “ภูมิพลอดุลยเดช” ริมขอบขวา “รัชกาลที่ ๙” ด้านหลังมีรูปตราแผ่นดินเช่นสมัย ร. ๕ ตอนกลางมีอักษร “หนึ่ง บาท” อยู่กระหนาบ ริมขอบบน “รัฐบาลไทย” ริมขอบล่าง “พ.ศ. ๒๕๐๐” มีกลีบบัวใหญ่น้อยสลักเป็นลวดลายโดยรอบวงขอบใน

สร้างปี ๒๕๐๐

๒๕๐๙ ราคา ๑ บาท

เหรียญทองขาว (นิเกิล) หนึ่งบาท เสด็จนิวัติพระนคร ร. ๙

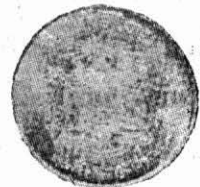

ลักษณะด้านหน้ามีพระบรมรูปรัชกาลซ้อน
กับพระบรมรูปสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ริมขอบ
บนมีจักรกับกรีและลายกนก ริมขอบล่าง “เสด็จ
นิวัติพระนคร” ด้านหลังมีตราแผ่นดิน เลขไทย
“๑” และเลขอารบิก “1” กระหนาบกลาง ริมขอบ
บน “รัฐบาลไทย” “พ.ศ. ๒๕๐๔” ริมขอบล่าง
“บาท”

สร้างปี ๒๕๐๔ ๒๕๐๕ ราคา ๑ บาท

เหรียญทองขาว (นิเกิล) หนึ่งบาท ร. ๙

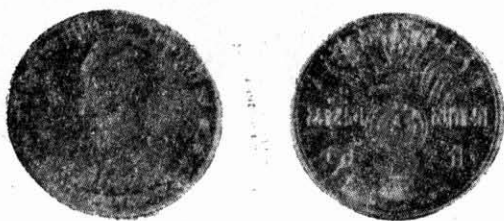
ลักษณะด้านหน้าเช่นเดียวกับเหรียญทองขาว
(นิเกิล) ปี ๒๕๐๐ เป็นแต่ตัวอักษรไทยใหญ่
กว่า ด้านหลังก็เช่นเดียวกันมีอักษรริมขอบ
บน “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๐๕”

สร้างปี ๒๕๐๕ ๒๕๐๙ ราคา ๑ บาท

เหรียญทองขาว (นิกเกิล) หนึ่งบาท ครบ ๓ รอบ ร. ๙

ลักษณะค้ำหน้ามีพระบรมรูปรัชกาล ๖ ริมขอบบนมีอักษร
 “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙” ริมขอบล่าง “พระชนมายุครบ ๓ รอบ”
 ด้านหลังมีรูปเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ มีอักษรไทย “หนึ่งบาท” และ
 เลขไทยเลขอารบิก “๑” “1” กระหนาบอยู่ตอนกลาง ริมขอบบน
 “รัฐบาลไทย” ข้อสำคัญคือเหรียญนี้มีได้มีแจ้งศักราชปีที่สร้างไว้ ซึ่งต้อง
 ขอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และจะเป็นข้อสังวรณไว้ประกอบการพิจารณาในการ
 จัดสร้างเหรียญกษาปณ์คราวต่อไป

เหรียญเงินยี่สิบบาท ครบ ๓ รอบ ร. ๙

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญทองขาวหนึ่งบาทครบ ๓ รอบ แต่สร้างขึ้นด้วยเงินใหญ่กว่าและหนากว่า ด้านหน้ารอบขอบอักษร “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสยามินทราธิราช” ริมขอบด้านหลัง “พระชนมายุครบ ๓ รอบ” ด้านหลังก็เช่นเดียวกัน เว้นแต่มีเลขไทยและเลขอารบิก “๒๐-20” กระจหน้าอยู่ตอนกลาง และก็เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่เหรียญเงินยี่สิบบาทนี้มิได้แจ้งศักราชปีที่สร้างไว้เช่นเดียวกับเหรียญทองขาวหนึ่งบาทครบ ๓ รอบ ร. ๙

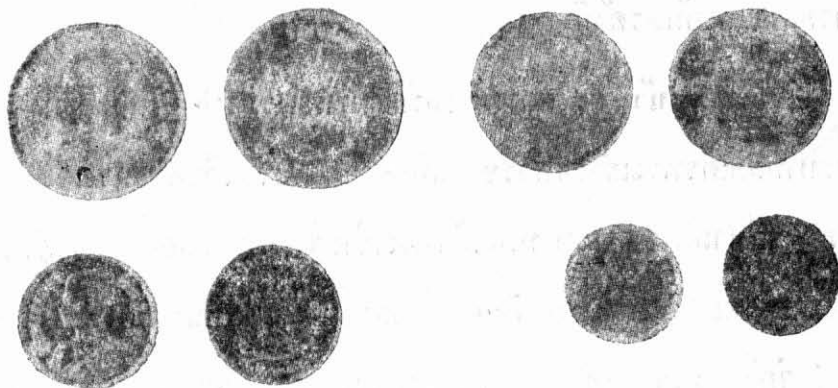

สร้างปี ๒๕๐๖ ๒๕๐๙ ราคา ๒๐ บาท

เหรียญโลหะสีทองนากและสีเงิน ๕๐ สต. ๒๕ สต. ๑๐ สต.

และ ๕ สต. ร. ๙

ลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญทองขาว ร. ๗ เหรียญที่สร้างปี ๒๔๙๓ มีสีเงินและสีทอง ส่วนที่สร้างปี ๒๕๐๐ มีสีทอง สีนาก และสีเงิน ขนาดย่อมลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ

สร้างปี ๒๔๙๓ ๒๕๐๕ ราคา ตามราคา

๒๕๐๐ ๒๕๐๕ ราคา ตามราคา

หมายเหตุ เหรียญโลหะสีเงิน ๑๐ สต. และ ๕ สต. ปี ๒๕๐๐ ไม่มีในตลาด

สตางค์คืบๆ หนึ่ง ร. ๙

ลักษณะเช่นเดียวกับสตางค์เงิน ร. ๙ ขนาดเล็กมาก และไม่เจาะรู

สร้างปี ๒๔๙๕ ๒๕๐๕ ราคา ๑๐ สตางค์

(เลขอารบิก) ๒๔๙๗ ๒๕๐๕ ราคา „ สตางค์

เหรียญกษาปณ์ทองขาว ชนิดราคา ๑ บาท ออกใช้เป็นครั้งแรก ในการจัดงานแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๕

มีลักษณะเป็นเหรียญรูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอกมีเฟืองจักร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร ขนาด ๑.๕๑ มิลลิเมตร มีลวดลายและอักษรดังนี้

ด้านหน้า ตรงกลางตัวเหรียญมีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์จอมทัพ ทรงสายสร้อย แห่งเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงประดับเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรและเลขไทยว่า “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๐๙” เบื้องล่างด้านซ้ายของตัวเหรียญมีเลขและอักษรไทยว่า “๑ บาท” ด้านขวามีเลขอารบิกและอักษรโรมัน “1 BAHT” และมีลวดบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซีกวงขอบ

ด้านหลัง เป็นรูปตราเอเชียนเกมส์ มีลักษณะและลวดลายดังนี้

ตรงกลางเป็นดวงอาทิตย์แผ่รัศมีออกไปโดยรอบ และมีอักษรโรมันล้อมรอบดวงอาทิตย์อยู่ ๒ ชั้น ชั้นในเบื้องบนมีข้อความว่า “EVER ONWARD” เบื้องล่างมีห่วงวงกลมเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ ๒๐ ห่วง ชั้นนอก

เบ็องบนมีอักษรโรมันข้อความว่า “FIFTH ASIANGAMES” เบ็องล่าง
มีอักษรโรมันและเลขอารบิกข้อความว่า “BANGKOK 1966”

เหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๖๐๐ บาท ออกใช้เป็น
ที่ระลึกในวาระสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงมีพระชนมายุครบ ๓ รอบ หนักอันละ ๑๕ กรัม

มีลักษณะเป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบบ ตรงกลางไม่มีรู วง
ขอบนอกมีเฟืองจักรขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตร ขนาด ๑.๕๐
มิลลิเมตร มีลวดลายและอักษรดังนี้

ด้านหน้า ตรงกลางตัวเหรียญมีพระบรมรูปของสมเด็จพระนาง
เจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถผืนพระพักตร์ด้านข้าง วงขอบเบ็องบนมีอักษร
“สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” เบ็องล่างมีอักษร
“พระชนมายุครบสามรอบ” คันด้วยดอกประจํายาม

ด้านหลัง มีพระนามาภิไธยย่อ อักษร ส ไขว้กับอักษร ก ใต้มงกุฎ
พระมหาสุริน ประดิษฐานอยู่กลางตัวเหรียญ และมีวงล้อม ๓ วง คือ
วงชั้นใน เป็นข้อชัยพฤกษ์ประกอบด้วยดอกชัยพฤกษ์ จำนวน ๑๘ ดอก

วงชั้นกลางเบืองบนมีอักษร “รัฐบาลไทย ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑”
 เบืองล่างบอกราคาของเหรียญ ๖๐๐ บาท กันด้วยลายขอสร้อย
 วงชั้นนอก มีรูปกลีบบัว จำนวน ๓๕ กลีบ ล้อมโดยรอบচিতวงขอบ
 เหรียญ

เหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๓๐๐ บาท

หนักอันละ ๗.๕๐ กรัม

มีลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๖๐๐ บาท
 ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๑ มิลลิเมตร หนา ๑.๒๐ มิลลิเมตร

เหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๑๕๐ บาท

หนักอันละ ๓.๗๕ กรัม

มีลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๖๐๐ บาท
ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๗ มิลลิเมตร ขนาด ๐.๙๕ มิลลิเมตร

**เหรียญกษาปณ์ทองคำ ชนิดราคา ๑ บาท ออกใช้เป็นที่ระลึก
ในการจัดงานแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๖**

มีลักษณะเป็นเหรียญรูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู วงขอบนอก
มีเฟืองจักร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๗ มิลลิเมตรหนา ๑.๕๑ มิลลิเมตร
มีลวดลายและลักษณะดังนี้

ด้านหน้า ตรงกลางตัวเหรียญมีพระบรมรูปครึ่งพระองค์ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระ-
บรมราชินีนาถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์จอมทัพ
ทรงสายสร้อยแห่งเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง
มหาจักรีบรมราชวงศ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรง
ประทับเหรียญตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ภายในวงขอบเบื้องบนมีอักษรและ
เลขไทยว่า “รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๑๓” เบื้องล่างด้านซ้ายของตัวเหรียญมี
เลขและอักษรไทยว่า “๑ บาท” ด้านขวามีเลขอารบิกและอักษรโรมัน
“1 BAHT” และมีกลีบบัวใหญ่เล็กสลับกันเป็นลวดลายโดยรอบซิด
วงขอบ

ด้านหลัง เป็นรูปตราเอเชียนเกมส์ มีลักษณะและลวดลายดังนี้
 ตรงกลางเป็นดวงอาทิตย์แผ่รัศมีออกไปโดยรอบและมีอักษรโรมัน
 ล้อมดวงอาทิตย์อยู่ ๒ ชั้น ชั้นในเบื้องบนมีข้อความว่า "EVER ONWARD"
 เบื้องล่างมีห่วงวงกลมเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ ๒๐ ห่วง ชั้นนอกเบื้องบนมี
 อักษรโรมันข้อความว่า "SIXTH ASIAN GAMES" เบื้องล่างมีอักษร
 โรมันและเลขอารบิกข้อความว่า "BANGKOK 1970"

เหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๘๐๐ บาท ออกใช้เป็นที่
ระลึกในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราช
สมบัติครบรอบ ๒๕ ปี หนักอันละ ๒๐ กรัม

มีลักษณะเป็นเหรียญรูปกลมแบนตรงกลางไม่มีรู ขอบมีเฟือง
 จักร พื้นเหรียญขัดมันแล้วลวดลายด้าน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓๐
 มิลลิเมตร หนา ๑.๗๕ มิลลิเมตร มีลวดลายและอักษรดังนี้

ด้านหน้า ตรงกลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ-
 ประมุนทรมหามหภูมิพลอดุลยเดช ทรงเครื่องบรมภูษิตาภรณ์ ทรงฉลอง
 พระองค์กรุย ผืนพระพักตร์ทางเบื้องซ้าย ภายในวงขอบเบื้องบนมีข้อความ
 ว่า "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙" เบื้องล่างมี
 ข้อความว่า "ครองราชย์ครบ ๒๕ ปี"

ด้านหลัง ตรงกลางเหรียญมีพระปรมาภิไธยย่อ “ภปร.” ประดิษฐานเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรพระราชาสนันท์ ภายใต้พระบวรเศวตฉัตร เบื้องรัศมีใหญ่น้อยออกไปโดยรอบ ภายในวงขอบเบื้องบนมีข้อความว่า “รัฐบาลไทย ๙ มิ.ย. ๒๕๑๔” เบื้องล่างมีข้อความบอกราคาว่า ๘๐๐ บาท ด้านซ้ายกระหนก

เหรียญกษาปณ์ทองคำชนิดราคา ๘๐๐ บาท

หนักอันทละ ๑๐ กรัม

มีลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๘๐๐ บาท ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๓ มิลลิเมตร หนา ๑.๕๐ มิลลิเมตร

เหรียญกษาปณ์เงินชนิดราคา ๑๐ บาท

หนักอันทละ ๕ กรัม

มีลักษณะเช่นเดียวกับเหรียญกษาปณ์ทองคำราคา ๕๐๐ บาท
ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐.๕ มิลลิเมตร หนา ๑.๕๐ มิลลิเมตร

เหรียญกษาปณ์เงินราคา ๕๐ บาท ออกใช้เป็นที่ระลึกในวาระ
องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกมีอายุครบ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕))

หนักอันทละ ๒๕ กรัม

มีลักษณะเป็นเหรียญกษาปณ์รูปกลมแบน ตรงกลางไม่มีรู
วงขอบนอกมีเฟืองจักร พื้นเหรียญขัดมันแต่ลวดลายด้าน ขนาดเส้น
ผ่าศูนย์กลาง ๔๐ มิลลิเมตร หนา ๒.๐๕ มิลลิเมตร มีลวดลายและ

อักษรดังนี้

ด้านหน้า ตรงกลางเหรียญมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระ-
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเครื่องบรมราชภูษิตาภรณ์ ฉลอง
พระองค์ครุย ผินพระพักตร์เฉียงทางเบื้องขวา ภายในวงขอบเบื้องบน
มีข้อความว่า “ภูมิพลอดุลยเดช องค์อัครศาสนูปถัมภ์” เบื้องล่างมี
ข้อความว่า “รัฐบาลไทย” พ.ศ. ๒๕๑๔ ด้านในข้างขวามีข้อความบอก
ราคา “๕๐ บาท”

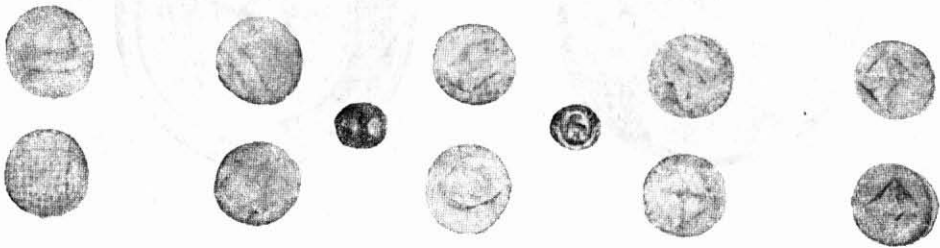
ด้านหลัง ตรงกลางเหรียญเป็นรูปวงล้อธรรมจักร เบื้องบนมี
อักษรโรมัน “W.F.B.” เบื้องล่างมีข้อความว่า “B.E. 2493 - 2513 รอบ
วงขอบชั้นนอกมีข้อความว่า IN COMMEMORATION OF 20 th
ANNIVERSARY OF THE WORLD FELLOWSHIP OF
BUDDHIST”

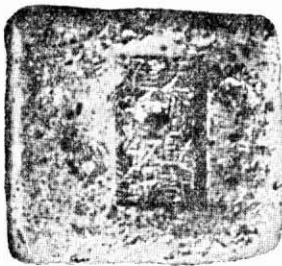
ตัวอย่างเหรียญกษาปณ์เพิ่มเติม

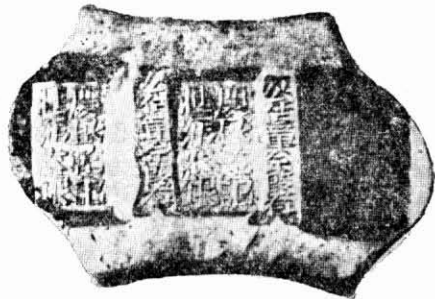
เงินทวารวดี

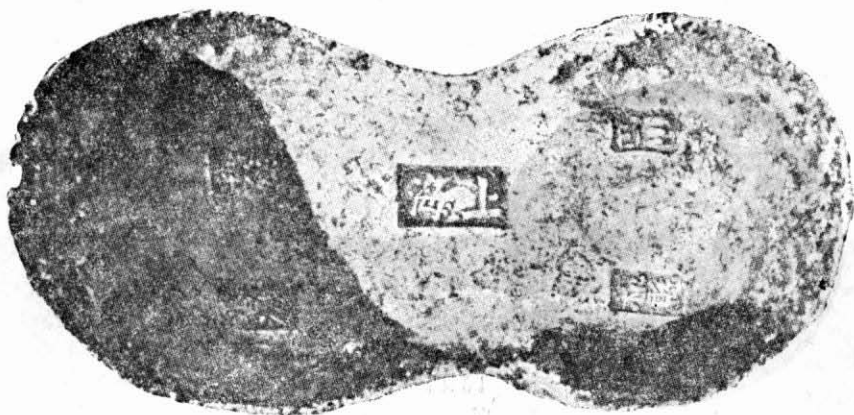
เงินศรีวิชัย

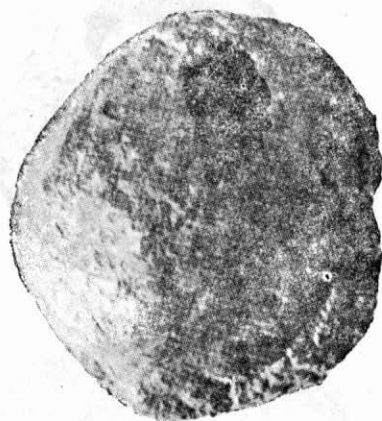
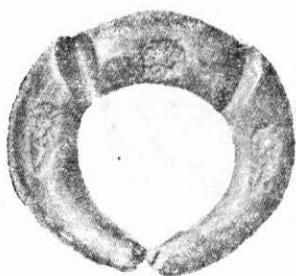
เงินแท่งจีนสี่เหลี่ยม

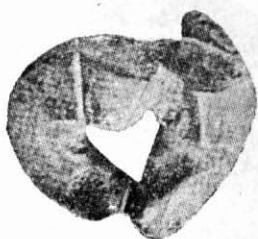
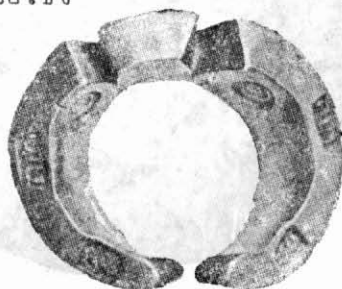
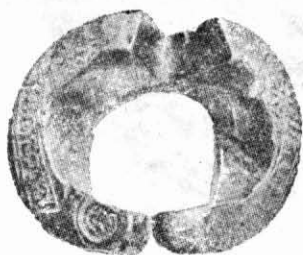
เงินอานม้า

เงินเรือสำเภา

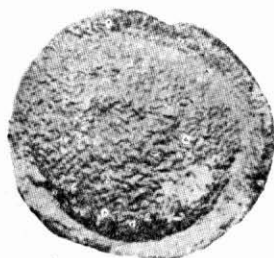
เงินกำไลมือ เงินท้อกหอยโข่ง

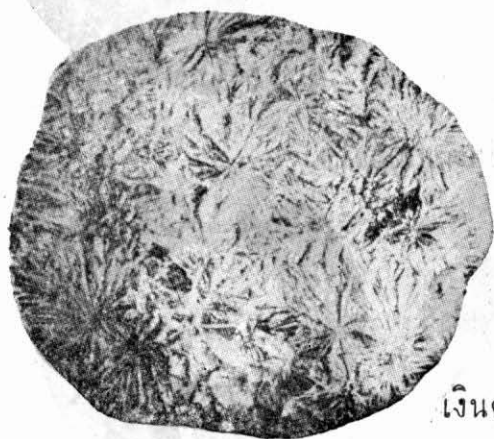
เงินเจียง

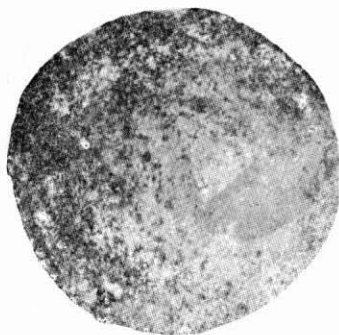
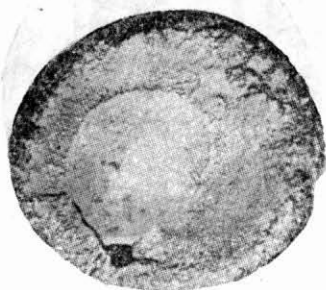
เงินใบไม้

เงินหอย

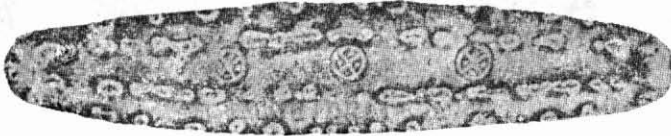
เงินดอกไม้

เงินทอกเมืองน่าน.

เงินช้าง

เงินช้อย

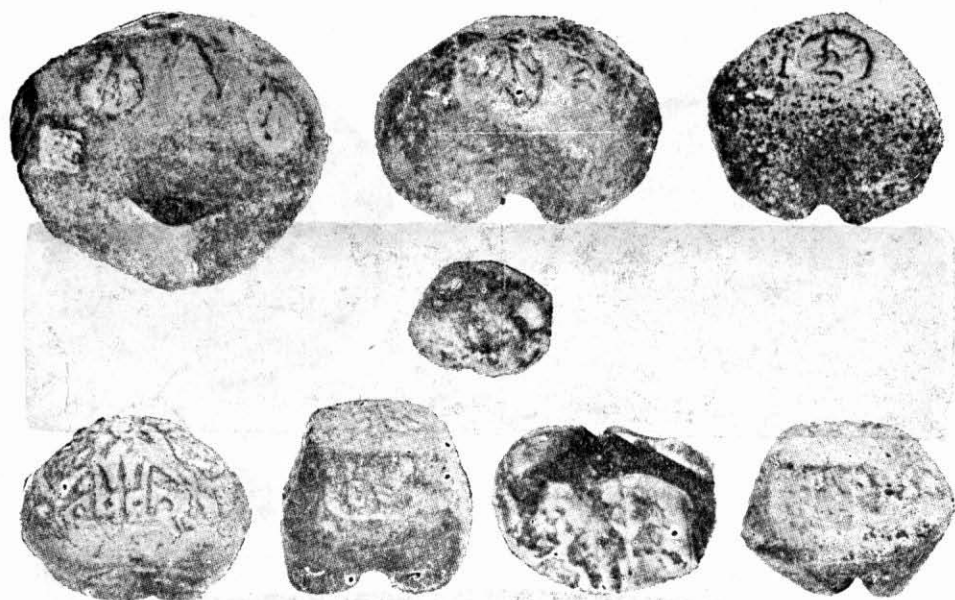

เงินช้อย

เงินลาด

เงินลาด

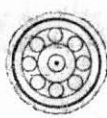
เงินลูกช้างสุโขทัย

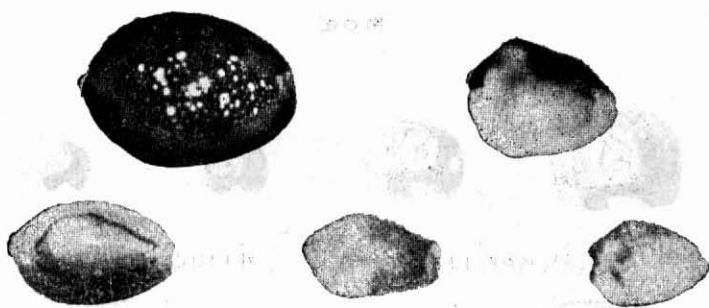
เงินสุโขทัย

เงินสมัยกรุงศรีอยุธยา

รูปพุ่มข้าวบิณฑ์กับธรรมจักรของลาลูแบร์

๕
เปย

๖
ประกบ

๗
เงินพดด้วงรัชกาลที่ ๑ (ตราตรีศูลและตราบัวผัน)

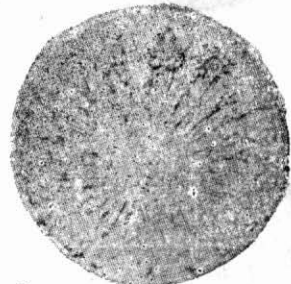
๘
เงินพดด้วงรัชกาลที่ ๒ (ตราครุฑ)

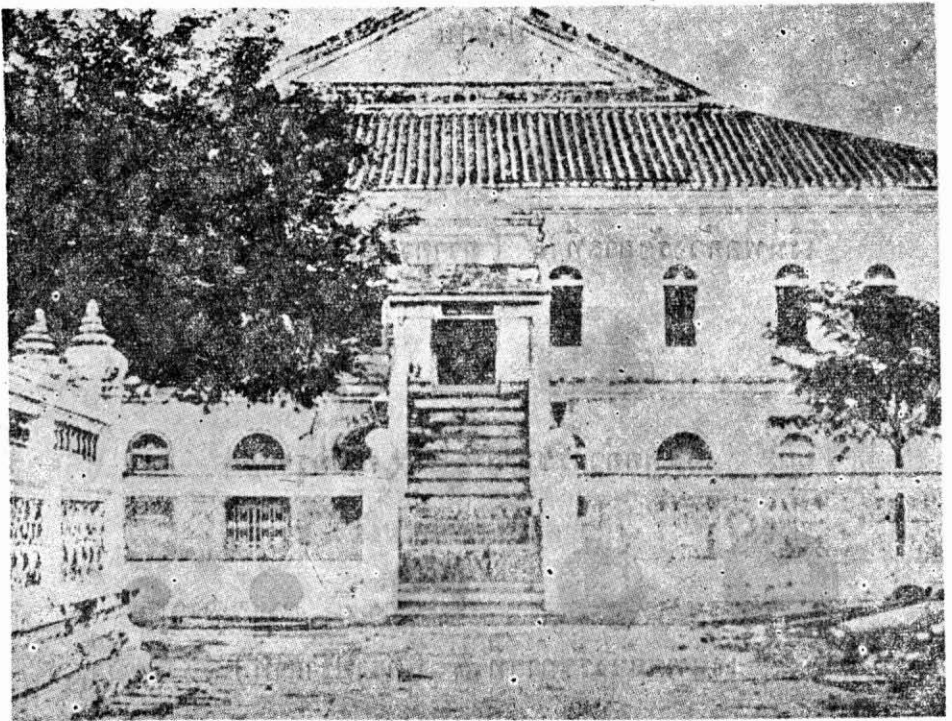
๙
เงินพดด้วงรัชกาลที่ ๓ (ตราปราสาท)

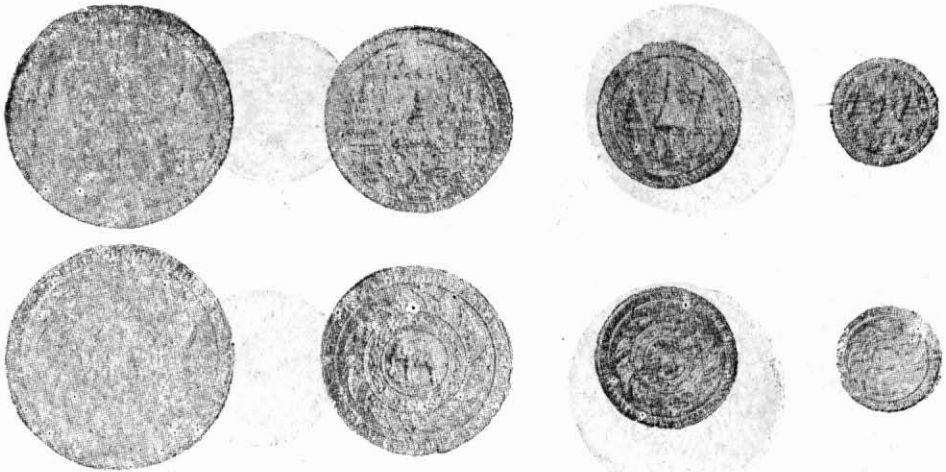
เงินพดด้วงรัชกาลที่ ๕ (ตรามงกุฏ)

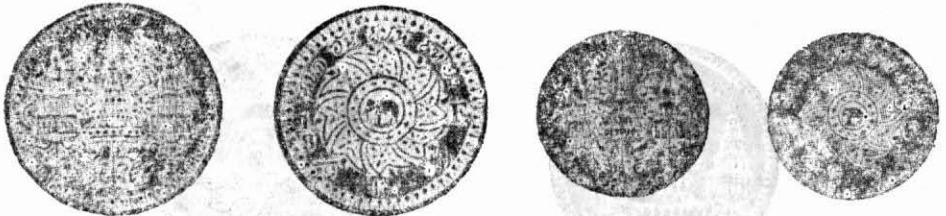
เงินเหรียญเม็กซิกันที่ตราจักรและมงกุฏ

รูปโรงกระษापดไหลว

เหรียญเงินตรามงกุฏ

เหรียญตึกอรุณ และโสฬส รัชกาลที่ ๔

เหรียญทองคำทศพิศพัคคิงส์

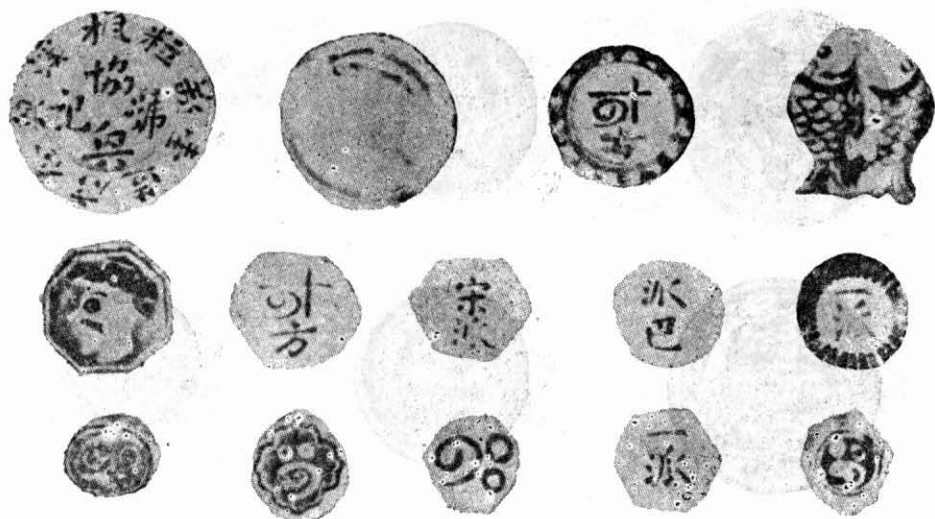
เหรียญทองแดงชึกเสี้ยว รัชกาลที่ ๔

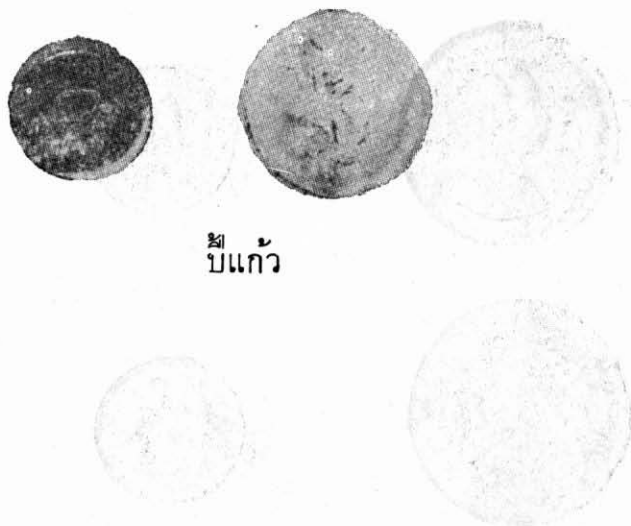
เหรียญตึบกุโสฬสตราพระเกี้ยว

เหรียญเงินตราพระเกี้ยว

รูป
ปกระเบอง

รูป
ปแก้ว

รูป
ปทองเหลือง

เหรียญทองแดงเสี้ยว อัฐ โสฬส ตรา จปร

เหรียญเงินตราพระรูป

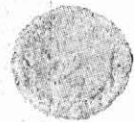
เหรียญทองแดงชักรตรา จปร
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต

เหรียญทองแดงเสี้ยว อัฐ โสฬส ทราพระรูป

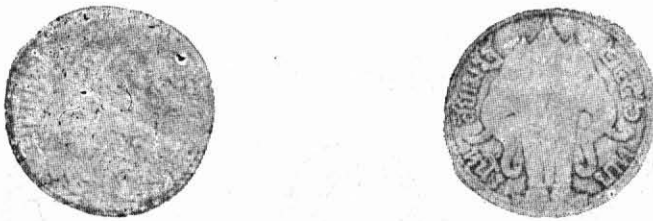
สตางค์ทองขาว ร.ศ. ๑๑๖

เหรียญบาทจุฬาลงกรณ์

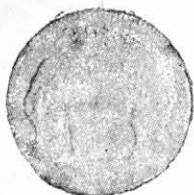
สตางค์ทองขาวและทองแดงตราฉลาม

เหรียญเงินหนึ่งบาท รัชกาลที่ ๖

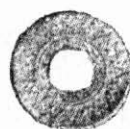
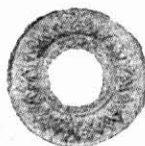
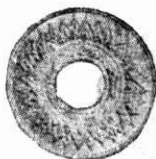
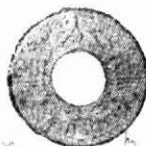
เหรียญเงินสองสลึงและสลึง รัชกาลที่ ๖

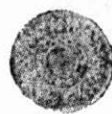
เหรียญเงินห้าสิบสตางค์และยี่สิบห้าสตางค์ รัชกาลที่ ๗

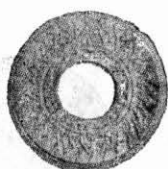
สตางค์ทองแดงครึ่งสตางค์

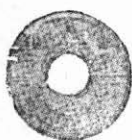
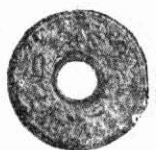
เหรียญเงินสิบสตางค์ ห้าสตางค์ และเหรียญทองแดงหนึ่งสตางค์

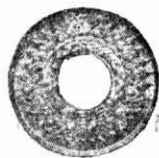
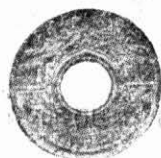
เหรียญดีบุกหนึ่งสตางค์

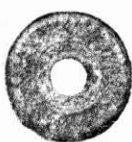
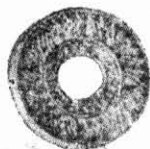
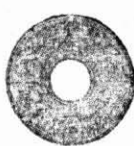
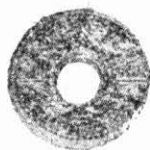
เหรียญเงินยี่สิบสตางค์

เหรียญตึบยี่สิบสตางค์และห้าสตางค์

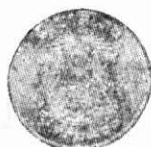
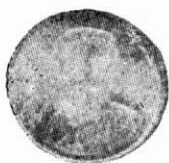
เหรียญตึบยี่สิบสตางค์

เหรียญตึบยี่สิบสตางค์ หนัก ๔ กรัม
และเหรียญตึบกห้าสตางค์ หนัก ๒.๔ กรัม

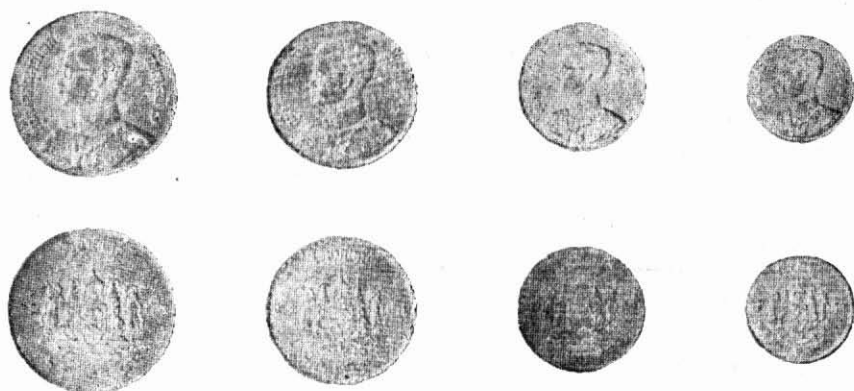
เหรียญกษาปณ์บาท สิบสตางค์ ยี่สิบห้าสตางค์ สิบสตางค์ และห้าสตางค์

เหรียญทองแดงห้าสิบสตางค์ และยี่สิบห้าสตางค์
เหรียญกษาปณ์สิบสตางค์ และห้าสตางค์ รัชกาลที่ ๙

เหรียญทองแดงสิบสทังก์และห้าสทังก์ รัชกาลที่ ๕

เหรียญทองแดงห้าสิบสทังก์ยี่สิบห้าสทังก์สิบสทังก์และห้าสทังก์พ.ศ. ๒๕๐๐

เหรียญเงินหนึ่งบาท
รัชกาลที่ ๕

เหรียญทองขาวหนึ่งบาท
เสด็จนิวัตพระนคร

เหรียญทองขาวหนึ่งบาท
พ.ศ. ๒๕๐๕

บัญชีเดียว SINGLE ENTRY

ศาสตราจารย์ พิพัฒน์ โปษยานนท์

ร.บ., น.บ.ท., ประศาสน์บัณฑิตชั้นสูงทางการบัญชี (ม.ธ.ก.), วปอ.

A.C.S., B.S.C., (Far Eastern University, Manila P.I.)

M.B.A. (American University, U.S.A.)

Certificate of Tax Administration (U.S.A.)

บัญชีเดี่ยว

SINGLE ENTRY

การที่เราต้องศึกษาวิชาการบัญชีเดี่ยว ทั้ง ๆ ที่เป็นวิธีการที่
บกพร่องไม่สมควรนำมาใช้ในทางปฏิบัติแล้ว ก็เพราะว่าในบางโอกาส
เราอาจต้องเผชิญกับปัญหาที่จะต้องทำงบแสดงฐานะการเงินของกิจการและ
งบบัญชีกำไรขาดทุนจากหลักฐานต่าง ๆ หรือจากการจดบันทึกรายการอื่น ๆ
ไว้อย่างไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนอย่างที่เราได้เคยพบเห็นในการจดบันทึก
ตามหลักวิชาการบัญชีคู่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกิจการนั้น ๆ มิได้นำหลักการ
บัญชีคู่มาใช้เลย เช่น กิจการค้าที่ประกอบการโดยบุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของ
และมีขนาดเล็กไม่โตนัก หรือในกิจการบางแห่งที่ได้นำหลักวิชาการบัญชีคู่
มาใช้ ในการจดบันทึกรายการค้าของตนอย่างสมบูรณ์ แต่เอกสารหรือ
บัญชีบางเล่ม ได้เกิดสูญหายไปหรือถูกทำลายเสีย เช่น เกิดเพลิงไหม้
เป็นต้น ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องศึกษาหลักการลงบัญชีของการลงบัญชี
เดี่ยวนี้ว่า ถ้ารายการที่จดบันทึกไม่สมบูรณ์หรือขาดตกบกพร่องเช่นนั้นแล้ว
เราจะมีทางอย่างไรที่จะแสดงงบฐานะการเงิน หรือหาผลกำไรและขาดทุน
ของกิจการนั้นได้จากหลักฐาน และการจดบันทึกที่ไม่สมบูรณ์เหล่านั้น
จะจัดการดัดแปลงอย่างไรให้กลายมาเป็นการจดบันทึกที่สมบูรณ์ ตามหลัก
วิชาการบัญชีคู่อันแท้จริงได้

การบัญชีเดี่ยวคืออะไร

การบัญชีเดี่ยวนี้ถ้าจะให้คำจำกัดความอย่างกว้าง ๆ ก็หมายถึงวิธี
การจดบันทึกที่ไม่สมบูรณ์ ตามแบบฉบับของหลักวิชาการบัญชีคู่นั่นเอง

การบัญชีเดี่ยวอย่างแท้จริง (Pure Single Entry) นั้นเป็นวิธีการบัญชีซึ่งยอมรับรู้และจดบันทึกเฉพาะแต่รายการเงินที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเท่านั้น ซึ่งเป็นการบันทึกด้านเดียว หมายความว่ารายการที่เกิดขึ้นนั้นมิได้ถูกนำไปลงบัญชี 2 ครั้งคู่กัน การบันทึกรายการเงินที่เกี่ยวข้องกับบุคคล (Personal) คือ การจดบันทึกรายการเกี่ยวกับเจ้าหนี้และลูกหนี้ของกิจการนั้น ๆ

ในวงการค้าปัจจุบัน กิจการค้าที่นำวิธีการบัญชีเดี่ยวโดยแท้จริงมาใช้นั้นมีน้อยมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีเลย แต่ได้มีการนำวิธีการบัญชีเดี่ยวซึ่งมีลักษณะผสมมาใช้ คือ ได้นำวิธีอื่น ๆ ที่ใช้ในการบัญชีคู่มาใช้ในการจดบันทึกด้วย แต่ก็มิได้นำมาอย่างครบถ้วน ฉะนั้น เรายังคงถือว่า วิธีการบัญชีนี้ยังมีลักษณะเป็นบัญชีเดี่ยวอยู่ กิจการค้าบางแห่งถึงจะไม่ใหญ่โตก็ตาม การจดบันทึกโดยใช้เพียงบัญชีลูกหนี้และบัญชีเจ้าหนี้เท่านั้น อาจไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการค้านั้นได้ จึงได้นำสมุดบัญชีสำหรับบันทึกรายการอื่น ๆ เข้ามาไว้ปนกับบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้ เช่น สมุดเงินสด (Cash Book) สมุดขายเชื่อ (Sale Book) สมุดซื้อเชื่อ (Purchase Book) ฯลฯ

CASH BOOK สมุดเงินสดนี้ได้นำเข้ามาใช้สำหรับลงรายการเกี่ยวกับการรับและจ่ายเงินสด เพื่อที่จะให้รู้ว่ามียอดเงินสดยกมาเท่าใด รับเงินเป็นค่าอะไรเท่าใด จ่ายเนื่องด้วยเหตุใด เท่าใด ตามลำดับที่การรับและจ่ายเงินเกิดขึ้น โดยละเอียด และเพื่อจะได้รู้ว่ายอดเงินสดเหลือ ณ วันที่ทำการปิดบัญชีนั้นมีเท่าใด สำหรับการรับเงินสดอันเนื่องมาจากลูกหนี้ชำระหนี้ก็จะมีการ Posting หรือผ่านไปยังบัญชีแยกประเภทลูกหนี้

ซึ่งได้เปิดไว้ หรือในกรณีที่ได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ที่มีการ Posting รายการจ่ายเงินนั้นไปเข้าบัญชีเจ้าหนี้ เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าในวิธีการบัญชีเดี่ยว ถ้าได้นำสมุดเงินสดเข้ามาใช้แล้ว รายการที่เกี่ยวกับการรับชำระหนี้และจ่ายชำระหนี้ก็มีเหมือนกัน การบันทึกก็เป็นรายการคู่กันดังเช่นที่ได้ปฏิบัติกัน ในวิธีการของการบัญชีคู่ แต่รายการรับและรายการจ่ายเงินอันเนื่องมาจากเหตุอื่น เช่น รับเงินสดมาจากรายได้ชนิดอื่น ๆ นอกจากรายรับสำหรับการชำระหนี้หรือรายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ นอกไปจากรายจ่ายชำระหนี้ หากได้มีการ Posting ไปยังบัญชีประเภทต่าง ๆ ในสมุดบัญชีแยกประเภทไม่รายการซื้อสินทรัพย์ก็เช่นกัน หากได้มีการ Posting ไปเข้าบัญชีทรัพย์สินแต่ละประเภทอย่างใด จึงผิดกับวิธีการบัญชีคู่ด้วยเหตุนี้

SALES BOOK เป็นสมุดบัญชีอีกเล่มหนึ่งที่น่ามาใช้เรียกว่า “สมุดขายเชื่อ” เป็นสมุดที่ใช้สำหรับลงรายการขายสินค้าเชื่อ แต่ถึงแม้จะมีการนำสมุดขายเข้ามาใช้ในวิธีการบัญชีเดี่ยวก็ตาม การผ่านบัญชี (Posting) จากสมุดขายเชื่อก็ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการบัญชีคู่ คือ ผ่านบัญชีไปเดบิตบัญชีบุคคล คือ บัญชีลูกหนี้ซึ่งเปิดไว้แต่ละราย ดังเช่นที่ได้ปฏิบัติกันในวิธีการบัญชีคู่ แต่ในสมุดขายเล่มนี้ไม่มีการรวมยอดประจำสัปดาห์หรือประจำเดือน เพื่อที่จะผ่านบัญชีไปเข้าบัญชีขายในสมุดบัญชีแยกประเภทแต่อย่างใด สำหรับกิจการบางแห่งที่มีได้เปิดสมุดขายก็มีหลักฐานที่จะนำไปลงบัญชีลูกหนี้ได้ โดยอาศัยใบกำกับสินค้า (Invoice) หรือสำเนาใบขาย (Sales Ticket) ตามวิธีการค้า การขายสินค้าเงินเชื่อ มักมีใบกำกับสินค้าส่งไปด้วย เพราะฉะนั้น หลักฐานก็อาจเอาจากสำเนา

ใบกำกับสินค้า ซึ่งพอจะบันทึกเดบิตลูกหนี้ต่าง ๆ ได้ หรืออาจใช้จาก Delivery Order ที่ผู้ซื้อสินค้าเซ็นรับของไว้มาเป็นหลักฐานสำหรับลงบัญชีลูกหนี้ได้

PURCHASES BOOK สมุดซื้อได้นำมาใช้สำหรับลงรายการเกี่ยวกับการซื้อเชื่อ และบางครั้งก็นำรายการซื้อทรัพย์สินเป็นเงินเชื่อมาลงด้วย สำหรับสมุดซื้อเชื่อก็เช่นเดียวกับสมุดขายเชื่อ มีการผ่านบัญชีไปเข้าบัญชีเจ้าหนี้เป็นรายตัวบุคคลในบัญชีแยกประเภท ดังเช่นที่ได้ปฏิบัติกันตามหลักการบัญชีคู่ แต่ข้อบกพร่องที่มีได้ปฏิบัติตามหลักบัญชีคู่ก็คือ มิได้มีการบวกลบยอดซื้อเชื่อเป็นรายอาทิตย์ หรือรายเดือนเพื่อนำยอดรวมนั้น ๆ Posting ไปเข้าเดบิตบัญชีซื้อหรือบัญชีทรัพย์สินในสมุดแยกประเภท

บัญชีเดียวที่มีได้เปิดสมุดซื้อเชื่อขึ้นใช้ ก็อาศัยหลักฐานจากสมุดบันทึกกิจการ Waste Book ซึ่งได้นำใบกำกับสินค้ามาปะติดไว้ไปลงรายการทางด้านเจ้าหนี้ของบัญชีเจ้าหนี้ในสมุดบัญชีแยกประเภทซึ่งเปิดไว้ตามหลักการบัญชีเดียว

ส่วนลดรับส่วนลดจ่าย

หมายความว่า ส่วนลดเงินสดซึ่งได้นำรายการเกี่ยวกับส่วนลดได้ ส่วนลดจ่ายนี้ไปลงรายการทางด้านลูกหนี้และเจ้าหนี้ ในบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้โดยตรง มิได้มีการลงรายการผ่านสมุดจดรายการขั้นต้น (Book of original entry) แต่ประการใด หลักฐานที่ใช้ในการลงรายการเดบิตและเครดิตใน Personal Account นี้ก็คือ Debit Note และ Credit Note เมื่อลงรายการส่วนลดจ่ายทางด้านเครดิตของบัญชีลูกหนี้และรายการส่วนลด

รับทางค่านเคบิตของบัญชีเจ้าหนี้เป็นรายตัวไปแล้ว ยอดรวมของส่วนลดจ่าย ก็มีได้ Posting ผ่านไปเข้าบัญชีส่วนลดรับส่วนลดจ่ายในสมุดบัญชีแยกประเภทแต่อย่างใด

ฉะนั้น จึงได้เห็นว่าการบัญชีเดี่ยวหรือในบางกรณี ที่เราเรียกว่าว่าการบัญชีแบบผสม หรือบัญชีที่ขาดลักษณะอันเป็นวิธีการบัญชีคู่โดยสมบูรณ์ เป็นวิธีการที่บกพร่อง ไม่สมบูรณ์ สลับซับซ้อนและยุ่งยากมาก ไม่มีบัญชีที่แยกรายการเป็นประเภทต่าง ๆ ไว้โดยครบถ้วน เมื่อถึงเวลาที่จะต้องการรวบรวมรายการเงินเพื่อทำงบประจำงวด แสดงผลการค้าหรือฐานะการเงิน ณ วันสิ้นงวดบัญชีแล้ว ก็อาจมีทางที่ผิดพลาดได้ง่ายเพราะไม่มีทางตรวจสอบได้อย่างเช่นวิธีการบัญชีคู่

ข้อบกพร่องของวิธีการบัญชีเดี่ยว

1. บันทึกรายการเงินไม่สมบูรณ์ คือ มีการบันทึกรายการที่เกี่ยวข้องในทางการเงิน เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นลูกหนี้และเจ้าหนี้เท่านั้น ส่วนรายการอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลไม่มีการบันทึกหรือจะมีการบันทึกในสมุดบางเล่มก็ไม่มีการ Posting ไปเข้ายังบัญชีแยกประเภทอย่างเช่นวิธีการบัญชีคู่โดยสมบูรณ์

2. ขาดรายการบันทึกเกี่ยวกับทรัพย์สิน ถึงแม้กิจการนั้นจะได้นำสมุดเงินสดมาใช้ แต่รายการจ่ายเงินที่เกี่ยวกับการซื้อสินทรัพย์เข้ามาก็เป็นแต่เพียงบันทึกการจ่ายในสมุดเงินสดเท่านั้น มิได้มีการเปิดบัญชีสินทรัพย์ บันทึกสินทรัพย์ที่ซื้อมาแต่อย่างใด เราจึงไม่อาจทราบได้จากบัญชีแยกประเภทว่าเรามีสินทรัพย์อะไรบ้าง ชื่อหามาเมื่อใด ราคาเท่าใด ฯลฯ

3. บาดรายการบันทึกเกี่ยวกับรายจ่าย (Nominal Account) เนื่องจากบัญชีประเภทรายได้และรายจ่ายมิได้มีการเปิดไว้ในสมุดแยกประเภทในวิธีการบัญชีเดี่ยว เมื่อมีรายการจ่ายหรือรายการรับเงินสดเกี่ยวกับรายได้หรือรายจ่ายประเภทต่างๆ ก็จะบันทึกไว้ในสมุดเงินสดเท่านั้น ไม่มี Posting ไปเข้าบัญชีรายได้รายจ่ายแต่ละประเภทในสมุดบัญชีแยกประเภทแต่ประการใด รายได้และจ่ายนี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญอันหนึ่งที่ผู้บริหารงานหรือผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องควรจะได้รู้ในการดำเนินกิจการค้า ในวิธีการบัญชีคู่ได้แบ่งรายได้รายจ่ายออกเป็นประเภทโดยละเอียดตามแต่ผู้ประกอบการค้านั้นประสงค์เพื่อจะได้รู้มูลเหตุว่ากำไรหรือขาดทุนในการดำเนินกิจการงวดนั้น เป็นผลเนื่องมาจากรายได้และรายจ่ายชนิดใดบ้าง และเป็นสิ่งสำคัญที่จะอาศัยรายได้และรายจ่ายเหล่านี้เป็นสถิติสำหรับเทียบเคียงรายละเอียดของรายได้และรายจ่ายกับปีก่อนๆ รายจ่ายใดที่มียอดสูงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมาแล้ว ก็จะได้พิจารณาว่ารายจ่ายที่สูงขึ้นมานั้น เป็นรายจ่ายที่จำเป็นหรือเป็นรายจ่ายที่นำมาแห่งผลรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ และเป็นแนวทางที่จะพิจารณาคัดทอนรายจ่ายบางประเภทที่ไม่จำเป็นออก ดังนั้น วิธีการบัญชีเดี่ยวซึ่งมิได้มีการบันทึกบัญชีรายได้รายจ่ายจึงไม่สามารถที่จะถือประโยชน์ดังกล่าวมาแล้วได้

4. ผลกำไรขาดทุนตลอดจนงบดุลแสดงฐานะการเงินไม่อาจเชื่อถือได้แน่นอนว่าถูกต้อง เนื่องจากการบัญชีเดี่ยวมิได้ดำเนินการตามหลักที่ดีว่า ทุกๆ รายการที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับการเงินหรือสิ่งของที่ตีราคามูลค่าเป็นเงินได้จะต้องมีการบันทึกบัญชีสองครั้ง คือบัญชีผู้รับประโยชน์และบัญชีผู้ให้ประโยชน์ เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถที่จะสร้างงบดุลลง เพื่อพิสูจน์

ตัวเลขและการผ่านบัญชีจากสมุดครายการขึ้นต้นไปยังบัญชีแยกประเภทว่า ถูกต้องหรือไม่ นอกจากนั้นการทำงานบบัญชีกำไรหรือขาดทุนของการบัญชีเดียว ถึงแม้จะหายออกกำไรหรือขาดทุนได้ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถที่จะอธิบายได้ว่า ผลกำไรหรือขาดทุนนั้นได้มาอย่างไรเพราะไม่มีรายละเอียดประกอบ

การทำงานเพื่อแสดงฐานะการเงิน ณ วันสิ้นงวดบัญชีหรือวันต้นงวด งบที่ทำขึ้นได้นั้นอาจขาดตกบกพร่อง ไม่อาจเชื่อถือได้อย่างแน่นอน ด้วยเหตุผลบางประการ ดังต่อไปนี้คือ

การทำงานแสดงฐานะการเงินของวิธีการบัญชีเดียว จำเป็นต้องตรวจนับหรือสำรวจสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ เนื่องจากสินทรัพย์ที่ได้มามิได้มีการบันทึกไว้อย่างเรียบร้อย ในบางโอกาสการตรวจนับสินทรัพย์อาจตกลงไปบางประเภท หรืออาจแสดงค่าของสินทรัพย์นั้นผิดพลาดไปจากความจริงได้ง่าย นอกนั้นยังต้องอาศัยความทรงจำของผู้ประกอบกิจการค้าเพื่อที่จะสร้างงบแสดงฐานะการเงินเป็นส่วนใหญ่ด้วย การตรวจนับและอาศัยความทรงจำนี้อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้อย่างง่ายดาย

สำหรับทางค่านหนังสือ อาจต้องไปตรวจกับใบทวงหนี้หรือสัญญาต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงหนี้สินผูกพันที่ยังค้างชำระ ผลกำไรหรือขาดทุนอันหาได้จากวิธีการบัญชีเดี่ยวนั้น จะต้องอาศัยงบแสดงฐานะการเงินทั้งงวดและปลายงวดเป็นหลัก และเมื่อจบเหล่านั้นได้สร้างขึ้นมากด้วยความผิดพลาดแล้ว ผลกำไรหรือขาดทุนที่หาได้ก็ย่อมจะผิดพลาดไปด้วย

5. เป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการทุจริตและฉ้อโกงได้ง่าย เนื่องจากวิธีปฏิบัติในการลงรายการบันทึกที่ไม่สมบูรณ์ หากผู้ตั้งใจจะทุจริตนำ

หลักฐานไปทำลายเสีย ก็อาจเป็นการยากที่จะทำการตรวจสอบได้เพราะไม่มีหลักฐานอื่นใดที่จะยืนยัน หรือพิสูจน์ว่ารายการนั้นจะถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

ข้อบกพร่องของวิธีการบัญชีเดียว อันถือว่าสำคัญยิ่งต่อกิจการ คือการที่จะหากำไรขาดทุนของกิจการนี้ จำเป็นต้องสร้างงบต้นทุนงวดเปรียบเทียบกับงบปลายงวด เมื่อการสร้างงบนั้นเราไม่สามารถที่จะอาศัยหลักฐานการเงินอย่างครบถ้วนทั้งวิธีการบัญชีคู่ได้ เพราะมีรายการบางอย่างละเอียดไม่ลงเสีย เช่นสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ก็ไม่มีการจดบันทึกใน Ledger การตรวจนับปลายปีอาจหลงลืมไม่ได้ถ้วน โดยเฉพาะสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) นอกนั้นยังบกพร่องในการคำนวณราคาอีก คือตามหลักการสินทรัพย์ในงบดุลเท่ากับราคาทุนหักด้วยราคาที่เสื่อมไป แต่ในวิธีการบัญชีเดียวต้องประมาณกะราคาเอาเองจึงไม่แน่นอน และอีกประการหนึ่ง การสร้างงบต้นทุนปีในระยะเวลาที่ล่วงเลยมาเป็นเวลานานถึง 1 ปี ผู้ประกอบกิจการค้างคังไม่มีความทรงจำได้ครบถ้วนแน่นอน มักมีการหลงลืมไปบ้าง ดังนั้นการสร้างงบต้นทุนงวดปลายงวดจึงผิดพลาดได้ง่าย ผลกำไรขาดทุนก็ผิดพลาดไปด้วย และผลกำไรขาดทุนนี้ยังไม่สามารถอธิบายได้อีกว่า เกิดขึ้นเนื่องมาจากรายได้รายจ่ายประเภทใดบ้าง เพราะไม่มีการบันทึกบัญชีรายได้รายจ่ายไว้ และไม่อาจเทียบกับรายได้รายจ่ายของปีก่อน ๆ ได้ทั้งเช่นวิธีการบัญชีคู่

วิธีหาผลกำไรและขาดทุนตามวิธีการบัญชีเดียว

วิธีหาผลกำไรขาดทุนตามวิธีการบัญชีเดี่ยวนั้น จะหาได้โดยนำเอาเงินลงทุนเมื่อต้นงวด มาทำการเทียบเคียงกับเงินทุนเมื่อสิ้นงวด เงินทุน

ในที่นี้ตามสมการ (Equation) ของวิธีการบัญชีในการหาทุน คือ (Assets-Liabilities=Proprietorship) $A-L=P$ สินทรัพย์ลบด้วยหนี้สินเท่ากับเงินทุน

ให้นำเงินทุนต้นงวดและเงินทุนปลายงวดมาเปรียบเทียบกับกัน ถ้าเงินทุนปลายงวดสูงกว่าเงินทุนเมื่อต้นงวด ผลต่างก็คือ ยอดกำไรในการดำเนินกิจการค้าของงวดนั้น แต่ถ้าผลปรากฏตรงกันข้าม คือเงินทุนปลายงวดต่ำกว่าเงินทุนต้นงวด ผลต่างก็คือ ยอดขาดทุน แต่ก่อนที่จะนำเงินต้นงวดและปลายงวดมาหักลบกันดังกล่าวนี้ จะต้องคำนึงถึงรายการที่จะต้องทำการปรับปรุงยอดเงินทุนนั้นเสียก่อน รายการที่จะต้องทำการปรับปรุง หมายถึงรายการที่ทำให้เงินปลายงวดเพิ่มขึ้นหรือลดลง อันมิใช่เนื่องมาจากผลกำไรหรือขาดทุนในการดำเนินกิจการค้านั้น

รายการที่จะทำให้เงินทุนปลายงวดเพิ่มขึ้นอันมิใช่เนื่องมาจากผลกำไร ซึ่งจะต้องทำรายการปรับปรุงต่อยอดเงินทุนปลายงวดให้ลดลงมีดังนี้

1. การนำเงินมาลงทุนเพิ่มเติมในระหว่างงวด
2. ดอกเบี้ยที่คิดให้แก่เงินทุน
3. เงินเดือนที่คิดให้แก่หุ้นส่วนและหุ้นส่วนคนนั้นยังมีได้ถอนออกไปเป็นเงินสด

รายการเงินที่จะทำให้เงินทุนปลายงวดลดน้อยลงอันมิใช่เนื่องมาจากผลขาดทุนที่จะต้องทำรายการปรับปรุงเพิ่มยอดเงินทุนปลายงวดมีดังนี้

1. การถอนเงินออกไปในระหว่างงวด
2. การถอนผลกำไรล่วงหน้าก่อนที่จะทำการบัญชี

3. คอกเบี้ยเงินถอนที่คิดเอาตามข้อสัญญาตกลงของหุ้นส่วน (เดบิตบัญชี กระแสทุน หรือ บัญชี เงินถอน หรือ บัญชี เงินทุนของหุ้นส่วนผู้นั้นแล้วแต่กรณี เกร็ด บัญชี จักรวรรผลกำไร)

4. การเบิกถอนสินค้าหรือสินทรัพย์อย่างอื่นจากกิจการ ไปใช้ส่วนตัว

ตามปกติ ถ้ากิจการค้าได้ดำเนินไปโดยมีทุนตั้งงวดมาลง และดำเนินกิจการค้าตลอดงวดมีกำไร ตามหลักก็ต้องโอนกำไรนั้นไปเพิ่มบัญชีทุน เพราะฉะนั้นการที่นำเงินทุนปลายงวดไปหักกับเงินทุนตั้งงวด ผลต่างก็เป็นกำไรที่ทำมาหาได้ หรือถ้าขาดทุนเงินทุนปลายงวดก็ย่อมลดน้อยลงกว่าเงินทุนตั้งงวด เท่ากับผลขาดทุน

ลงทุนเพิ่มเติม รายการอื่นซึ่งเข้ามาพัวพันทำให้ยอดเงินทุนปลายงวดหรือปลายปีมากขึ้น นอกจากผลกำไรตั้งมูลเหตุต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น นำเงินมาลงทุนเพิ่มเติมระหว่างงวด ตามปกติในวิธีการบัญชีคู่เมื่อนำเงินมาลงทุนก็เดบิตเงินสด และเครดิตบัญชีทุน แต่การทำบัญชีเดียวไม่มีการเครดิตบัญชีเงินทุนเลย ทั้งที่ทุนเพิ่มขึ้นเนื่องจากเอาเงินมาลงทุนเพิ่ม ฉะนั้นจึงต้องพิจารณาปรับปรุงบัญชีเงินทุนให้ถูกต้องเพื่อหายอดเงินทุนที่เพิ่มขึ้น เฉพาะที่เป็นผลกำไรเท่านั้นเสียก่อนที่จะนำไปเปรียบเทียบกับเงินทุนตั้งงวด

คอกเบี้ยเงินทุน กิจการค้าที่เป็นห้างหุ้นส่วนมักจะมีการคิดคอกเบี้ยให้เงินทุน แต่บางแห่งก็ไม่คิดให้ การที่หุ้นส่วนบางคนเอาเงินมาลงทุนไม่เท่ากัน ถ้าไม่คิดคอกเบี้ยให้และแบ่งผลกำไรเท่าๆ กัน ก็จะเป็นการ

ได้เปรียบเสียเปรียบกันมาก เพื่อแก้ไขข้อเสียเปรียบได้เปรียบระหว่างผู้เป็น
หุ้นส่วน จึงมักจะมีการคิกคอกเบี้ยเงินทุนให้กัน

เงินเดือนที่ลิดให้หุ้นส่วน ถ้าเป็นการค้าที่มีผู้ประกอบการคนเดียว
ก็ไม่จำเป็นต้องคิดเงินเดือน เพราะผลได้เป็นของเขาเองทั้งหมด แต่ถ้า
กิจการค้าที่เป็นห้างหุ้นส่วน มักมีข้อตกลงคิดเงินเดือนให้กับหุ้นส่วนที่เป็น
ผู้ดำเนินงานด้วย (รายการเหล่านี้เป็นรายการที่ทำให้เงินทุนเพิ่ม เราจึง
ต้องนำมาปรับปรุงกับยอดเงินทุนปลายงวด รายการที่ทำให้เงินทุนลดน้อย
ลง เช่นการถอนเงิน คอกเบี้ยเงินถอน การถอนสินค้าใช้ส่วนตัว เป็น
รายการที่เป็นเหตุทำให้เงินทุนลดลง อันมิใช่ดำเนินการค้าขาดทุน จึงต้อง
ทำการปรับปรุงด้วย)

การปรับปรุงยอดเงินทุนปลายปี

ในทางปฏิบัติเมื่อเราสามารถหายยอดเงินทุนปลายงวด หรือปลายปี
ได้ โดยวิธีการนำเอายอดสินทรัพย์ทั้งหมดหักด้วยหนี้สินผลต่างก็คือ
เงินทุนปลายงวด เราจะต้องปรับปรุงเงินทุนปลายงวดนี้เสียก่อนที่จะนำไป
เปรียบเทียบกับเงินทุนต้นงวด คือจะต้องนำรายการเงินที่ทำให้เงินทุนนั้น
เพิ่มขึ้นไปนอกจากผลกำไร หักออกจากยอดเงินทุนปลายงวด และถ้ามี
รายการเงินซึ่งทำให้เงินลงทุนลดน้อยลง อันมิใช่เนื่องมาจากผลขาดทุน
ต้องบวกกลับเข้าไปเสีย ยอดเงินทุนภายหลังที่ได้ปรับปรุงเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ก็เป็นยอดเงินทุนที่นำไปเปรียบเทียบกับเงินทุนต้นงวดได้ ผลต่างระหว่าง
เงินทุนปลายงวดและเงินทุนต้นงวดในที่นี้ก็คือ ผลกำไร หรือขาดทุน
อันเนื่องมาจากกิจการค้าที่เราต้องการ

แต่ทั้งนี้เห็นได้ว่า ถ้าเราหรือชาวทุนที่เราหามาได้นั้นเป็นแต่เพียงยอครวม ไม่สามารถแสดงให้รู้รายละเอียดได้ว่า ยอการค้าหรือชาวทุนที่ได้มานั้น เนื่องมาจากรายได้หรือรายจ่ายประเภทใดบ้าง เหมือนกับที่เราสามารถทราบรายละเอียดเหล่านั้นได้จากวิธีการบัญชีคู่

ตัวอย่างที่ 1

	เงินทุนเมื่อวันสิ้นงวด	2,000
	เงินทุนเมื่อวันต้นงวด	1,000
	มีการถอนระหว่างงวด	400
	มีการเพิ่มทุนระหว่างงวด	600
วิธีทำ	เงินทุนเมื่อวันสิ้นงวด	2,000
หัก	การเพิ่มทุนระหว่างงวด	600
		1,400
	บวก เงินถอนระหว่างงวด	400
		1,800
	หัก เงินทุนต้นงวด	1,000
	กำไร	800

ตัวอย่างที่ 2

	เงินทุนเมื่อวันสิ้นงวด	1,200
	เงินทุนเมื่อวันต้นงวด	1,000
	เงินถอนระหว่างงวด	300
	เงินเพิ่มทุนระหว่างงวด	700

วิธีทำ	เงินทุนเมื่อวันสิ้นงวด	1,200
หัก	เงินเพิ่มทุนระหว่างงวด	700
		500
บวก	เงินถอนระหว่างงวด	300
		800
หัก	เงินทุนต้นงวด	1,000
	ขาดทุน	200

งบกำไรและขาดทุน (STATEMENT OF PROFIT & LOSS)

งบกำไรและขาดทุน มักจะทำขึ้นในกรณีที่มีการคิดดอกเบี้ยให้เงินทุนคือเงินเดือนให้กับหุ้นส่วน หรือการแบ่งผลกำไรและขาดทุนระหว่างหุ้นส่วนที่มาประกอบการร่วมกัน

ข้อควรสังเกต ที่เรียกว่า Statement หรืองบ แทนที่จะเรียกว่า บัญชีกำไรขาดทุน ก็เพราะว่า งบที่เราทำขึ้นนั้นเป็นการนำตัวเลขที่มีได้ปรากฏอยู่ในบัญชีแยกประเภทอย่างสมบูรณ์ เช่น ในวิธีการบัญชีคู่มาประกอบเป็นงบ เราจึงเรียกงบนี้ว่าเป็นงบกำไรขาดทุน (Statement of Profit & loss) เพื่อให้ผิดกับบัญชีกำไรขาดทุน (Profit and loss A/c)

งบกำไรและขาดทุนนี้แบ่งออกเป็นสองตอน คือ:-

ตอนแรก ทำขึ้นเพื่อหาเงินทุน ณ วันสิ้นงวด คือ นำรายการที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์มาลงไว้ทางด้านขวา ส่วนหนี้สินนำมาลงไว้ทางด้านซ้าย ๕ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายกับงบดุลตามแบบอังกฤษ เพื่อให้ยอดรวม

สองด้านได้ดุลย์กัน ผลต่างระหว่างสินทรัพย์กับหนี้สิน ก็คือเงินทุน ณ วันสิ้นงวดซึ่งเราต้องการ นำมาลงไว้ทางด้านซ้าย และถือเงินทุน ปลายงวดนี้เป็นยอดยกไป ลงทางด้านขวาของงบกำไรและขาดทุนตอนที่สอง เป็นยอดยกมา

เงินทุน ณ วันสิ้นงวดที่หาได้นี้ พึงเข้าใจว่าเป็นเงินทุนภายหลังที่เราได้คำนึงถึงรายจ่ายค้างจ่ายและรายจ่ายล่วงหน้า รายได้ค้างรับและ รายได้รับล่วงหน้าด้วยแล้ว

ตอนที่สอง สำหรับงบกำไรขาดทุนตอนที่สองนี้ มียอดเงินทุน ณ วันสิ้นงวด ซึ่งได้ยกมาจากงบกำไรขาดทุนตอนแรกอยู่ทางด้านขวามือ แล้ว ต้องนำรายการเงินซึ่งทำให้เงินทุนลดน้อยลง อันมิใช่เนื่องมาจาก ยอดขาดทุน เช่น การถอนเงินทุนระหว่างงวด จะเป็นการถอนกำไรหรือ ถอนทุนก็ตาม การถอนสินค้าไปใช้เป็นการส่วนตัว และดอกเบี้ยเงินถอน ซึ่งจะต้องลงรวมไว้ทางด้านขวามือ ส่วนทางด้านซ้ายมีอนั้นให้นำเอาเงินทุน เมื่อต้นงวด หมายถึงยอดเงินทุนที่เราหามาได้โดยเอาสินทรัพย์ต้นงวดหัก ด้วยหนี้สินต้นงวด และจะต้องนำรายการซึ่งทำให้เงินทุนเพิ่มขึ้น อันมิใช่ เนื่องมาจากผลกำไร เช่น เงินเพิ่มทุนในระหว่างงวด ดอกเบี้ยเงินทุนและ เงินเดือนของหุ้นส่วน ซึ่งยังมีได้ถอนออกไปเป็นเงินสดรายการทั้งหมด คงกล่าว จะอยู่ทางด้านซ้ายของงบกำไรขาดทุนตอนที่สอง

ต่อไปก็คือรวมรายการเงิน ทางด้านซ้ายและทางด้านขวา ผล ต่างซึ่งถ้ายอดรวมทางด้านขวาสูงกว่าทางด้านซ้าย ก็เป็นผลกำไร และใน

กรณีกลับกัน ถ้ายอรวมทางค้ำขายสูงกว่าทางค้ำขว ก็เป็นผลขาดทุน ยอคกำไรและขาดทุนนี้จะต้องลงไว้ทางค้ำขายหรือขว แล้วแต่กรณี เพื่อจะได้รวมยอคทั้งสองข้างเท่ากัน

ข้อพึงสังเกต ผลกำไรหรือขาดทุนที่เราหาได้นี้ เป็นยอคที่ไม่มีรายการละเอียดแสดงให้เห็นได้ว่า ผลกำไรหรือขาดทุนนี้ เป็นผลเนื่องมาจากมีรายไ้รายจ่ายประเภทใดบ้าง ซึ่งเป็นข้อบกพร่องของวิธีการบัญชีเดี่ยว อันไม่สามารถจะนำไปเปรียบเทียบกับรายไ้และรายจ่ายในงวดก่อน ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อีกประการหนึ่ง ยอคกำไรหรือขาดทุนที่หามาได้นั้น ก็พึงยอคเงินทุนต้นงวดและปลายงวดมาเทียบเคียงกัน ซึ่งการหาเงินทุนต้นงวดและปลายงวด ตามวิธีการบัญชีเดี่ยวนี้ย่อมมีทางที่จะผิดพลาดได้ง่าย เนื่องจากการบันทึกไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ต้องอาศัยการตรวจนับสินทรัพย์ที่มีตัวตน อาศัยการประมาณราคาของสินทรัพย์เหล่านั้น และต้องอาศัยความจำของเจ้าของกิจการเป็นส่วนใหญ่ สินทรัพย์ประเภทที่ไม่มีตัวตน Intangible Assets ก็อาจขาดตกบกพร่องละเลยไม่ได้นับรวมเข้าไป ผลกำไรและขาดทุนที่ได้มาจากการเปรียบเทียบเงินทุนต้นงวดและปลายงวด จึงเป็นผลที่ไม่แน่นอน ไม่อาจเชื่อถือได้

ตัวอย่าง นายบุญส่ง และ นายบุญเสริม เข้าหุ้นส่วนกันตั้งร้านค้าใช้ชื่อว่า “ห้างหุ้นส่วนสามัญส่งเสริมการค้า” ทำการค้าขายปลีก โดยตกลงแบ่งผลกำไรและขาดทุนในอัตราส่วนเท่า ๆ กัน กิจการนี้ปฏิบัติบัญชีตามวิธีการบัญชีเดี่ยว และฐานะการเงินของห้างหุ้นส่วน ณ วันที่ 1 มกราคม 2508 แจ้งอยู่ตามงบต่อไป

ห้างหุ้นส่วนสามัญส่งเสริมการค้า

งบแสดงฐานะการเงินเพียงวันที่ 1 มกราคม 2508

หนี้สิน		ทรัพย์สิน	
ตั๋วแลกเงินจ่าย	500	เงินสด	3,000
เจ้าหนี้	2,000	เงินฝากธนาคาร	2,200
เงินทุน		ตั๋วแลกเงินรับ	1,000
บุญส่ง	50,000	ลูกหนี้	25,000
บุญเสริม	40,000	สินค้าคงเหลือ	3,800
	<u>90,000</u>	เครื่องตกแต่งสำนักงาน	7,500
		ตึกสำนักงาน	50,000
	<u>92,500</u>		<u>92,500</u>

ฐานะการเงินของห้างหุ้นส่วน ณ วันที่ 31 ธันวาคม ปีเดียวกัน
ปรากฏ ดังนี้

เงินสด 5,500 บาท เงินฝากธนาคาร 2,700 บาท ลูกหนี้ 30,000 บาท
ตั๋วแลกเงินรับ 2,000 บาท สินค้าคงเหลือ 3,950 บาท เบี้ยประกัน
ภัยจ่ายล่วงหน้า 1,200 บาท เจ้าหนี้ 2,500 บาท ตั๋วแลกเงินจ่าย 1,800 บาท

หุ้นส่วนได้ถอนเงินไปคนละ 1,500 บาท และมีสิทธิได้รับดอกเบี้ย
แบ่งเงินหุ้นในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี ค่าสึกหรอให้คิดร้อยละ 5 สำหรับ
เครื่องตกแต่งสำนักงาน ส่วนตึกสำนักงานให้คิดในอัตราร้อยละ 3 และ
เนื่องจากขาดเงินทุนหมุนเวียนเพราะการเก็บเงินจากลูกหนี้ไม่ได้ หุ้นส่วน
จึงนำเงินมาลงทุนเพิ่ม ในระหว่างเดือนธันวาคม คนละ 2,000 บาท

ให้ทำงบประจำปีสำหรับกิจการนี้

วิธีทำ

ทำงหุ้นส่วนสามัญส่งเสริมการค้า
งบกำไรและขาดทุนประจำปี เพียงสิ้น 31 ธันวาคม 2508

เจ้าหนี้	2,500	เงินสด	5,500
ตั๋วเงินจ่าย	1,800	เงินฝากธนาคาร	2,700
ยอดคงเหลือเป็นเงินทุน —		ลูกหนี้	30,000
เมื่อ 31 ธ.ค. ยกไป	96,675	ตั๋วแลกเงิน	2,000
		สินค้าคงเหลือ	3,950
		ค่าเบี่ยประกันจ่าย —	
		ล่วงหน้า	1,200
		เครื่องตกแต่งส.น.จ.	7,500
		หัก ค่าเสื่อม 5%	375 7,125
		ตึกสำนักงาน	50,000
		หัก ค่าเสื่อม 3%	1,500 48,500
	<u>100,975</u>		<u>100,975</u>

เงินทุนเมื่อ 1 มกราคม 2508			เงินทุนเมื่อ 31 ธันวาคม ยกมา 96,675		
		90,000	เงินถอน		
เงินเพิ่มทุน			บุญส่ง	1,500	
บุญส่ง	2,000		บุญเสริม	<u>1,500</u>	3,000
บุญเสริม	<u>2,000</u>	4,000			
ดอกเบี้ยเงินทุน					
บุญส่ง	2,500				
บุญเสริม	<u>2,000</u>	4,500			
ส่วนแบ่งผลกำไร					
บุญส่ง					
1/2	587.50				
บุญเสริม					
1/2	<u>587.50</u>	<u>1,175</u>			
		<u>99,675</u>			<u>99,675</u>

ห้างหุ้นส่วนสามัญส่งเสริมการค้า

งบแสดงฐานะการเงินเพียง 31 ธันวาคม 2508

หนี้สิน		สินทรัพย์	
เจ้าหนี้	2,500	เงินสด	5,500
ตั๋วแลกเงินจ่าย	1,800	เงินฝากธนาคาร	2,700
เงินทุน บัญชีส่ง		ลูกหนี้	30,000
ยอดยกมา	50,000	ตั๋วแลกเงินรับ	2,000
บวก เพิ่มทุน	2,000	สินค้าคงเหลือ	3,950
ดอกเบี้ยเงินทุน	2,500	ค่าเบี้ยประกันภัยจ่าย	
ส่วนแบ่งผลกำไร	587.50	ล่วงหน้า	1,200
	55,087.50	เครื่องตกแต่งสำนักงาน	
หัก เงินถอน	1,500		7,500
	53,587.50	หัก ค่าเสื่อมราคา 5 %	
เงินทุน บัญชีเสริม			375
ยอดยกมา	40,000		7,125
บวก เพิ่มทุน	2,000		
ดอกเบี้ยเงินทุน	2,000		
ส่วนแบ่งผลกำไร	587.50	ที่ดินสำนักงาน	50,000
	44,587.50		
หัก เงินถอน	1,500	หัก ค่าเสื่อมราคา 3 %	1,500
	43,087.50		48,500
	100,975		100,975

งบแสดงฐานะการเงิน STATEMENT OF AFFAIRS

งบแสดงฐานะการเงินนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับงบดุลของวิธีการบัญชีคู่ทุกประการ คือเป็นงบที่แสดงฐานะการเงินของกิจการค่าเมื่อวันสิ้นงวด การที่เรียกว่าเป็นงบแสดงฐานะการเงิน แทนที่จะเรียกงบดุล ก็เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างว่าเป็นการเตือนผู้อ่านหน้างบแบบนี้ให้รู้อย่างที่ได้อ่านกันนี้ มิได้อาศัยการจดบันทึกที่ครบถ้วนดังเช่นวิธีการบัญชีคู่ ต้องอาศัยการตีราคาประกอบกับการสอบสวน จากความทรงจำของผู้ที่เป็นเจ้าของกิจการนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ เพื่อทำงบชนิดนี้ขึ้น

ข้อสังเกต

การเรียกงบแสดงฐานะการเงิน (Statement of Affairs) นี้ใช้เรียกงบแสดงฐานะการเงินในวิธีการบัญชีเดี่ยว และใช้เรียกงบที่ทำขึ้นเพื่อแสดงฐานะการเงินของกิจการค่า เพื่อให้เจ้าของหรือผู้มีส่วนได้เสียได้ทราบฐานะการเงินในทัศนะของกิจการที่จะเลิกดำเนินงานเพื่อทำการชำระบัญชีในขั้นต่อไป หรือควรเรียกว่า “งบแสดงฐานะเผื่อจะเลิก”

การเปลี่ยนบัญชีเดี่ยว (Single Entry) ให้เป็นบัญชีคู่ (Double Entry) โดยสมบูรณ์

ในการที่เปลี่ยนวิธีการบัญชีเดี่ยวให้เป็นวิธีการบัญชีคู่ สำหรับกิจการที่ดำเนินมาแล้วทั้งงวด โดยมีวัตถุประสงค์จะจัดทำบัญชีทำการค้ากำไรขาดทุนพร้อมทั้งงบดุลของกิจการนั้น หรือประสงค์ที่จะสร้างบัญชีขึ้นตามวิธีการบัญชีคู่อย่างสมบูรณ์แบบ โดยอาศัยหลักฐานการจดบันทึกไว้แล้ว ตามวิธีการบัญชีเดี่ยว ทั้งนี้อาจจะทำได้ด้วยการวิเคราะห์ บัญชีลูก

หนังสือบัญชีเจ้าหนี้ สมุดฝากเงินธนาคาร (PassBook) สมุดเงินสด หรือสมุดรายวันอื่น ๆ ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น

การวิเคราะห์นี้อาจดำเนินการได้เป็น 2 วิธีด้วยกัน คือ:—

1. By Total
2. By Analysis

วิเคราะห์แบบ By Total วิธีนี้ดำเนินการวิเคราะห์โดยแยกรายการเงินออกเป็นเพียงประเภทใหญ่ เพื่อที่จะสร้างงบบัญชีทำการค้าบัญชีกำไรขาดทุนและงบดุล ของกิจการค้านั้น เช่น ตามลักษณะของบัญชีเดี่ยวที่ได้กล่าวมาแล้วว่ารายการเงินทั้งหลายมักจะบันทึกไว้แต่เฉพาะบัญชีประเภทบุคคลเท่านั้น หมายถึง Pure Single Entry แต่ในบางกรณีมักจะนำเอาสมุดเงินสดมาใช้ในการบันทึกด้วย ถ้ากิจการนั้นได้ใช้สมุดเงินสด หรือการรับจ่ายเงินได้ผ่านธนาคารทั้งหมด และมีการบันทึกเกี่ยวกับลูกหนี้และเจ้าหนี้ไว้เรียบร้อย ก็สามารถสร้างบัญชีทำการค้า บัญชีกำไรและขาดทุน พร้อมทั้งงบดุลขึ้นได้จากรายการที่บันทึกเหล่านั้น โดยดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ:—

ทำการวิเคราะห์รายการที่บันทึกไว้ในสมุดเงินสด หรือถ้ากิจการนั้นมีเงินฝากไว้ในธนาคาร ก็จำเป็นที่จะต้องนำเอา Pass Book หรือ Bank Statement of Account มาทำการวิเคราะห์ด้วย

ในการวิเคราะห์รายการทางด้านรับของสมุดเงินสด เราจะได้รายการดังต่อไปนี้:—

1. รายการขายเงินสด
2. รายการเงินที่ได้รับชำระหนี้จากลูกค้า
3. รายรับอื่น ๆ

ทางบ้านจ่าย หรือเครดิตของสมุดเงินฝากนั้น เราจะได้รายการเกี่ยวกับ

1. รายการซื้อเงินสด
2. รายการเงินที่ได้จ่ายชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้
3. รายการจ่ายเงินชำระค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

การวิเคราะห์สมุดเงินฝากหรือสมุดเงินฝากนั้น อยู่ที่ความประสงค์ของการทำงบ ว่าประสงค์ที่จะได้รู้รายละเอียดเพียงใด หรือต้องการเพียงรู้ยอดรวมเป็นประเภทต่าง ๆ ว่ายอดทั้งสิ้นทางบ้านรับ มีการรับเงินสดจากการขายเท่าใด รับชำระหนี้เท่าใดและรายรับอื่น ๆ เท่าใด ถ้าไม่ประสงค์จะแยกเป็นรายการรับปลีกย่อยว่าจะไรบ้าง ก็สามารถนำยอดรวมประเภทใหญ่ ๆ ไปใช้ประกอบงบ ทางบ้านรายจ่ายก็เช่นเดียวกัน ถ้าประสงค์จะรู้รายละเอียดเกี่ยวกับการจ่ายเงินสดไปเพียงประเภทใหญ่ ๆ เช่น จ่ายชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เท่าใด ซื้อสินค้าเท่าใด หรือรายจ่ายอื่น ๆ เท่าใด หรือประสงค์จะรู้รายจ่ายโดยละเอียดออกไปอีกก็ต้องแยกออกไปเป็นประเภท ๆ ตามความต้องการ ในที่นี้จะแยกรายได้รายจ่ายออกเป็นประเภท ๆ เพียง 3 ประเภทเท่านั้น คือ :-

1. เกี่ยวกับซื้อขายเงินสด
2. รับจ่ายชำระหนี้ และ
3. การรับจ่ายอื่น ๆ

ขั้นต่อไปก็วิเคราะห์รายการในบัญชีลูกหนี้และบัญชีเจ้าหนี้ หาหลักฐานเกี่ยวกับสินค้าคงเหลือ รายจ่ายค้างจ่าย รายจ่ายจ่ายล่วงหน้า ราย

ได้ทั้งรับ รายได้รับล่วงหน้า ณ วันต้นงวด และวันปลายงวด จากผล
ที่ได้ปฏิบัติกัน ก็สามารถขายออกซื้อ ออกค่าใช้จ่ายและรายได้
อื่น ๆ ประจำงวดได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีการขายออกขายในระหว่างงวด (แบบ Report Form)

การคำนวณหายอดขาย

« Computation of Sales »

ขายเงินสด		15,000.00
(Cash Sales)		
ขายเงินเชื่อ		
(Sales on Accounts)		
รับชำระจากลูกค้า	35,000.00	
(Collection From Customers)		
หัก ยอดลูกหนี้ต้นงวด	<u>2,000.00</u>	
(Less A/C Receivable at the beginning)		
รับชำระหนี้จากลูกหนี้เนื่องจากการขาย		
สินค้าเฉพาะงวด	33,000.00	
(Collection from sales for the period)		
บวก ยอดลูกหนี้ปลายงวด	<u>2,700.00</u>	<u>35,700.00</u>
(Add A/C Receivable at the End)		
รวมยอดขายประจำงวด (TOTAL SALES)		<u><u>50,700.00</u></u>

วิธีขายออกขายในระหว่างงวดคงค้างอย่างข้างบนนี้ สำหรับยอดขายเงินสด (Cash Sales) เป็นรายการแรกที่ได้มาจากวิเคราะห์สมุดเงินสด ส่วนยอดขายเป็นเงินเชื่อ (Sales on A/C) จะมีจำนวนเงินเท่าใดนั้น จะหาได้โดย เปรียบรายการที่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์สมุดเงินสด เช่น ได้มา 35,000 บาท แล้วก็หักด้วยยอดลูกหนี้คงเหลือยกมา ณ วันต้นงวด (Account Receivable at the beginning) เพื่อจะได้รู้ว่าจำนวนเงินที่ได้รับชำระจากลูกหนี้ที่เป็นหนี้เฉพาะในงวดนี้ เป็นจำนวนเงินเท่าใด เพราะการรับชำระหนี้ในงวดนี้ อาจมีหนี้ค้างมาจากงวดก่อนปะปนอยู่ด้วย จึงต้องหักออกไปเสียเพื่อให้เป็นยอดขายที่ได้รับชำระหนี้แล้ว เฉพาะงวดนี้เท่านั้น และลูกหนี้ที่ยอดคงค้างตอนปลายงวด (Account Receivable at the end) ก็เป็นส่วนหนึ่งของยอดขายซึ่งได้เกิดขึ้นในงวดนี้แล้ว เป็นแต่เพียงยังมิได้รับชำระเป็นเงินสด จึงต้องนำเอามาบวกกับยอดขายที่ได้รับชำระเป็นเงินสดแล้ว ตามตัวอย่างได้บวกเข้าไป 2,700 บาท ก็จะได้เป็นจำนวน 35,700 บาท ซึ่งเป็นยอดขายเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสมุดแยกประเภทลูกหนี้ เมื่อรวมกับขายสดแล้ว ก็จะเป็นยอดขายประจำงวด 50,700 บาท

สรุปได้ว่ายอดขายที่จะหาได้โดยการวิเคราะห์จากรายรับในสมุดเงินสดและรายการเกี่ยวกับลูกหนี้มาจากปีก่อน หรือจากงวดก่อนกับยอดลูกหนี้ยกไปในงวดหน้า

ถ้ามีรายการตัวแลกเงินรับเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากการขายหรือชำระหนี้ด้วยตัวเงินด้วยแล้วก็ให้นำหลักฐานตัวเงินรับ ณ วันต้นงวดมาบวกกับยอดลูกหนี้ ณ วันต้นงวด และนำไปหักจากรายรับชำระหนี้จากลูกหนี้

ตัวเงินรับ ณ วันปลายงวดก็ต้องนำมาบวกกับยอดลูกหนี้ ณ วันปลายงวด เพื่อคำนวณหายอดขายสินค้าประจำงวดนี้

การที่เอาตัวเงินรับมาหักถึงด้วย ก็เพราะเมื่อจำหน่ายสินค้าไป อาจให้ลูกหนี้เซ็นรับรองตัวเงินไว้เป็นหลักฐาน ตัวเงินรับนี้ก็เกิดจากรายการขาย เพราะฉะนั้นเมื่อจะคำนวณยอดขายประจำงวดทั้งนี้ก็ควรเอาตัวเงินรับต้นปีและปลายปีเข้ามาคำนวณด้วย

วิธีคำนวณยอดซื้อประจำงวด (Computation of Purchases)

ซื้อเงินสด		8,000.00
(Cash Purchases)		
ซื้อเชื่อ		
(Purchases on Account)		
จ่ายชำระเจ้าหนี้	28,000.00	
(Payment for Creditors)		
หัก ยอดเจ้าหนี้ยกมาต้นงวด	<u>1,500.00</u>	
(Less A/C Payable at the beginning)		
จ่ายชำระให้แก่เจ้าหนี้เฉพาะส่วนที่ซื้อปีนี้	26,500.00	
(Payment from purchases for the period)		
บวก ยอดเจ้าหนี้คงเหลือปลายงวด	<u>1,750.00</u>	<u>28,250.00</u>
(Add A/C Payable at the end)		
รวมยอดซื้อประจำงวด (TOTAL PURCHASES)		<u>36,250.00</u>
ยอดซื้อด้วยเงินสด 8,000.00 บาท ได้มาด้วยการวิเคราะห์สมุด		
เงินสดทางค่านายจะต้องนำไปบวกกับยอดซื้อเชื่อ เพื่อได้ยอดซื้อทั้งสิ้น		
ในงวดนี้		

ยอดซื้อเชื่อ จะหาได้โดยเอายอดที่ได้ชำระหนี้จากสมุดเงินสด 28,000.00 บาท แล้วหักด้วยยอดเจ้าหนี้ ณ วันต้นงวด อันเป็นรายการซื้อของงวดก่อน เพื่อให้เหลือยอดที่จ่ายชำระหนี้เฉพาะของงวดนี้เท่านั้น คือ 26,500.00 บาท แล้วต้องเอายอดเจ้าหนี้คงเหลือปลายงวดมาบวกเพิ่มเข้าไปด้วย เพราะเกิดจากซื้อเชื่อในงวดนี้ เพื่อให้เป็นยอดซื้อของงวดนี้ อย่างแท้จริง คือบวกด้วย 1,750 บาท จะเป็น 28,250.00 บาท แล้วเอาไปบวกกับรายการซื้อด้วยเงินสด ก็จะได้ 36,250.00 บาท เป็นยอดซื้อทั้งสิ้น ประจำงวดนี้

ถ้ากิจการนี้มีรายการเกี่ยวแก่ตัวเงินจ่าย อันเนื่องมาจากการซื้อสินค้าด้วยแล้ว ก็จะต้องนำเอาเข้ามาคำนวณด้วย โดยนำยอดตัวเงินจ่าย ณ วันต้นงวด ไปบวกกับยอดเจ้าหนี้คงเหลือยกมา ณ วันต้นงวด แล้วนำไปหักกับยอดเงินที่ชำระให้กับเจ้าหนี้ ส่วนยอดคงเหลือยกไปของตัวเงินจ่ายก็เช่นกัน จะต้องนำไปบวกกับยอดเจ้าหนี้คงเหลือยกไป ณ วันปลายงวด แล้วนำไปบวกกับยอดซื้อเงินสด ก็จะได้ยอดซื้อทั้งสิ้นประจำงวดนี้

วิธีการคำนวณรายจ่ายประจำงวด (Computation of Expenses)

ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า ณ วันต้นงวด		415.00
จ่ายชำระเงินสดในงวดนี้	8,325.00	
หัก ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย ณ วันต้นงวด	225.00	8,100.00
รวมรายจ่ายที่จ่ายเป็นเงินสดออกไป		8,515.00
บวก รายจ่ายค้างจ่าย ณ วันปลายงวด		300.00
รวมยอดรายจ่าย		8,815.00
หัก รายจ่ายจ่ายล่วงหน้า ณ วันปลายงวด		390.00
รายจ่ายที่เกิดขึ้นสำหรับงวดนี้		8,425.00

ขั้นแรกต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายล่วงหน้าที่ได้ชำระเงิน ไปตั้งแต่
งวดก่อน 415.00 บาท มารวมกับ Cash Payment for Expenses เป็น
รายจ่ายเงินสดในงวดนี้ ซึ่งได้ยอดรวมมาจากการวิเคราะห์สมุดเงินสดทาง
ด้านจ่าย 8,325.00 บาท หักด้วยค่าใช้จ่ายค้างจ่ายของงวดก่อน ซึ่งมาจ่าย
เป็นเงินสดในงวดนี้ 225.00 บาท ผลต่างเป็นยอดค่าใช้จ่ายเงินสดของงวดนี้
8,100.00 บาท รวมกับค่าใช้จ่ายล่วงหน้า ณ วันต้นงวด จะได้ยอด
8,515.00 บาท แล้วต้องเอาไปบวกกับรายจ่ายค้างจ่าย ณ วันปลายงวด
เพราะถือเป็นรายจ่ายของงวดนี้ แต่ยังไม่จ่ายเงินออกไป 300.00 บาท จะได้
ยอด 8,815.00 บาท แล้วต้องหักด้วยรายจ่ายล่วงหน้า ณ วันปลายงวด
390.00 บาท ก็จะได้ยอด 8,425.00 บาท เป็นรายจ่ายทั้งสิ้นประจำงวดนี้

การหายออกซื้อเชื่อและขายเชื่อจากบัญชีลูกหนี้ และบัญชีเจ้าหนี้
แสดงให้เห็นเป็นแบบ Account Form

บัญชีรวมลูกหนี้		บัญชีรวมเจ้าหนี้	
ล.น.		ล.น.	
จาก ยอดยกมา	2,000.00	โดย เงินสด	35,000.00
,, ขาย	35,700.00	,, ยอดยกไป	2,700.00
	<u>37,700.00</u>		<u>37,700.00</u>
จาก ยอดยกมา	2,700.00		
ล.น.	บัญชีรวมเจ้าหนี้	ล.น.	
จาก เงินสด	28,000.00	โดย ยอดยกมา	1,500.00
จาก ยอดยกไป	1,750.00	,, ซื้อ	28,250.00
	<u>29,750.00</u>		<u>29,750.00</u>
		โดย ยอดยกมา	1,750.00

ด.น.	บัญชีคุมยอดรายจ่าย	จ.น.
จากรายจ่าย ๆ ล่วงหน้าต้นงวด	โดยรายจ่ายค้างจ่ายต้นงวด	
(Prepaid Exps, at beg.) 415	(By Accrued Exps, at beg.) 225	
เงินสด	รายจ่าย ๆ ล่วงหน้าปลายงวด	
(Cash) 8,325	(Prepaid Exps, at End) 390	
รายจ่ายค้างจ่ายปลายงวด	รวมจ่ายรวมทั้งงวด	
(Accrued Exps, at End) 300	(Total Expenses during	
—	the year)	8,425
9,040		9,040

ยอดรายจ่ายประจำปีเงิน 8,425.00 บาท เป็นรายการ Missing Item ที่ต้องการหาและหาได้ คือ ผลต่างของยอดรวมทางด้านเดบิตและด้านเครดิตของบัญชีคุมยอดรายจ่ายนี้เอง รายจ่ายล่วงหน้าต้นงวด 415 บาท และรายจ่ายค้างจ่ายต้นงวด 225 บาท ที่ปรากฏในบัญชีคุมยอดรายจ่าย เป็นรายการที่เกิดขึ้นจากรายการโอนกลับ Reversing

สำหรับรายได้้นอกจากการขาย ถ้ามีรายได้ค้างรับรายรับล่วงหน้าต้นปีและปลายปีก็ต้องคำนวณเพื่อหารายได้ประจำปีตามวิธีการ เช่นเดียวกันกับการหารายจ่ายประจำปีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

เมื่อหายอดขายสินค้า ซื้อสินค้า รายได้ และรายจ่ายประจำปี โดยวิธีการวิเคราะห์ได้เช่นนั้นแล้ว ก็สามารถสร้างงบบัญชีกำไรขาดทุนประจำปีขึ้นได้ตามวิธีการบัญชีคู่ โดยนำเอาสินค้าต้นปีและปลายปีจากงบแสดงฐานะการเงินมาประกอบดังตัวอย่างต่อไปนี้

ร้านท่าพระจันทร์

งบบัญชีกำไรและขาดทุนประจำปีสิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508

ขาย		50,700
หัก	ราคาคืนทุนของสินค้าที่จำหน่าย :—	
	สินค้าคงเหลือต้นงวด	4,500
บวก	ซื้อ	36,250
	รวม	40,750
หัก	สินค้าคงเหลือปลายงวด	5,125
	กำไรขั้นต้น	35,625
		15,075
หัก	รายจ่ายต่าง ๆ	8,425
กำไรสุทธิ (Net Profit)		6,650

งบบัญชีกำไรขาดทุนอาจจะแสดงรายละเอียดออกไปได้อีกตามความประสงค์ เช่น รายได้และรายจ่ายแทนที่จะแสดงเป็นยอดรวม ก็อาจวิเคราะห์แยกรายละเอียดออกไปว่าเป็นรายจ่ายประเภทอะไรบ้าง หรือรายได้ประเภทอะไรบ้าง แต่การวิเคราะห์แบบ By Total นี้ มิได้ทำการวิเคราะห์บัญชีลูกหนี้และบัญชีเจ้าหนี้โดยละเอียด รายการที่เกี่ยวกับหนี้สูญตัดกับบัญชีรับคืนและส่งคืน และส่วนลดรับและส่วนลดจ่ายจึงไม่ปรากฏ ฉะนั้น ยอดซื้อและยอดขายที่หาได้ จึงเท่ากับเป็นยอดที่ได้ตัดรายการเหล่านี้ออกแล้ว ผลกำไรสุทธิจะไม่ถูกกระทบกระเทือนแต่อย่างใด เช่น ยอดขายจะต่ำกว่าที่เป็นจริงเท่ากับ ยอดหนี้สูญ ส่วนลดจ่ายและรับคืนสินค้า แต่รายจ่ายก็ต่ำกว่าที่เป็นจริงในจำนวนเท่ากันเป็นการชดเชย เพราะรายจ่าย

ที่จะทำให้ผลกำไรลดลงเหล่านี้อาจได้ปรากฏเป็นยอดรายจ่ายในบัญชีกำไรและขาดทุนด้วยยอดซื้อก็เช่นเดียวกัน จะเป็นยอดที่หักส่วนลดและส่งคืนออกแล้ว

วิเคราะห์แบบ By Analysis การบัญชีเดี่ยวเท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว มักจะพบในกิจการเล็ก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกิจการค้าที่มีเจ้าของเป็นบุคคลคนเดียว โดยเห็นว่าการจ้างสมุดบัญชีเป็นการสิ้นเปลืองและไม่จำเป็น เจ้าของจึงมักจะลงมือทำบัญชีเสียเอง สมุดบัญชีที่นำมาใช้ก็มักจะมีแต่สมุดเงินสด บัญชีแยกประเภทลูกหนี้และเจ้าหนี้ สมุดรายวัน Day book ก็มักจะจดบันทึกไว้ในทำนองเพื่อเตือนความทรงจำตามลำดับรายการที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง มิได้แยกเป็นรายการเดบิตและเครดิตดังเช่นวิธีการบัญชีคู่ แต่กิจการค้าบางแห่งก็ได้นำเข้าสมุดรายวันซึ่งได้ใช้ตามวิธีการบัญชีคู่มาใช้ เช่น สมุดรายวันซื้อ สมุดรายวันขาย สมุดรับคืนและสมุดส่งคืนสินค้า แต่ทำการ Posting จากสมุดรายวันเหล่านี้ไปเข้าบัญชีแยกประเภทลูกหนี้และเจ้าหนี้เท่านั้น บัญชีประเภท Impersonal A/C มิได้เปิดและทำการ Posting ไปแต่อย่างใด ฉะนั้น ถ้าประสงค์จะแปลงบัญชีเดี่ยวให้เป็นบัญชีคู่อย่างสมบูรณ์ ก็จะต้องทำการเปิดบัญชีประเภท Impersonal (เช่น บัญชีสินทรัพย์ หนี้สิน รายได้และรายจ่ายให้ครบถ้วน ตามวิธีการบัญชีคู่นี้ให้สมบูรณ์) แล้วทำการ Posting จากสมุดเงินสดหรือสมุดจกรายการขึ้นต้นไปเข้าบัญชีแยกประเภทที่ได้เปิดไว้

การเปลี่ยนแปลงจากวิธีการบัญชีเดี่ยวมาเป็นวิธีการบัญชีคู่นั้น ประการแรกจะต้องจัดทำบแสดงฐานะการเงิน Statement of Affairs

ณ วันต้นงวดขึ้น หลักฐานที่จะต้องค้นหาเพื่อสร้างงบแสดงฐานะการเงิน
อาจสรุปได้ ดังนี้:-

เงินสด (รวมเงินฝาก ธนาคาร)	จากสมุดเงินสด หรือจาก Pass Book หรือตรวจนับเงินคงเหลือในมือ
ลูกหนี้	จากใบกำกับสินค้า (Sales Invoices) ที่ยังเรียกเก็บเงินไม่ได้
ตั๋วเงินรับ สินค้า	จากจำนวนตั๋วเงินที่รับอยู่ในมือ จากการตรวจนับ
สินทรัพย์ถาวร	จากเอกสารหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ และตรวจนับ
ตั๋วเงินจ่าย	จากหลักฐานที่บันทึกไว้
เจ้าหนี้	จากใบกำกับสินค้าที่เจ้าหนี้ส่งมาเรียก เก็บ

รายจ่ายค้างจ่าย รายจ่าย ๆ ล่วงหน้า รายได้ค้างรับ รายได้รับ
ล่วงหน้าจากการสอบสวนและหลักฐานสัญญา ใบแจ้งหนี้ ส่วนเงินทุนได้
จากผลต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สิน

ตามวิธีการบัญชีเดียว ยอดลูกหนี้และยอดเจ้าหนี้อยู่รวมอยู่ครบถ้วน
แล้วสิ่งที่ต้องกระทำก็คือการพิจารณาทั้งสำรองหนี้สูญและสำรองเงินส่วนลด
เสีย เพื่อให้งบแสดงฐานะการเงินของกิจการใกล้เคียงความจริงที่สุดเท่าที่
จะทำได้ ในการนี้ควรจะทำบัญชีรายละเอียดลูกหนี้และเจ้าหนี้ ประกอบ
ยอดรวมไว้เป็นหลักฐานด้วย

ถ้าในการบัญชีเดียวกันมีบัญชีเงินสดใช้ด้วย ก็อาจจะได้ยอดเงิน
 สตจากยอดคงเหลือ ของบัญชีเงินสดนั้นสอบยอดกับตัวเงินสดคงเหลือจริง
 ส่วนยอดเงินฝากธนาคาร ก็อาจได้จากสมุดเงินฝากธนาคาร ซึ่งควรจะทำ
 งบพิสูจน์ยอด (Bank Reconciliation) เสียให้ถูกต้อง ส่วนสินทรัพย์
 ประเภทอื่น ๆ ก็อาจจะสอบได้จากหลักฐานหรือเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์
 ของสินทรัพย์เหล่านั้น และอาจจะต้องอาศัยความทรงจำของเจ้าของกิจการ
 ด้วยว่ามีสินทรัพย์อันใดบ้าง สินทรัพย์ที่มีตัวตน (Tangible Assets) อาจ
 รวบรวมได้จากผลการสำรวจสินทรัพย์นั้น ๆ สิ่งที่ต้องพึงระวังคือ สินทรัพย์
 ที่ไม่มีตัวตน (Intangible Assets) เช่นค่าความนิยม เครื่องหมายการค้า
 ลิขสิทธิ์ ฯลฯ จำต้องสอบถามจากเจ้าของกิจการว่ามีอะไรบ้าง ที่ราคาเป็น
 จำนวนเงินเท่าใด รายจ่ายจ่ายล่วงหน้าและรายจ่ายค้างจ่าย รายรับล่วงหน้า
 และรายรับค้างรับ ก็จะต้องค้นหาหลักฐาน เพื่อประกอบการสร้างงบแสดง
 ฐานะการเงินด้วย ผลต่างระหว่างยอดรวมของสินทรัพย์กับหนี้สิน ซึ่งเท่า
 กับเงินทุนของกิจการในวันนั้น ให้บันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ที่วิเคราะห์ได้
 ลงในสมุดรายวันทั่วไป (General Journal) เป็นรายการเปิดบัญชี
 (Opening Entries) แล้วทำการ Posting ไปบัญชีประเภทต่าง ๆ ที่
 เกี่ยวข้องซึ่งยังมิได้มีการ Posting ไปตามวิธีการบัญชีเดี่ยว เช่นการ
 Posting บัญชีสินทรัพย์ หนี้สิน รายได้และรายจ่ายต่าง ๆ และบัญชีเงินทุน
 (ถ้าได้เปิดไว้) บัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้มีการบันทึกอยู่แล้วจึงจะเว้นไม่
 ต้องทำการ Posting ไปเข้าบัญชีเหล่านั้นอีก

ขั้นต่อไปก็เริ่มทำการวิเคราะห์ (แบบละเอียดกว่าวิธี By Total)

1. สมุดเงินสด

รายการทางค้ำรับของสมุดเงินสดมักจะแยกออกเป็นประเภทใหญ่ 5 ประเภทด้วยกัน คือ

1. รับจากการขาย
2. รับจากการชำระหนี้
3. รับจากการขายสินทรัพย์
4. รับจากการเพิ่มทุน

5. รับจากรายได้อื่น ๆ รายการนี้อาจแยกรายละเอียดออกไปเป็นประเภทต่าง ๆ สุดแต่แต่ความประสงค์

รายการทางค้ำจ่ายของสมุดเงินสดก็อาจแยกออกเป็นประเภทใหญ่ 5 ประเภทเช่นเดียวกัน คือ

1. จ่ายซื้อสินค้า
2. จ่ายชำระหนี้
3. จ่ายซื้อสินทรัพย์
4. จ่ายเป็นการถอนทุนหรือถอนกำไร

5. จ่ายเป็นรายจ่ายอื่น ๆ ซึ่งอาจแยกรายละเอียดออกไปเป็นประเภทต่าง ๆ สุดแต่แต่ความประสงค์

ถ้าได้แยกรายละเอียดรายได้และรายจ่ายออกไปเป็นประเภทย่อย ๆ รายจ่าย ๆ ล่วงหน้า และค้างจ่าย รายรับ ๆ ล่วงหน้าและค้างรับ ณ วันต้นปีและปลายปีก็อาจแยกออกไปเป็นประเภทตามรายจ่ายและรายได้ด้วย

เมื่อได้วิเคราะห์รายได้และรายจ่ายในสมุดเงินสดออกเป็นรายประเภทแล้วก็จัดการ Posting ไปเข้าบัญชีแยกประเภทต่าง ๆ ซึ่งยังมีได้เคยบันทึกไว้ เช่น บัญชีแยกประเภทสินทรัพย์ บัญชีแยกประเภทรายได้และรายจ่าย รายจ่ายบางรายอาจ Posting ไว้ผิด แทนที่จะ Posting ไปเข้าบัญชีแยกประเภทรายจ่ายนั้น ๆ กลับ Posting ไปเข้าบัญชีประเภทบุคคล ก็ต้องจัดการแก้ไขโอนบัญชีออกเสียให้เป็นการถูกต้อง เช่น รายจ่ายเงินเดือน หรือค่าเช่าแทนที่จะ Posting ไปเข้าเงินเดือนหรือค่าเช่า กลับ Posting ไปเข้าบัญชีประเภทบุคคล คือ ผู้รับเงินเดือนและเจ้าของห้องผู้ให้เช่า

2. สมุดบัญชีรายวันซื้อ

ให้รวมยอดในสมุดรายวันซื้อ แล้วทำการวิเคราะห์แยกออกไปว่า สินค้า สินทรัพย์ หรือค่าใช้จ่าย ซึ่งเอามารวมไว้ในสมุดรายวันซื้อผิด สำหรับยอดซื้อสินค้าแท้ ๆ ให้ Posting ไปเดบิตบัญชีซื้อ ส่วนสินทรัพย์ และค่าใช้จ่ายก็ให้ไปเดบิตบัญชีประเภทนั้น ๆ เป็นอย่าง ๆ ไป ส่วนบัญชีรายตัวเจ้าหนี้มีรายการบันทึกไว้แล้ว จึงไม่ต้องทำการ Posting ไปแต่อย่างใด

3. สมุดบัญชีรายวันขาย

ให้รวมยอดในสมุดรายวันขายแล้ววิเคราะห์แยกออกไปว่า ได้ขาย สินค้าและขายสินทรัพย์ไปเป็นจำนวนเท่าใดแล้วจึง Posting ยอดขายสินค้า ไปเครดิตบัญชีขาย ส่วนยอดขายสินทรัพย์ก็ Posting ไปเครดิตบัญชีสินทรัพย์ประเภทนั้น ๆ เพื่อล้างบัญชีให้หมดไป ส่วนบัญชีรายตัวลูกหนี้ ได้มีรายการบันทึกไว้แล้ว จึงไม่ต้องทำการ Posting ไปอีก

4. สมุคส่งคืนสินค้าและรับคืนสินค้า

ให้รวมยอดในสมุคบัญชีเหล่านี้แล้ว Posting ไปเคบิตบัญชีรับคืนสินค้าและเครดิตบัญชีส่งคืนสินค้าในสมุคบัญชีแยกประเภท ส่วนรายการที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้และเจ้าหนี้ไม่ต้อง Posting ไปบัญชีลูกหนี้และบัญชีเจ้าหนี้ อีก เพราะวิธีการบัญชีเดียวได้มีการบันทึกไว้เรียบร้อยแล้ว

สำหรับรายการซึ่งมิได้นำสมุครายวันซื้อ รายวันขาย สมุครับคืนสินค้าและส่งคืนสินค้าเข้ามาไว้ ยอดซื้อเงินเชื่อและขายเงินเชื่อ ยอดรับคืนสินค้าและส่งคืนสินค้าจะ ได้โดยการวิเคราะห์บัญชีลูกหนี้ และเจ้าหนี้ ประกอบกับหลักฐานในการซื้อขาย เช่นสำเนาใบขายและใบกำกับสินค้า การวิเคราะห์แบบ By Analysis นี้ละเอียดกว่าการวิเคราะห์แบบ By Total เพราะได้ทำการวิเคราะห์ เพื่อหายอดหนี้สูญซึ่งได้ตัดบัญชีออก ยอดส่วนลดรับและส่วนลดจ่าย ยอดรับคืนสินค้าและส่งคืนสินค้าให้ปรากฏด้วย ยอดซื้อและยอดขายจึงเป็นยอดรวมทั้งส่นก่อนหักรับคืนและส่งคืน และได้หักกับหนี้สูญและส่วนลดอย่างวิเคราะห์แบบ By Total ยอดรายได้และรายจ่ายก็มักจะวิเคราะห์แยกออกเป็นประเภท ๆ โดยละเอียด ฉะนั้นการวิเคราะห์แบบ By Analysis จึงสมบูรณ์กว่า

การวิเคราะห์บัญชีลูกหนี้เจ้าหนี้ เพื่อหายอดซื้อและยอดขายเชื่อ มักจะวิเคราะห์หรือแยกรายละเอียดออกโดยใช้แบบฟอร์มดังนี้:-

นางเบญจมาภรณ์

(SALES LEDGER ANALYSIS)

[illegible]

หน่วยราชการ

(BOUGHT LEDGER ANALYSIS)

ด.น.	(BOUGHT LEDGER ANALYSIS)	จ.น.
Opening Balance	Purchases	Total
ยอด	ซื้อ	ยอดรวม
คงเหลือ	รายการพิเศษอื่น ๆ	ปิดบัญชี
ต้นงวด		ปลายงวด

แบบฟอร์มนี้ทำขึ้นไว้เพื่อกรรายการที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหนี้และลูกหนี้แต่ละคน เฉพาะที่เกิดขึ้นเนื่องจากการซื้อและขายสินค้า เช่น ทางด้านเครดิตของ Bought Ledger Analysis ของ Opening Balance ก็กรอกรายยอดคงเหลือของเจ้าหนี้แต่ละคน ยอดรวมของช่องนี้จะเท่ากับยอดเจ้าหนี้แสดงในงบของฐานะการเงิน ณ วันต้นงวด ช่องซื้อก็เป็นรายการซื้อเชื่อที่เกิดขึ้นในระหว่างงวด ช่อง Special Item สำหรับกรอกรายการที่จะทำให้ยอดเจ้าหนี้เพิ่มขึ้นนอกจากรายการซื้อเชื่อ ทางด้านเดบิต ก็แยกออกเป็นชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และให้ส่วนลดเท่าใดซึ่งจะได้ออกจากการวิเคราะห์สมุดเงินสดและหลักฐานการชำระหนี้ ส่งคืนสินค้าจะได้จากหลักฐาน Credit Note การชำระหนี้โดยเซ็นรับรองตัวเงินจ่ายให้กับเจ้าหนี้ ช่อง Special Item กรอกรายการที่ทำให้เจ้าหนี้มียอดลดลง นอกจากรายการดังกล่าวแล้วข้างต้น ผลต่างของยอดรวมทางด้านเดบิตและเครดิตก็เป็นยอดคงเหลือยกไป ซึ่งจะเท่ากับยอดเจ้าหนี้ในงบแสดงฐานะการเงิน ณ วันปลายงวด สำหรับ Sales Ledger Analysis ทางด้านเดบิต ช่อง Opening Balance ก็กรอกรายยอดคงเหลือของลูกหนี้แต่ละคน ณ วันต้นงวด ช่องขายก็เป็นรายการขายเชื่อประจำงวด ช่อง Special Item อาจจะใช้สำหรับรายการเกี่ยวกับการโอนบัญชีที่ได้ลงผิดพลาด และแก้ไขให้ถูกต้อง หรือตัวเงินขาดความเชื่อถือ ซึ่งจะต้องเครดิตบัญชี ตัวเงินรับออกแล้วเดบิตบัญชี ลูกหนี้ผู้รับรองตัวเงิน หรือผู้สละตัวเงินส่งมาให้กลับเป็นลูกหนี้ตามเดิมเรื่องเหล่านี้มีน้อยมาก จึงได้จัดช่อง Special Item ไว้สำหรับลง ทางด้านเครดิตก็แยกออกเป็นรับชำระหนี้จากลูกหนี้ และให้ส่วนลด

เท่าใด รับคืนสินค้า และรับชำระหนี้โดยตัวเงินเท่าใด ของ Special Item ก็สำหรับลงรายการพิเศษดังกล่าวแล้ว เช่น รายการตัดบัญชีหนี้สูญหรือรายการโอนบัญชี ผลต่างของยอดรวมทางด้าน เดบิต และเครดิต ก็เป็นยอดถูกหักทิ้งเหลือยกไปตอนปลายงวด

จากฟอร์มที่ใช้ทำการวิเคราะห์หนี้ ก็สามารถที่จะสร้างบัญชีรวมลูกหนี้และเจ้าหนี้ได้ดังนี้

บัญชีรวมลูกหนี้

ด.น.	Account Receivable (Total Debtors)		จ.น.
จาก ยอดยกมา	× ×	โดย เงินสด	× ×
„ ขาย	× ×	„ ส่วนลด	× ×
„ รายการอื่น ๆ (ตัวเงินขาดความเชื่อถือ, รายการโอนบัญชี ฯลฯ)	× ×	„ รับคืนสินค้า	× ×
		„ ตัวเงินรับ	× ×
		„ รายการอื่น ๆ	× ×
		„ หนี้สูญ, รายการโอนบัญชี ฯลฯ	× ×
		„ ยอดคงเหลือยกไป	× ×
	<u>× × ×</u>		<u>× × ×</u>
จาก ยอดคงเหลือยกมา	× ×		

บัญชีรวมเจ้าหนี้

ล.น.	Account Payable (Total Creditoss)		จ.น.
จาก เงินสด	× ×	โดย ยอดยกมา	× ×
„ ส่วนลด	× ×	„ ชื้อ	× ×
„ ส่งคืนและได้รับลดหนี้ ^๓	× ×	„ รายการอื่น ๆ	× ×
„ ค่าเงินจ่าย	× ×		
„ รายการอื่น ๆ รายการ			
โอนบัญชี	× ×		
จาก ยอดยกไป	× ×		
	<u>× × ×</u>		<u>× × ×</u>
		โดย ยอดยกมา	× ×

จากรายการในบัญชีแยกประเภทเจ้าหนี้และลูกหนี้ จะต้องเปิดประเภทบัญชีต่าง ๆ ที่ยังมีได้เปิดไว้แล้ว Posting ไปในตำแหน่งข้ามกับที่ได้ลงไว้ในบัญชีประเภทบุคคลนี้ เช่น Posting ไป เดบิต บัญชีส่วนลดจ่าย บัญชีรับสินค้าคืนและลดให้ บัญชีตัวเงินรับ บัญชีหนี้สูญ และ Posting และไปเครดิต บัญชีส่วนลดรับ บัญชีส่งคืนสินค้าและได้ลดบัญชีตัวเงินจ่าย เช่นเดียวกับที่ได้ Posting จากสมุดเงินสด หรือจากสมุดรายวันที่น่าใช้

เมื่อได้ปฏิบัติถึงขั้นนี้แล้ว ให้ทดลองพิสูจน์ตัวเลขดูรายการที่ได้ผ่านเข้าบัญชีไว้แล้วโดยทำงบทดลองว่าได้มีการหลงลืม ขาดตกบกพร่องประการใดบ้างแล้วจึงทำรายการปรับปรุง ทำงบบัญชีการค้าบัญชีกำไรและขาดทุนและถลอกจนจบชุดในขั้นสุดท้าย

ตัวอย่าง

สมมติว่า ร้านค้าของนายประเสริฐได้ใช้วิธีการบัญชีเดี่ยว บันทึก
รายการค้าซึ่งมีงบแสดงฐานะการเงิน ณ วันต้นปีและปลายปี ทั้งมีรายการ
ต่อไปนี้

สินทรัพย์	1 ม.ค. 2508—31 ธ.ค. 2508	
เงินสด	4,000	8,500
คอกเบี้ยค้างรับ	60	80
ลูกหนี้ต่าง ๆ	6,000	5,000
สินค้า	14,000	15,000
ของใช้สิ้นเปลืองสำนักงานคงเหลือ	400	150
คอกเบี้ยจ่ายล่วงหน้า	—	30
เครื่องใช้สำนักงาน (ราคาทุนหักค่าเสื่อมแล้ว)	3,600	5,650

หนี้สิน

เงินเดือนค้างจ่าย	100	50
ค่าเงินจ่าย	—	4,000
เจ้าหนี้	5,000	6,500
ค่าเช่ารับล่วงหน้า	100	150

จากการวิเคราะห์สมุดเงินสดได้รายการตามที่ต้องการดังต่อไปนี้

ยอดเงินคงเหลือ ณ วันที่ 1 มกราคม 2508 4,000.00

รายรับ

ขายเงินสด	9,200.00	
รับชำระหนี้	48,000.00	
รับค่าเช่าในการแบ่งสถานที่ร้านค้าให้เช่าต่อ	1,550.00	
รับดอกเบี้ย	50.00	
รับจากการขายเครื่องใช้สำนักงานบางชิ้น	350.00	
รับเงินจากการนำตัวเงินไปขายธนาคาร		
โดยยอมเสียค่าส่วนลด	<u>9,850.00</u>	<u>69,000.00</u>
รวม		73,000.00

รายจ่าย

จ่ายชำระหนี้	40,000.00	
จ่ายเงินเดือน	4,200.00	
จ่ายค่าเช่า	4,400.00	
จ่ายซื้อของใช้สิ้นเปลือง	200.00	
จ่ายซื้อของใช้สำนักงาน	3,500.00	
จ่ายค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	1,200.00	
จ่ายชำระตัวเงินจ่ายถึงกำหนดชำระ	6,000.00	
ถอนเงิน	<u>5,000.00</u>	<u>64,500.00</u>
ยอดเงินคงเหลือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508		<u>8,500.00</u>

รายการอื่น ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์หลักฐาน และเอกสารอื่น ๆ
ปรากฏว่ามีรายการดังนี้

1. ได้รับส่วนสกลในการชำระหนี้ 600.00 บาท ส่งสินค้าคืน 500.00 บาท ให้ส่วนสกลในการชำระหนี้ 800.00 บาท และรับสินค้าคืน 400.00 บาท หนี้สูญตัดบัญชีไป 1,200.00 บาท

2. รายรับซึ่งบรรจุอยู่ในสมุดเงินสด เป็นยอดขายเครื่องใช้สำนักงาน 350.00 บาทนั้น ราคาต้นทุนของสินทรัพย์ชิ้นนี้ราคา 1,600.00 บาท ได้หักค่าเสื่อมมาแล้ว 50 %

3. ทัวแลกเงินที่นำไปขึ้นจากธนาคาร ปรากฏยอดรับในสมุดเงินสด 9,850.00 บาทนั้น ทัวเงินฉบับนี้มีราคา 10,000.00 บาท ส่วนสกล 150.00 บาท ซึ่งเป็นค่าดอกเบี้ยที่ธนาคารคิดเอา

จากผลของการวิเคราะห์นี้ จึงอาจทำบัญชีกำไรและขาดทุนประจำปี สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508 และงบดุล ณ วันนั้นได้ดังต่อไปนี้

ร้านค้านายประเสริฐ

งบบัญชีกำไรและขาดทุนประจำปีสิ้นสุดลงเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508

	(1) ขายสินค้า	58,600.00 บาท
หัก	รับคืนสินค้า	400.00 บาท
	ขายสุทธิ	58,200.00 บาท
หัก	ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่ายไป:-	
	สินค้าคงเหลือต้นปี	14,000
		58,200.00 บาท
	(2) ซื้อสินค้า	42,600

หัก	ส่งคืน	<u>500</u>	<u>42,100</u>	
			56,100	
หัก	สินค้าคงเหลือหลายปี		<u>15,000</u>	<u>41,100</u> บาท
	กำไรขั้นต้น Gross Profit			17,100 บาท
	รายจ่าย (Operating Expenses)			
	(3) เงินเดือน		4,150	
	(4) ค่าเช่า		4,400	
	(5) ของใช้สิ้นเปลือง		450	
	(6) ค่าเสื่อมเครื่องใช้สำนักงาน		650	
	(7) ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	<u>1,200</u>	<u>10,850</u>	บาท
	กำไรจากการดำเนินการค้า (Operating Profit)		6,250	
บวก	รายได้อื่น ๆ (Other Income)			
	(8) ส่วนลดรับ		600	
	(9) ดอกเบี้ยรับ		70	
	(10) ค่าเช่าได้รับ	<u>1,500</u>	<u>2,170</u>	บาท
			8,420	บาท
หัก	รายจ่ายอื่น ๆ (Other Expenses)			
	(11) ส่วนลดจ่าย		800	
	(12) หนี้สูญ		1,200	
	(13) ดอกเบี้ย	<u>120</u>	<u>2,120</u>	บาท
			6,300	บาท

6,300 บาท

หัก รายจ่ายพิเศษ (Extra ordinary Loss)

(14) ขาดทุนในการขายทรัพย์สิน

450 บาท

กำไรสุทธิ (Net Profit)

5,850 บาท

(1) การคำนวณหายอดขาย

ขายสด

9,200 บาท

บวก ขายเชื่อ:-

ลูกหนี้ยอดคงเหลือปลายปี

5,000

รับชำระหนี้ในปี

48,000

หนี้สูญตัดบัญชี

1,200

ส่วนลดจ่าย

800

รับคืนสินค้า

400

55,400

หัก ลูกหนี้ยอดคงเหลือต้นปี

6,000

49,400 บาท

รวมยอดขายประจำปี

58,600 บาท

(2) การคำนวณหายอดซื้อ

ซื้อสด

บวก ซื้อเชื่อ:-

เจ้าหนี้ยอดคงเหลือปลายปี

6,500

จ่ายชำระหนี้ในปี

40,000

ส่วนลดได้รับ

600

ส่งคืนสินค้า

500

47,600

		47,600	
หัก	เจ้าหนี้ยกคงเหลือต้นปี	<u>5,000</u>	
	ยอดซื้อประจำปี	<u>42,600</u>	42,600 บาท
	(3) รายจ่ายเกี่ยวกับเงินเดือน		
	จ่ายเงินเดือนในระหว่างปี	4,200	
บวก	เงินเดือนค้างจ่ายปลายปี	50	
หัก	เงินเดือนค้างจ่ายต้นปี	<u>100</u>	
	เงินเดือนประจำงวดปี	<u>4,150</u>	4,150 บาท
	(4) ค่าเช่า-จ่ายในระหว่างปี		4,400 บาท
	(5) ของใช้สิ้นเปลือง		
	จ่ายซื้อในระหว่างปี	200	
บวก	คงเหลือยกมาต้นปี	<u>400</u>	
		600	
หัก	คงเหลือปลายปี	<u>150</u>	
	ของใช้สิ้นเปลืองหมดไป	<u>450</u>	450 บาท
	(6) ค่าเสื่อมราคา		
	เครื่องใช้สำนักงาน		
	ยกคงเหลือต้นปี	3,600	
	ซื้อเพิ่มเติม	<u>3,500</u>	7,100
หัก	จำหน่ายไประหว่างปี	<u>800</u>	
		6,300	

		6,300	
หัก	เครื่องใช้สำนักงานยกคงเหลือ ปลายปี	<u>5,650</u>	
	ค่าเสื่อมราคาประจำปี	<u>650</u>	650 บาท
	(7) ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด		1,200 บาท
	(8) หนี้สูญ		1,200 บาท
	(9) ส่วนลดจ่าย		800 บาท
	(10) ส่วนลดรับ		600 บาท
	(11) ดอกเบี้ยได้รับเป็นเงินสด	50	
บวก	ค้างรับ ณ วันปลายงวดปี	<u>80</u>	
		130	
หัก	ค้างรับ ณ วันต้นงวดปี	<u>60</u>	
	ดอกเบี้ยได้รับประจำปี	<u>70</u>	
	(12) ค่าเช่าได้รับ		70 บาท
	รับค่าเช่าเป็นเงินสด	1,550	
บวก	รับล่วงหน้ายกมาต้นงวดปี	<u>100</u>	
		1,650	
หัก	รับล่วงหน้ายกไปตอนปลายงวดปี	<u>150</u>	
	ค่าเช่าได้รับประจำปี	1,500	1,500 บาท
	(13) ดอกเบี้ยจ่าย		
	ดอกเบี้ยจ่ายคิดจากตัวเงินนำไปขึ้นเงิน		
	ราคาตามตัวเงิน (Face value of notes payable discounted)	10,000	

	10,000	
หัก เงินที่ขายตั๋วได้ (proceeds from notes)	9,850	
คอกเบี้ยจ่าย (discount)	150	
หัก คอกเบี้ยจ่ายล่วงหน้า	30	
คอกเบี้ยจ่ายประจำปี	120	120 บาท

(14) ขาดทุนในการขายสินทรัพย์

ราคาคตามบัญชี (ราคาทุนหักค่าเสื่อมค่าแล้ว)	800	
ขายได้	350	
ขาดทุนในการขาย	450	450 บาท

ร้านค้าของนายประเสริฐ

งบดุลเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508

หนี้สินและทุน	สินทรัพย์
หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities)	สินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets)
เงินเดือนค้างจ่าย 50	เงินสด 8,500
ตั๋วเงินจ่าย 4,000	คอกเบี้ยค้างรับ 80
เจ้าหนี้ต่าง ๆ 6,500 10,550	ลูกหนี้ค้าง 5,000
รายได้รับล่วงหน้า (Referred Credits)	สินค้าคงเหลือ 15,000
ค่าเช่ารับล่วงหน้า 150	ของใช้สิ้นเปลือง
สินทรัพย์สุทธิ (Proprietorship)	คงเหลือ 150
ทุน - นายประเสริฐ 22,860	คอกเบี้ยจ่ายล่วงหน้า 30 28,760
บวก กำไรสุทธิ 5,850	สินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets)
28,710	เครื่องใช้สำนักงาน
หัก เงินถอน 5,000 23,710	(ราคาทุนหักค่าเสื่อมค่าแล้ว) 5,650
34,410	34,410

รายการที่ปรากฏในสมุดบัญชีของร้านค้านายประเสริฐ ภายหลัง
ที่ได้ยกเลิกแปลงการลงบัญชีตามวิธีการบัญชีเคียวมาเป็นวิธีการบัญชีคู่ มีดัง
ต่อไปนี้

ร้านค้านายประเสริฐ

สมุดรายวัน		ล.น.		จ.น.	
วัน, เดือน, ปี	รายการ	หน้า	จำนวนเงิน		จำนวนเงิน
2508		บ/ช	บาท	สต.	บาท สต.
ม.ก. 1	เงินสด		4,000	—	
	คอกเบี้ยค้างรับ		60	—	
	ลูกหนี้ต่าง ๆ		6,000	—	
	สินค้า		14,000	—	
	ของใช้สิ้นเปลืองสำนักงานคงเหลือ		400	—	
	เครื่องใช้สำนักงาน		3,600	—	
	จากเงินเดือนค้างจ่าย				100 —
	„ เจ้าหนี้				5,000 —
	„ ค่าเช่ารับล่วงหน้า				100 —
	„ บัญชีทุนนายประเสริฐ				22,860 —
	สินทรัพย์, หนี้สินและเงินทุน				
	ณ วันต้นงวด		28,060	—	28,060 —

จ.น.

(๑) บัญชีลูกหนี้

จ.น.

ว. ค. ป.	รายการ	หน้า บ/ช	จำนวนเงิน		ว. ค. ป.	รายการ	หน้า บ/ช	จำนวนเงิน	
			บาท	สต.				บาท	สต.
	จากยอดยกมา		6,000	—		โดยเงินสด		48,000	—
	„ ขายเชื่อ		49,400	—		„ หนี้สูญ		1,200	—
						„ ส่วนลดขาย		800	—
						„ รับสินค้าคืน		400	—
						„ ยอดยกไป		5,000	—
			55,400	—				55,400	—
	จากยอดยกมา		5,000	—					

จ.น.

(๒) บัญชีเจ้าหนี้

จ.น.

ว. ค. ป.	รายการ	หน้า บ/ช	จำนวนเงิน		ว. ค. ป.	รายการ	หน้า บ/ช	จำนวนเงิน	
			บาท	สต.				บาท	สต.
	จากเงินสด		40,000	—		โดยยอดยกมา		5,000	—
	„ ส่วนลดรับ		600	—		„ ช้อ		42,600	—
	„ ส่งสินค้าคืน		500	—					
	„ ยอดยกไป		6,500	—					
			47,600	—				47,600	—
						โดยยอดยกมา		6,500	—

ล.น.

(๓) บัญชีเงินเดือน

จ.น.

จากเงินสด	4,200	—	โดยเงินเดือนค้างจ่าย (ก้นงวด)	100	—
„ เงินเดือนค้างจ่าย (ปลายงวด)	50	—	„ บ/ข กำไรและ ขาดทุน	4,150	—
	4,250	—		4,250	—

ล.น.

(๔) บัญชีเงินเดือนค้างจ่าย

จ.น.

จากเงินเดือน	100	—	โดยยอดคงเหลือ ย/ม	100	—
„ ยอด ย/ป	50	—	„ เงินเดือน	50	—
	150	—		150	—

ล.น.

(๕) บัญชีของใช้สิ้นเปลืองคงเหลือ

จ.น.

จากยอดคงเหลือ ย/ม	400	—	โดยของใช้สิ้นเปลือง	400	—
„ ของใช้สิ้นเปลือง	150	—	„ ยอด ย/ป	150	—
	550	—		550	—

ด.น. (๖) บัญชีของใช้สิ้นเปลือง จ.น.

จากของใช้สิ้นเปลือง คงเหลือต้นปี	400	—	โดยของใช้สิ้นเปลือง คงเหลือ (ปลายปี)	150	—
„ เงินเคียน	200	—	„ บ/ช กำไรและ ขาดทุน	450	—
	600	—		600	—

ด.น. (๗) บัญชีเครื่องใช้สำนักงาน จ.น.

จากยอด ย/ม	3,600	—	โดยจำหน่ายออกไป	800	—
„ เงินสด	3,500	—	„ ตัดเป็นค่าเสื่อม	650	—
			„ ยอด ย/ป	5,650	—
	7,100	—		7,100	—
„ ยอด ย/ม	5,650	—			

ด.น. (๘) บัญชีขาดทุนในการจำหน่ายเครื่องใช้สำนักงาน จ.น.

จากเครื่องใช้สำนักงาน	450	—	โดยบ/ช กำไรและขาดทุน	450	—
	450	—		450	—

ล.น.

(๘) บัญชีดอกเบี้ยรับ

จ.น.

จากดอกเบี้ยค้างรับ(ต้นปี)	60	—	โดยเงินสด	50	—
„ บ/ช กำไรและ ขาดทุน	70	—	„ ดอกเบี้ยค้างรับ	80	—
	130	—		130	—

ล.น.

(๑๐) บัญชีดอกเบี้ยค้างรับ

จ.น.

จากยอดยกมา (ต้นปี)	60	—	โดยดอกเบี้ยรับ	60	—
„ ดอกเบี้ยรับ (ปลายปี)	80	—	„ ยอดยกไป	80	—
	140	—		140	—

ล.น.

(๑๑) บัญชีสินค้า

จ.น.

จากยอดคงเหลือ ยกมา (ต้นปี)	14,000	—	โดยบัญชีทำการค้าหรือ บัญชีกำไรและขาดทุน	14,000	—
„ บัญชีทำการค้าหรือ กำไรและขาดทุน (สิ้นปี)	15,000	—	„ ยอดยกไป	15,000	—
	29,000	—		29,000	—

ด.น.

(๑๒) บัญชีค่าเช่าได้รับ

จ.น.

จากค่าเช่ารับล่วงหน้า (ปลายปี)	150	—	โดยเงินสด	1,550	—
„ บัญชีกำไรและ ขาดทุน	1,500	—	„ ค่าเช่ารับล่วงหน้า (ต้นปี)	100	—
	1,650	—		1,650	—

ด.น.

(๑๓) บัญชีค่าเช่ารับล่วงหน้า

จ.น.

จากค่าเช่า	100	—	โดยยกคยกมา	100	—
„ ยกคยกไป	150	—	„ ค่าเช่า	150	—
	250	—		250	—

ด.น.

(๑๔) บัญชีทุน

จ.น.

จากยกคยกไป	22,860	—	โดยยกเงินคงเหลือยกมา	22,860	—

ด.น.

(๑๕) บัญชีดอกเบี้ยจ่าย

จ.น.

จากตัวแลกเงินจ่าย	150	—	โดยดอกเบี้ยจ่ายล่วงหน้า	30	—
			„ บัญชีกำไรและ ขาดทุน	120	—
	150	—		150	—

ล.น.	(๑๖) บัญชีดอกเบี้ยจ่ายล่วงหน้า				จ.น.
จากดอกเบี้ยจ่าย	30	—	โดยยกคดียกไป	30	—

ล.น.	(๑๗) บัญชีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด				จ.น.
จากเงินสด	1,200	—	โดยบ/ชกำไรและขาดทุน	1,200	—

ล.น.	(๑๘) บัญชีส่วนลดจ่าย				จ.น.
จากลูกหนี้	800	—	โดยบ/ชกำไรและขาดทุน	800	—

ล.น.	(๑๙) บัญชีส่วนลดรับ				จ.น.
จากบ/ชกำไรและขาดทุน	600	—	โดยเจ้าหนี้	600	—

ล.น.	(๒๐) บัญชีส่งสินค้าคืน				จ.น.
จากบัญชีทำการค้าหรือ กำไรและขาดทุน	500	—	โดยเจ้าหนี้	500	—

ล.น. (๒๑) บัญชีรับสินค้าจ.น.

จากลูกหนี้	400	—	โดยบัญชีทำการค้าหรือ กำไรและขาดทุน	400	—

ล.น. (๒๒) บัญชีหนี้สูญ จ.น.

จากลูกหนี้	1,200	—	โดยบ/ชกำไรและขาดทุน	1,200	—

ล.น. (๒๓) บัญชีเงินถอน จ.น.

จากเงินสด	5,000	—	โดยยอดยกไป	5,000	—

ล.น. (๒๔) บัญชีค่าเช่า จ.น.

จากเงินสด	4,400	—	โดยบัญชีกำไรและ ขาดทุน	4,400	—

ล.น.

(๒๕) บัญชีซื้อ

จ.น.

จากเจ้าหนี้			โดยบัญชีทำการค้าหรือ กำไรและขาดทุน		
	42,600	—		42,600	—

ล.น.

(๒๖) บัญชีขาย

จ.น.

จากบัญชีทำการค้าหรือ กำไรและขาดทุน			โดยลูกหนี้ ,, เงินสด		
	58,600	—		49,400	—
	58,600	—		9,200	—
				58,600	—

ล.น.

(๒๗) บัญชีค่าเสื่อมราคา

จ.น.

จากเครื่องใช้สำนักงาน			โดยบัญชีกำไรและ ขาดทุน		
	650	—		650	—

ล.น.

(๒๘) บัญชีตัวแลกเงินจ่าย

จ.น.

จากเงินสด ,, ยอดยกไป	6,000	—	โดยเงินสด ,, คอกเบี้ยจ่าย	9,850	—
	4,000	—		150	—
	10,000	—	,, ยอดยกมา	10,000	—
				4,000	—

บัญชีทำการค้ากำไรและขาดทุน

ด.น. ประจำปี 1 ปี สิ้นสุด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508 จ.น.

จากสินค้าต้นปี	14,000	—	โดยขาย	58,600		
จากข้อ 42,600			หัก รับคืน	400	58,200	—
หัก ส่งคืน 500	42,100	—	สินค้าปลายปี		15,000	—
กำไรขั้นต้นยกไป	17,100	—				
	73,200	—			73,200	—
เงินเดือน	4,150	—	กำไรขั้นต้น ยกมา		17,100	—
ของใช้สิ้นเปลือง	450	—	ดอกเบี้ยได้รับ		70	—
ขาดทุนในการจำหน่าย			ค่าเช่าได้รับ		1,500	—
เครื่องใช้สำนักงาน	450	—	ส่วนลดรับ		600	—
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	1,200	—				
ส่วนลดจ่าย	800	—				
ดอกเบี้ยจ่าย	120	—				
หนี้สูญ	1,200	—				
ค่าเสื่อมราคา	650	—				
ค่าเช่า	4,400	—				
กำไรสุทธิยกไป	5,850	—				
	19,270	—			19,270	—

การบัญชีเดี่ยวเท่าที่อธิบายมานี้พอสรุปได้ว่า เป็นวิธีการบัญชีที่จับบันทึกรายการไม่สมบูรณ์เหมือนอย่างรายการบัญชีคู่ และมีได้ปฏิบัติบัญชีโดยยึดในหลักที่ว่า รายการทุก ๆ รายการที่เกิดขึ้น จะต้องมีการบันทึกลงบัญชี 2 ครั้ง คือบัญชีฝ่ายผู้รับประโยชน์ทางด้านเดบิต และในบัญชีฝ่ายผู้ให้ผลประโยชน์ทางด้านเครดิตเสมอไป องค์การธุรกิจที่ใช้วิธีการบัญชีเดี่ยวส่วนมากมักจะมีการบันทึก รายการในสมุดเงินสดและในบัญชีแยกประเภทบุคคลเท่านั้น ข้อแตกต่างระหว่างวิธีการบัญชีเดี่ยว และวิธีการบัญชีคู่ ซึ่งพอจะยกตัวอย่างมาให้เห็นได้มีดังต่อไปนี้ คือ

1. แตกต่างในเรื่องการลงรายการ (Transactions)

วิธีการบัญชีคู่จะบันทึกทุกรายการธุรกิจทุกชนิดที่เกิดขึ้น โดยลงรายการทั้งด้านเดบิต และเครดิต คู่กันทุกรายการ ส่วนวิธีการบัญชีเดี่ยวจะบันทึกเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องกับเงินสด และบัญชีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเท่านั้น ไม่มีการบันทึกรายการเดบิตและเครดิตคู่กันดังเช่นวิธีการบัญชีคู่ แต่ในกรณีที่รายการเกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องทั้งเงินสด และบุคคล จึงจะมีการบันทึกรายการเหมือนวิธีการบัญชีคู่ โดยลงเดบิตหรือเครดิตบัญชีเงินสด และลงเดบิตหรือเครดิตบัญชีบุคคลแล้วแต่กรณีคู่กันไป

2. แตกต่างในเรื่องบัญชี (Accounts)

วิธีการบัญชีคู่ จะต้องเปิดบัญชีหลายประเภทมากขึ้นแล้วแต่ขนาดของกิจการค้า และสรุปแล้วแต่ความจำเป็น หรือความประสงค์ของผู้ประกอบการค้านั้นว่า ต้องการจะบันทึกรายการเกี่ยวกับสินทรัพย์และหนี้สิน และรายได้รายจ่ายของกิจการนั้นมากน้อยเพียงใด

ส่วนวิธีการบัญชีเดี่ยว ตามปกติมักจะเปิดบัญชีเพียงสมุดเงินสด และบัญชีลูกหนี้ เจ้าหนี้ บัญชีทุนหรือบัญชีเงินถอน ของเจ้าของกิจการ หรือผู้เป็นหุ้นส่วนเท่านั้น อาจจะมีบัญชีอื่นประกอบบ้าง เช่นบัญชีสินค้า บัญชีทรัพย์สินบางประเภทแต่ก็ไม่ครบถ้วนเหมือนวิธีบัญชีคู่ สำหรับสมุดเงินสดในวิธีการบัญชีเดี่ยวได้ใช้ทำหน้าที่เป็นบัญชีเงินสดด้วย

3. แยกต่างในเรื่องสมุดบัญชีและการบันทึกต่างๆ (Books and Records)

วิธีการบัญชีคู่ มักต้องใช้สมุดจกรายการชั้นต้นหลายเล่ม ส่วนวิธีการบัญชีเดี่ยวอาจนำสมุดจกรายการชั้นต้น ที่ใช้อยู่ในวิธีการบัญชีคู่มาใช้ บางเล่ม การผ่านบัญชี (Posting) จากสมุดจกรายการชั้นต้นไปสมุดจกรายการชั้นสุดท้าย (Ledger) แยกต่างกับวิธีการบัญชีคู่ เช่นในสมุดจกรายการต่าง ๆ ที่ลงไว้ จะไม่ผ่านเข้าไปบัญชีอื่นใด นอกจากบัญชีลูกหนี้ และเจ้าหนี้ สมุดขายเชื่อก็ผ่านบัญชี (Posting) ไปเข้าบัญชีลูกหนี้แต่ละคนเช่นเดียวกับวิธีการบัญชีคู่ แต่มิได้นำยอดรวมการขายเชื่อผ่านบัญชี (Posting) ไปเข้าบัญชีขาย ฉะนั้นจึงทำให้ไม่สามารถทำงบทดลองพิสูจน์ความถูกต้องขั้นแรกได้

ส่วนวิธีการบัญชีคู่ เนื่องด้วยรายการทุกรายการ ได้ผ่านบัญชีไปเข้าบัญชีแยกประเภททุกราย โดยถือหลักว่า ทุกรายการที่เกิดขึ้น ต้องลงรายการเดบิตบัญชีหนึ่ง และเครดิตในอีกบัญชีหนึ่งเสมอ ฉะนั้นการลงบัญชีคู่ จึงช่วยให้ทำงบทดลองพิสูจน์ความถูกต้อง ในขั้นต้นของการบันทึกรายการได้ แต่วิธีการบัญชีเดี่ยวทำไม่ได้ดังกล่าวนี้นี้ ย่อมทราบกันทั่วไป

แล้วว่า การทำตามวิธีในบัญชีคู่นั้น ไม่อาจทำขึ้นได้จากยอดในบัญชีที่บันทึกรายการตามวิธีบัญชีเดียว โดยปราศจากการวิเคราะห์วิจัยรายการต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมากเสียก่อน

4. แตกต่างกันในการทำงานบัญชีการเงิน (Financial Statement)

การบันทึกรายการตามวิธีการบัญชีเดียวก็สามารถทำงานแสดงฐานะการเงินของกิจการค้า และทำงานกำไรขาดทุนได้เช่นเดียวกัน ผิดกันที่วาระบัญชีกำไรขาดทุนและงบดุลของวิธีการบัญชีคู่ อาจเก็บตัวเลขมาประกอบเป็นงบขึ้นจากงบทดลอง โดยอาศัยหลักฐานตัวเลขที่บันทึกไว้ครบถ้วนในบัญชีประเภทต่าง ๆ ส่วนงบแสดงฐานะการเงินและงบกำไรและขาดทุนของวิธีการบัญชีเดียว ต้องอาศัยทั้งตัวเลขที่จดบันทึกไว้ในสมุดบัญชีและตามความทรงจำของผู้ประกอบการ ทั้งต้องอาศัยการสำรวจตรวจนับและการตีราคาสินทรัพย์ด้วย จึงจะทำงานแสดงฐานะการเงินขึ้นได้ผลกำไรหรือขาดทุนที่หาได้โดยการทำงานกำไรและขาดทุน ก็ไม่สามารถทราบรายละเอียดได้ว่าผลกำไรและขาดทุนนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากรายได้และรายจ่ายประเภทอะไรบ้าง จะจัดทำบัญชีกำไรและขาดทุนคงเช่นวิธีการบัญชีคู่ได้ก็ต่อเมื่อได้วิเคราะห์หลักฐานการจดบันทึกต่าง ๆ ที่บันทึกไว้อย่างไม่สมบูรณ์นั้นโดยละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งอาจจะต้องเสียเวลามากมาย

การบันทึกรายการตามวิธีการบัญชีเดียวของกิจการค้าแห่งหนึ่ง จึงอาจแสดงให้เห็นไว้เป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้ คือ

พ.ย.	1. นายบุญเลิศ ลงทุนเป็นเงินสด	20,000 บาท
	เครื่องใช้กรรมภัณฑ์และติดตั้งทีวีราคา	3,000 บาท
	สินค้าราคา	4,000 บาท
	3. ซื้อสินค้าเป็นเงินสด 2,000 บาท	จากบริษัทกู้เกียรติ
	จำกั้	
	4. จ่ายเงินค่าเช่า 400 บาท	ให้แก่นายยุทธนา
	6. ซื้อสินค้าจากนายเจตน์	18,000 บาท
	9. ขายสินค้าให้แก่บริษัทไทยวัฒนาจำกัด	600 บาท
	10. รับคืนสินค้าจากบริษัทไทยวัฒนาจำกัด	100 บาท
	11. จ่ายดอกเบี้ย 50 บาท	สำหรับตัวเงินที่ออกให้
	ธนาคาร 1,000 บาท	วันนี้
	15. ได้รับส่วนลดจากนายเจตน์ 200 บาท	และส่วนลดเงินสดอีก
	360 บาท ตาม Invoice วันที่ 6 ยอดเงินที่เหลือ 17,440 บาท	
	ซึ่งได้จ่ายเงินสดชำระหนี้ให้	
	16. ขายสินค้าให้บริษัทไทยวัฒนาจำกัด	1,500 บาท
	17. ขายสินค้าให้บริษัทสมิตจำกัด	3,800 บาท
	18. ได้รับเช็คจากบริษัทไทยวัฒนา 1,960 บาท	ให้ส่วนลด 40 บาท
	21. นายบุญเลิศ ใ้ถอนเงินใช้ส่วนตัว	1,800 บาท
	22. ซื้อสินค้าจากนายเจตน์	1,500 บาท
	23. ขายสินค้าเงินสด	4,500 บาท

24. ได้รับดอกเบี้ยจากธนาคาร	100 บาท
25. ซื้ครุภัณฑ์	1,500 บาท
27. นายบุญเลิศ นำสินค้าไปใช้ส่วนตัวที่ราคาตามราคาทุน	
2,000 บาท	
28. ขายสินค้าให้บริษัทไทยวัฒนาจำกัด	12,000 บาท
29. จ่ายเงินเดือนคนขายของ	1,600 บาท
และค่าขนส่งเข้า	80 บาท
30. จ่ายค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	1,500 บาท

นายบุญเลิศได้ใช้สมุดเงินสด และสมุดรายวัน ปรากฏตามรายการข้างล่างนี้ทั้งด้านเดบิตและเครดิต และได้แสดงหน้าบัญชีแยกประเภทไว้ด้วย

ในสมุดบัญชีแยกประเภทได้เปิดบัญชีประเภทต่าง ๆ ไว้เพียงบัญชีเงินทุนของเจ้าของกิจการ และบัญชีประเภทบุคคล ก็อบัญชีลูกหนี้และเจ้าหนี้ เท่านั้น

สมุดเงินสดใช้แบ่งช่องเดียว ในสมุดรายวันมีช่องเดบิตและเครดิต แต่ใช้ลงรายการที่เกิดขึ้นเพียงด้านเดียวเท่านั้น ถ้าต้องลงรายการเกี่ยวข้องในบัญชีบุคคลตั้งแต่ 2 บัญชี เช่น รายการโอนจากรายการหนึ่งไปอีกรายการหนึ่ง จึงใช้ลงรายการในสมุดรายวันทั้งด้านเดบิตและด้านเครดิต

สมุดรายวันวิธีการแบบบัญชีเดี่ยว

ว.ต.ป.	รายการ	หน้า บ/ช	ด.น.		จ.น.	
25.....						
พ.ย. 1.	เงินทุนนายบุญเลิศ ลงทุนครุภัณฑ์	2			3,000	—
1.	เงินทุนนายบุญเลิศ ลงทุนสินค้า	2			4,000	—
6.	ซื้อสินค้าจากนายเจตน์	16			18,000	—
9.	ขายสินค้าให้บริษัทไทยวัฒนา จำกัด	12	600	—		
10.	บริษัทไทยวัฒนา จำกัด คืนสินค้า	12			100	—
15.	นายเจตน์ลดราคาสินค้าให้	16	200	—		
15.	นายเจตน์ให้ส่วนลดสินค้า	16	360	—		
16.	ขายสินค้าให้กับบริษัทไทยวัฒนา จำกัด	12	1,500	—		
17.	ขายสินค้าให้บริษัทสมิท จำกัด	18	3,800	—		
18.	ให้ส่วนลดบริษัทไทยวัฒนา จำกัด	12			40	—
22.	ซื้อสินค้าจากนายเจตน์	16			1,500	—
27.	นายบุญเลิศนำสินค้าไปใช้ส่วนตัว	4	2,000	—		
28.	ขายสินค้าให้บริษัทไทยวัฒนา จำกัด	12	12,000	—		
			20,460	—	26,640	—

บัญชีแยกประเภท บัญชีที่ใช้ติดต่อเกี่ยวข้องกับสมุดเงินสด และสมุดรายวันที่ได้แสดงไว้ข้างล่างนี้ ไม่มีการเปิดบัญชีรายได้รายจ่าย (Nomial Accounts) และบัญชีสินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets) ขึ้นใช้เลย มีแต่เพียงบัญชีเงินทุนของเจ้าของกิจการ และบัญชีส่วนตัวของเจ้าของกิจการ และบัญชีบุคคลที่เป็นลูกหนี้ และเจ้าหนี้เท่านั้น บัญชีทุกบัญชีอยู่ในแยกประเภทเล่มเดียวกัน

สมุดบัญชีแยกประเภท

บัญชีทุนนายบุญเลิศ

ล.น.

จ.น.

ล.น.	บัญชีทุนนายบุญเลิศ	จ.น.
000 8	25_____	
000 8	พ.ย. 1. ลงทุนเงินสด	20,000 —
000 81	„ 1. ลงทุนครุภัณฑ์	3,000 —
001	„ 1. ลงทุนสินค้า	4,000 —
001		

ล.น.

บัญชีส่วนตัวนายบุญเลิศ

จ.น.

ล.น.	บัญชีส่วนตัวนายบุญเลิศ	จ.น.
25_____	25_____	
พ.ย. 21. เงินสด	1,800 —	
„ 27. สินค้า	2,000 —	

ล.น.

บัญชีบริษัทไทยวัฒนาจำกัด

จ.น.

ล.น.	บัญชีบริษัทไทยวัฒนาจำกัด	จ.น.
25_____	25_____	
พ.ย. 9 สินค้า	600 —	พ.ย. 10 สินค้าคืน 100 —
„ 16 สินค้า	1,500 —	„ 18 เงินสด 1,960 —
„ 28 สินค้า	12,000 —	„ 18 ส่วนลด 40 —

ล.น.

บัญชีนายเจตน์

จ.น.

25.....			25.....	
พ.ย. 15 เงินสด	17,440	—	พ.ย. 6 สินค้า	1,800 —
„ 15 ลดราคา	200	—	„ 22 สินค้า	1,500 —
„ 15 ส่วนลด	360	—		

ล.น.

บัญชีบริษัทสมิทจำกัด

จ.น.

25.....			25.....	
พ.ย. 17 สินค้า	3,800	—		

หมายเหตุ

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ อาจใช้เป็นโจทย์สำหรับเปลี่ยนบัญชีเดียว
ให้เป็นบัญชีคู่ได้

ตัวอย่างโจทก์และข้อเจลอัยที่ 1

ให้ท่านลงรายการในสมุดประจำวันเกี่ยวกับการเสียหายในเรื่องเพลิงไหม้ ตลอดจนค่าชดใช้ค่าเสียหายที่จะได้รับจากบริษัทประกันภัย พร้อมทั้งทำงบบัญชีกำไรและขาดทุนประจำปีสิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2508 พร้อมทั้งงบดุลของบริษัทดังกล่าวด้วย
วิธีคำนวณหาสินค้ำคงเหลือ

ขายสินค้า	1,100,000
หัก กำไรขั้นต้น 40 %	<u>440,000</u>
ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย	<u>660,000</u>
ซื้อสินค้า	900,000
หัก ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย	<u>660,000</u>
ราคาสินค้ำคงเหลือที่ไฟไหม้	<u>240,000</u>
ค่าเสียหายที่บริษัทรับประกันภัยยินยอมชดเชยให้	
เครื่องใช้สำนักงาน	56,250
ตึกสำนักงาน	315,000
สินค้า	<u>240,000</u>
	<u>611,250</u>

สมุดประจำวัน

ล.น. ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย	660,000
จ.น. จากซื้อสินค้า	660,000

บริษัท ไทยถาวรการค้าจำกัด ได้ถูกเพลิงไหม้เมื่อวันที่ 1

พฤศจิกายน พ.ศ. 2508 แต่สมุดบัญชีของบริษัทได้เก็บไว้ในตู้เซฟจึงไม่ถูกเพลิงไหม้ และนำมาประกอบเป็นงบทดลองตามรายการดังต่อไปนี้

งบทดลอง ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2508

เงินฝากในธนาคาร	10,000	
ลูกหนี้	100,000	
เจ้าหนี้		300,000
ซื้อสินค้า	900,000	
เครื่องใช้สำนักงาน	75,000	
ขายสินค้า		1,100,000
ค่าใช้จ่ายทั่วไป	180,000	
เบี้ยค่าประกันภัย	15,000	
เงินเดือน	55,000	
ที่ดิน	500,000	
ตึกสำนักงาน	350,000	
เงินทุน		500,000
กำไรสะสม		285,000
	<u>2,185,000</u>	<u>2,185,000</u>

อัตราถัวเฉลี่ยของกำไรขั้นต้น (Average Gross Profit) ของบริษัทแห่งนี้มี 40 % ของยอดขาย และเป็นอัตราที่บริษัทรับประกันภัยยอมรับรอง บริษัทรับประกันภัยได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจความเสียหาย และยอมรับที่จะชดเชยค่าเสียหายให้ดังนี้ เครื่องใช้สำนักงาน 75 % ของราคาตามบัญชี (Book Value) ตั๋วทิก 90 % ของราคาตามบัญชี ส่วนสินค้านอมชดเชยให้เต็มราคาตามบัญชี

บริษัทรับประกัน ล.น. 611,250

จาก เครื่องใช้สำนักงาน	56,250
„ ตึกสำนักงาน	315,000
„ ขี้อสินค้า	240,000

ค่าเสียหายเนื่องจากไฟไหม้ ล.น. 53,750

จาก เครื่องใช้สำนักงาน	18,750
„ ตึกสำนักงาน	35,000

บริษัทไทยถาวรการค้า จำกัด

งบบัญชีกำไรและขาดทุนประจำปี 1 ปี สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508

ขายสินค้า 1,100,000

หัก ราคาต้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย 660,000

กำไรขั้นต้น 440,000

หัก ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ (Operating Expenses)

ค่าใช้จ่ายทั่วไป 180,000

เงินเดือน 55,000 235,000

กำไรจากการดำเนินการ 205,000

หัก ค่าใช้จ่ายไม่เกี่ยวกับดำเนินการ (Non-Operating Expenses)

เบี้ยประกันภัย 15,000

ค่าเสียหายไฟไหม้ 53,750 68,750

กำไรสุทธิประจำปี 136,250

บริษัท ไทยดาวฤกษ์ จำกัด

งบดุลเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2508

หนี้สิน & ทุน		สินทรัพย์	
หนี้สินหมุนเวียน		สินทรัพย์หมุนเวียน	
เจ้าหนี้	300,000	เงินสดในธนาคาร	10,000
สินทรัพย์สุทธิ		ลูกหนี้	100,000
เงินทุน	500,000	บริษัทรับประกันภัย	611,250
กำไรสะสม	285,000	สินทรัพย์ถาวร	
กำไรสุทธิประจำปี	136,250	ที่ดิน	500,000
	<u>1,221,250</u>		<u>1,221,250</u>

ตัวอย่างที่ 2

บริษัท XYZ จำกัด ได้ถูกเพลิงไหม้เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 สินค้าบางส่วนได้ถูกเพลิงไหม้ แต่บริษัทได้ประกันภัยไว้กับบริษัทประกันอภัยภัยเป็นมูลค่า 120,000 บาท ขนิต "Co-insurance Clause" รับผิดเพียง 80% ของมูลค่าในกรมธรรม์ สินค้าที่เหลือจากเพลิงไหม้สำรวจแล้วเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 มีมูลค่า 85,000

ยอดคงเหลือของบัญชีประเภทต่าง ๆ บางบัญชี ในสมุดบัญชีแยกประเภท มีดังนี้

	15 ก.ค. 2508	31 ธ.ค. 2507
เงินสด	118,250	110,000
ลูกหนี้การค้า	125,000	125,000
สินค้า	165,000	155,000

เครื่องจักรและเครื่องมือ	40,000	40,000
สำรองค่าเสื่อมราคา-เครื่องจักรและเครื่องมือ (28,000)		(25,000)
เจ้าหนี้การค้า	(85,000)	(75,000)
เงินทุน	(100,000)	(100,000)
กำไรสะสม	(238,800)	(236,000)
ค่าใช้จ่ายในการบริหาร	4,000	8,200
ค่าเสื่อมราคา-เครื่องจักรและเครื่องมือ	3,000	5,000
ค่าแรงงานโดยตรง	111,000	120,000
ของใช้สิ้นเปลืองโรงงาน	200	2,500
ค่าขนส่งเข้า	6,400	18,000
ค่าขนส่งออก	2,275	20,000
ดอกเบี้ยได้รับ	(175)	(200)
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดโรงงาน	1,200	6,300
กำไรเงินเดือน	1,650	2,200
ซื้อวัตถุดิบ	126,500	280,000
ส่วนลดรับ	(6,000)	(8,000)
ขายสินค้า	(275,000)	(500,000)
ค่านายหน้า	5,000	25,000
รับคืนและลดให้	12,000	25,000
เครื่องมือเบ็ดเตล็ดตกบัญชี	1,500	2,000

บริษัทได้ทำการตรวจนับและตีราคาสินค้าคงเหลือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม ทุกปี สินค้าคงเหลือ มีวัตถุดิบ วัตถุดิบสำเร็จ และสินค้าสำเร็จรูป มีราคาคงนี้

31 ธ.ค. 2506 155,000 บาท

31 ธ.ค. 2507 165,000 บาท

จากผลการวิเคราะห์ทั้งบททดลอง ณ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2508
ปรากฏว่า (1) วัตถุดิบระหว่างทาง ราคา 5,000 บาท ใบกำกับสินค้ายังไม่ได้มีการลงบัญชี (2) ใบกำกับสินค้าวัตถุดิบระหว่างทางอีกฉบับหนึ่ง
ราคา 4,010 บาท ได้นำลงบัญชีซื้อแล้ว

1) ให้ท่านคำนวณหาราคาสินค้าคงเหลือในมือ ณ วันที่ 15
กรกฎาคม พ.ศ. 2508

2) บริษัทจะได้รับค่าทดแทนความเสียหายเพลิงไหม้ จากบริษัท
ประกันภัยเป็นจำนวนเงินเท่าใด ?

วิธีคำนวณหาราคาสินค้าคงเหลือ จำต้องใช้วิธีเทียบเปอร์เซ็นต์
กำไรขั้นต้นของปีที่ล่วงมาแล้วนำมาเป็นเกณฑ์

ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย

(Cost of goods Sold)

สินค้าคงเหลือ 1 ม.ค. 2507 155,000

ซื้อ 280,000

หัก ส่วนลดได้รับ 8,000

272,000

บวก ค่าขนส่งเข้า 18,000 290,000

ค่าแรงงานโดยตรง 120,000

โซ่ห้อยอุปกรณ์โรงงานค่าเสื่อมราคา

เครื่องจักรและเครื่องมือ 5,000

ของใช้สิ้นเปลืองโรงงาน	2,500		
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดโรงงาน	6,300		
เครื่องมือเบ็ดเตล็ดคักบัญชี	2,000		
ภาษีเงินเดือนคนงาน	<u>2,200</u>	<u>18,000</u>	<u>428,000</u>
			583,000
หัก สิ้นค้าคงเหลือ 31 ธ.ค. 2507			<u>165,000</u>
ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย			<u>418,000</u>
ขายสินค้า		500,000	
หัก รับคืนและลดให้		<u>25,000</u>	
ขายสุทธิ			<u>475,000</u>
เปอร์เซ็นต์เทียบราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่ายต่อยอดขาย			<u>88 %</u>
วิธีคำนวณหาราคาสินค้าคงเหลือในมือ ณ วันที่ 15 กรกฎาคม			
พ.ศ. 2508			
สินค้าคงเหลือ	1 ม.ค. 2508		165,000
ซื้อ		126,500	
หัก ส่วนลดได้รับ		<u>6,000</u>	
		120,500	
ค่าขนส่งเข้า		<u>6,400</u>	126,900
ค่าแรงโดยตรง			111,000
ใส่หุ้ยอุปกรณ์โรงงาน			
ค่าเสื่อมราคา-เครื่องจักร			
และเครื่องมือ		3,000	

ของใช้สิ้นเปลืองโรงงาน	200		
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดโรงงาน	1,200		
เครื่องมือเบ็ดเตล็ดคักบัญชี	1,500		
ภาษีเงินเดือนคนงาน	<u>1,650</u>	<u>7,550</u>	<u>245,450</u>
			410,450

ราคาคันทุนของสินค้าที่จำหน่ายออกไป

88 % ของ 263,000 (ขายหักรับคืนและลดให้) 231,440

สินค้าคงเหลือ 179,010

หัก สินค้าคงเหลือในระหว่างทาง 4,010

สินค้าคงเหลือในมือ 175,000

หมายเหตุ สินค้าระหว่างทางอีก 5,000 บาท ไม่นำมาคำนวณเพื่อหาสินค้าคงเหลือในมือ (merchandise on hand) เพราะยังไม่ลงบัญชีซื้อ

**เงินค่าทดแทนค่าเสียหายจากเพลิงไหม้ ที่จะเรียกร้องได้จาก
บริษัทรับประกันอัคคีภัย**

ค่าเสียหายที่แท้จริง $175,000 - 85,000 = 90,000$ บาท บริษัทจะต้องเอา
ประกันอย่างน้อยก็ตาม

(Co-insurance clause) 88 % ของ $175,000 = 140,000$

บริษัทเอาเพียง 120,000

บริษัทรับประกันอัคคีภัยรับผิดชอบจะต้องชดเชยค่าเสียหาย

$$90,000 \times \frac{120,000}{140,000} = 77,143 \text{ บาท}$$

140,000

ตัวอย่างโจทย์ที่ 3

บริษัทไทยร่วมค้า จำกัด ได้จดทะเบียนเงินทุน 600,000 บาท เริ่มดำเนินการกิจการค้าเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2508 เงินทุนได้เรียกเต็มมูลค่า และได้ชำระเรียบร้อยแล้ว การบัญชีของบริษัทแห่งนี้ ลงรายการไม่ครบถ้วนเรียบร้อย จากผลของการสอบสวนได้ทราบรายการดังต่อไปนี้

ขายประจำปี	680,000
ลูกหนี้ ณ วันที่ 31 ธ.ค. 2508	200,000
เจ้าหนี้	180,000
สินค้าคงเหลือ	220,000

ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย (Cost of Goods Sold)

เท่ากับ 60 % ของราคาขาย

ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ชำระเป็นเงินสด 400,000 บาท

ท่านพอจะทราบได้หรือไม่ว่า ยอดเงินสดคงเหลือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508 มีจำนวนเท่าใด และสินทรัพย์สุทธิ (Net Worth) ของบริษัทแห่งนี้ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508 มีมูลค่าเท่าใด

ตัวอย่างโจทย์ที่ 4

บริษัทอุตสาหกรรมแปรรูปสัฟฟานไทย จำกัด ได้ถูกยึดกิจการเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2508 วัตถุดิบได้เก็บไว้ในโกดังต่างหากจึงไม่ถูกเพลิงไหม้ แต่สินค้าสำเร็จรูปและสินค้ากึ่งสำเร็จรูปถูกเพลิงไหม้หมด จากผลแห่งการสอบสวนได้ทราบรายการดังต่อไปนี้

สินค้าคงเหลือ ณ วันที่ 1 มกราคม 2508

วัตถุดิบ	45,000
สินค้ากึ่งสำเร็จรูป	36,000

สินค้าสำเร็จรูป	27,000
ขายประจำปี	40,000
ราคาค้นทุนของสินค้าที่ผลิตได้	15,000
ค่าแรงงานโดยตรง	10,000
ส่วยอุปกรณ์โรงงาน	7,000
ข้อผิดพลาด	12,000
ค่าใช้จ่ายในการบริหาร	6,000
ค่าใช้จ่ายในการจำหน่าย	3,250
อัตรากำไรขั้นต้น 30 % ของราคาขาย	

วัตถุดิบคงเหลือ ณ วันที่ 15 เม.ย. 2508 ราคา 33,000

ท่านจะทราบได้อย่างไรว่า สินค้ากึ่งสำเร็จและสินค้าสำเร็จรูป
ที่ถูกไฟไหม้ไปเท่าใด? ราคาค้นทุนขั้นต้น (Prime Cost) เท่าใด?
ถ้าบริษัทประกันภัยได้จ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายให้ 50,000 บาท สำหรับ
สินค้าที่ถูกเพลิงไหม้ บริษัทจะได้กำไรหรือขาดทุนเท่าใด?

เฉลยโจทย์ที่ 3

งบแสดงวิธีคำนวณหายอดเงินสต็อกคงเหลือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม
พ.ศ. 2508

	ยอดเงินสต. ณ วันที่ 1 มกราคม 2508	600,000
	ยอดสินค้าประจำปี	680,000
หัก	ลูกหนี้	<u>200,000</u>
	ขายสดรวมเงินที่ชำระจากลูกหนี้	480,000
	ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย	
	$\frac{680,000 \times 60}{100} = 408,000$	

บวก	สินค้าคงเหลือ 31 ธ.ค. 2508	220,000	
	ซื้อสินค้าประจำปี	628,000	
หัก	เจ้าหนี้	180,000	
	ซื้อสครวมจ่ายชำระหนี้		448,000
	ยอดคงเหลือ		32,000
	ยอดเงินสตกหักค่าใช้จ่าย		632,000
หัก	ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ		400,000
	เงินสตกคงเหลือ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508		232,000
งบแสดงวิธีคำนวณหายอดสินทรัพย์สุทธิ ณ วันที่ 31 ธันวาคม			

พ.ศ. 2508

สินทรัพย์

เงินสด	232,000
ลูกหนี้	200,000
สินค้า	220,000
รวมสินทรัพย์	652,000

หัก	หนี้สิน	
	เจ้าหนี้	180,000
	สินทรัพย์สุทธิ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508	472,000

เจดอยโจทยที่ 4

งบแสดงวิธีคำนวณหาสินค้าถึงสำเร็จถูกเพลิงไหม้

วัตถุดิบคงเหลือ ณ วันที่ 1 มกราคม 2508	45,000
ซื้อวัตถุดิบ	12,000
รวม	57,000

หัก	วัตถุดิบคงเหลือ ณ วันที่ 15 เมษายน 2508	33,000
	วัตถุดิบที่ใช้ไปในการผลิต	24,000
	ค่าแรงงานโดยตรง	10,000
	ค่าใช้จ่ายอุปกรณ์โรงงาน	7,000
	สินค้ากึ่งสำเร็จ ณ วันที่ 1 ม.ค. 2508	36,000
		<u>77,000</u>
หัก	ราคาค้นทุนสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตได้	15,000
	ราคาค้นทุนสินค้ากึ่งสำเร็จที่เพลิงไหม้	62,000
งบแสดงวิธีคำนวณหาสินค้าสำเร็จรูปที่ถูกเพลิงไหม้		
	สินค้าสำเร็จรูป ณ วันที่ 1 ม.ค. 2508	27,000
	ราคาค้นทุนของสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตได้	15,000
		<u>42,000</u>
	ขายสินค้า	40,000
หัก	ราคาค้นทุนของสินค้าที่จำหน่าย	
	$40,000 \times \frac{30}{100} = 12,000$	<u>28,000</u>
	ราคาค้นทุนสินค้าสำเร็จรูปที่ถูกเพลิงไหม้	<u>14,000</u>
	ราคาค้นทุนของสินค้ากึ่งสำเร็จและสินค้าสำเร็จรูป ที่เพลิงไหม้	76,000
หัก	ค่าชดเชยได้รับจากบริษัทประกันภัย	50,000
	ขาดทุนเนื่องจากเพลิงไหม้	<u>26,000</u>
	ราคาค้นทุนขั้นต้น(Prime Cost)วัตถุดิบที่ใช้ไปในการผลิต	24,000
	ค่าแรงงานโดยตรง	<u>10,000</u>
	ราคาค้นทุนขั้นต้น	<u>34,000</u>

โจทยแบบฝึกหัด

ข้อ (1) เจ็ดและโถมเป็นหุ้นส่วนกัน แบ่งผลกำไรและขาดทุน 3:1 ตามลำดับ ได้ตกลงรับขายเข้าเป็นหุ้นส่วนด้วยเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2508 ค่าความนิยมของห้างหุ้นส่วนเก่าที่ราคา 48,000 บาท แต่ได้ตกลงกันจะไม่บันทึกไว้ในสมุดบัญชีของห้างหุ้นส่วน อัตราส่วนแบ่งผลกำไรและขาดทุนในห้างหุ้นส่วนใหม่ เจ็ด $\frac{1}{4}$ โถม $\frac{1}{2}$ และฉาย $\frac{1}{4}$ โถมเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการให้ได้รับเงินเดือน 2,000 บาทต่อปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2508

โถมและฉายยอมจ่ายเงินโบนัสให้แก่เจ็ดเพื่อมีสิทธิในส่วนแบ่งค่าความนิยม แต่มีเงื่อนไขว่าเงินโบนัสจำนวนนี้เจ็ดจะต้องทิ้งไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียนของห้างโดยยอมกิดดอกเบี้ยให้อัตรา 4% ต่อปี เงินทุนส่วนอื่นไม่ให้กิดดอกเบี้ย ฉายจ่ายเงินมาลงทุนนอกจากโบนัส 30,000 บาท

ห้างหุ้นส่วนเจ็ดโถม

งบดุล ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2507

หนี้สินและทุน		ทรัพย์สิน	
เจ้าหนี้	41,710	เงินสด	31,230
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	1,870	สินค้า	51,670
เงินทุน		ลูกหนี้	62,300
เจ็ด	83,590	ยานพาหนะ	17,500
โถม	<u>47,130</u>	เครื่องตกแต่ง	21,600
	<u>130,720</u>		
	<u>174,300</u>		<u>174,300</u>

ยอดคงเหลือในสมุดบัญชีของห้างหุ้นส่วนมีดังนี้ :-

	<u>1 ก.ค. - 31 ธ.ค.</u>	<u>1 ม.ค. - 30 มิ.ย.</u>
	2507	2508
เงินสด - รับชำระหนี้จากลูกค้า	74,320	86,220
เงินสดจ่าย - ค่าใช้จ่าย	18,480	22,900
ชำระหนี้เจ้าหนี้	32,990	75,670
เงินถอน - เดบิต	5,200	3,000
โฉม	4,000	7,000
ฉา	-	3,600
ขายสินค้า	83,100	108,000
ซื้อสินค้า	42,300	71,800
หนี้สูญ	2,700	-
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย ณ วันที่ 31 ธ.ค. 2507	1,730	
,, ,, 30 มิ.ย. 2508	1,230	
สินค้าคงเหลือ ณ วันที่ 30 มิ.ย. 2508	32,000	
,, ,, 31 ธ.ค. 2507	ไม่มีการตรวจนับแต่ได้ประมาณ	
โดยถือเกณฑ์ว่า อัตราส่วนกำไรขั้นต้นทั้งปีต่อยอดขายประจำปี กับอัตราส่วนกำไรขั้นต้นครึ่งปีต่อยอดขายครึ่งปีมีอัตราเดียวกัน ให้คิดค่าเสื่อมราคายานพาหนะ 20 % ต่อปี		

การคำนวณหากำไรขั้นต้น (1 ก.ค. 07 - 31 ธ.ค. 07)

๘, เครื่องแรก	83,100	๘, ๘,	$\frac{57,330 \times 83,100}{191,100}$
			$= 24,940$

การคำนวณค่าใช้จ่ายประจำงวด

	ประจำงวด 1 ปี 1 ก.ค. 08 - 30 มิ.ย. 09	ประจำงวดครึ่งปีแรก 1 ก.ค. 08 - 31 ธ.ค. 09
ค่าใช้จ่ายค้างจ่ายปลายงวด	1,230	1,730
บวกค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสระหว่างงวด	41,383	18,480
	42,610	20,210
หัก ค่าใช้จ่ายต้นงวด	1,870	7,870
	40,740	18,340

ห้างหุ้นส่วนเจ็ดโฉมฉาย

งบดุล ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2509

สินและทุน		สินทรัพย์	
เจ้าหนี้	57,450	เงินสด	72,930
เงินทดรอง -- เจ็ด	24,000	ลูกหนี้	90,160
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	1,230	สินค้า	32,000
เงินทุน : เจ็ด 80,000		ยานพาหนะ	22,500
โฉม 40,000		เครื่องใช้ประจำสำนักงาน	21,600
ฉาย 30,000	150,000	บัญชีกระแสทุน -- ฉาย	1,345
บัญชีกระแสทุน			
เจ็ด 5,742.50			
โฉม 2,112.50	7,855		
	<u>240,535</u>		<u>240,535</u>

การคำนวณหาลูกหนี้คงเหลือปลายงวด

ยอดยกมาเมื่อต้นงวด		62,300
ขายระหว่างงวด		<u>191,100</u>
หนี้สูญ		253,400
หัก รับชำระหนี้ระหว่างงวด	160,540	
	2,700	<u>163,240</u>

ลูกหนี้คงเหลือปลายงวด

90,160

การคำนวณหาเจ้าหนี้คงเหลือปลายงวด

ยอดยกมาเมื่อต้นงวด	41,710
ซื้อระหว่างงวด	<u>124,100</u>
	165,810
หัก จ่ายชำระหนี้ระหว่างงวด	<u>108,360</u>
เจ้าหนี้คงเหลือปลายงวด	<u><u>57,450</u></u>

การคำนวณหาเงินสดคงเหลือปลายงวด

ยอดยกมา		31,230
รับชำระหนี้	160,540	
รับค่าโบนัสดจากโฉมและฉาย	24,000	
รับเงินทุนที่ฉายนำมาลง	<u>30,000</u>	<u>214,540</u>
		245,770
หัก รายจ่าย		
ค่าใช้จ่าย	41,380	
จ่ายชำระหนี้	<u>108,360</u>	
เงินถอน	<u>23,100</u>	<u>172,840</u>
เงิน สดคงเหลือปลายงวด		<u><u>72,930</u></u>

งบบัญชีกระแสทุน

	เดิต	โอม	ฉาย	รวม
ยอทยกมา 30 มิ.ย. 2508	8,590	7,130	—	15,720
กำไรสุทธิประจำครึ่งปีแรก 3:1	2,917.50	972.50	—	3,890
กำไรสุทธิประจำครึ่งปีหลัง 1:2:1	2,255	4,510	2,255	9,020
เงินเดือนของโอม	—	500	—	500
ตอกเบี้ยคิดให้เงินหมุนเวียนของเดิต	480	—	—	480
	14,242.50	13,112.50	2,255	29,610
หัก ถอนเงินส่วนตัว	8,500 *	11,000 *	3,600 *	23,100 *
บัญชีกระแสทุนเมื่อ 30 มิ.ย. 2509	5,742.50	2,112.50	1,345 *	6,510

งบบัญชีเงินทุน

	เดิต	โอม	ฉาย	รวม
ยอทยกมา 30 มิ.ย. 2508	80,000	40,000	—	120,000
ฉายนำเงินมาลงทุน	—	—	30,000	30,000
	80,000	40,000	30,000	150,000

การคำนวณหาโบนัสที่โหมและนายจ่ายให้เจ็ค เนื่องในการรับ
นายเข้ามาและเปลี่ยนอัตราส่วนแบ่งกำไรและขาดทุน

	เจ็ค	โหม	นาย
อัตราส่วนเก่าที่ขาย	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$	—
อัตราส่วนใหม่ที่ซื้อ	$\frac{1}{4}$	$\frac{2}{4}$	$\frac{1}{4}$
ผลแตกต่าง	ขาย $\frac{2}{4}$	ซื้อ $\frac{1}{4}$	ซื้อ $\frac{1}{4}$

ค่าความนิยม 48,000

∴ โหมและนายต้องจ่ายเงินคนละ $\frac{1}{2}$ ของ 48,000 = 12,000 บาท

ข้อ (2) เจ็คและโหมเป็นหุ้นส่วนกัน ทกลงแบ่งผลกำไร
และขาดทุนในอัตรา 3 : 1 ตามลำดับ ห้างหุ้นส่วนเจ็คโหมมีรอบ
ระยะเวลาบัญชีประจำปีสิ้นสุดเพียงวันที่ 30 มิถุนายนทุกปี ได้
ทกลงรับนายเข้ามาเป็นหุ้นส่วนตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2509 ค่า
ความนิยมของห้างหุ้นส่วนเก่าได้ทีราคา 48,000 บาท แต่จะไม่
บันทึกไว้ในสมุดบัญชีของห้าง อัตราส่วนแบ่งผลกำไรและขาดทุน
ในห้างหุ้นส่วนใหม่ให้มีดังนี้ เจ็ค $\frac{1}{4}$ โหม $\frac{1}{2}$ และนาย $\frac{1}{4}$
นายจะต้องนำเงินสดมาลงหุ้นเพื่อให้มียอดเงินทุนเท่ากับ $\frac{1}{5}$ ของ
เงินทุนของห้างหุ้นส่วน (ไม่รวมกระแสทุน) โหมจะเป็นหุ้น
ส่วนผู้จัดการเพียงคนเดียว จึงกำหนดให้ได้รับเงินเดือนปีละ
20,000 บาท เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2509

ห้างหุ้นส่วนเจ็ดโฉม

งบแสดงฐานะการเงินเพียงวันที่ 30 มิถุนายน 2508

สินและทุน		สินทรัพย์	
เจ้าหนี้	41,710	เงินสด	31,230
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	1,870	ลูกหนี้	62,300
เงินทุน — เจ็ด 80,000		สินค้า	41,670
— โฉม 40,000	120,000	ยานพาหนะ	22,500
กระแสทุน — เจ็ด 8,590		เครื่องใช้สำนักงาน	21,600
— โฉม 7,130	15,720		
	<u>179,300</u>		<u>179,300</u>

ห้างหุ้นส่วนใหม่คงใช้วิธีการบัญชีเดี่ยวเรื่อยมา จนกระทั่งถึง
วันที่ 30 มิถุนายน 2509

จากผลของการสำรวจสินทรัพย์และหนี้สิน ณ วันที่ 30 มิ.ย. 2509
แล้ววิเคราะห์สมุดเงินสดลูกหนี้และเจ้าหนี้ ปรากฏมีรายการดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2508		พ.ศ. 2509	
<u>1 ก.ค. — 31 ธ.ค.</u>		<u>1 ม.ค. — 30 มิ.ย.</u>	
สมุดเงินสด — ด้านรับ			
รับชำระหนี้	74,320		86,220
ด้านจ่าย			
จ่ายชำระหนี้	32,690		75,670
ค่าใช้จ่าย	18,480		22,900

เงินถอน

เชิก	5,200	3,300
โฌม	4,000	7,000
ฌาย	—	3,600
	<u>31 ธ.ค. 2508</u>	<u>30 มิ.ย. 2509</u>
ลูกหน้	68,385	90,160
หน้สุญ	2,700	—
เจ้าหน้	51,320	57,450
ค่าใช้จ่ยค้งจ่ย	1,730	1,230

สินค้ค้งเหลื่อ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2509 ทรวจน้บ้ติราคา 32,000 บาท ส่วนสินค้ค้งเหลื่อ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2508 ไม้มี การทรวจน้บ้ แต่ได้้อค้ยการติราคาโดยประมาณถื่อหลักว่ ก้โรชน้ต้น ปรจ้บ้ปีต้อยคขยปรจ้บ้ปี (Gross Profit Turnover) จะมีอัตราส่วน ติยวกันกับก้โรชน้ต้นกร้งบ้ปีต้อยคขยกร้งบ้ปี

เฉลย

การคำนวณหายอดขาย

	ประจำงวด 1 ปี 1 ก.ค. 08 - 30 มิ.ย. 09	ประจำงวดครึ่งปีแรก 1 ก.ค. 08 - 31 ธ.ค. 08
ลูกหนี้คงเหลือปลายงวด	90,160	68,380
บวก รับชำระหนี้ระหว่างงวด	160,540	74,320
หนี้สูญ	2,700	2,700
	253,400	145,400
หัก ยอดคงเหลือยกมาต้นงวด	62,300 *	62,300
คงเป็นยอดขายประจำงวด	191,100	83,100

การคำนวณหาซื้อ

	ประจำงวด 1 ปี 1 ก.ค. 08 - 30 มิ.ย. 09	ประจำงวดครึ่งปีแรก 1 ก.ค. 08 - 31 ธ.ค. 08
เจ้าหนี้คงเหลือปลายงวด	57,450	51,320
บวก จ่ายชำระหนี้ระหว่างงวด	108,360	32,690
	165,810	84,010
หัก ยอดคงเหลือยกมาต้นงวด	41,710 *	41,710
คงเป็นยอดซื้อประจำงวด	124,100	42,300

การคำนวณหากำไรขั้นต้น (1 ก.ค. 08 - 30 มิ.ย. 09)

ขายประจำงวด		191,100
บวก สินค้าคงเหลือปลายงวด		<u>32,000</u>
		223,100
หัก ซื้อประจำงวด	124,100	
สินค้าคงเหลือต้นงวด	<u>41,670</u>	<u>165,770</u>
กำไรขั้นต้น		<u><u>57,330</u></u>

การคำนวณหากำไรขั้นต้น (1 ก.ค. 08 - 31 ธ.ค. 09)

ยอดขายประจำปี	191,100	ได้กำไรขั้นต้น	57,330
ยอดขาย $\frac{1}{2}$ ปี	83,100	„ — „	<u><u>$= 57,330 \times 83,100$</u></u>
			191,100
			<u><u>$= 24,930$</u></u>

งบบัญชีเงินทุนของผู้เป็นหุ้นส่วน

	เดิ	โ	ฉ	ร
	ก	ม	ย	ว
	ค	ย	อ	ม
ยอดยกมา 30 มิ.ย. 2508	80,000	40,000	—	120,000
รายการปรับปรุงเกี่ยวกับค่า ความนิยม ¹	24,000	12,000*	12,000*	—
	104,000	28,000	12,000*	120,000
เงินทุนที่ฉายนำมาลง	—	—	45,000	45,000
ทุน เมื่อ 30 มิ.ย. 2509	104,000	28,000	33,000	165,000

1 ดูหน้าต่อไป

การปรับปรุงเกี่ยวกับค่าความนิยม

Dr. บ/ช ทุนฉาย	12,000	
Cr. บ/ช ทุนเจิก		9,000
บ/ช ทุนโถม		3,000
(เป็นการบันทึก Premium ที่ติดกับฉายในการมา มีส่วน 1/4 ของค่าความนิยม 48,000 บาท)		
Dr. บ/ช ทุนโถม	15,000	
Cr. บ/ช ทุนเจิก		15,000
(เป็นการปรับปรุงส่วนของค่าความนิยมที่เหลือที่เจิกติดกับโถม เนื่องจากเจิกต้องลดอัตรากำไรหากทุนระหว่าง 2 คน จาก 3/4 เหลือ 1/3 เหลือ 5/12 ของ 36,000)		

งบแสดงกำไรและขาดทุน

	ประจำงวด 1 ปี 1 ก.ค. 08 30 มิ.ย. 09	ประจำงวดครึ่ง ปีแรก 1 ก.ค. 08 — 31 ธ.ค. 08	ประจำงวดครึ่ง ปีหลัง 1 ม.ค. 09 — 30 มิ.ย. 09
ขายประจำงวด	191,100	83,100	108,000
สินค้าคงเหลือปลายงวด	32,000	25,800	32,000
	223,100	108,900	140,000
หัก ซื้อประจำงวด	124,100*	42,300*	81,800*
สินค้าคงเหลือยกมาต้นงวด	41,670*	41,670*	25,800*
กำไรขั้นต้น	57,330	24,930	32,400
หัก ค่าใช้จ่ายประจำงวด	40,740*	18,340*	22,400*
เงินเดือนของโถม	5,000*	—	5,000*
หนี้สูญ	2,700*	2,700*	—
กำไรสุทธิ	8,890	3,890	5,000

งบบัญชีกระแสทุน

	เดิ	โ	ณ	ร
ยอดยกมา 30 มิ.ย. 2508	8,590	7,130	—	15,720
กำไรสุทธิประจำครึ่งปีแรก 3 : 1	2,917.50	972.50	—	3,890
กำไรสุทธิประจำครึ่งปีหลัง 1 : 2 : 1	1,250	2,500	1,250	5,000
เงินเคื่อนของโ	—	5,000	—	5,000
หัก ถอนเงินส่วนทัว	8,500 *	11,000 *	3,600 *	23,100 *
บัญชีกระแสทุนเมื่อ 30 มิ.ย. 2509	4,257.50	4,602.50	2,350	6,510

การคำนวณหาค่าใช้จ่ายประจำงวด

	ประจำงวด 1 ปี 1 ก.ค. 08 - 30 มิ.ย. 09	ประจำงวดครึ่ง ปีแรก 1 ก.ค. 08-21 ธ.ค. 09
ค่าใช้จ่ายค้างจ่ายปลายงวด	1,230	1,730
บวก ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นเงินสดระหว่างงวด	41,380	18,480
	42,610	20,210
หัก ค่าใช้จ่ายค้างจ่ายต้นงวด	1,870 *	1,870 *
คงเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวด	40,740	18,340

ห้างหุ้นส่วน เลิศโฉมฉาย

งบดุล ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2508

หนี้สินและทุน		สินทรัพย์	
เจ้าหนี้	57,450	เงินสด	63,930
ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย	1,230	ลูกหนี้	90,160
เงินทุน — เลิศ 104,000			
โฉม 28,000		สินค้า	32,000
ฉาย 33,000	165,000	ยานพาหนะ	22,500
กระแสทุน—เลิศ 4,257.50		เครื่องใช้ประจำสำนักงาน	21,600
โฉม 4,602.50	8,860	บัญชีกระแสทุน ฉาย	2,350
	<u>232,540</u>		<u>232,540</u>

ลัคนา ปราณี เบ็ญจวรรณ เป็นหุ้นส่วนกันแบ่งกำไรและขาดทุน
ในอัตราส่วน 30% 50% และ 20% ตามลำดับ งบดุลของกิจการ ณ วันที่
31 ธันวาคม 2507 มีดังนี้

ห้างหุ้นส่วน ลัคนา ปราณี เบ็ญจวรรณ

งบดุล

เพียงวันที่ 31 ธันวาคม 2507

ทรัพย์สิน		หนี้สินและทุน	
เงินสด	10,000	ทั่วไปเงินจ่าย	7,800
ทั่วไปเงินรับ	9,200	เจ้าหนี้ — การค้า	9,660
ลูกหนี้ — การค้า	8,800	เงินทุน — ลัคนา	6,020
สินค้านคงเหลือ	6,600	— ปราณี	6,880
		— เบ็ญจวรรณ	4,300
	<u>34,660</u>		<u>34,660</u>

ข้อตกลงของหุ้นส่วนมีว่าถ้าหุ้นส่วนผู้ใดถึงแก่กรรม ก็ให้หุ้นส่วนที่เหลือดำเนินกิจการต่อไป ส่วนสิทธิในเงินทุนของผู้ตายให้จ่ายให้แก่ผู้จัดการมรดกภายใน 3 ปี นับแต่วันปีบัญชีตามปกติของปีที่หุ้นส่วนตาย นอกจากนั้น ยังให้หุ้นส่วนผู้ตายได้รับส่วนแบ่งกำไรทั้งปีที่เขาถึงแก่กรรม และมีสิทธิได้รับค่าความนิยมด้วยหลักเกณฑ์การที่ราคาค่าความนิยมได้ตกลงกันว่า จะที่ราคาเท่ากับ 50% ของยอดรวมของกำไรของกิจการสำหรับ 2 ปี ก่อนหุ้นส่วนถึงแก่กรรม รวมทั้งกำไร ตลอดปีที่หุ้นส่วนตายด้วย

ปราณีตายเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2508 กำไรสุทธิของห้างหุ้นส่วนสำหรับปี 2506 และ 2507 มี 14,560 บาท และ 13,250 บาท ตามลำดับ ตัวเลขต่อไปนี้ เป็นรายการที่เกิดขึ้นในปี 2508 และยอดคงเหลือเมื่อสิ้นปี

เจ้าหนี้การค้า 31 ธ.ค. 2508	10,160
ค่าแรงงานค้างจ่าย 31 ธ.ค. 2508	810
สินค้าคงเหลือ 31 ธ.ค. 2508	6,580
ตัวแลกเงินรับอยู่ในมือ	8,000
ลูกหนี้ 31 ธ.ค. 2508	10,440

เงินสด - จ่าย :-

ค่าแรงงาน	9,600
ค่าเช่า	3,600
เงินถอน - ลักณา	2,400
„ - ปราณี	2,000
„ - เบญจวรรณ	1,600

จ่ายให้แก่ผู้จัดการมรดกของปราวณี	6,000
จ่ายค่าจ่ายและคอกเบี้ย	7,960
เจ้าหนี้	156,120
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	21,600

เงินสด - รับ :-

ขาย	3,410
เก็บเงินจากลูกหนี้	205,870
ขายลดตั๋วแลกเงินรับให้ธนาคารภายหลังหักส่วนลด 60 บาท แล้ว	5,940

ให้ทำงบแสดงสิทธิส่วนได้เสียของผู้ตาย ที่จะต้องจ่ายให้แก่กอง
มรดกของปราวณี และงบเงินทุนของหุ้นส่วน สำหรับปี 2508

ลัคนา ปราณี เบญจวรรณ

งบกำไรขาดทุน ประจำปี สิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2508

ขายสด	3,410	
ขายเชื่อ (ดูรายละเอียด 1)	<u>212,310</u>	215,720
หัก ต้นทุนสินค้าที่ขาย:-		
สินค้าคงเหลือ 31 ธ.ค. 2507	6,660	
ซื้อ (ดูรายละเอียด 2)	<u>156,620</u>	
	163,280	
หัก สินค้าคงเหลือ 31 ธ.ค. 2508	<u>6,580</u>	156,700
กำไรขั้นต้น		59,020
หัก ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ :-		
ค่าแรงงาน	9,600	
บวก ค่าจ้าง	<u>810</u>	<u>10,410</u>
ค่าเช่า	3,600	
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	21,600	
ดอกเบี้ย	160	
ส่วนลดธนาคาร	<u>60</u>	<u>35,830</u>
กำไรสุทธิ		<u>23,190</u>

รายละเอียด 1

จำนวนยกขายเชื่อ :-

ลูกหนี้	31 ธ.ค. 2508	10,440
ตั๋วแลกเงินรับ	31 ธ.ค. 2508	8,000
เก็บเงินจากลูกหนี้ระหว่างปี		205,870
ตั๋วแลกเงินรับขายลดให้ธนาคาร		6,000
		<u>230,310</u>

หัก ลูกหนี้	31 ธ.ค. 2507	8,800
ตั๋วแลกเงินรับ	31 ธ.ค. 2507	9,200
		<u>18,000</u>
		<u>212,310</u>

รายละเอียด 2

จำนวนยกซื้อเชื่อ :-

เจ้าหนี้	31 ธ.ค. 2508	10,160
จ่ายชำระหนี้ระหว่างปี		156,120
		166,280
หัก เจ้าหนี้	31 ธ.ค. 2507	9,860
		<u>156,620</u>

งบแสดงสิทธิส่วนได้เสียของผู้ขายที่จะต้องจ่ายให้แก่กองมรดก ปราณี

ทุน	6,880
กำไรสุทธิ 50 % 23,190	11,595
ค่าความนิยม 50 % 50 % 51,000	<u>12,750</u>
	31,225
หัก เงินถอน — ปราณี	<u>2,000</u>
	29,225
จ่ายให้ผู้จัดการมรดก	<u>6,000</u>
	<u>23,225</u>

งบเงินทุนของหุ้นส่วน สำหรับปีสิ้นสุด วันที่ 31 ธ.ค. 2508

	<u>ลัดนา</u>	<u>ปราณี</u>	<u>เบญจวรรณ</u>
ทุน	6,020	6,880	4,300
ส่วนแบ่งกำไร 30 % 50 % 20 %	6,957	11,595	4,638
ค่าความนิยม	<u>—</u>	<u>12,750</u>	<u>—</u>
	12,977	31,225	8,938
หัก เงินถอน	<u>2,400</u>	<u>2,000</u>	<u>1,600</u>
	10,577	29,225	7,338
โอนเงินทุน	<u>—</u>	<u>29,225</u>	<u>—</u>
	<u>10,577</u>		<u>7,338</u>

พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรรมสรรพสามิต
ถนนนครไชยศรี กรุงเทพมหานคร
นายไชยงค์ กุลละวณิชย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
พ.ศ. ๒๕๒๐ โทร. 5858612

